

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ORD. PROF. DR. A. SÜHEYL ÜNVER'İN
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI TARİHYAZIMINA KATKISI:
NECMEDDİN OKYAY DEFTERLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Pınar ATAYOL

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Sanat Tarihi Programı

Tez Danışmanı: Öğr. Gör. Dr. Aslıhan ERKMEN BİRKANDAN

MAYIS 2016

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ORD. PROF. DR. A. SÜHEYL ÜNVER'İN
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI TARİHYAZIMINA KATKISI:
NECMEDDİN OKYAY DEFTERLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Pınar ATAYOL
(402091010)**

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Sanat Tarihi Programı

Tez Danışmanı: Öğr. Gör. Dr. Aslıhan ERKMEN BİRKANDAN

MAYIS 2016

İTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 402091010 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Pınar ATAYOL, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “ORD. PROF. DR. A. SÜHEYL ÜNVER’İN GELENEKSEL TÜRK SANATLARI TARİHYAZIMINA KATKISI: NECMEDDİN OKYAY DEFTERLERİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Öğr. Gör. Dr. Aslıhan ERKMEN BİRKANDAN**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Banu MAHİR**
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Prof. Dr. F. Çiçek DERMAN
Haliç Üniversitesi

Teslim Tarihi : **2 Mayıs 2016**
Savunma Tarihi : **31 Mayıs 2016**

Anneme,

ÖNSÖZ

Çok severek çalıştığım *Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Geleneksel Türk Sanatları Tarihyazımına Katkısı: Necmeddin Okyay Defterleri* konulu Yüksek Lisans tezimde, 20. yüzyıl Türk sanat ve düşünce hayatının en önemli isimlerinden hekim, tıp tarihçisi, bilim tarihçisi, sanat tarihçisi, sanatkâr ve arşivci Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver'in bir ömür boyunca oluşturduğu zengin notlar arşivinin geleneksel Türk sanatları tarihyazımına katkısı irdelenmektedir. Bu bağlamda çalışma örneklemini olarak, Türk kitap sanatlarının klasik tarzda yetişmiş son büyük ustası ve çok yönlü bir sanatkâr olan Hezarfen Hattat Necmeddin Okyay ile ilgili Süheyl Ünver'in hazırlamış olduğu defter ve dosyalar incelenmiştir.

Cumhuriyet döneminde unutulmaya yüz tutan geleneksel Türk sanatlarını yaşatmak ve gelecek nesillere aktarmak için canla başla çalışan bu iki büyük üstat ile ilgili çalışmam, Süheyl Ünver'in vefatının 30. yılı ve Necmeddin Okyay'ın vefatının 40. yılında tamamlanmış bulunuyor. Bu tesadüf vesilesiyle kendilerini saygı, sevgi ve rahmetle anıyorum. Kendilerini şahsen tanımamış da olsam, bu çok değerli iki insanın çalışmalarının çok yönlülüğü, sürekli öğrenme merakları, öğrendiklerini paylaşma istekleri, hayatı dolu dolu yaşamaları, üretkenlikleri ve kişilikleriyle bende hayranlık uyandırdıklarını ayrıca belirtmek isterim. Bu hayranlık, çalışmalarına daha da heyecanla sarılmama neden olmuştur.

Ünver'in bugün çeşitli kurumlara dağılmış durumda olan arşivinin, Türk kültür ve sanat tarihi ile ilgili konuları da içine alan büyük bir bölümü Süleymaniye Kütüphanesi'nde korunmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde aylar süren yoğun araştırmalarım sırasında çalışmalarımı zorlaştıran iki temel konu olmuştur. Söz konusu arşivde bulunan malzemenin henüz tasnif edilmemiş olması ve detaylı bir kataloğun bulunmaması, arşivdeki yaklaşık 2500 defter ve dosya içinde yer alan yüzbinlerce belgenin tek tek incelenmesini gerektirmiştir. Bu süreçte karşılaşılan bir diğer zorluk ise, çoğunluğu el yazısı notlardan oluşan belgelerin hemen hepsinin Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmış olmasıdır. Arşivdeki çalışmalarım süresince bana her türlü desteği sağlayıp yardımlarını esirgemeyen Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi sorumlusu Uzman Ayşe Çiçek'e ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Müdürü Ömer Kuzgun'a teşekkürlerimi sunarım. Arşivden alınan Necmeddin Okyay defter ve dosyalarındaki gerekli belgelerin transkripsiyonu konusunda yardımcı olan Üzeyir Karataş'a çok teşekkür ederim.

Çalışmamın başından sonuna kadar bilgi ve ilgisini benden esirgemeyen, kıymetli değerlendirmeleriyle tez konumu şekillendiren ve çalışmalarımı yönlendiren sevgili danışmanım Öğr. Gör. Dr. Aslıhan Erkmen-Birkandan'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Süheyl Ünver ve Necmeddin Okyay ile ilgili değerli görüş ve bilgilerinden yararlandığım Prof. h.c. M. Uğur Derman ve Prof. Dr. F. Çiçek Derman'a teşekkür ederim.

Dostlarıma ve aileme, verdikleri moral destek için müteşekkirim. Özellikle, hayatımın her anında maddi ve manevi anlamda yanımda olan, kendisinin de Süheyl Ünver'in öğrencisi olduğunu öğrendiğim ve yüreklendirmeleriyle tez çalışmamın her aşamasına destek veren canım annem Dr. Gülümser Güven'e sonsuz teşekkürler...

Mayıs 2016

Pınar Atayol
(Endüstri Mühendisi)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xxiii
SUMMARY	xxv
1. GİRİŞ	1
2. ORD. PROF. DR. A. SÜHEYL ÜNVER KİMDİR?	5
2.1 Hayatı	7
2.2 Çalışmaları	27
2.2.1 Yayınları.....	28
2.2.2 Sanat ve tasarım çalışmaları.....	34
2.2.3 Türk süsleme sanatları ile ilgili eğitim çalışmaları	42
3. SÜHEYL ÜNVER ARŞİVİ	49
3.1 Süheyl Ünver Arşivinin Oluşumu	50
3.2 Süleymaniye Kütüphanesi'nde Süheyl Ünver Arşivi.....	56
3.2.1 Arşivin Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışı.....	56
3.2.2 Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi'nin kurulması.....	63
3.2.3 Arşivin içeriği	65
3.2.4 Arşivin katalog, konservasyon ve dijitalleştirme çalışmaları	70
3.3 Diğer Kişi ve Kurumlardaki Süheyl Ünver Arşivleri.....	74
3.3.1 Gülbün Mesara Arşivi.....	75
3.3.2 Türk Tarih Kurumu	76
3.3.3 İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü	76
3.3.4 Kandilli Rasathanesi	76
4. SÜHEYL ÜNVER ARŞİVİNDE NECMEDDİN OKYAY.....	79
4.1 Necmeddin Okyay Kimdir?	80
4.2 Süheyl Ünver ile Necmeddin Okyay İlişkisi.....	100
4.3 Süheyl Ünver Arşivi'nde Necmeddin Okyay Belgeleri	106
4.3.1 Defterler	107
4.3.1.1 Defter No: 256 - <i>Ebru Defteri</i>	107
4.3.1.2 Defter No: 1071 - <i>Necmeddin Okyay Nâme</i>	109
4.3.1.3 Defter No: 1072 - <i>Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattâtîne Katkıları</i> ...	112
4.3.2 Dosyalar	115
4.3.2.1 Dosya No: 9 - <i>Hattat Necmeddin Okyay</i>	115
4.3.2.2 Dosya No: 679 - <i>Necmeddin Okyay</i>	120
4.3.2.3 Dosya No: 680 - <i>Necmeddin Okyay</i>	124
4.3.2.4 Dosya No: 681 - <i>Necmeddin Okyay</i>	127
4.3.2.5 Dosya no: 895/72 - <i>Zarflar/Necmeddin Okyay</i>	130
4.4 Değerlendirme	133

5. SONUÇLAR	141
KAYNAKLAR.....	151
EKLER.....	157
ÖZGEÇMİŞ	215

KISALTMALAR

bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
d.	: Doğumu
Haz.	: Hazırlayan
No.	: Numara
ö.	: Ölümü
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar
sal.	: Saltanatı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TİEM	: Türk ve İslam Eserleri Müzesi
t.y.	: Tarih yok
vb.	: Ve benzeri
ve diğ.	: Ve diğerleri
vs.	: Vesaire
Y.E.K.	: Yazma Eser Kütüphanesi

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 4.1 : <i>Hattat Necmeddin Okyay</i> (Dosya No: 9)'da bulunan belge türleri ve adetleri	116
Çizelge 4.2 : <i>Necmeddin Okyay</i> (Dosya No: 679)'da bulunan belge türleri ve adetleri	120
Çizelge 4.3 : <i>Necmeddin Okyay</i> (Dosya No: 680)'de bulunan belge türleri ve adetleri	124
Çizelge 4.4 : <i>Necmeddin Okyay</i> (Dosya No: 681)'de bulunan belge türleri ve adetleri	128
Çizelge 4.5: <i>Zarflar/Necmeddin Okyay</i> (Dosya No: 895/72)'de bulunan belge türleri ve adetleri	131
Çizelge 4.6 : <i>Necmeddin Okyay</i> dosyalarındaki belgelerin türlerine göre dağılımı	135
Çizelge 4.7 : Dosyalardaki belgelerin kayıtlı olan ve tespit edilen adetleri	136
Çizelge 4.8 : Katalogda kayıtlı defterler ile dosyalardaki defterlerin varak sayıları	136

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver. (Taha Toros Arşivi).....	5
Şekil 2.2 : Süheyl Ünver'in doğduğu konak. (Sayar, 2011).....	7
Şekil 2.3 : Süheyl Ünver'in: (a) Annesi, (b) Babası. (Sayar, 2011)	7
Şekil 2.4 : Süheyl Ünver, çocukluk yıllarında. (Taha Toros Arşivi).....	9
Şekil 2.5 : Süheyl Ünver, Askeri Tıbbiye öğrencisi iken, 1915. (Sayar, 2011)	11
Şekil 2.6 : Süheyl Ünver, Tıbbiye'den mezun olduğu gün, 1920. (Sayar, 1994).....	11
Şekil 2.7 : Medresetü'l-Hattâtın mezuniyet töreni (Süheyl Ünver ayaktaki kişiler arasında soldan üçüncü, başında fes ile), 1923. (Gülbün Mesara Arşivi)14	
Şekil 2.8 : Süheyl Ünver'in Mederestü'l-Hattâtın diploması, 1923. (Gülbün Mesara Arşivi).....	15
Şekil 2.9 : Süheyl Ünver'in tezhip icazetnamesi, 1923. (Gülbün Mesara Arşivi).....	16
Şekil 2.10 : Süheyl Ünver'in Necmeddin Okyay'dan aldığı ebru icazetnamesi, 1923. (Gülbün Mesara Arşivi)	17
Şekil 2.11 : Süheyl Ünver'in Hoca Ali Rıza'dan aldığı karakalem icazetnamesi, 1923. (Gülbün Mesara Arşivi)	18
Şekil 2.12 : Süheyl Ünver, Haseki'deki evin cihannümasında, 1930. (Sayar, 2011) 20	
Şekil 2.13 : Süheyl Ünver ve ailesi, 1955. (Sayar, 2011).....	21
Şekil 2.14 : Süheyl Ünver, İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü Direktörü iken, 1945. (Sayar, 2011)	22
Şekil 2.15 : Süheyl Ünver, emeklilik töreninde, 1973. (Sayar, 2011).....	22
Şekil 2.16 : Süheyl Ünver, Topkapı Sarayı'nda minyatürler üzerinde çalışırken, 1937. (Sarı, 1988, s.16)	24
Şekil 2.17 : Süheyl Ünver, öğrencileriyle. (Url-1)	24
Şekil 2.18 : Süheyl Ünver Kırazlıbend'de öğrencileriyle gezi sonu dinlenirken (Soldan sağa: Azade Akar, Süheyl Ünver, Çiçek Derman, Uğur Derman, Orman İşletme Müdürü Hikmet Bayşu), 1965. (F. Ç. Derman, 2006, s. 113).....	25
Şekil 2.19 : Süheyl Ünver, Kalamış'taki evinin balkonunda, cebinde her zaman yanında taşıdığı kâğıt ve kalemlerle, 1985. (Url-2)	26
Şekil 2.20 : Süheyl Ünver'in vefat ilanı, 1986. (Taha Toros Arşivi)	26
Şekil 2.21 : Süheyl Ünver, yeni tezhip çalışmalarını gösterirken. (Url-1)	34
Şekil 2.22 : Süheyl Ünver tezhibi, zahriye sayfası. (M. U. Derman, 1988, s. 34).....	35
Şekil 2.23 : Süheyl Ünver tezhibi, çiçek buketleri. (Sayar, 2011).....	36
Şekil 2.24 : Süheyl Ünver tezhibi, 1922. (Mesara, 1992, s. 62).....	36
Şekil 2.25 : Süheyl Ünver minyatürü. (Url-1)	37
Şekil 2.26 : Süheyl Ünver minyatürü. (Url-1)	38
Şekil 2.27 : Süheyl Ünver'in karakalem çalışması, Büyükada İskelesi, 1917. (Url-1)	40
Şekil 2.28 : Süheyl Ünver'in suluboya çalışması, Medresetü'l-Hattâtın, 1957. (Mesara, 1992, s. 60).....	40

Şekil 2.29 : Süheyl Ünver'in suluboya çalışması, "Otakçılardan Savaklara", 1955. (M. U. Derman, 1988, s. 39)	41
Şekil 2.30 : Süheyl Ünver, öğrencileriyle birlikte Topkapı Sarayı Nakkaşhanesi'nde. (Sayar, 2011)	44
Şekil 2.31 : Süheyl Ünver, Bursa Emir Sultan'da yol üstünde meydana bakan bir çeşme yanında resim yaparken. (Sayar, 1994)	45
Şekil 2.32 : Süheyl Ünver, öğrencileriyle çalışırken. (Url-1)	45
Şekil 2.33 : Süheyl Ünver, öğrencileriyle birlikte Topkapı Sarayı Nakkaşhanesi'nde, 1946. (Sayar, 1994)	47
Şekil 3.1 : Süheyl Ünver'in Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağış başvurusu, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi. (Url-3)	57
Şekil 3.2 : Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in istekleri, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi. (Url-3)	59
Şekil 3.3 : Süheyl Ünver Koleksiyonu bağış şartnamesi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi. (Url-3)	60
Şekil 3.4 : Süheyl Ünver, bağış sergisinde. (<i>Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri</i> , Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi). 61	
Şekil 3.5 : Süheyl Ünver'in bağış sergisinden bir fotoğraf. (<i>Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri</i> , Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	62
Şekil 3.6 : Süheyl Ünver'in bağış sergisinden bir fotoğraf. (<i>Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri</i> , Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	62
Şekil 3.7 : Süheyl Ünver'in bağış sergisi ziyaretçi defteri, Dr. Aykut Kazancıgil'in yazısının bulunduğu sayfa. (<i>Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri</i> , Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi). 63	
Şekil 3.8 : Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi – giriş. (Url-3)	64
Şekil 3.9 : Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi - bahçeden görünüm. (Url-3)	65
Şekil 3.10 : Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi - içeriden görünüm. (Url-3)	65
Şekil 3.11 : Süheyl Ünver Arşivinin düzenlenmeden önceki durumu. (Url-4)	72
Şekil 3.12 : Süheyl Ünver Arşivi düzenlenirken. (Url-4)	73
Şekil 3.13 : Süheyl Ünver Arşivinin düzenlendikten sonraki durumu. (Url-4)	73
Şekil 3.14 : Süheyl Ünver Arşivinin düzenlendikten sonraki durumu. (Url-4)	74
Şekil 4.1 : Hezarfen Necmeddin Okyay, 91 yaşında. (M. U. Derman, 2004, s. 194).	80
Şekil 4.2 : Necmeddin Okyay'ın Üsküdar Toygartepe'de doğduğu ve 78,5 yılını geçirdiği ev. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	81
Şekil 4.3 : Necmeddin Okyay'ın mektebe başladığı gün, 1887. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	82
Şekil 4.4 : Hattat Necmeddin Efendi'nin Hasan Talat Bey'den aldığı divanî icazetnamesi, 1898. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	83
Şekil 4.5 : Hattat Necmeddin Efendi'nin Hasan Talat Bey'den aldığı rik'a icazetnamesi, 1899. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	83

Şekil 4.6 : Necmeddin Efendi'nin çiçekli ebrularından örnekler. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	84
Şekil 4.7 : Necmeddin Efendi'nin “gel keyfim gel” yazılı ebrusu. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	85
Şekil 4.8 : Hattat Necmeddin Efendi'nin Sami Efendi'den aldığı ta'lik icazetnamesi, 1905. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	86
Şekil 4.9 : Hattat Necmeddin Efendi'nin Filibeli Bakkal Hacı Arif Efendi'den aldığı sülüs ve nesih icazetnamesi, 1906. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	86
Şekil 4.10 : Necmeddin Okyay'ın Medresetü'l-Hattâtın'den mezuniyet diploması / İsmail Hakkı Bey'den aldığı celî sülüs icazetnamesi, 1918. (<i>Zarflar/Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 895/72, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	87
Şekil 4.11 : Necmeddin Okyay'ın okçuluğu ile ilgili gazete kupürü. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	88
Şekil 4.12 : Necmeddin Okyay'ın okçuluğu ile ilgili gazete kupürü. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 681, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	88
Şekil 4.13 : İzmir fuarında Tuğrakeş Hakkı Bey (sol başta) ve Necmeddin Efendi (sağ başta), 1924. (<i>Zarflar/Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 895/72, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	90
Şekil 4.14 : Necmeddin Okyay, İsmail Hakkı Altunbezer ve öğrencileri. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	90
Şekil 4.15 : Necmeddin Okyay evindeki gül bahçesinde, 19.06.1954. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	91
Şekil 4.16 : Necmeddin Okyay'ın katıldığı gülcülük yarışmasında kazandığı madalyanın kopyası, 1931. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	92
Şekil 4.17 : Necmeddin Okyay bir talebesine yazı çıkarırken, 31.1.1960. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	93
Şekil 4.18 : Necmeddin Okyay'ın takdir beratı töreni davetiyesi kapağı, 1972. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	94
Şekil 4.19 : Necmeddin Okyay'ın takdir beratı töreni davetiyesi, 1972. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	95
Şekil 4.20 : Necmeddin Okyay'ın takdir beratı töreninden fotoğraflar, 19.2.1972. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	95
Şekil 4.21 : Necmeddin Okyay için ailesinin ve Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Başkanlığı'nın verdikleri vefat ilanı, 6.1.1976. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	96
Şekil 4.22 : Necmeddin Okyay yazısı fotoğrafı. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	97
Şekil 4.23 : Necmeddin Okyay yazısı fotoğrafı. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	97
Şekil 4.24 : Necmeddin Okyay yazısı fotoğrafı. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	98

Şekil 4.25 : Necmeddin Okyay yazısı fotoğrafı. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	98
Şekil 4.26 : Piyer Loti'nin Çemberlitaş'ta bulunan evi üzerindeki Necmeddin Okyay kitabesi. (M. U. Derman, 2000, s. 280)	99
Şekil 4.27 : Necmeddin Efendi üstadımız ta'likiyle İran Şahı Rıza Pehlevi zamanı köprü üzerine kurulan tak, 1934. (<i>Zarflar/Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 895/72, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	99
Şekil 4.28 : Necmeddin Okyay ve Süheyl Ünver, 1968. (F. Ç. Derman, 2006, s. 116).	100
Şekil 4.29 : Sol üstte, Necmeddin Efendi'nin Süheyl Bey'in hatıra defterine yazdığı yazı. (1918 <i>El Yazıları</i> , Defter No: 254, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	101
Şekil 4.30 : Necmeddin Okyay'ın Süheyl Ünver için yazdığı beyitin bulunduğu not, 13.8.1936. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	103
Şekil 4.31 : Süheyl Ünver'in Necmeddin Okyay'ı evinde ziyareti (Soldan: Cevdet Çulpan, Mahir İz, Süheyl Ünver, Necmeddin Okyay, Uğur Derman), 31.7.1963. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	103
Şekil 4.32 : Süheyl Ünver'in Necmeddin Okyay'ı evinde ziyareti, 31.7.1963. (a) Ayaktakiler soldan: Süheyl Ünver, Uğur Derman; oturanlar soldan: Necmeddin Okyay, Mahir İz; (b) Necmeddin Okyay (<i>Zarflar/Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 895/72, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	104
Şekil 4.33 : Süheyl Ünver (solda) ve Necmeddin Okyay (sağda), 1972. (M. U. Derman, 1988, s. 33)	104
Şekil 4.34 : Dış kapak. (<i>Ebru Defteri</i> , Defter No: 256, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	108
Şekil 4.35 : Giriş yazısı. (<i>Ebru Defteri</i> , Defter No: 256, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	108
Şekil 4.36 : Ebru örnekleri, 1917. (<i>Ebru Defteri</i> , Defter No: 256, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	109
Şekil 4.37 : Dış kapak. (<i>Necmeddin Okyay Nâme</i> , Defter No: 1071, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	110
Şekil 4.38 : Dış kapak. (<i>Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattâtîne Katkıları</i> , Defter No: 1072, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	113
Şekil 4.39 : Kültür Bakanı'nın Süheyl Ünver'e Necmeddin Okyay ile ilgili yazdığı mektup, 19.11.1971. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	118
Şekil 4.40 : Çeşitli notlar. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	119
Şekil 4.41 : Üstadımız Hattat Hezarfen Necmeddin Okyay Efendi Hz., Haziran 1970. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	121
Şekil 4.42 : "Doğumunun 100. yılında Hezarfen Hattat Necmeddin Okyay (1883-1976)" broşürü. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	121
Şekil 4.43 : Necmeddin Okyay'ın kazandığı madalyalardan: (a) Elişleri ve Küçük Sanatlar Sergisi, (b) Sanayi Madalyası. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	123

Şekil 4.44 : Necmeddin Okyay. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	125
Şekil 4.45 : Necmeddin Efendi ve hanımı, 24.3.1962. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	125
Şekil 4.46 : Necmeddin Okyay yazısı. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	126
Şekil 4.47 : Süheyl Ünver'in notlarından. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	126
Şekil 4.48 : Gureba Hastanesi'nde çekilen fotoğraf ve fotoğrafın arkası, 17.11.1961. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 681, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	129
Şekil 4.49 : Hakkı (Altunbezer)'nın son günlerinde Necmeddin Efendi ile çekilen fotoğrafı ve fotoğrafın arkası, 1946. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 681, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	129
Şekil 4.50 : Yahya Kemal Bey'in şiiri, aslı enstitüde, Necmeddin Efendi hattıyla. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 681, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	130
Şekil 4.51 : Hattat Necmeddin Okyay ve Hattat İsmail Hakkı Altunbezer'in Mudanya yolunda çekilmiş fotoğrafı ve fotoğrafın arkası, 1940. (<i>Zarflar/Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 895/72, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	131
Şekil 4.52 : Hattat Necmeddin Okyay yazısı fotoğrafı ve fotoğraf arkası. (<i>Zarflar/Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 895/72, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	132
Şekil 4.53 : Necmeddin Okyay'a ait hat levha fotoğrafı. (<i>Zarflar/Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 895/72, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	132
Şekil A.1 : Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, s. 1, 1975. (<i>Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri</i> , Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	158
Şekil A.2 : Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, s. 2, 1975. (<i>Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri</i> , Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	159
Şekil A.3 : Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, s. 3, 1975. (<i>Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri</i> , Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	160
Şekil A.4 : Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, s. 4, 1975. (<i>Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri</i> , Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	161
Şekil A.5 : Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, s. 5, 1975. (<i>Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri</i> , Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	162
Şekil A.6 : Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, s. 6, 1975. (<i>Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri</i> , Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	163
Şekil A.7 : Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, s. 7, 1975. (<i>Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri</i> , Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	164

Şekil B.1 : <i>Necmeddin Okyay Nâme</i> , Defter No: 1071, kapak. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	166
Şekil B.2 : <i>Necmeddin Okyay Nâme</i> , Defter No: 1071, s. 1. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	167
Şekil B.3 : <i>Necmeddin Okyay Nâme</i> , Defter No: 1071, s. 2. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	168
Şekil B.4 : <i>Necmeddin Okyay Nâme</i> , Defter No: 1071, s. 3. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	169
Şekil B.5 : <i>Necmeddin Okyay Nâme</i> , Defter No: 1071, s. 4. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	170
Şekil B.6 : <i>Necmeddin Okyay Nâme</i> , Defter No: 1071, s. 5. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	171
Şekil B.7 : <i>Necmeddin Okyay Nâme</i> , Defter No: 1071, s. 6. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	172
Şekil C.1 : <i>Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları</i> , Defter No: 1072, kapak. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	180
Şekil C.2 : <i>Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları</i> , Defter No: 1072, s.1. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	181
Şekil C.3 : <i>Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları</i> , Defter No: 1072, s.2. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	182
Şekil C.4 : <i>Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları</i> , Defter No: 1072, s.3. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	183
Şekil C.5 : <i>Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları</i> , Defter No: 1072, s.4. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	184
Şekil C.6 : <i>Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları</i> , Defter No: 1072, s.5. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	185
Şekil C.7 : <i>Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları</i> , Defter No: 1072, s.6. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	186
Şekil C.8 : <i>Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları</i> , Defter No: 1072, s.7. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	187
Şekil C.9 : <i>Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları</i> , Defter No: 1072, s.8. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	188
Şekil C.10 : <i>Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları</i> , Defter No: 1072, s.9. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi).....	189
Şekil C.11 : Okyay, N. (2014). Ek 1 Matbu <i>Tuhfe-i Hattâtîn</i> 'e Katkıları. M. Koç (Haz.), <i>Tuhfe-i Hattâtîn</i> (s. LIX). İstanbul: Klasik.....	190
Şekil C.12 : Okyay, N. (2014). Ek 1 Matbu <i>Tuhfe-i Hattâtîn</i> 'e Katkıları. M. Koç (Haz.), <i>Tuhfe-i Hattâtîn</i> (s. LX). İstanbul: Klasik.	191
Şekil C.13 : Okyay, N. (2014). Ek 1 Matbu <i>Tuhfe-i Hattâtîn</i> 'e Katkıları. M. Koç (Haz.), <i>Tuhfe-i Hattâtîn</i> (s. LXI). İstanbul: Klasik.....	192
Şekil C.14 : Okyay, N. (2014). Ek 1 Matbu <i>Tuhfe-i Hattâtîn</i> 'e Katkıları. M. Koç (Haz.), <i>Tuhfe-i Hattâtîn</i> (s. LXII). İstanbul: Klasik.	193
Şekil C.15 : Okyay, N. (2014). Ek 1 Matbu <i>Tuhfe-i Hattâtîn</i> 'e Katkıları. M. Koç (Haz.), <i>Tuhfe-i Hattâtîn</i> (s. LXIII). İstanbul: Klasik.....	194
Şekil C.16 : Okyay, N. (2014). Ek 1 Matbu <i>Tuhfe-i Hattâtîn</i> 'e Katkıları. M. Koç (Haz.), <i>Tuhfe-i Hattâtîn</i> (s. LXIV). İstanbul: Klasik.....	195

Şekil D.1 : Süheyl Ünver'in daktilo ettirdiği Türkçe "Üstad Necmeddin Okyay" biyografisi taslağı, s. 1. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	197
Şekil D.2 : Süheyl Ünver'in daktilo ettirdiği Türkçe "Üstad Necmeddin Okyay" biyografisi taslağı, s. 2. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	198
Şekil D.3 : Süheyl Ünver'in daktilo ettirdiği Türkçe "Üstad Necmeddin Okyay" biyografisi taslağı, s. 3. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	199
Şekil D.4 : Süheyl Ünver'in daktilo ettirdiği Türkçe "Üstad Necmeddin Okyay" biyografisi taslağı, s. 4. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	200
Şekil D.5 : Süheyl Ünver'in Osmanlı Türkçesi el yazısı ile "Üstad Necmeddin Okyay" biyografisi taslağı, s. 1. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	201
Şekil D.6 : Süheyl Ünver'in Osmanlı Türkçesi el yazısı ile "Üstad Necmeddin Okyay" biyografisi taslağı, s. 2. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	202
Şekil D.7 : Süheyl Ünver'in Osmanlı Türkçesi el yazısı ile "Üstad Necmeddin Okyay" biyografisi taslağı, s. 3. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	203
Şekil D.8 : Süheyl Ünver'in Osmanlı Türkçesi el yazısı ile "Üstad Necmeddin Okyay" biyografisi taslağı, s. 4. (<i>Hattat Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	204
Şekil E.1 : Necmeddin Okyay biyografisi, s. 1. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	206
Şekil E.2 : Necmeddin Okyay biyografisi, s. 2. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	207
Şekil E.3 : Necmeddin Okyay biyografisi, s. 3. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	208
Şekil E.4 : Necmeddin Okyay biyografisi, s. 4. (<i>Necmeddin Okyay</i> , Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)	209

**ORD. PROF. DR. A. SÜHEYL ÜNVER'İN
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI TARİHYAZIMINA KATKISI:
NECMEDDİN OKYAY DEFTERLERİ**

ÖZET

Bu çalışma, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in bir ömür boyunca gerçekleştirdiği Türk kültürü merkezli araştırmaları sonucu oluşturduğu arşivi aracılığıyla, geleneksel Türk sanatları tarihyazımına katkısını konu almaktadır. Bu bağlamda, Süleymaniye Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde bulunan Hezarfen Hattat Necmeddin Okyay ile ilgili defter ve dosyaları incelenmektedir.

Süheyl Ünver, Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel dünyasının şekillenmesinde ve tarihi sürekliliğin sağlanmasında önemli çalışmalar yapmış olan çok yönlü bir bilim, sanat ve düşünce insanıdır. Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye'si arasında adeta bir kültür-sanat köprüsü kurmuştur. Yaptığı yoğun araştırmalar, verdiği eğitimler ve gerçekleştirdiği yayınlarla geleneksel Türk sanatlarının günümüze ulaşmasında ve yaygınlaşmasında büyük hizmetlerde bulunmuştur. Türk kültürü ile ilgili gördüğü ve duyduğu her şeyi kayıt altına alan Ünver, muazzam zenginlikte bir notlar arşivi kurmuştur. Ardında bıraktığı mirasın en önemli bölümü, binlerce defter ve yüzbinlerce nottan oluşan bu zengin arşividir.

Süheyl Ünver Arşivi günümüzde çeşitli kişi ve kurumlar arasında dağılmış durumdadır. Arşivin Türk sanat tarihi ile ilgili notlarını içeren bölümü Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır. Uzun yıllar ilgisiz bırakılan arşiv, son yıllarda gerçekleştirilen düzenleme çalışmaları neticesinde yeniden hayat bulmuş ve yeni kurulan Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Arşivi'nde araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Türk kültürünün bilgi hazinesi niteliğindeki bu zengin arşivin Türk sanat tarihyazımındaki yeri bugüne kadar incelenmemiştir. Gerçekleştirilen çalışma kapsamında, Süheyl Ünver'in, arşivi aracılığıyla geleneksel Türk sanatları tarihyazımına nasıl bir katkı sağladığı sorusuna cevap aranmaktadır. Yeni araştırmalara bir itici güç olması hedeflenen bu çalışma, belirtilen alandaki boşluğu doldurmak üzere bir girişimdir.

Çalışmada ilk olarak Süheyl Ünver'in hayatı ve geleneksel Türk sanatları alanındaki yayınları, eserleri, eğitim çalışmaları değerlendirilmiş; ardından arşivinin oluşum süreci araştırılarak, Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Süheyl Ünver Arşivi ayrıntılı olarak incelenmiş ve arşivin diğer kurumlardaki bölümlerinden bahsedilmiştir. Süheyl Ünver Arşivi'nde bulunan Necmeddin Okyay defter ve dosyaları, bu arşivin geleneksel Türk sanatları tarihyazımına katkısı bağlamında örneklem olarak ele alınmış ve tüm belgelerin detaylı analizi gerçekleştirilmiştir.

Tez çalışmasında temel kaynak olarak arşiv belgeleri kullanılmıştır. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde gerçekleştirilen kapsamlı arşiv taramasında Necmeddin Okyay ile ilgili üç defter ve beş dosya tespit edilmiştir.

Okyay biyografisi ve Okyay-Ünver ilişkisi ile ilgili bölümlerde sunulan bilgiler çoğunlukla Süheyl Ünver Arşivi'ne dayandırılmıştır.

Araştırmada belge sayısı, çeşitlilik ve nitelik açısından oldukça zengin bir arşiv malzemesi ile karşılaşmıştır. Ağırlıklı olarak Süheyl Ünver'in Necmeddin Okyay ile gerçekleştirdiği sohbetler sırasında tuttuğu notlardan oluşan bu belgeler, geleneksel Türk sanatları -özellikle hat sanatı alanında- engin bir bilgi kaynağı durumundadır.

**ORD. PROF. DR. A. SÜHEYL ÜNVER’S CONTRIBUTIONS
TO THE HISTORIOGRAPHY OF TRADITIONAL TURKISH ARTS:
HIS NOTEBOOKS ON NECMEDDİN OKYAY**

SUMMARY

This study focuses on Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver’s contributions to the historiography of traditional Turkish arts through his archive, which he has created as a result of his Turkish culture-based research carried out over a lifetime. In this context, his notebooks and folders concerning the polymath calligrapher Necmeddin Okyay preserved in the Süleymaniye Library Süheyl Ünver Archive are examined.

Süheyl Ünver is a versatile man of science, art and philosophy, who has contributed much to the shaping of the Turkish Republic’s cultural world and worked hard to ensure the continuity of the history. He has established a cultural-artistic bridge between the Ottoman Empire and Republican Turkey. He has been of great service for the continuity of the traditional Turkish arts and made it available in the present day by means of his extensive research, his publications and the trainings he provided. Ünver, who used to record everything he sees and hears about the Turkish culture, has established an archive housing an enormous wealth of documents. The most important part of the legacy he left behind is this rich archive consisting of thousands of notebooks and hundreds of thousands of notes.

The Süheyl Ünver Archive is currently dispersed among various people and institutions. The archive section containing notes on the history of Turkish art was donated to the Süleymaniye Library. This archive, which was left without care for many years, has revived in the recent years in the sequel of arrangement and restoration works and is opened to researchers at the newly established Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Research Center.

This rich archive serves as a treasury of the Turkish culture, but its place in the historiography of Turkish arts has not been studied so far. In scope of this study, the question “What kind of a contribution has Süheyl Ünver provided to the historiography of traditional Turkish arts through his archive?” is tried to be answered. This study is intended to be a driving force for new studies and is an attempt to fill the gap in the specified area.

The study begins with an evaluation of the life of Süheyl Ünver and of his publications, artworks and educational works in the field of traditional Turkish arts. Thereafter the formation process of his archive is investigated, the Süheyl Ünver Archive at the Süleymaniye Library is examined and parts of the archive preserved at other institutions are discussed. Necmeddin Okyay notebooks and folders are studied as a sample in the context of Ünver’s contribution to the historiography of traditional Turkish arts. All documents within the notebooks and folders are analyzed in detail, then an overall evaluation is made. The results and recommendations derived from the research findings takes place in the final section.

Archival documents are used as the primary source of this thesis. During the extensive archive research carried out in the Süleymaniye Manuscript Library Süheyl Ünver Archive, three notebooks and five folders related to Necmeddin Okyay have been identified. In the sections where Okyay's biography and the Okyay-Ünver relationship is presented, the information is mostly based on the Süheyl Ünver Archive.

In the course of the research, a rich set of archival material in terms of quantity, variety and quality has been detected. These documents, mainly consisting of notes taken by Süheyl Ünver during conversation conducted with Necmeddin Okyay, contain very valuable information with regard to traditional Turkish arts, especially the art of calligraphy.

1. GİRİŞ

Çalışmanın temel amacı, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in (1898-1986) Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan zengin arşivinin geleneksel Türk sanatları tarihyazımına katkısını ortaya koymaktır. Bu bağlamda araştırmanın örneklemi olarak, söz konusu arşivde bulunan ve Ünver tarafından hazırlanmış olan Hezarfen Hattat Necmeddin Okyay ile ilgili defter ve dosyalar incelenmiştir.

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, bir asra yaklaşan ömrünü Türk kültür araştırmalarına adanmış, hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde yaşamış, 20. yüzyıl Türk sanat ve düşünce hayatının en önemli isimlerinden biridir. Hekim, tıp tarihçisi, bilim tarihçisi, sanat tarihçisi, sanatçı ve arşivcidir. Cumhuriyet Türkiye'si'nin kültürel dünyasının şekillenmesinde ve Osmanlılar ile tarihi sürekliliğin sağlanmasında önemli hizmetlerde bulunmuş çok yönlü bir bilim, sanat ve düşünce insanıdır. Tüm hayatını, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü'ndeki akademik çalışmalarının yanı sıra devamlı okuyarak, araştırarak, öğrenerek, öğreterek, yazarak, güzel sanatlarla (tezhip, minyatür, hüsn-i hat, resim, vb.) ilgilenerken ve bu alanlarda binlerce eser vererek geçirmiştir. Çalışmalarıyla adeta Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Türkiye'si arasında bir kültür-sanat köprüsü kurmuştur. Geleneksel Türk sanatlarının günümüze ulaşmasında ve yaygınlaşmasında yaptığı yoğun araştırmaların, verdiği eğitimlerin ve gerçekleştirdiği yayınların büyük katkısı olmuştur. Türk kültürü ve sanatı ile ilgili gördüğü ve duyduğu her şeyi kayıt altına almış olan Ünver, vefat ettiğinde geride çok geniş bir arşiv bırakmıştır. Binlerce defter ve yüzbinlerce notun yer aldığı bu zengin arşivi, ardında bıraktığı mirasın en önemli bölümünü oluşturmaktadır.

Ünver'in henüz hayattayken çeşitli kurumlara bağışladığı arşivi bugün parçalanmış durumdadır. Süheyl Ünver'in arşivinin Türk sanat tarihi ile ilgili bölümünü de içeren büyük bir kısmı Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır. Uzun yıllar ilgisiz kalan bu arşiv, kızı Gülbün Mesara öncülüğünde yeniden ele alınarak düzenlenmiş ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde kurulan Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi'nde araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Yaşanan bu gelişmenin de etkisiyle, Süheyl Ünver Arşivi'ne ilgi son yıllarda artmıştır. Defterlerin birbiri ardına tıpkıbasımı yapılmaktadır. Ancak arşiv ile ilgili bütüncül anlamda bir araştırma henüz yapılmamıştır. Süheyl Ünver'in ve Türk kültürünün bilgi hazinesi niteliğindeki bu zengin arşivin, Türk sanat tarihyazımındaki yeri de bugüne kadar incelenmemiştir. Bu tez çalışması kapsamında, biriktirdiği bilgi hazinesini cömertçe paylaşan Süheyl Ünver'in, arşivi aracılığıyla geleneksel Türk sanatları tarihyazımına nasıl bir katkı sağladığı sorusuna cevap aranacaktır.

Araştırmada diğer kişi ve kurumlardaki Süheyl Ünver arşivlerine değinilmekle birlikte, temel olarak Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan Süheyl Ünver Arşivi'ne odaklanılacaktır. Bu sınırlamanın nedeni, yukarıda belirtildiği üzere, Süheyl Ünver Arşivi'nin Türk sanat tarihine ilişkin bölümünün Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlanmış olmasıdır. Bunun yanı sıra çalışma süresinin sınırlı olması, arşivden ancak belirli sayıda defter ve dosyanın detaylı olarak değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. Bu nedenle araştırma kapsamında yalnızca, araştırma için yeterli sayıda ve nitelikte belge içeren Necmeddin Okyay defter ve dosyaları ayrıntılı olarak incelenmek üzere seçilmiştir.

Tez çalışmasında giriş bölümünün ardından, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in tanıtıldığı ikinci bölümde önce Ünver'in biyografisi -özellikle sanat alanındaki gelişimini sağlayan dönüm noktaları üzerinde durularak- verilecektir. Ardından Süheyl Ünver'in gerçekleştirmiş olduğu basılı yayınlar, sanatkâr olarak ürettiği eserler ve Türk süsleme sanatları ile ilgili eğitim çalışmaları değerlendirilecektir.

Süheyl Ünver Arşivi'nin ele alınacağı üçüncü bölümde öncelikle bu zengin arşivin oluşum süreci hakkında bilgiler aktarılacaktır. Akabinde, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan Süheyl Ünver Arşivi incelenecektir. Bu kapsamda önce arşivin Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlanması ve söz konusu kütüphanede Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi'nin kurulması süreçleri irdelenecek; ardından buradaki arşivin içeriği analiz edilerek, arşiv malzemelerine ait katalog, konservasyon ve dijitalleştirme çalışmaları gözden geçirilecektir. Son olarak diğer kişi ve kurumlardaki Süheyl Ünver arşivlerinden bahsedilecektir.

Dördüncü bölümde, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde bulunan Necmeddin Okyay defter ve dosyaları incelenecektir. Bu bölümde, arşiv taramasında tespit edilen defter ve dosyalardaki malzemenin mümkün olduğunca

yararlanarak Necmeddin Okyay'ın biyografisi oluşturulacak ve Süheyl Ünver'in Necmeddin Okyay ile ilişkisi irdelenecektir. Ardından ilgili defter ve dosyalar tek tek ele alınarak, içerdikleri belgelerin değerlendirmesi yapılacaktır. Dördüncü bölümün sonunda Süheyl Ünver'in Necmeddin Okyay defter ve dosyaları ile ilgili genel bir değerlendirme sunulacaktır.

Sonuç bölümünde araştırmanın çıktıları özetlenecek, Necmeddin Okyay defter ve dosyalarından yola çıkarak Süheyl Ünver'in geleneksel Türk sanatları tarihyazımına katkısı ortaya konacak ve arşivle ilgili geliştirme ve araştırma önerileri sunulacaktır.

Tez çalışmasında temel kaynak olarak arşiv belgeleri kullanılmıştır. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde gerçekleştirilen kapsamlı arşiv taraması ardından Necmeddin Okyay ile ilgili defter ve dosyalar tespit edilerek bu defter ve dosyalarda bulunan arşiv malzemeleri çalışma kapsamında analiz edilmiştir. Yoğun bir arşiv araştırmasının yanı sıra, literatür taraması sonucu belirlenen kaynaklardan elde edilen önemli bilgiler de araştırmaya aktarılmıştır. Yapılan doğrudan alıntılarda, alıntılanan metindeki cümle düşüklükleri vb. hatalara müdahale etmekten kaçınılmış ve yazarın ifadesine sadık kalınarak metinler aynen korunmuştur. Ünver'in Türk süsleme sanatı tarihine dair ulaşılabilen eserleri de incelenerek bu alandaki bakış açısı irdelenmiştir. Metin okumaları sonucu elde edilen veriler ışığında ayrıca kişisel değerlendirmeler yapılmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Süheyl Ünver Arşivi'nin incelenerek geleneksel Türk sanat tarihyazımı bağlamında değerlendirildiği bu araştırma, Türk sanat tarihi araştırmaları açısından önem teşkil etmektedir. Yapılan literatür taramasında Süheyl Ünver'in hayatı, kişiliği, eğitimciliği, tıp tarihi çalışmaları, eserleri ile ilgili çok sayıda yayın bulunmasına rağmen Ünver'in arşivi ve arşivciliği ile ilgili neredeyse hiç yayın bulunamamıştır. Tespit edilen az sayıdaki yayında arşivden temin edilen kimi belgeler konu edilirken, doğrudan arşivi konu alan yalnızca bir makaleye rastlanmıştır. Süheyl Ünver Arşivi'ni sanat tarihyazımı boyutu ile ele alan hiçbir akademik çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla, yeni araştırmalara bir itici güç olması hedeflenen bu tez çalışması, belirtilen alandaki boşluğu doldurmak üzere mütevazı bir girişim olarak görülmelidir.

2. ORD. PROF. DR. A. SÜHEYL ÜNVER KİMDİR?

Hekim, tıp tarihçisi, bilim tarihçisi, sanat tarihçisi, ressam ve müzehhip Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver (Şekil 2.1), Cumhuriyet Türkiye’si’nin kültür dünyasının şekillenmesinde ve Osmanlı ile tarihi sürekliliğin sağlanmasında önemli çalışmalarda bulunmuş çok yönlü bir bilim, sanat ve düşünce insanıdır. Türk kültürünün bütün yönleriyle ilgilenmiştir. Aktif olarak ürettiği “70 küsur seneye sığdırılmış, 70 insanın ömrü boyunca yapamayacağı” (aktaran Sayar, 2011, s. 634) bir çalışkanlıkla yoğun araştırmalar yapmış, binlerce yayın ve sanat eseri üretmiş, öğrenciler yetiştirmiştir. Ardında bıraktığı mirasın en önemli bölümü ise, binlerce el yapması defter ve yüzbinlerce nottan oluşan zengin arşividir.

Şekil 2.1 : Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver. (Taha Toros Arşivi)

Süheyl Ünver ile ilgili Prof. Dr. Aykut Kazancıgil (d. 1930) şunları söylemiştir:

Biriktirdiği bilgi hazinesini yaşadığı topluma ve dünyaya cömertçe dağıtabilmiş nadir insanlardan biridir. [...] Bugün tıp tarihinden folklor; hat sanatından ve minyatürden eczacılık tarihine; ebrudan ve Osmanlı-Selçuk mimarisinden kültür tarihine; astronomiden, mezar taşlarındaki süslemelere kadar giden son derece geniş bir sahada memleketimiz hakkında yapılacak her türlü araştırmada kaçınılmaz olarak Ünver’in ismi vardır. (Yalın, 1978, s. 31)

Bereketli ömrünü Türk bilim, kültür ve sanat tarihine adayan Ünver, geleneksel Türk sanatlarının günümüze ulaşması ve yaygınlaşması için büyük çaba göstermiştir. Bu bölümde, öncelikle sözü edilen bu sıra dışı kültür adamının hayatı, kendisini ve çalışmalarını şekillendiren önemli dönüm noktaları üzerinden irdelenecektir. Ardından, Süheyl Ünver'in yayınlarının yanı sıra sanat çalışmaları ve geleneksel Türk sanatları konusundaki eğitim çalışmaları ele alınacaktır. Zengin arşivi ise, bir sonraki bölümde ayrıntıları ile değerlendirilecektir.

Süheyl Ünver ile ilgili en temel bilgi kaynağı, Ahmet Güner Sayar'ın 1994 yılında yazmış olduğu ve 2011 yılında güncellenerek tekrar yayımlanan *A. Süheyl Ünver: Hayatı, şahsiyeti ve eserleri* adlı monografik eserdir. *TDV İslam Ansiklopedisi* "Ünver, Ahmet Süheyl" maddesini de yazan Sayar'ın dışında, Ünver'in hayatı ve çalışmaları ile ilgili özellikle Ünver'in kızı Gülbün Mesara ve öğrencisi Aykut Kazancıgil'in çeşitli makalelerinden yararlanılmıştır. Bunlara ek olarak, Ünver ile birebir çalışmış olan kişiler tarafından kaleme alınan çok sayıda yayın da bulunmaktadır. Süheyl Ünver'in 1986 yılındaki vefatının ardından, kendisini çeşitli yönleriyle tanıtan bir derleme Ekrem Kadri Unat tarafından hazırlanarak *Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver (1898-1986)* başlığıyla yayımlanmıştır. Zuhal Özaydın'ın (1997) Ünver'e tashih ettirmiş olduğu notlarından oluşan *Süheyl Ünver Hoca'dan Notlar (Menâkıb-ı Süheyl Bey)* de Ünver'in farklı yönleriyle ilgili genel bilgiler içermektedir. Söz konusu kitap ve makalelerin yanı sıra, Süheyl Ünver'in altı bibliyografyası da çalışma kapsamında incelenmiştir. Bibliyografyaların en kapsamlısı, birçok yayının özetinin de yer aldığı Gülbün Mesara, Aykut Kazancıgil ve Ahmet Güner Sayar (1998) tarafından hazırlanan *A. Süheyl Ünver Bibliyografyası*'dır. Cevat Yalın'ın (1978) Ünver'in kişiliğine ve yayınlarına odaklanan tez çalışmasında bulunan Ünver'e yöneltilmiş soru ve cevapların yanı sıra, Turan Can'ın (2014) yeniden yayımladığı Mehmet Kaplan'ın 1983'te Süheyl Ünver'le yaptığı söyleşi aracılığı ile Ünver'in kendi dilinden hayat hikâyesine ve çalışma yöntemlerine dair bilgilere ulaşılabilir. Süheyl Ünver'in arşivinde bulunan defter ve dosyalardaki notlardan da kendisiyle ilgili önemli bilgiler elde edilmiştir. Ayrıca, Ünver'in geleneksel Türk sanatları tarihine bakış açısını kavrayabilmek amacıyla, iki bine yaklaşan yayını arasından Türk süsleme sanatlarıyla ilgili olanlar da araştırma kapsamında incelenmiştir.

2.1 Hayatı

Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver, 17 Şubat 1898’de İstanbul Haseki’de Bostan Hamamı sırasındaki 36 numaralı evde doğmuştur (Şekil 2.2). Babası, II. Abdülhamid dönemi Posta ve Telgraf Nezâreti İstanbul Muhâberât-ı Umûmiyye Müdürü Tırnovalı Mustafa Enver Bey (1860-1909) (Şekil 2.3.b), annesi 19. yüzyılın ünlü hattatlarından Mehmed Şevki Efendi’nin (1829-1887) kızı Safiye Rukiye Hanım’dır (1875-1951) (Şekil 2.3.a) (Kazancıgil, 2004, s. 221). Doğumunda kendisine Ahmed Sehil ismi verilmiştir (Sayar, 2011, s. 63). Evin ikinci oğlu olarak doğan Sehil’in daha sonra iki kız kardeşi olmuş, ağabeyini ise 1903 yılında kaybetmiştir.

Şekil 2.2 : Süheyl Ünver’in doğduğu konak. (Sayar, 2011)

(a)

(b)

Şekil 2.3 : Süheyl Ünver’in: (a) Annesi, (b) Babası. (Sayar, 2011)

Ünver'in babası Mustafa Enver Bey medrese mezunu idi. Fransızca, Arapça ve Farsça bilen, ney çalan, sürekli okuyan kültürlü bir kişiydi. Sanat ve kültür dolu bir ortamda yetişen Ünver, sanat yeteneğinin aileden -özellikle anne tarafından- geldiğini ve okuma merakını babasından aldığını belirtmiştir (Unat, 1986, s.10).

Ünver doğumundan itibaren geçirdiği uzun süreli hastalıklar nedeniyle dört yaşına kadar yürüyememiş, kekemeliği ise on beş yaşına kadar sürmüştür. Hareketsiz kaldığı yıllarda kendisini oyalayacak bir uğraş bulmakta gecikmemiş ve elinde makas, kâğıtları kesip onlardan şekiller yapmaya başlamıştır (Sayar, 2011, s. 64, 82). Hayatındaki bu ilk zevkin aralıksız sürdüğünü belirten Ünver, "Sehil'in Çocukluğu" defterine "3 yaşında kâğıt kesen 57 yaşında da aynı şeyi yapıyor. [...] Bugüne kadar bütün ömrüm esnasında kâğıt kesmediğim gün yoktur" yazmıştır (Ünver, t.y., s. 6).

Okuma çağına geldiğinde ailesi onu mahalle mektebine göndermek istemez. İlk çocukluk yıllarını geçirdiği Sarıyer'de gidebileceği başka bir okul olmadığından, ilköğrenimini anne ve babasından alır. Mustafa Enver Bey oğluna din dersleri, hesap, hat, belagat dersleri vermiş; ayrıca Kuran'ı Kerim hıfzına çalıştırmıştır (Sayar, 2011, s. 65). Pek arkadaşı olmayan Ahmed Sehil, bu okulsuz günlerinde kendine yeni uğraşlar edinir. Kâğıt kesmenin dışında resim yapmayı çok sevmektedir. Altı ile dokuz yaşları arasında elinden kâğıt ve kalemi eksik etmeyip yaptığı resim çalışmalarıyla sanat yeteneğini geliştirmeye çalışmıştır (Sayar, 2011, s. 66). Süheyl Ünver o dönemdeki çabalarını şöyle anlatmaktadır: "Elime kalemi alıp, kâğıtları ilk karalamağa başladığımda tren, vapur resimlerini, bahçe çiçeklerini yapmağa başladım. Bu başlangıç sene sene inkişaf etti. Resme merak da benimle yarışırcasına gelişti. Bunun tek yolu bu güzel merakı terk etmemektir" (Yalın, 1978, s. 46).

1908 yılında Cağaloğlu'na taşındıklarında, Menba-ül İrfan adlı özel okulun üçüncü sınıfına kaydolup okul hayatına başlar (Sayar, 2011, s. 68). Bu dönemde babası dışarı çıkarken onu da yanına alır, dost ziyaretlerini oğluyla birlikte gerçekleştirir. Ahmed Sehil henüz on yaşındayken, mütevazı bir kitaplığı olan babasıyla birlikte Beyazıt ve Fatih'te kütüphaneleri birer birer dolaşır ve bazı yazıları istinsah ederler (Unat, 1986, s. 10).

Ünver babasını on bir yaşındayken kaybeder (Sayar, 2011, s. 70). Bu kaybın derin üzüntüsünü yaşarken ailece maddi bir sıkıntının da içine çekilirler. Cağaloğlu'ndaki evden ayrılarak Enver Bey'in Haseki Bostan Hamamı'ndaki Şevki Efendi konağının

hemen yanında yaptırdığı küçük eve taşınıp evin bir bölümünü de kiraya verirler (Unat, 1986, s. 10). Babası her ay otuz altın maaş alırken, öldüğünde hizmet senesini doldurmadığı için aileye maaş bağlanmaz (Can, 2014, s. 73). Yalnızca 317,5 kuruş tutarında bir yardım aylığı verilir (Mert, 2006, s. 40). 1983 tarihli bir röportajında Ünver bu detayların üzerinde özellikle durur ve bu dönemin kendisi üzerinde büyük etkisi olduğunu belirtir: “Babamın ölmesine hala müteessirim, ama onun ölmesi benim tavazzuhumda, teşekkülümde bir takım değişikliklere sebep oldu. Hayatı anladım ve insanın kendisiyle ilgili hususları ihmal etmemesi gerektiğini öğrendim. Her şeyi benim kendim yapmam lazım geldiğini anladım” (Can, 2014, s. 73). Babasının erken ölümü Süheyl’in gerçek hayatla erken yaşta yüzleşmesine neden olurken, ona çok çalışması ve bir programa bağlı yaşaması gerektiği inancını da yerleştirir. Hayatta çalışmak dışında her şeyin boş olduğuna inanır. Sayısını kendisinin bile bilmediği uğraşlarının asıl çıkış noktası buradadır (Sayar, 2011, s. 74).

Ünver rüştiyeyi de Menba-ül İrfan’da okur (Şekil 2.4). Burada Fransızca hocasıyla aralarında geçen bir diyalogun ardından, Sehil¹ isminin Fransızca karşılığını beğenmediği için adını Arap harfleriyle aynı şekilde yazılan Süheyl’e² çevirir (M. U. Derman, 1988, s. 32).

Şekil 2.4 : Süheyl Ünver, çocukluk yıllarında. (Taha Toros Arşivi)

¹ Sehil: *sıf. ve i.* (Ar. *sehl*) Kolay (Ayverdi, 2006, s. 2712).

² Süheyl: *i.* (Ar. *suheyl*) Güney yarım kürede yer alan büyük ve parlak bir yıldız (Ayverdi, 2006, s. 2870).

Menba-ül İrfan'a devam ederken haftada bir gün eniştesi Hasan Rıza Efendi'den (1849-1920) sülüs dersleri alsa da yazıda gözle görülür bir ilerleme sağlayamaz (Sayar, 2011, s. 76). Süheyl Ünver daha ziyade süsleme sanatlarına ilgi duymaktadır. Henüz babası sağken onun kitaplarındaki tezhipler ilgisini çekmeye başlamıştır. Ayrıca bir makalesinde, son yüzyılda ailesinde altı meşhur hattat yetiştiğinin altını çizerek “Çocukluğum bilhassa bu zevatın eserleri arasında geçti. Ben de tezyinî mahiyette olmak üzere bu yazıların bilhassa tertibine merak ederek meşgul oldum” demektedir (Ünver, 1960, s. 41). Daha sonraları kendisini anarken “her şey hocam” diyeceği hattat İsmail Hakkı (Altunbezer, 1873-1946) Bey ile tanışması da o dönemde olur. Yine rüştiye yıllarında, evlerine gelen Nazmi (Töre) Efendi'den (ö. 1924) Arapça dersleri almaya başlar. Gördüğü işittiği her şeyi kaydetmeyi de ilk kez bu hocasından öğrenir (Sayar, 2011, s. 76).

1911 yılında Menba-ül İrfan'dan mezun olan Ünver aynı yıl sınavla Mercan İdadisi'ne girer. Resim hocası Binbaşı Kemal Bey, Süheyl'in resim yeteneğini fark ederek onu sürekli resim yapması konusunda teşvik eder. Askeri okuldan hocası Üsküdarlı Hoca Ali Rıza Bey'e (1858-1930) de bu yetenekli öğrencisinden söz etmiş ve resim hevesini artırmak için ona hediye etmek üzere resim yapmasını rica etmiştir. Bir gün derste Süheyl'e bu büyük üstadın hediyesi iki kara kalem resmi verir (Yalın, 1978, ss. 40-41). İdadi son sınıf öğrencisiyken yaşanan bu olay, Süheyl'in Ressam Hoca Ali Rıza Bey ile ömür boyu sürecek baba-oğul ilişkisinin ilk adımı olur.

Süheyl Ünver Mercan Sultanisi'ni bitirdikten sonra 1915'te Askeri Tıbbiye'ye girer (Şekil 2.5). Ancak ailesinin erkeksiz oluşu ve yatılı öğrenimden dolayı annesi ve kız kardeşlerini haftada bir görebilmesi nedeniyle üç ay sonra ayrılıp sivil tıbbiyeye geçer. Birinci Dünya Savaşı yıllarında devam ettiği Darülfünun Tıp Fakültesi'ndeki öğrenimini 1920'de tamamlar (Şekil 2.6). Zorunlu stajının ardından 1921'de diplomasını alır (Unat, 1986, s. 11). Maddi durumları iyi olmadığından Tıp Fakültesi öğrencisi iken ailesine destek olmak için bir tabelacının yanında çalışır. 1919-1920 yılları arasında da Şems-ül Mekâtip ve Mekteb-i Güzin isimli iki özel okulda hüsn-i hat, resim, el işi ve musâhabât-ı ahlâkiyye³ dersleri verir (Yöndemli, 1986, s. 128). Ünver o günlerini şöyle anlatmaktadır: “Tıbbiye o zaman Haydarpaşa'da idi, devam edeceğim ama bazen vapur parası bulamaz, gidemezdim. [...] Fakülteye

³ Ahlak konuşmaları.

gidemediğim günlerde hocalarım da kolaylık gösterdi; ben de bu müsamahadan istifade ederek iki hususi mektepte resim ve musahabât-ı ahlâkiye hocalığı aldım. Bu şekilde tıbbiyei bitirdim” (Can, 2014, s. 73).

Şekil 2.5 : Süheyl Ünver, Askeri Tıbbiye öğrencisi iken, 1915. (Sayar, 2011)

Şekil 2.6 : Süheyl Ünver, Tıbbiye’den mezun olduğu gün, 1920. (Sayar, 1994)

Tıp öğrenimine devam ederken, dedesi hattat Mehmed Şevki Efendi'nin konağında başladığı çalışmalarla keşfettiği ve irsî olduğunu düşündüğü sanatçı yanını Medresetü'l-Hattâtîn'de⁴ geliştirir. 1916-1923 yılları arasında bu sanat okulunun öğrencisi olur. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde gerek hat sanatının gerekse geleneksel Türk tezminatının yeniden hayat bulmasında önemli rolü olan Medresetü'l-Hattâtîn'de, gönül verdiği Türk süsleme sanatının çeşitli dallarını daha yakından tanıma ve öğrenme imkânına kavuşur (Mesara, 1992, s. 60). Süheyl Ünver, “hayat-ı sanatımda ilk merhale” olarak nitelediği Medresetü'l-Hattâtîn'e girişini ve buraya ait anılarını şöyle anlatmaktadır:

Ana ve baba ailemizde, başta dedem Hasekili hattat Mehmed Şevki Efendi olmak üzere altıdan fazla ince sanatkârimiz var. Ben onların söz ve serleri ile müstefid oldum, tesirleri altında büyüdüm. 1909 yılında henüz 11 yaşında iken eniştem hattat Hasan Rıza Efendi'nin yanında yazının anası sayılan sülüs'e başladım. Her nedense bu yazıda ilerlemek beni sarmadı. Türk süslemesinin her şekline ve tarzına daha çok merak ettim. Çiçekler ve çeşitleri, şekiller ve onların bir araya toplanmasından ileri gelen terkipler, anlayabildiğim nisbette beni daha çok ilgilendirirdi. Bu ilgi, 1915-16 yıllarında beni babamdan hatıra kalan kitaplardaki süslemeleri kendi gayretimle bilir bilmez aynen yapmaya doğru çekti. Mahalle ve çocukluk arkadaşım, seneler sonrasının değerli yazı üstadlarından Mustafa Halim (Özyazıcı)⁵ bana tezhib için altın varak ezmeyi gösterdiyse de layıkıyla öğrenemedim ve tezhiplerime ona hazırlattığım altınları kullanarak devam ettim. Böylece yaptığım örneklerden birini tesadüfen gören sanatseven bir büyüğümün teşviki ve aracılığı ile Medresetü'l Hattâtîn'e takdim olundum. 1916 yılının sonbaharında bu okulun tezhib ve ebru kısmına yazıldım. Okul kayıt numaram 279 idi. [...] O sıralarda Birinci Cihan Harbinin en velveleli ve o kadar da kritik bir döneminde idik. Tıp Fakültesi'ndeki hocalarımın çoğu askeri rütbeli olup, bazı günler çok yaralı geldiğinden askeri hastanelere vazifeye koşuyorlar, bu sebeple de ders yapılamıyordu. Ben Haydarpaşa'daki fakültede böyle boş geçen günlerde ve tatillerde medreseye gidiyordum. Bu 1920 yılına kadar böyle devam etti. O yıl hekimlik diplomamı aldıktan sonra

⁴ Medresetü'l-Hattâtîn, hüsn-i hat ile İslâm kitap sanatlarının öğretim ve eğitimi için 1914'te İstanbul'da kurulan bir Osmanlı eğitim kurumudur. Cağaloğlu'nda Bâb-ı Âli yokuşunda Evkaf-ı İslamiye Müzesi'ne bağlı olarak hizmete açılan bu sanat okulunda dönemin en değerli üstat hocaları görev yaptı. Kayıtlı çok sayıda öğrencisi olmasına karşın faaliyette bulunduğu süre içinde yalnızca iki kere mezun verebildi; 1918 yılında 13 mezun, 1923 yılında ise 20 mezun verdi. 1921 tarihinden sonra bir isim değişikliğine uğrayarak “Hattat Mektebi” adını aldı. 1924'te yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve 1928'deki Harf İnkılâbı'nın ardından kısa sürelerle kapalı kaldı. 1931'de “Şark Tezmini Sanatlar Mektebi” olarak faaliyetlerine devam etti. 1933'teki Atatürk Üniversite Reformu'ndan sonra 1936'da, faaliyetlerine Güzel Sanatlar Akademisi bünyesinde “Türk Tezmini Sanatlar Bölümü” olarak devamına karar verildi. Aradaki kopukluklara ve öğretim farklılığına rağmen Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ndeki Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Medresetü'l-Hattâtîn'in bugünkü devamı niteliğindedir. (M. U. Derman, 2003, s. 341; Parmaksızoğlu, 1976, s. 380). Daha detaylı bilgi için; bkz. M. U. Derman (2015).

⁵ Mustafa Halim Özyazıcı (1898-1964)

Gureba Hastanesindeki asistanlığa tayin edilince, boş zamanım ve dolayısıyla tezhibe uğraşma imkanım çoğaldı. 1923 yılına kadar muntazaman haftada bir gün medresedeki dersleri takip ederek, dikkatli bir çalışmayla bu sahada epey ilerledim. (Mesara, 1992, ss. 60-61)

Ünver burada dönemin ünlü hattatlarını, tezhip ve ebru ustalarını tanır. Necmeddin (Okyay, 1883-1976) Efendi'den ebru ve âhâr, Yeniköylü Nuri (Urunay, ö. 1943'ten sonra) Bey'den tezhip dersleri alır (Sayar, 2012, s. 350). İki ay gibi kısa bir sürede tezhip usullerini öğrenir. Daha sonra İranlı Tahirzâde Hüseyin Behzad Bey'den (1889-1947) ve Bahaeddin (Tokatlı, 1866-1939) Efendi'den tezhip öğrenir ve İsmail Hakkı Altunbezer'in tezhip derslerine katılır (Taşkale, 2010, s. 12). Okulun diğer hocalarından Reis'ül Hattatin Hacı Kamil (Akdik, 1861-1941) Efendi sülûs, nesih ve rik'a; Beşiktaşlı Hacı Nuri (Korman, 1865-1951) Efendi sülûs; Hattat İsmail Hakkı (Altunbezer) Bey celî sülûs ve tuğra; Hulusi (Yazgan, 1868-1940) Efendi talik; Kenan Bey (ö. 1961) kûfi; Ferid Bey (1857-1920) dîvânî ve celî dîvânî; Necmeddin (Okyay) Efendi ta'lik hat, ebru ve âhâr; Hüseyin Haşim Bey (1860-1920) ise hat tarihi dersleri vermektedir. Süheyl Ünver bu üstatlardan nasıl etkilendiğini şu sözlerle anlatmaktadır:

Ben medrese'de yalnız tezhib ve teferruatı üzerinde meşgul oldumsa da diğer ince sanat dallarında çalışanları daima dikkatle izledim ve öğrendiklerimi bir kazanç sayarak asla unutmadım. Tezhip'de ilerlemek için onun yan dallarını bilmenin lüzumuna inandım. Üstad hocalarımız da böyle çok yönlü çalışmaların faydalı olacağı görüşünde idiler. [...] Her biri şaheserler meydana getirmiş olan bu üstadlar, bana hayatım boyunca her konuyu üzerinde durmanın önemini aşlamış kişilerdir. Hayatları ve metodları bizlere ders olmalıdır. (Mesara, 1992, s. 61)

Süheyl Ünver aldığı dersler kadar buradaki hocalar arasında yapılan sohbetlerden de yararlanır ve elden ele dolaştırılan eski üstatların eserleri ile göz zevkini geliştirir. Ayrıca o yıllarda Yıldız Kütüphanesi Müdürü Sabri (Kalkandelen, 1862-1943) Bey ile tanışması ve Sultan II. Abdülhamid'in (sal. 1876-1909) şahsi kütüphanesindeki nadide yazma eserleri görmesi için Yıldız Sarayı'na davet edilmesi, sanat ufkunu genişletmesine yardımcı olur. Bu kütüphanedeki tezhipli ve minyatürlü kitap ve albümleri yakından inceleyerek bilgisini ve tekniğini geliştirir. Kütüphanede gördüğü bir albümde bulunan bitmemiş iki minyatür, minyatür sanatının inceliklerini kavramasında kendisine yol gösterir (Mesara, 1992, s. 62). Medresetü'l-Hattâtîn'de minyatür ile ilgili bir ders yoktur. Ancak unutulmaya yüz tutmuş minyatür ve kat'ı gibi Türk sanat dallarını, örneklerini ve sanatkârlarını yine bu çatı altında tanır. İhmal

edilen ince sanatlarımızı diriltmek Ünver'in kafasında bu dönemde yer etmeye başlamıştır (Sayar, 2011, s. 125).

Medresetü'l-Hattâtîn'deki yedinci yılının sonunda okulun ikinci mezunları arasında yer almaya hak kazandı. 26 Ekim 1923 tarihinde Evkaf-ı İslamiye Müzesi'nde⁶ gerçekleştirilen icazetname⁷ töreniyle (Şekil 2.7) diplomasını, tezhip ve ebru icazetnamelerini aldı. Medresetü'l-Hattâtîn diplomasında (Şekil 2.8) şu ibare yer almaktadır:

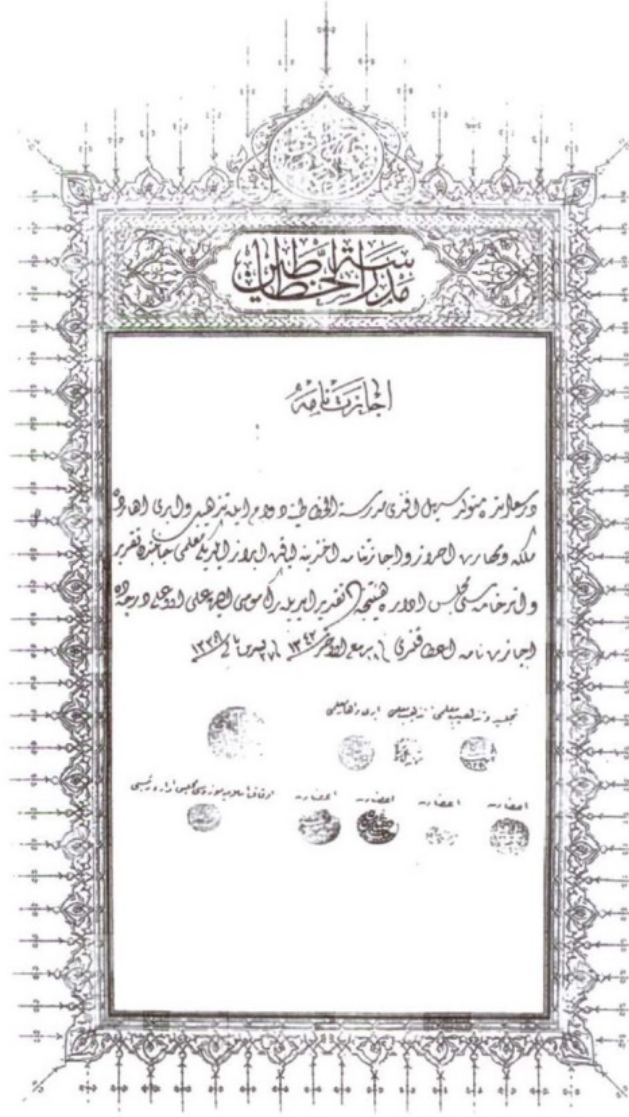
Dersaadet'te mütevellid Süheyl Efendi Medresetü'l-Hattâtîn'e devam ile tezhib ve ebrû, ahârda meleke ve maharet ihrâz ve icâzetnâme ahzine liyâkat ibraz eylediği muallimi cânibinden takrir ve eser-i hâmesi meclis-i idare hey'etince de takdir edilerek mümâileyhe aliyyülâlâ derecede icâzetnâme itâ kılındı. (Sayar, 2011, s. 129)

Şekil 2.7 : Medresetü'l-Hattâtîn mezuniyet töreni (Süheyl Ünver ayaktaki kişiler arasında soldan üçüncü, başında fes ile), 1923. (Gülbün Mesara Arşivi)

⁶ İslam Vakıfları Müzesi. Cumhuriyet'in ilanından sonra "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi" adını almıştır (Ölçer, 2012, s. 543).

⁷ İcazetname, usta-çırak ilişkisiyle öğrenilen geleneksel Türk sanatlarında hocanın öğrencisine verdiği ve öğrencinin artık o sanatta ehil olduğunu gösteren, öğrenci yetiştirebilmesine ve eserlerinin altına imza atabilmesine olanak sağlayan belgedir. Buna göre sanatında olgunlaşan öğrenci yazılı veya tezhipli bir levha hazırlayarak hocalarına verir, hocalar yapılan levhayı inceleyerek öğrencinin yetkinliğini belirler, levhanın altına öğrencinin ve kendilerinin adlarını yazarak artık eserlerine imza koymaya ve başkalarına ders ve icazet vermeye izin verildiğini beyan ve tasdik ederler (Mesara, 1992, s. 62).

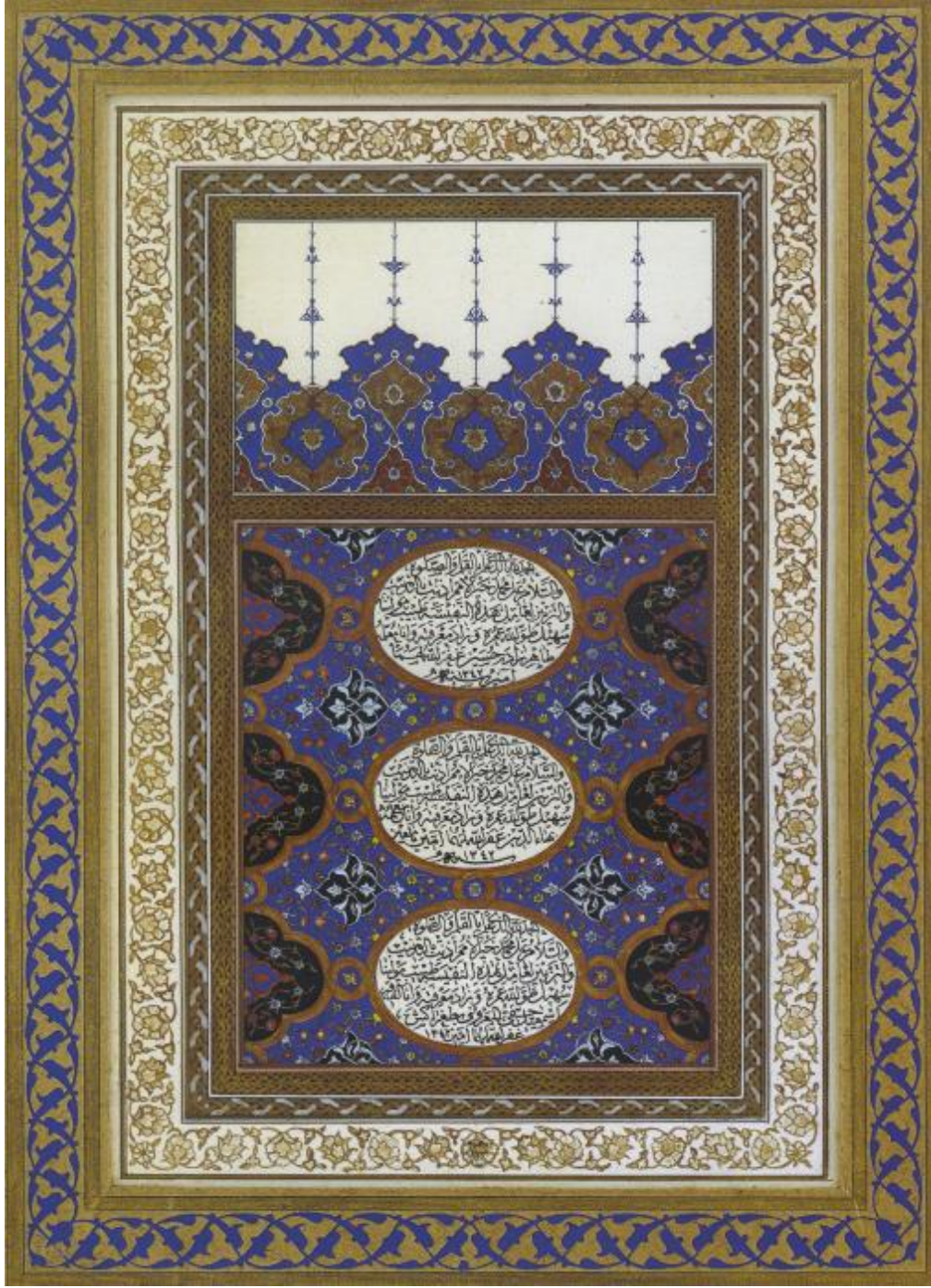

Şekil 2.8 : Süheyl Ünver'in Mederestü'l-Hattâtîn diploması, 1923. (Gülbün Mesara Arşivi)

Tezhip icazetnamesinin (Şekil 2.9) üst bölümündeki ibare Tahirzade Hüseyin'e, ortadaki Müzehhib Baha Bey'e, en alttaki Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey'e aittir. Her üç ibarenin yazılarını ise İsmail Hakkı Bey yazmıştır. Aldığı ikinci icazetname olan ebru icazetnamesi (Şekil 2.10) hocası Necmeddin Efendi tarafından verilmiştir. Ünver'in kendi yaptığı ebru örnekleriyle hazırlanmış icazetnamenin metnini Necmeddin Efendi yazmıştır:

Medresetü'l-Hattâfîn talebesinden Süheyl Efendi bin Enver Efendi ebrû san'atımızdaki meleke ve maharetini işbu eserleriyle ibraz ettiğinden, bundan böyle arzu edenlere talim etmek üzere kendisine icâzet verilmiştir. Cenab-ı Hak ömrünü efzûn ve feyzini müzdat buyursun. Âmin.

El-fakir Necmeddin, 1339 [1923]. (Sayar, 2011, s. 130)

Şekil 2.9 : Süheyl Ünver'in tezhip icazetnamesi, 1923. (Gülbün Mesara Arşivi)

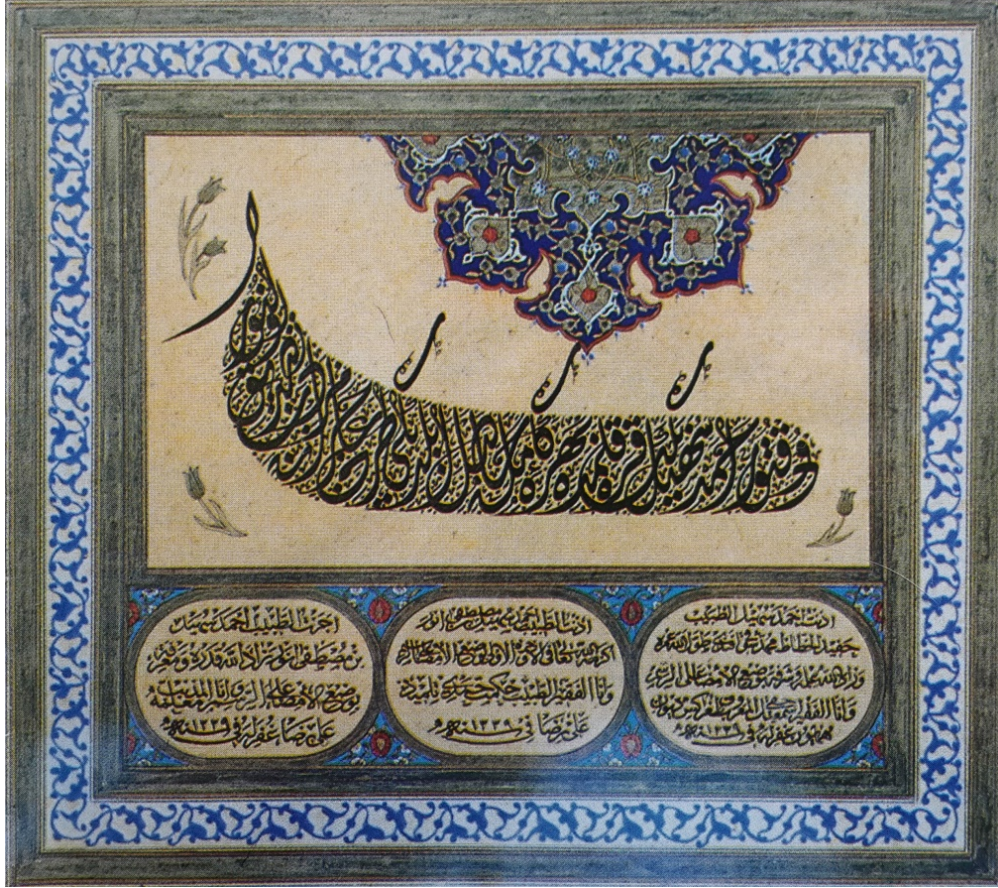

Şekil 2.10 : Süheyl Ünver'in Necmeddin Okyay'dan aldığı ebru icazetnamesi, 1923. (Gülbün Mesara Arşivi)

Süheyl Ünver Medresetü'l-Hattâtîn'e başladığı yıllarda, lisedeki resim hocası aracılığıyla kendisine iki karakalem resim hediye etmiş olan Üsküdarlı ressam Hoca Ali Rıza Bey ile şahsen tanışır. 1917'deki bu tanışma, Ünver'in sanat hayatındaki dönüm noktalarından birisi olur. Aynı gün Hoca Ali Rıza Bey'in öğrencileri arasına girer ve bir baba-oğul yakınlığındaki birliktelikleri hocasının ölümüne kadar on beş yıl boyunca devam eder (Yalın, 1978, s. 42). Süheyl Ünver, Hoca Ali Rıza Bey'in gözetiminde önce doğayı gözleyerek karakalem tarzında başladığı çalışmalarını daha sonra suluboya resimlerle devam ettirir. Birlikte İstanbul'un çeşitli semt ve mimari yapılarını karakalem ve suluboya resimlerle tespit ederler. Hoca Ali Rıza bu çok beğendiği ve başarılı bulduğu öğrencisini bir icazetname ile derecelendirmiştir (Şekil 2. 11). Ünver'in kendi yaptığı tezhipte süslenen karakalem icazetnamesinin yazısını İsmail Hakkı Bey yazmıştır:

Dr. Ahmed Süheyl Bey'in karakalem behre-i kâmile hâsıl eylediği taraf-ı âcizânemizden tasdik olunur.

Dr. Hikmet Hamdi Bey,
Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer,
Ressam Rıza Bey, 1339 [1923]. (Mesara, 1992, s. 63)

Şekil 2.11 : Süheyl Ünver'in Hoca Ali Rıza'dan aldığı karakalem icazetnamesi, 1923. (Gülbün Mesara Arşivi)

Süheyl Ünver “ruhumun mürebbisi Üsküdarlı resim hocam” dediği Ali Rıza Bey’den yalnızca resim öğrenmez. Güzel ahlâka açılan yolu, İstanbul terbiyesi ve inceliğini Ünver hocasında görür ve benimser. Ayrıca hocasının ayda bir veya iki tane doldurduğu cep defterleri de ayrıca ilgisini çekmektedir. Süheyl Ünver, hocasından öğrendiklerini şu şekilde sıralar:

Ressam Üsküdarlı Hoca Ali Rıza Bey Üstadımdan: En ufak bir kâğıdı bile atma. Hoşa giden herşeyi kaydet. Memleketimizin milli âbide ve evlerini tesbit et. Dostlara ağırlık verme ve onları sık sık taciz etme. Fakirlere acı! Bize hizmet eden zavallıları minnetle yâd ederek gönüllerini şad et. Onların yardımına koş. Derviş olmayarak derviş-meşreb ol. Daima faydalı şeylerle meşgul olarak çalış. Güzel sözlerle ruhunu incelt. Güzel resimli defterler doldur. Küçükleri sevindir. Her türlü mahlûka acı. Örnek bir vatanperver ol! (Sayar, 2011, s. 116)

Medresetü'l-Hattâtîn'e devam ederken, tıp fakültesinden mezun olan Ünver 1921-1923 yıllarında Yenibahçe'de Gurebâ-yı Müslimîn Hastanesi'nin cildiye kliniğinde çalışarak deri ve frengi hastalıkları üzerine ihtisas yapar. Ancak dâhiliyeci olmak istediğinden 1924'te Haseki Hastanesi'nin dâhiliye asistanlığına geçer. Ek bir görev olarak 1925'te İstanbul Sanayi Mektebi'ne hekim ve hıfzıssıhha öğretmeni olarak atanır. 1927'de ders notlarını derleyerek okul matbaasında "Sınaî Hıfzıssıhhası" adlı ilk kitabını bastırır (Unat, 1986, s. 12). Dâhiliye ihtisası sırasında Prof. Âkil Muhtar (Özden, 1878-1949) ile tanışan ve asistanlarından biri gibi çalışmak istediğini belirten Ünver, çalışkanlığı, terbiyesi ve kendisine verilen görevleri dikkatle yerine getirmesiyle hocasının gözünde önemli bir yere sahip olmuştur (Sayar, 2011, s. 171). Onun maddi ve manevi desteğiyle 1927 yılının Ekim ayında ihtisasını geliştirmek üzere Fransa'ya gönderilir. Paris'te kaldığı iki yıl süresince Pitié Hastanesi'nde devrin ünlü dâhiliyecilerinden Marcel Labbé'nin (1870-1939) yanında "assistant étranger"⁸ olarak çalışır ve yüksek ihtisasını tamamlar (Kazancıgil, 2004, s. 221). Bu arada yeni tanıştığı Fransız hekimlerle görüşmelerinde Türk tıp tarihine yönelik soruları tam olarak cevaplayamaması, Ünver'i bu konuda araştırma yapmaya yöneltir. 1929'da Türkiye'ye dönüşünden kısa bir süre sonra yine Âkil Hoca tarafından üç aylığına Avusturya'ya gönderilir. Viyana'da Prof. Dr. Luger'in dâhiliye kliniğinde pratik çalışmalarda bulunur (Kazancıgil, 2004, s. 221).

Hekim olarak kendi ihtisas alanlarında otorite olan çok sevdiği iki hocası Prof. Âkil Muhtar Özden ve Prof. Marcel Labbé'nin hekim-sanatkâr kimliklerini görmek, kendi yolunun doğruluğuna olan inancını pekiştirmiştir (Şekil 2.12) (Sayar, 2011, s.205). Paris'te bulunduğu süre içinde hekimlik çalışmalarının yanı sıra sanat tarihi ile ilgili çalışmalar da gerçekleştirmiştir. Paris Bibliothèque Nationale'de Şark Yazmaları Bölümü'nde bulunan eserlerdeki tezhip ve minyatürler üzerinde çalışır, Türk süsleme sanatlarına ait nadide eserlerin kopyalarını çıkartır ve Türk-İslam tıbbına ait yazma kitapları inceler. Benzer şekilde, Viyana günlerinde de Viyana kütüphanelerindeki yazma eserleri inceler ve müzelerdeki Türk eserlerini tespit eder (Sayar, 2012, s. 350).

⁸ Yabancı asistan.

Şekil 2.12 : Süheyl Ünver, Haseki'deki evin cihannümasında, 1930. (Sayar, 2011)

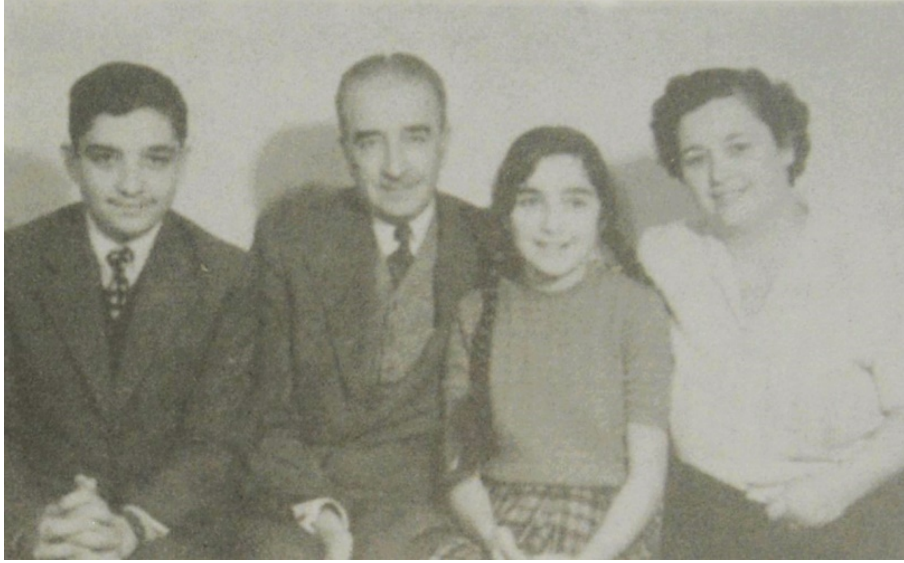
Hekimlik ihtisası ile sanat çalışmaları sürerken dönemin mutasavvıflarından Abdülaziz Mecdi (Tolun, 1865-1941) Efendi'nin sohbetlerine de katılır (Sayar, 2012, s. 350). Bu yıllarda şiirler yazar⁹ ve Neyzen Emin (Yazıcı, 1883-1945) Efendi'den ney öğrenmeye başlar (Unat, 1986, s. 12).

İstanbul'a döndükten sonra, Paris'e gitmeden önceki ek görevi olan Mekteb-i Sanayi hekimliğine yeniden atanır. Bu dönemde İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'nde açılan sınavı kazanarak 28 Haziran 1930'da Emrâz-ı Dâhiliyye Kürsüsü'nde Dr. Akil Muhtar Bey'in yanına Tedavi ve Farmakodinami müderris muavini¹⁰ olur; böylece akademik hayata geçiş yapar (Kazancıgil, 2004, s. 221).

Süheyl Ünver 25 Ağustos 1932 yılında Müzehher Hanım (ö. 2012) ile evlenir (Sayar, 2011, s. 247). Çiftin bu evlilikten 1936 yılında Aydın isimli bir oğlu ve 1940 yılında Gülbün isimli bir kızı olur (Şekil 2.13).

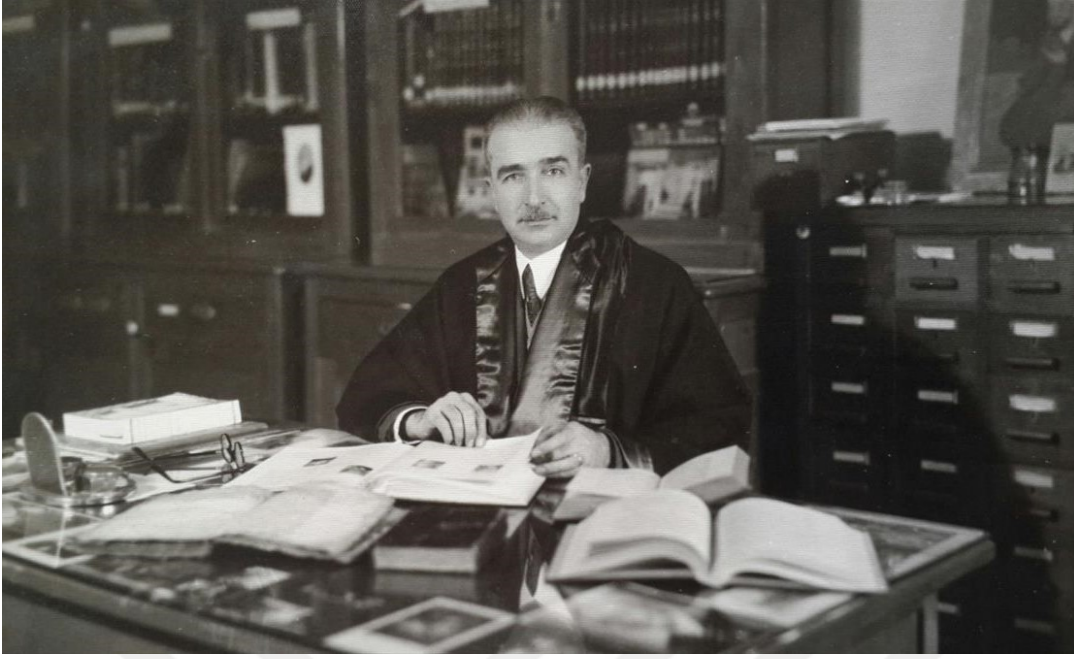
⁹ Süheyl Ünver'in divançesi bulunmaktadır (Unat, 1986, s. 12).

¹⁰ Tanzimat'tan sonra kurulan yükseköğretim kurumlarında öğretim üyesi, doçent.

Şekil 2.13 : Süheyl Ünver ve ailesi, 1955. (Sayar, 2011)

Süheyl Ünver 1933'te gerçekleşen üniversite reformu esnasında İstanbul Tıp Fakültesi'nde Tıp Tarihi Enstitüsü'nü kurar. Tıp Tarihi Kürsüsü'ne önce vekâleten, sonra da asaleten başkan seçilir (Şekil 2.14). Bu enstitü bünyesinde özellikle Türk-İslâm tıp tarihi araştırmalarına yönelik bilimsel makalelerin yayımlandığı *Türk Tıp Tarihi Arkivi* dergisini çıkarır ve Türk-İslâm tıbbına ilişkin temel kaynakların tercüme çalışmalarını başlatır (Sayar, 2012, s. 350). 1939'da Tıp Tarihi ve Deontoloji profesörlüğüne getirilir. Tıp Tarihi Enstitüsü'nde 1951 yılında "Dr. A. Süheyl Ünver Arşiv ve Kütüphanesi"ni kurarak iki bin ciltlik kitap ve yüz bin civarındaki not arşivini İstanbul Üniversitesi'ne bağışlar (Sayar, 2011, s. 346). 1954'te Ordinaryüs Profesör olur. 1958-1959 yıllarında Amerika'da Columbia Üniversitesi'nde misafir profesör olarak bulunur. 1967 yılına kadar İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü'nün başkanlığını yapar, tıp tarihi ve deontoloji dersleri verir. 1967'de aynı yıl kurulan İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ne geçer ve burada ikinci bir tıp tarihi ve deontoloji kürsüsü kurar (Kazancıgil, 2004, s. 221). 1972 yılında, oluşumuna büyük katkı sağladığı ve otuz üç yıl genel sekreterliğini üstlendiği Türk Tıp Tarihi Kurumu'nun başkanlığına seçilir ve bu başkanlığı beş yıl sürer (Unat, 1986, s. 18). Çeşitli ülkelerde düzenlenen bilimsel toplantılara ve tıp tarihi kongrelerine katılarak bildiriler sunar. 1973'te emekliye ayrılır (Şekil 2.15). Emekliye ayrıldıktan sonra da yine kürsüye gitmeye ve öğrencilerini yetiştirmeye devam etmiştir.

Şekil 2.14 : Süheyl Ünver, İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü Direktörü iken, 1945. (Sayar, 2011)

Şekil 2.15 : Süheyl Ünver, emeklilik töreninde, 1973. (Sayar, 2011)

Yurt içi ve yurt dışına çeşitli vesilelerle çok sayıda seyahat gerçekleştiren Ünver, bulunduğu şehirlerde kültürel ve sanatsal çalışmaları için mutlaka zaman ayırmıştır. Müze ve kütüphanelerde araştırma yapmış, tarihi yerleri ziyaret etmiş, sergiler açmış, izlenimlerini notlar ve resimler aracılığıyla kaydedip dosya ve defterlerde

toplamiştir. Amerika’da misafir profesör olarak bulunduğu 1958-1959 yıllarında buradaki çalışmalarını ve gözlemlerini kaydettiği altmış yedi defter hazırlamış, on üç Türk Sanat Sergisi açmıştır. Türkiye’ye döndükten sonra kendisinden istenen altmış resimle Amerika’nın çeşitli üniversite ve sanat yüksekokullarında yirmi sekiz sergi daha açar. 1968 yılında iki ay Hollanda’da Leiden Üniversite Kütüphanesi Şark Yazmaları bölümünde üç bin beş yüz Türkçe ve Arapça kitabı inceler; Londra’da on beş gün Welcome Tıp Tarihi ve Müzesi Kütüphanesi’nde ve diğer müzelerde sanat tarihi araştırmalarında bulunur. Dönüşte Münih Devlet Kütüphanesi’nde Türkçe yazmalar üzerinde çalışır ve bu gezideki izlenimlerini yirmi yedi defterde toplar (Unat, 1986, s. 15).

Eğitimci olarak gerçekleştirdiği çalışmalar da yalnızca tıp ve tıp tarihi konularıyla sınırlı kalmamıştır. Süheyl Ünver, klasik Türk süslemesini öğretmek amacıyla 1936 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Türk Tezyini Sanatlar Şubesi’nde minyatür hocası olarak göreve başlar. Bu görevini aralıksız olarak on dokuz yıl sürdürür. Yine 1936 yılında tarihi Topkapı Sarayı Nakkaşhanesi’ni yeniden canlandırarak burada da tezhip ve minyatür dersleri verir (Şekil 2.16). Bu alandaki eğitim çalışmalarını 1957 yılında kurucusu olduğu İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü’ne taşır ve Türk süsleme dersleri verir. Ünver bu dersleri daha sonra Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü’nde de yürütmüştür (Şekil 2.17). Emeklilik günlerinde çalışmalarına ara vermeden devam eden Ünver, belirli günlerde yine Cerrahpaşa’ya giderek Tıp Tarihi Enstitüsü’nde verdiği tezhip derslerini sürdürür (Mesara, 2008, s. 99). Ayrıca bu yıllarda, uzun zamandır İstanbul’un tarihini, doğasını, insanını gerek yaptığı karakalem ve suluboya resimlerle, gerek çektiği fotoğraflarla, gerekse tuttuğu notlarla kayıtlara geçirmek üzere gerçekleştirdiği İstanbul gezilerine (Şekil 2.18) öğrencilerini de dâhil eder. Öğrencileriyle birlikte sık sık İstanbul’un çeşitli semtlerine kültürel geziler düzenler. 1980’li yıllarla birlikte, haftalık çalışma programı çerçevesinde düzenli olarak Salı günlerini Süleymaniye Kütüphanesi’nde, Cuma günlerini ise öğrencileriyle İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü’nde Türk süsleme dersleri vererek geçirmiştir (Sayar, 2011, s. 462).

Şekil 2.16 : Süheyl Ünver, Topkapı Sarayı'nda minyatürler üzerinde çalışırken, 1937. (Sarı, 1988, s.16)

Şekil 2.17 : Süheyl Ünver, öğrencileriyle. (Url-1)

Şekil 2.18 : Süheyl Ünver Kirazlıbend’de öğrencileriyle gezi sonu dinlenirken (Soldan sağa: Azade Akar, Süheyl Ünver, Çiçek Derman, Uğur Derman, Orman İşletme Müdürü Hikmet Bayşu), 1965. (F. Ç. Derman, 2006, s. 113)

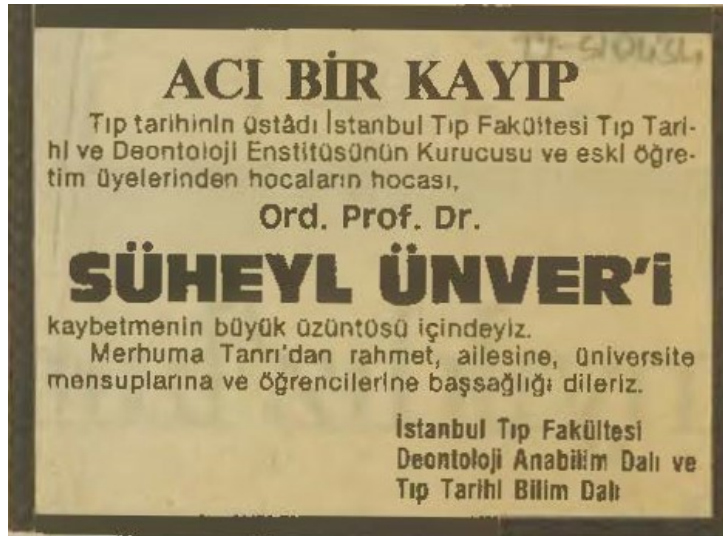
Ünver, aralarında yabancı kökenli kurumların da olduğu Türk Tıp Tarihi Kurumu, Türkiye Tıp Encümeni, Milletlerarası Tıp Tarihi Cemiyeti, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu gibi onlarca kuruluştaki üyelik görevi yapmıştır. Yurt içinde ve yurt dışında çok sayıda ödül almıştır (Unat, 1986, s. 17). Son olarak 1985 yılı Kültür Bakanlığı Büyük Ödülü’ne değer görülür, fakat Ünver’in rahatsızlığı nedeniyle ödülü kendisi adına kızı Gülbün Mesara alır. Basında konuyla ilgili haber şu şekilde yer almıştır:

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın her yıl Türk kültürü ve sanat konusunda çalışmalar yaparak üstün nitelikte yapıtlar ortaya koyan kişilere verdiği ‘Kültür ve Turizm Bakanlığı Büyük Ödülü’ bu yıl Ordinaryüs Prof. Dr. Süheyl Ünver’e verildi. [...] Büyük ödüle değer bulunan Süheyl Ünver’e ödülü önümüzdeki günlerde düzenlenecek bir törenle verilecek. (Cumhuriyet, 1985)

Emeklilik dönemini bilimsel ve sanatsal çalışmalar, araştırma seyahatleri, yayınlar, sohbet ve konferanslar ile dolu dolu yaşayan Süheyl Ünver (Şekil 2.19), 88. yaş gününden birkaç gün önce, 14 Şubat 1986 tarihinde İstanbul, Kalamış’taki evinde vefat etmiştir (Şekil 2.20) (Mesara, 2008, s. 99). Mezarı, Edirnekapı Sakızağacı Şehitliği’ndedir (Sayar, 2011, s. 474).

Şekil 2.19 : Süheyl Ünver, Kalamış'taki evinin balkonunda, cebinde her zaman yanında taşıdığı kâğıt ve kalemlerle, 1985. (Url-2)

Şekil 2.20 : Süheyl Ünver'in vefat ilanı, 1986. (Taha Toros Arşivi)

Ölümünün ardından onun hakkında çok şey yazılmıştır (aktaran Sayar, 2011, s. 475): Defnedildiği 17 Şubat 1986 günü *Gidenler Kalanlar* başlıklı yazısında Ergun Göze (1931-2009) “Süheyl Hoca’ya bu cemiyet Türk Sanatı’nın ‘*basubadelmevtini*’¹¹ borçludur. Amma bilen kaç kişidir? Onu bilemem. Duyan kaç kişidir? Onu hesap edemem” demektedir. Beşir Ayvazoğlu (d. 1953) ise 19 Şubat 1986 tarihinde “Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver’in Ardından” başlıklı yazısında “Tarihî kültürümüzle onun kadar uğraşmış ve onun kadar çok eser vermiş başka birisini göstermek mümkün değildir” tespitinde bulunmuştur.

Süheyl Ünver’in kızına yazmış olduğu ve şu anda Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi’nde bulunan bir notta şunlar yazılıdır (Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2015):

Vasiyetnâmem

Beni sakın öldü sanmayın. Bütün hayatımın yaşanmış seneleri Süleymaniye Kütüphanesi’nde Türk kültürü arşivimle binlerce not ve hatıra defterlerimin içinde. Mündericat ve resimlerim emirlerinize amade.

Ben hayatımda Tanrımın lütfu, büyüklerim, eş ve dostlarımın teveccüh ve dualarıyla cidden bahtiyar bir ömür sürdüm. Darısı dostlar başına.

Benim için konuşmalar yapmağa lüzum yok. Ama Süleymaniye ve Ankara’da arşivimden programlı uğraşların lüzumuna dair konuşun.

Kabir ziyaretlerine lüzum yok. Benim yazdıklarımın da bahsetmeyin. Seçtiğim konular üzerine laf olsun diye konuşmayın. Onları ve şimdiye kadar akıl edemeyerek üzerinde durmadığım ilginç konularımı bensiz olarak benimseyin.

Boş vakit geçirmeyip benim gibi her şeyi değerlendirin. İnanın ki diğer insanları bıktırarak kadar çok yaşarsınız. Boş geçen her vakit sizleri ölüme götürür. Acıyın kendinize.

Ahmet Süheyl Ünver

2.2 Çalışmaları

Türk süsleme sanatlarının günümüze kadar ulaşmasında ve yaygınlaşmasında en büyük katkıyı yapan isimlerden biri olan Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, bu alanda sanatçı, sanat tarihçi ve eğitimci kimlikleriyle çok yönlü çalışmalar yapmıştır. Bu

¹¹ Bâsübâdelmevt: i. (Ar. *ba’s* “diriltmek”, *ba’de* “sonra”, harf-i târif el- ve *mevt* “ölüm” ile *ba’s ba’de’l-mevt*) 1. Ölümünden sonra dirilme, kıyamet gününde ölümlerin dirilmesi. 2. mec. Tamâmen yok olmuş gibi görünen bir şeyin yeniden canlanması, hayâtiyet kazanması (Ayverdi, 2006, s. 290).

bölümde Ünver'in yayınları, sanat ve tasarım çalışmaları ve Türk süsleme sanatlarıyla ilgili eğitim çalışmaları incelenecektir.

2.2.1 Yayınları

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver altmış yılı aşan yazı hayatı boyunca bilim, kültür ve sanat tarihine dair iki bine yakın yayın gerçekleştirmiştir. Türk medeniyetini her yönüyle araştıran Ünver, yayınlarında Türk tıp tarihi, dâhilî tıp bilgisi, Türk bilim tarihi ve Türk sanat -özellikle kitap sanatları- tarihi konularına odaklanmıştır. Üç yüzün üzerinde kitap ve monografinin yanı sıra çok sayıda makale, bildiri, ansiklopedi maddesi ve gazete yazısı kaleme almıştır.

Süheyl Ünver'in yayınlarını Prof. Dr. Aykut Kazancıgil ana hatlarıyla beş ayrı grupta toplamaktadır (Mesara ve diğerleri, 1998, 10-11):

1. “Tıbbî” Yayınlar: 1936-1937 senesine kadar devam eder. Özellikle parazitlerle meydana gelen hastalıklar, çeşitli enfeksiyonlar ve dahili tıp konularına aittir. Âkil Muhtar Özden'in yanında doçent olarak bulunduğu ve Paris'te çalıştığı yıllara ait çalışmalarını Türkçe ve Fransızca yayımlamıştır. Tıp yayınları değerlendirildiğinde bunların dönemine göre orijinal ve bilgi verici oldukları görülmektedir.
2. “Tıp Tarihi”ne ait Yayınlar: Ünver, Türkiye'nin ilk Tıp Tarihi ve dolayısıyla Bilim Tarihi Enstitüsü'nü kurmuş kişi olarak 1930'lardan itibaren yoğun şekilde Tıp Tarihi yayınları yapmıştır. Bunları ikiye ayırarak değerlendirmek mümkündür. Birinci grupta ünlü Türk hekimlerinin hayat hikâyeleri ve bilimsel katkılarının değerlendirilmesi yer alır. Hacı Paşa'dan Âkil Muhtar'a Sabuncuoğlu'ndan Ziya Hüznî Bey'e kadar yüzlerce Türk hekiminin hayat hikâyesini derlemiştir. Ayrıca Tıp Tarihi Enstitüsü içinde konu ile ilgili bir arşiv, bibliyografyalar geliştirmiştir. İkinci grupta ise tıbbî kurumlar tarihi ile ilgili yayınlar vardır. Özellikle Selçuklu döneminden günümüze Tıp Fakültelerinin tarihçeleri, eğitim şekilleri, burada çalışan kişiler hakkında pek çok orijinal çalışması bulunmaktadır. Tıp tarihçisi olarak Ünver, dar bir çerçeve içinde konuya yaklaşmamış, bilimsel gelişme ve kültür konularına da yayınlarında yer vermiştir. Bu alanda yaptığı araştırmalardan yalnızca Selçuklu dönemi tıp tarihi kitap haline gelmiştir (Sayar, 2012, s. 350).

3. “Bilim Tarihi”ne ait Yayınlar: Süheyl Ünver pozitif bilimlerin gelişimini, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerini merkez almak şartıyla incelemiş ve bu konularda *Ali Kuşçu* (1948), *İstanbul Rasathanesi* (1972) gibi temel yayınları olmuştur. Bilim tarihine dair araştırmalarında İstanbul, Anadolu ve Avrupa kütüphanelerinde bulunan yazma eserler üzerinde çalışmıştır. Bu konudaki ilgisini ve bilgisini artıran önemli bir faktör de ünlü astronom Fatin Gökmen ile olan ailevî yakınlığıdır. Ayrıca Fatin Gökmen’in pek çok görüş ve çalışmasının gün ışığına çıkmasına vesile olmuştur.
4. “Kültür Tarihi” ile ilgili Yayınlar: Kültür tarihçisi olarak Ünver, kendi başına orijinal ve başlı başına ele alınması gereken çalışmalar yapmıştır. Bu alanda önce Tıbbî Folklor’un uygulayıcısı, kurucusu ve araştırmacısı olmuştur. Folklor konusundaki araştırmaları uluslararası ortamlarda olduğu kadar Türkiye’de de pek çok genç araştırmacının hareket noktasını oluşturmuştur. Bu alanda kendi özel ilgi sahasını oluşturan Fatih devri kültür hareketleri ve İstanbul medeniyeti (mezarlıklar, hamamlar, yıkılan tarihî eserler) konuları dikkati çekmektedir. Ayrıca çeşitli kültür konularına parmak basmıştır. Eski medreseler, Anadolu Selçukluları döneminde toplum hayatını oluşturan manevi değerler, Doğu ile Batı arasındaki kültür ilişkileri, Osmanlı dönemine damgasını vuran tasavvufî akımlar ve temsilcileri, tekke âdab ve erkânının Türk kültür hayatına tesirleri gibi çok geniş bir yelpazeye yayılan yayınları vardır.
5. “Sanat Tarihi” ile ilgili Yayınlar: Sanat tarihçisi kimliği ile çok sayıda yayın gerçekleştiren Ünver, Türk süsleme sanatlarına ve mimarisine gönül vermiş bir kişidir. Gençlik yıllarında bir taraftan ünlü Hoca Ali Rıza’dan resim dersi, diğer taraftan kendi arzusuyla devam ettiği Medresetü’l-Hattâtîn’de büyük üstatlardan tezhip dersleri almış; nihayet annesinin babası hattat Şevki Bey’den gelen doğuştan bir yetenekle güzel resim ve tezhip yapmıştır. Bu sahada yalnız uygulama yapmakla kalmamış, geniş yayın faaliyetlerinde bulunmuş ve eğitim alanında etkili olmuştur. Sanat tarihi ilgisi diğer konularda olduğu gibi geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Bir yandan Bursa’daki şehzade türbeleri ile mezar taşı süslemelerine değinirken, diğer yandan ünlü hattatlar, müzehhipler, lake sanatı, Edirne, İstanbul, Bursa, Kayseri, Sivas gibi önemli şehirlerde mimari yapıların özelliklerine yönelmiştir.

Sanat tarihçisi sıfatıyla Türk süslemesinin hemen her dalı için özgün araştırmalar yapan Süheyl Ünver, Atatürk'ün isteği üzerine henüz Türk Tarih Kurumu oluşturulmadan önce hazırlanan *Türk Tarihinin Ana Hatları* adlı çalışma için *Selçuklularda ve Osmanlılarda Resim, Tezhip ve Minyatür* adlı yayını kaleme almıştır (Eyice, 19, s. 336). Yayınlarıyla, hiç bilinmeyen veya unutulmaya yüz tutan Türk tezyini sanatkârlarını ve eserlerini gün yüzüne çıkarmıştır. Müzehhiplerden Baba Nakkaş ve Karamemi, minyatür ustalarından Ressam Levnî ve Ressam Nakşî, hattatlardan Ahmed Karahisârî ve Mehmed Refî Efendi hakkında yazdığı kitaplar bu alandaki önemli yayınları arasındadır (Sayar, 2012, s. 351). Süheyl Ünver'in yetişmesinde en çok emeği geçen hocalarından, bir baba gibi sevdiği Üsküdarlı Ressam Hoca Ali Rıza'nın hayatı ve eserlerini konu alan kitabı da Ünver'in önemli başvuru eserlerinden biridir.

1922-1984 yılları arasında kesintisiz olarak sanat tarihi alanında yayınlar yapan Süheyl Ünver'in Türk sanatlarının hemen her dalında eserler vermesinde, onun sanatkârlığı ve yaptığı işin tarihine duyduğu ilginin ötesinde, iki önemli neden daha bulunmaktadır (Sayar, 2011, s. 613). Bunlardan ilki, Batılı yazarların bir temele dayanmayan, yüzeysel ve yanlışlarla dolu görüşlerini bir Türk olarak düzeltme arzu ve ihtiyacıdır. Ona göre “yabancı meraklılar bizim sanat tarihimiz üzerine maalesef doğru bir şey yazmamışlardır” (Ünver, 1949, s. 14) ve buna tepkisini şu sözlerle ifade etmektedir: “Biz bu mevzuları sırf bu noktadan yalan yanlış hükümlerle mücadele için ele almış bulunuyoruz. Türk gençliği şunu bilsin ki bizi ve mazimizi bizden iyi kimse bilemez” (Ünver, 1949, ss. 14-15). Türk sanat tarihine yönelmesinin bir diğer nedeni de, Türk sanatkârlarla ilgili biyografik eserlerin bulunmamasının kendisinde yarattığı rahatsızlık ve derin üzüntüdür. Bu konuda şöyle demektedir:

Türk Sanat Tarihimizde üçüncü ve dördüncü derecede itibar edilmek talihsizliğine uğrayan nice sanatkârlarımız var ki değil isimlerinin anılması, hattâ eserleri bile bilinmez. Kütüphanelerimiz, bu gibilerin eserlerini saklamaktadır. Bizler de aramadığımızdan, bunlar âdeta hapsedilmiş ve soruşturulmayan tutuklulardandır diyebiliriz.

[...] Memleketimizde her ne kadar bu mevzuları ele almağa başlayan sanat tarihimiz meraklısı zevat bu geçmiş büyük üstadların pek azı üzerinde durmaktadır. Fakat her asrımızda imzalı eserleriyle karşımıza çıkan mütevazi, lâkin birinci sınıf resim ve tezhib sanatkarlarımız üzerinde durulmamaktadır.

[...] Araştırma zahmetine katlanmayışıımızdan bu üstadlarımız gizli kalmaktadır. Bu sebepten XV-XVIII inci asırlar arasında bu zevatı o kadar ihmal etmişiz ki bugün maalesef tam olarak kronolojilerini vücade getirmekten çok uzağız.

Biz bu gibi mevzu'ları meslek ittihaz edemediğimizden bir amatör ideâliyle çalıştığımız için bu sırayı yapamıyoruz. Hepsini çokluğundan görememiş durumdayız. Zira araştırdığımız nispette hergün bir yenisi imzalı eserleriyle karşımıza çıkıyor.

Bu ma'lum ve meçhul malzeme bolluğu karşısında ileride kronolojik bir sıraya heves edeceklere bir yardım olur düşüncesiyle umumi arama ve taramamızda elimize geçen tek-tük yazma eserlerimizi inceleyerek neşre karar vermiş bulunuyoruz.

Sırf bu maksadla ressam ve tezyinatcılarımızdan XV inci asırdan Baba Nakkaş, XVI inci asırdan ressam Nigârî ve Karamemi, XVII inci asırdan Kalender ve Nakşî, XVIII inci asırdan Levnî, Üsküdarî Ali ve muassırları ve XIX uncu asırda Hezargradî-zâde Ahmed Ataulah "Ataî" Efendi'nin hayat ve eserlerini incelemeğe gayret ederek haklarında neşriyatta bulunabildik. Zira bu gibi monoğrafler hazırlanmayınca asırlar boyunca Türk resim ve tezhib tarihini sırasıyla yazmamızın imkanı yoktur. (Ünver, 1981, s. 237-238)

Türk sanatına ilişkin araştırmaları neticesinde "Türkler'in kendilerine has, özgün bir sanatın sahibi" olduğu sonucuna varmış ve "Türk tezyinatının bir bütün" olduğunu savunmuştur (Sayar, 2011, s. 611-612). Süheyl Ünver'in yıllar süren çalışmaları ve yayınları sonucunda artık Türk süslemesi ve minyatürü diye bir tarz vardır ve sanatkârları artık bilinmektedir (Erke, 1986, s. 48).

Yayınlarıyla ilgili yapılan eleştirilerden biri çalışmalarının yüzeysel kaldığı ve kesinlikten yoksun olduğu yönünde olmuştur. Gerçekten de, birkaç eseri hariç bilimsel çalışmaları çoğunlukla olması gereken bir kuluçka dönemini beklemeden yayımlamış, dolayısıyla bir takım eksiklikleri de barındırmıştır. Ancak Ünver bu çalışma yöntemini özellikle tercih etmiştir. Kütüphane ve müzelerde gerçekleştirdiği kapsamlı araştırmalarla bulduğu malzemelerin Türk bilim çevrelerince bilinmesini, gelecek nesillerin hazır bulacakları malzeme yığınları üzerinde rahatça çalışma ve bu konuları ayrıntılı olarak inceleme olanağı bulmalarını istemiştir. Bu nedenle elindeki belgeleri uzun analizler için bekletmeden, mevcut bilgilerle güçlendirerek daha çok olduğu gibi yayımlama yolunu seçmiştir. Bunda, Süheyl Ünver'in emir niteliğinde kabul ettiği, Atatürk'ün şu sözünün de etkisi vardır: "Elinize değerli bir vesika geçecek olursa, genellikle onu hemen işleyerek dikkat çekecek surette yayımlama yolunda olmalısınız" (Ünver, 1987, s. 172). Çalışmalarını bu doğrultuda yürüten Ünver'in her bir belgeyi önemsemesi ve küçük bir ayrıntıyı ihmal etmeme arayışı,

gelecek kuşak araştırmacıların yolunu açan çok sayıda yayın yapmasına neden olmuştur (Sayar, 2011, ss. 625-627).

Bugüne kadar toplam altı Süheyl Ünver bibliyografyası hazırlanmıştır. Ne yazık ki ilgili bibliyografyaların eksik ve kusurlu bir şekilde hazırlanmasından dolayı, Süheyl Ünver'in basılmış eserleri –kitap, risale, makale, broşür, vb.– ile ilgili tam bir bilgiye ulaşılamamaktadır (Sayar, 2011, s. 588).

Süheyl Ünver kendi yayınlarının dökümünü tutmaya 1929 yılında hazırladığı bir defterle başlamış ve 1935 yılına kadarki yayınlarını not etmiştir. İlk yayınlarıyla ilgili en az hatalı bilgiye Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Arşivi'nde *İlk Bibliyografyam* adıyla kayıtlı 259 no.lu defterden ulaşabilmektedir (Sayar, 2011, s. 294). Belirtilen arşivde, Ünver'in yayınları listesini içeren çeşitli defterleri olmasına karşın buradan yayınların tam bir dökümüne ulaşmak mümkün değildir.

Yaşamı sırasında 1920-1981 yıllarını kapsayan beş bibliyografya çalışması gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilk ikisi Osman Ergin tarafından hazırlanmış olup Ünver'in 1920-1940 ve 1941-1950 yılları arasındaki yayınlarını kapsamaktadır. Bu iki bibliyografyada Ünver'in yayınları konularına göre sınıflandırılmıştır. 1920-1940 yıllarına ait 526 yayını, 1941-1950 yıllarına ait ilk yirmi yılın yayın miktarına yakın bir sayıda 427 yayını bulunmaktadır. Bu yayınların 774'ü Türkçe, 179'u ise yabancı dillerdedir (Ergin, 1941; Ergin, 1952). 1933-1971 yılları arasında yayımlanan çalışmalarını içeren üçüncü bibliyografya Gönül Özdemir, Belma Tanyeri ve Tülay Ölez tarafından hazırlanmıştır. İlgili yıllarda ait 1456 yayın tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise Ünver'in yayınları konuya göre değil, senelere göre ayrılmıştır (Özdemir ve diğerleri, 1972). Gönül Özdemir ayrıca Ünver'in 1930-1969 yılları arasında sadece yabancı dillerde yayımlanan çalışmalarını içeren bir bibliyografya daha hazırlamıştır. Buna göre Ünver ilgili yıllarda yabancı dilde yayımlanmış 236 yayın yapmıştır (Özdemir, 1970). Bir diğer bibliyografya Ünver'in 1972-1981 yılları arasındaki yayınlarını derleyen Cevat Yalın'a aittir (Yalın, 1985). 1978 yılında yine Yalın tarafından yapılan bir çalışmada Süheyl Ünver'in o tarihe kadar tespit edilen 1832 yayınından 1578'inin Türkçe, 245'inin yabancı dillerde yapıldığı belirtilmiştir. Aynı çalışmada bu yayınlar konularına göre ayrılarak otuz iki ayrı başlıkta incelenmiş ve tüm yayınların üçte ikisinin tıp ve tıp tarihi ile ilgili, üçte birinin ise değişik konularda olduğu belirtilmiştir. “Güzel Sanatlar” konu başlığı altında 185 adet yayın bulunmaktadır (Yalın, 1978, s. 22-24).

Süheyl Ünver bibliyografyalarının en kapsamlısı, ölümünden sonra yayımlanan altıncı ve son çalışmadır. Kızı Gülbün Mesara, Aykut Kazancıgil ve Ahmet Güner Sayar tarafından derlenip 1998 yılında yayımlanan bu çalışma, Ünver'in yayınlarını en az eksikli ve derli toplu bir şekilde ortaya koymaktadır (Sayar, 2011, s. 589). Son hazırlanan Süheyl Ünver bibliyografyasına göre Ünver'in yayınlarının toplam sayısı 1886'dır. Bu 1886 yayının 300'ü aşkını kitap ve monografidir. Bibliyografya içindeki konular tarih sırasına göre bir araya getirilmiş ve yayınların hepsi kısaca açıklanıp özellikleri belirtilmiştir (Mesara ve diğerleri, 1998).

Yaklaşık altmış yıllık bir süre içinde gerçekleştirilen yayınlara erişimin kısıtlı olmasından dolayı ve konuların ayrı ayrı derlenmesi gerekliliğinden hareketle, Süheyl Ünver'in "Türk Sanat Tarihi" ile ilgili yayınları Gülbün Mesara ve Prof. Dr. Aykut Kazancıgil tarafından derlenerek yayımlanmıştır. *Türk Süsleme Sanatçıları – Müzehhipler* adlı birinci ciltte, XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar bu konuyla ilgili sanatkârlara ait yayınları bir araya getirilmiştir (Ünver, 2007). *Türk Süsleme Sanatları 2* adlı ikinci ciltte ise, doğrudan doğruya Türk süsleme sanatlarıyla ilgili konular bir araya getirilerek Ünver'in geleneksel Türk sanatlarıyla ilgili kuramsal yazıları bir bütün olarak sunulmuştur (Ünver, 2010). Her iki ciltte de orijinal metinlere müdahale edilmeyip yazarın ifadesine sadık kalınmıştır. Hazırlık aşamasında olan üçüncü ciltte konuyla dolaylı olarak ilgili yayınlarının derlenmesi hedeflenmektedir (Mesara ve Kazancıgil, 2010, s. 3).

Süheyl Ünver'in belirtilen yayınlarının dışında, Türk milletine miras bıraktığı, konuları geniş bir yelpazeye yayılan ve bir nevi çağdaş *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* sayılabilecek çok sayıda henüz yayımlanmamış dosya ve defterleri bulunmaktadır (Kazancıgil, 2004, s. 222). Ölümünden sonra da resimleri, dosya ve defterleri bu arşivlerden derlenerek yayımlanmaya devam etmektedir. Süheyl Ünver'in Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışladığı defterlerinden bugüne kadar yirmi civarında tıpkıbasım gerçekleştirilmiştir. Bunlar arasında, İstanbul'un fethinin 500. yıldönümü olan 1953 tarihinde Ünver tarafından hazırlanan ve Ünver'in ifadesiyle Fatih Sultan Mehmed'e mânen sunulan *Fatih'in Defteri* (1996) adlı tek nüsha defterin tıpkıbasımı da yer almaktadır. Defter, köşe ve kenar süslemelerinin de yer aldığı minyatür türündeki çalışmalardan oluşmaktadır. Ünver'in İstanbul suluboya resimlerinin derlendiği *Sevdiğim İstanbul* (1996), *İstanbul'dan Bir Demet* (1996), *Süheyl Ünver'in İstanbul'u* (1997), isimli üç albüm yayımlanmıştır. Ayrıca Ünver'in

seyahat defterlerinden ve arşivlerdeki münferit resimlerinden derlenerek yayımlanan *Süheyl Ünver'in Defterlerinde Sivas ve Divriği* (2004), *Süheyl Ünver'in Konya Defterleri* (2008), *Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Defter ve Dosyalarında Kocaeli-İzmit-Gebze* (2010), *Süheyl Ünver'in Bursa Defterleri* (2011), *Süheyl Ünver'in Edirne Defterleri* (2013), *Süheyl Ünver'in Orta Anadolu Defterleri* (2014) belgesel nitelikte albümlerdir. Bugün Gülbün Mesara arşivi, Türk Tarih Kurumu ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan hazine değerindeki dosya ve defterlerin, Ünver'in eserleri içinde özel bir yeri vardır.

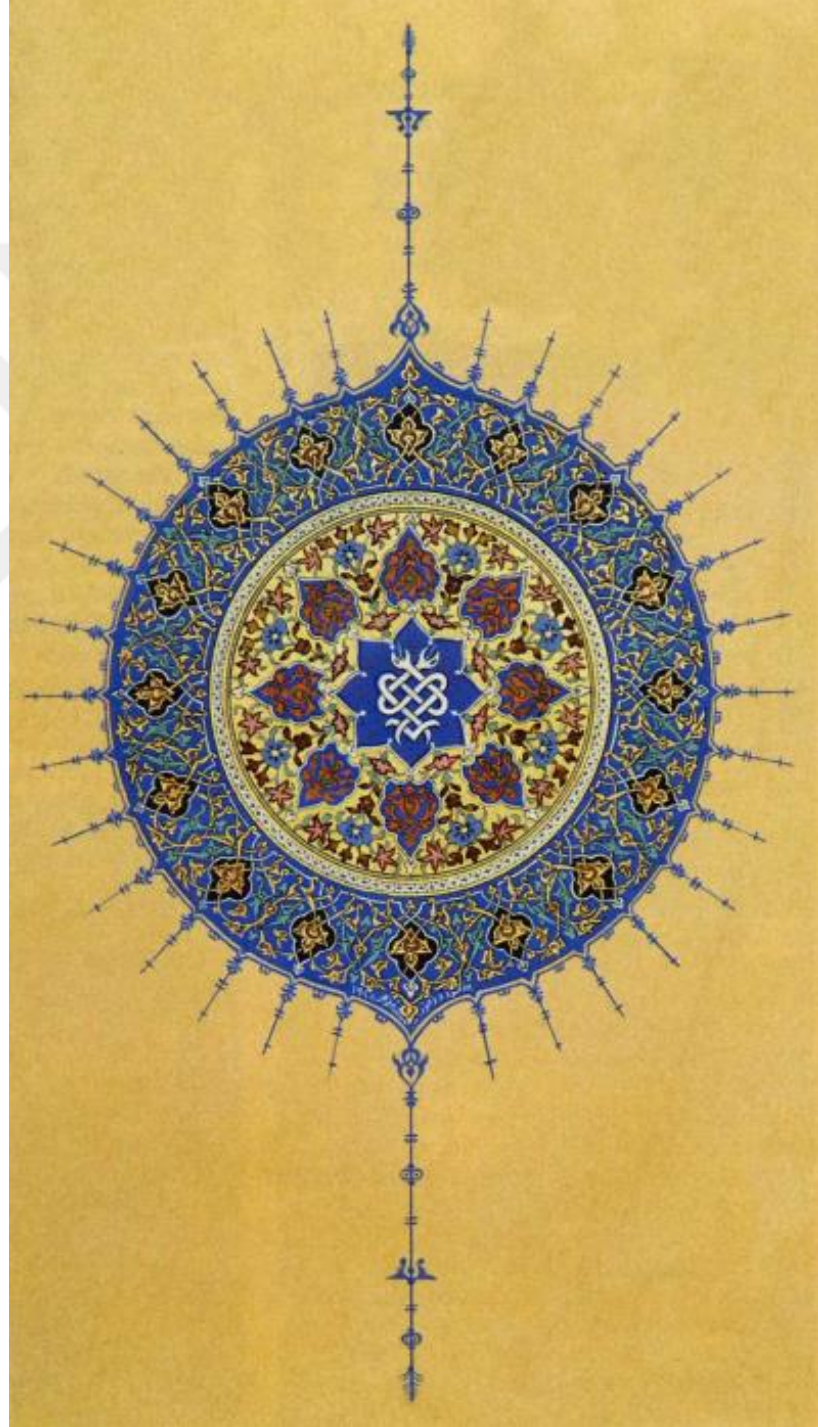
2.2.2 Sanat ve tasarım çalışmaları

Süheyl Ünver'in sanatla ilişkisi, sanat tarihçisi ve sanatçı olarak iki açıdan incelenebilir. Bu iki yöndeki çalışmalarıyla geleneksel Türk sanatlarının hem Osmanlı'dan gelen çizgisini Cumhuriyet Türkiye'sinde devam ettirmesine büyük katkı sağlamış, hem de cumhuriyet dönemine gelemeyen tıkanmış minyatür ve kat'ı gibi bazı sanat dallarını tek başına yeniden canlandırmıştır. Özellikle tezhip (Şekil 2.21) ve minyatür alanındaki çalışmalarıyla, Türk süsleme sanatını yeşertmiş ve yaşatmıştır (Yalın, 1978, s. 105).

Şekil 2.21 : Süheyl Ünver, yeni tezhip çalışmalarını gösterirken. (Url-1)

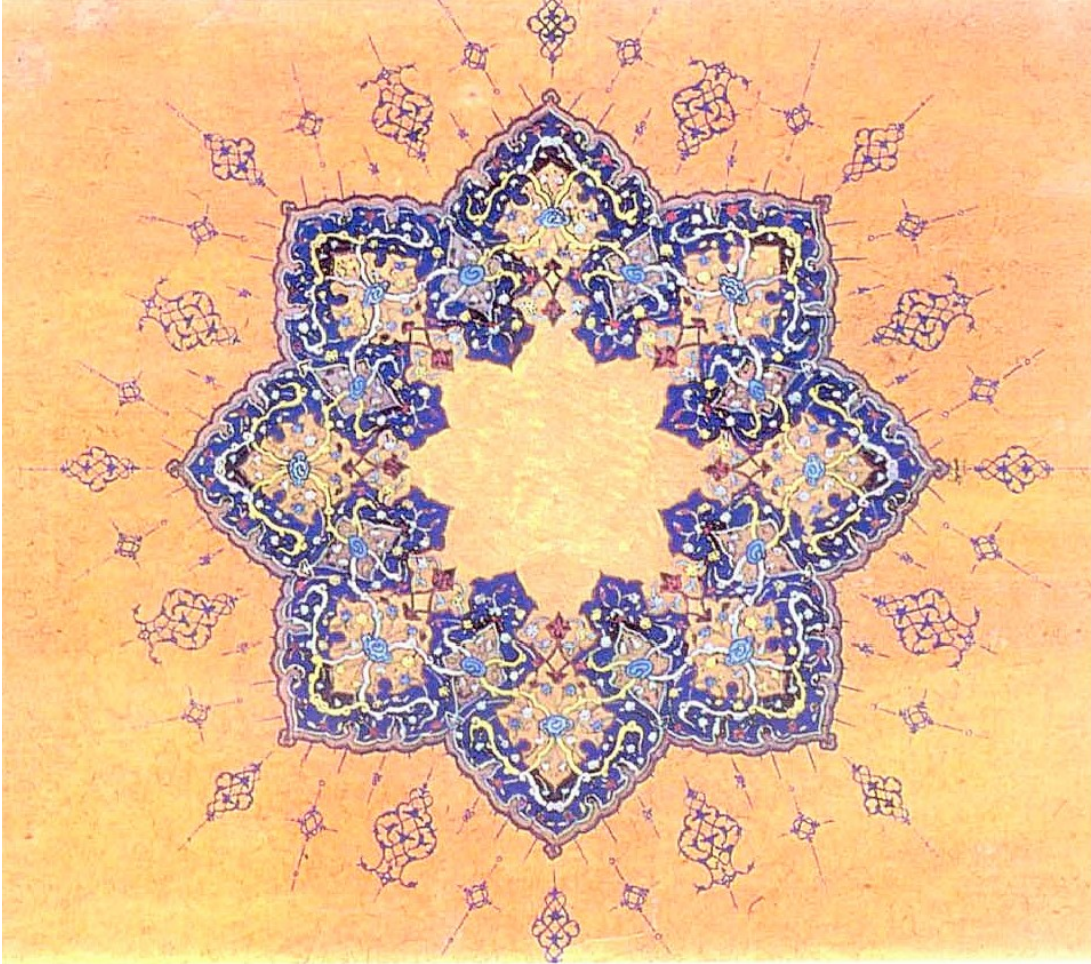
Süheyl Ünver yetenekli bir sanatçıdır. Usta bir müzehhip, nakkaş ve ressam olmakla birlikte, Türk süsleme sanatlarının hemen her dalıyla ilgilenmiş ve çok sayıda eser üretmiştir. Tezhip (Şekil 2.22, 2.23 ve 2.24), minyatür (Şekil 2.25 ve 2.26), ebru, kat'ı ve resim çalışmalarının kesin sayısı tam olarak bilinmemekte, sadece tezhip alanında 5000'in üzerinde eser ortaya koyduğu düşünülmektedir (Sayar, 2011, s. 611).

Şekil 2.22 : Süheyl Ünver tezhibi, zahriye sayfası. (M. U. Derman, 1988, s. 34)

Şekil 2.23 : Süheyl Ünver tezhibi, çiçek buketleri. (Sayar, 2011)

Şekil 2.24 : Süheyl Ünver tezhibi, 1922. (Mesara, 1992, s. 62)

Şekil 2.25 : Süheyl Ünver minyatürü. (Url-1)

Şekil 2.26 : Süheyl Ünver minyatürü. (Url-1)

Süheyl Ünver, klasik tarzları belgeleme ve yeniden canlandırma arzusuyla ağırlıklı olarak Selçuklu ve Fatih dönemleri ile XVIII. yüzyıl tarzlarında eserler vermiştir. (Taşkale, 2010, s. 17).

Yurt içi ve yurt dışındaki kütüphane ve müzelerde yaptığı araştırmalarda 60.000 kadar el yazması eser üzerinde inceleme yapmış olan Ünver, bulduğu tarihi süslemelerden önemli gördüklerini özenle toplamıştır. Dönemlerine göre ayırıp sakladığı bu örnekler, ilerideki yapıtlarının malzemesini oluşturmuştur. Öte yandan klasik kurallara körü körüne bağlanmayıp, geçmişten güç alarak geleceğe kapıların

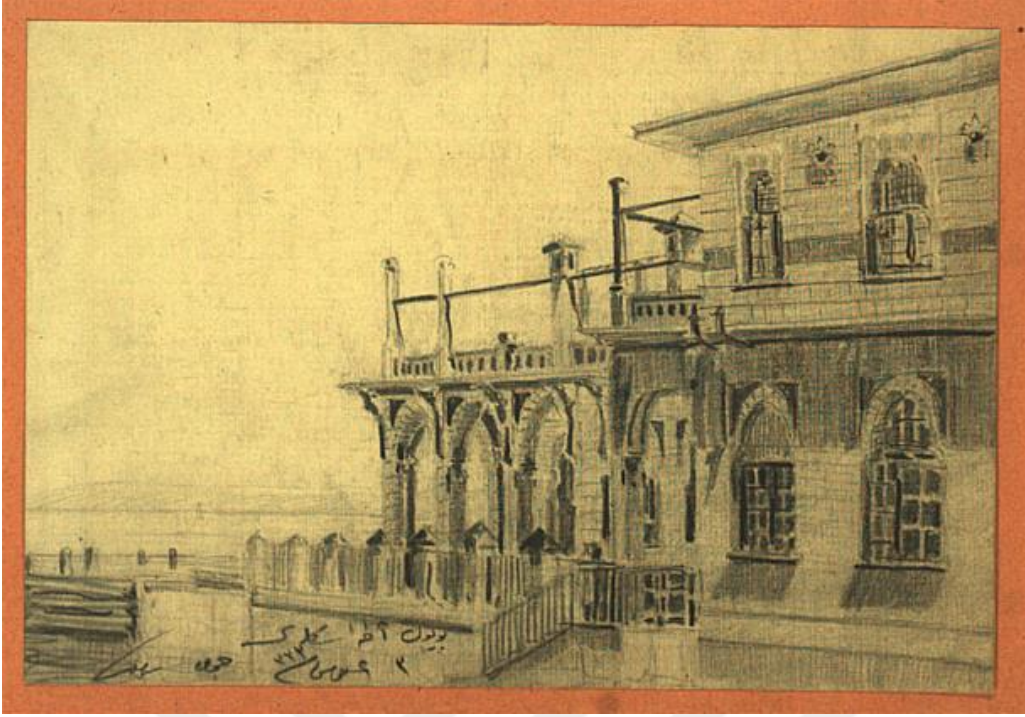
açılması ve sanatın gelişmesi gerekliliğini savunmuştur. Bu konuyla ilgili şöyle demektedir:

Geçmişe dönülemez. Fakat ondan hız ve kuvvet alınır. [...] En ince ve şimdiye kadar mevcudiyetlerine rağmen üzerinde durulmamış en hurda detaylardan alınarak yeni terkipler vücuda getirmek zorundayız. [...] Maksadımız yeni süslemelerimizi zamanımızın incelik ve hususiyetlerindeki sadeliği esas tutarak rönesansımızı yapma yolunda yürümeği esas gaye bildik. (Yalın, 1978, s. 50)

Sanatın taklitle ilerleyemeyeceğini ve sanatın alfabesini, gramerini öğrenip yapılmamış olanların yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu yaklaşımla Türk süsleme sanatlarının ve minyatürünün rönesansını gerçekleştirmiş, yirminci yüzyıl Türk süsleme ekolünü yaratmıştır (Erke, 1986, s. 50).

Süheyl Ünver, tezhip ve minyatürün yanı sıra kendisini saran en cazip uğraşlarının başında resim yapmanın geldiğini söyler. Ancak bunu bir sanat eseri ortaya çıkarmak amacından ziyade, Türk tarihinin yazılmasında bir araç olarak kullandığını belirtir (Yalın, 1978, s. 40-42). Yaptığı karakalem (Şekil 2.27) ve suluboya (Şekil 2.28 ve 2.29) resimlerinde Hoca Ali Rıza'nın tarzına bağlı kalmıştır. Tıbbiye yıllarında tanıştığı Hoca Ali Rıza, kendisini talebeliğe kabul ettikten sonra sık sık hocasını ziyaret eder ve ressamın ölümüne dek birlikte İstanbul'u dolaşarak resim yaparlar.

Güçlü çizgisine rağmen Ünver, kendisini hiçbir zaman ressam olarak görmez. Resim çalışmalarıyla ilgili "Ben ressam değilim. Fakat dikkatimin derecesine göre resim yaparım. Bunlar sanat yapmak iddiasından uzak ve vesika mahiyetinde eserlerdir" demiştir (aktaran Sayar, 2011, s. 549). Süheyl Ünver, gezip gördüğü şehirlerdeki tarihî eserleri, câmi, türbe, tekke, müze, hamam, köprülerin yanı sıra beğendiği yalı, ahşap konak ve evleri, yaptığı karakalem ve suluboya resimlere yansıtır. Belge olarak yapılmasına karşın her biri ayrı bir sanat eseri niteliği taşıyan yapıtlarında Ünver, herkesin resmettiği Sultanahmet Camii veya çeşmesi gibi yerlerden ziyade, tarihi değeri olan ve herkesin önem vermediği, ileride yıkılıp kaybolabilecek şeylerin resmini yapar (Yalın, 1978, s. 105). Böylece, özellikle İstanbul'un tarihî bir envanterini çıkarır. Ünver'in belgesel resim yapmaya başlamasında, sohbetleri sırasında Yahya Kemal Beyatlı'nın "resmimiz olmadığından millî tarihimizi bilmiyoruz" şeklindeki tespitin büyük etkisi olmuştur (Ünver, 1980, s. 61). Bu resimler aracılığıyla belgelenen ve bugün artık yerinde bulunmayan tarihi-kültürel yapılar nedeniyle Ünver'in eserleri daha da değer kazanmaktadır.

Şekil 2.27 : Süheyl Ünver'in karakalem çalışması, Büyükada İskelesi, 1917. (Url-1)

Şekil 2.28 : Süheyl Ünver'in suluboya çalışması, Medresetü'l-Hattâtîn, 1957.
(Mesara, 1992, s. 60)

Şekil 2.29 : Süheyl Ünver’in suluboya çalışması, “Otakçılardan Savaklara”, 1955. (M. U. Derman, 1988, s. 39)

Tarihî nitelikli resimlerinin büyük bölümü kartonlar içinde Türk Tarih Kurumu’ndaki “Dr. A. Süheyl Ünver Arşivi”nde bulunmaktadır. Resimlerin önemli bir bölümü de “Süleymaniye Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi”ndeki hatıra, kırkambar, seyahat, etüt defterlerinin içinde yer almaktadır. Bunların dışında, Gülbün Mesara arşivinde ve özel koleksiyonlarda da eserleri mevcuttur.

İstanbul Üniversitesi amblemini de tasarlayan Ünver, sanat çalışmalarının dışında tasarım çalışmaları da gerçekleştirerek pul, rozet, takvim, hüviyet varakaları, diploma çerçeveleri, kıymetli evrak süslemeleri ve ilaç etiketleri hazırlamıştır (Sayar, 2011, s. 592). Posta idaresince çıkarılan elliden fazla pulun tasarımını Süheyl Ünver yapmıştır (Terzioğlu, 1986, s. 14). Tasarladığı rozetlerden bazıları şunlardır: 1951 XXII. Milletlerarası Müsteşrikler¹² Konferansı, 1952 XII. Milli Türk Tıp Kongresi, 1957 Societas Mundi Medicas, 1967 İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi (tek başlı yılan), Türkiye Yeşilay Cemiyeti rozetleri ve 1971 Cerrahpaşa Tıp Fakültesi ilk mezunlar yüzüğü (Erke, 1986, s. 50).

¹² Müsteşrik: i. (Ar. *şark* “doğu” > *istişrak* “doğu ilimleriyle uğraşmak”tan *musteşrik*) [XIX. Yüzyıl başlarında Fr. *orientaliste* karşılığı olarak türetilmiştir] Doğu bilimci, şarkiyatçı, oryantalist. (Ayverdi, 2006, s. 2244)

Gülbün Mesara'nın arşivinde bulunan bir notta Süheyl Ünver bu tasarım çalışmalarıyla ilgili bir defterine şunları yazmıştır:

Süheyl Ünver neler çizdi:

Son elli yıl içinde PTT'ye minyatürlü pullar hazırladı; Hilal-i Amber hemşire lisesi rozetleri; TBMM (III. Devre) Mebus Hüviyet varakaları; İstanbul Vilayeti Meclis-i Umumîsi üyeleri hüviyet varakası (1925); İstanbul Umumi Meclisi üyelerine mahsus hüviyet varakası (1943); İ.Ü. Tıp Fakültesi yılanlı alâmetleri rozetleri ve bazı diplomalar; Bazı bono ve diplomalar; Sayısını bilemediğimiz ilaç etiketleri. (Ünver, 1984)

2.2.3 Türk süsleme sanatları ile ilgili eğitim çalışmaları

Türk süsleme sanatlarının bir tür rönesansını gerçekleştiren Süheyl Ünver, yıllar içinde bitip tükenmez bir merak ve çalışma azmiyle edindiği deneyim ve bilgi birikimini isteyen herkesle paylaşmayı kendisine misyon edinmiştir. Bilginin verildikçe çoğaldığına ve bilgiyi saklamanın haram olduğuna inanan Ünver, eğitimle ilgili görüşünü şu sözlerle ifade etmektedir: “Atatürk bu memleketi kurtardı. Buna küçük cihad demişti. Büyük cihad ise cehaletle mücadeledir. Faydalı bilgileri mutlaka yayınlamalı, birbirimizi müsbet bilgilerle yetiştirmeliyiz” (Ülker, 1986, s. 41). Türk sanatı özelinde ise amacını şöyle özetlemektedir: “Türk’ün süsleme sanatını iyi tanımamız ve sonra bütün dünyaya bütün incelikleriyle tanıtmak gayemiz olmalıdır. Hayatım boyunca bunu bir ideal bildim ve bu maksatla çeşitli dershaneler açarak bunu tanıtacak idealist arkadaşların çoğalmasını gaye edindim” (Yalın, 1978, s. 50).

Bu misyon doğrultusunda, klasik Türk süslemesini öğretmek amacıyla, 1936’da “Şark Tezyini Sanatlar Mektebi”nin Güzel Sanatlar Akademisi’ne bağlanmasıyla kurulan “Türk Tezyini Sanatlar Şubesi”nde Türk tezhibi, süslemesi, eski resim ve minyatür hocası olarak göreve başlar (Sayar, 2011, s. 282). Halen faaliyetine devam eden Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ndeki Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, kökü Medresetü'l-Hattâtîn'e dayanan “Türk Tezyini Sanatlar Şubesi”nin devamı niteliğindedir. Ünver, buradaki görevini aralıksız on dokuz yıl sürdürür (Terzioğlu, 1986, s. 14). Güzel Sanatlar Akademisi hocalığı döneminde, burada kendi kurduğu süsleme sanatları atölyesinde, 1916’dan beri kafasında olan bir Türk minyatürü ve süslemesi programını uygulamaya geçirir. Bu programın amacı temelde, Türk ince sanatları içerisinde çoğunlukla İran’a mâl edilen minyatürlerden Türk olanları kurtarmak ve günümüzde Türk nakkaşlarını yetiştirmektir. Bu

programa göre İstanbul'daki müze ve kütüphaneler dolaşarak minyatür ve tezyinata dair örnekler toplanacaktır (Sayar, 2011, s. 282). Böyle bir programın hayata nasıl geçirildiğini Ünver şöyle anlatır:

Atelye mesaimize orada öğretilmesi lazım olan teknik esasları tamamen gösterdikten sonra Türk'ün şaheserlerini mahallerinde tespit için muayyen zamanlarda İstanbul müze ve kütüphanelerini müdavim olanlarla gezmek [...] Evvela ayda bir gün buraları dolaşmış ve Türk minyatürü talebesi İstanbul hazinelerini yerlerinde tanımışlar ve görgülerini artırmışlardır ki bu sanatta inkişaflarına çok müessir olmuştur [...] Bu arada atölyemize müdavim talebe ayda bir gün de Topkapı Sarayı hazine kütüphanesinde bir günü dolduracak mesaide bulunmuşlar ve orada birçok müstesna şaheserleri kopya etmiş ve bütün hazine minyatürlerini dikkatle gözden geçirmişler ve bu suretle bütün Türk minyatürlerinin evsafını iyi tanımışlardır. (Ünver, 1941, s. 3)

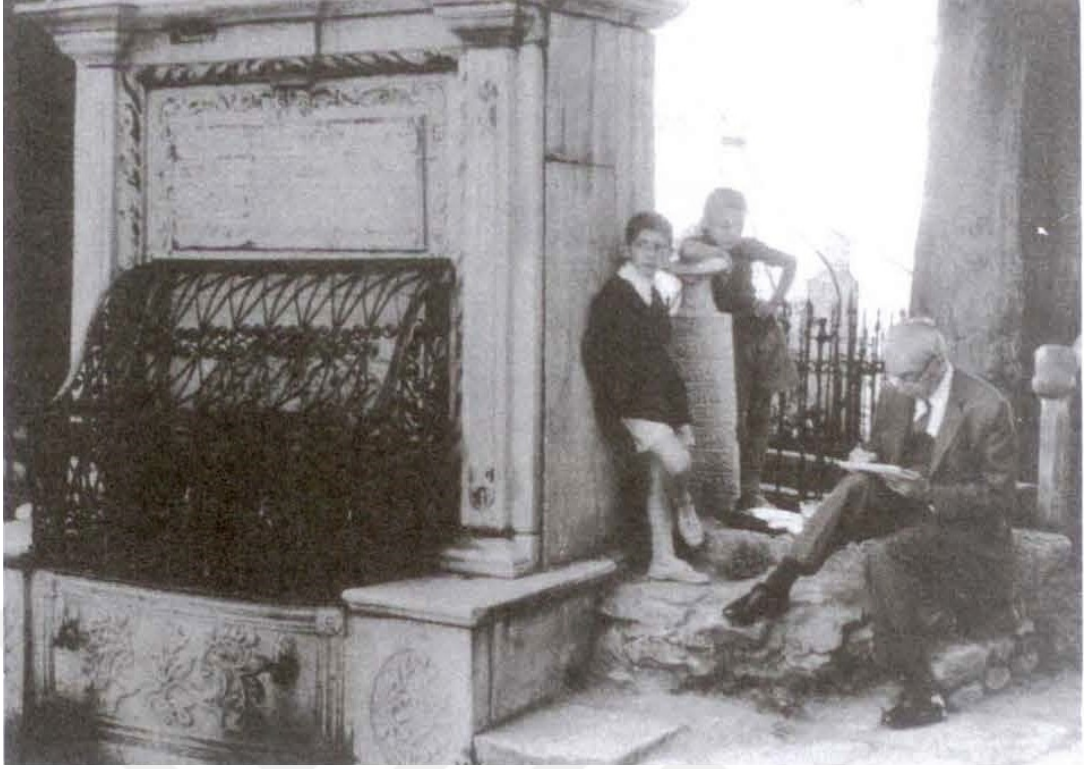
Bu program kapsamında 1936-1941 yılları arasında 2000'e yakın örnek toplanmıştır. Ünver'e göre Türk sanatkârlara ait bütün bu örnekler, günümüzdeki Türk Rönesansı için çıkış noktasıdır. Türk süslemesiyle ilgili çalışmalarını, yetiştireceği öğrencilerle birlikte bu noktadan yola çıkarak yürütecektir (Sayar, 2011, s. 283). Aynı zamanda, bu örneklerin toplanmasıyla Türk sanatının güzelliği ve inceliği kaybedilmeyecek, bu yoldaki çabalarla Türk süsleme sanatı tarihi yazılabilir duruma gelmiş olacaktır (Sayar, 2011, s. 613).

Akademide göreve başladığı 1936 yılında Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki 500 yıllık nakkaşhanenin onarılmasında görev alır. Tarihi Topkapı Sarayı Nakkaşhanesi'ni yeniden kurarak burada da tezhip ve minyatür dersleri verir (Şekil 2.30). Ünver, eski ile yeni arasında kurulamamış köprüleri inşa ederek Türk süsleme sanatlarının Cumhuriyet döneminde yaşamaya devam etmesi için büyük çaba harcar. Bu süreçte gerek zamanın Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Tahsin Öz (1887-1973), gerekse Güzel Sanatlar Akademisi Müdürü Burhan Toprak (1906-1967) ile yakın ve sıcak ilişkiler kurması Türk süslemesinin yeniden canlanmasında yardımcı olur (Sayar, 2011, s. 283).

Şekil 2.30 : Süheyl Ünver, öğrencileriyle birlikte Topkapı Sarayı Nakkaşhanesi'nde. (Sayar, 2011)

1955'te Akademi'den ayrılır. 1957 yılında, verdiği Türk süslemesi derslerini kurucusu olduğu İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü'ne ve ardından kurduğu Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü'ne taşır. Daha ziyade tek başına yaptığı şehir gezilerine (Şekil 2.31) 1960'lardan sonra öğrencilerini de dâhil eder ve öğrencileriyle birlikte sık sık İstanbul'un tarihi yerlerine kültürel geziler düzenler. Bu gezilerde resmetmeye değer bulduğu hiçbir köşeyi atlamayan Ünver, bir yandan her zaman yanında bulundurduğu kâğıt, kalem, suluboya malzemeleriyle resim yaparken diğer yandan da öğrencilerine bulundukları yerler ile ilgili bilgiler aktarır. Emekliye ayrıldığı 1973 yılından sonra da Cuma günleri üniversiteye giderek verdiği tezhip ve minyatür derslerine devam eder (Şekil 2.32). Bu dersleri 1986 yılındaki vefatından üç ay öncesine kadar kesintisiz sürdürür (Mesara, 2008, s. 99).

Şekil 2.31 : Süheyl Ünver, Bursa Emir Sultan’da yol üstünde meydana bakan bir çeşme yanında resim yaparken. (Sayar, 1994)

Şekil 2.32 : Süheyl Ünver, öğrencileriyle çalışırken. (Url-1)

Süheyl Ünver, derslerinde öğrencilerine teknik ve fırça yeteneği dışında geleneksel Türk sanatları tarihini de öğretmeye özel önem vermiştir. Bu konuda öğrencilerini şu sözlerle uyarır: “Hem resim yapmak, hem de bu işin tarihini yapmak lâzım. Bir san’atı öğrenmekle kalanlar, bunun tarihi seyrini bilmezlerse yenilikler koyamazlar ortaya”. Ünver tüm bilgisini, yurt içi ve yurt dışındaki kütüphane ve müzelerde teker teker topladığı tüm malzemeyi öğrencilerinin önüne serer. Eserler ve motiflerle ilgili üslûp tahlilleri yapılır ve bu çalışmalar metotlaştırılır. Ancak incelenen eserlerin kopya edilmemesi gerektiğini öğrencilerine sürekli hatırlatarak “San’at taklitle ilerlemez”, “San’atın alfabesini, gramerini öğrenip yapılmamış olanları yapacaksınız” der. O güne kadar öğrendiklerini göz önünde tutup geçmişe dayanan, ancak yirminci yüzyılın dinamizmine uygun sade, zarif, köklü eserler yapmaları konusunda öğrencilerini teşvik eder (Erke, 1986, s. 48-49). Türk süsleme sanatlarını oluşturan temel örneklerle özgün özelliğini kazandıran detayların yakalanması gerektiğini ve sanatsal yaratımın, bütün yapılanları gördükten sonra onları kopya etmeden eskilerin yapmadıklarını bugünkü ihtiyaç ve zevk seviyesine göre meydana getirebilmek olduğunu savunur. Eğer Türk süsleme sanatında bu senteze varamazlarsa çalışmalarının ve sanat eseri diye nitelendirilen, aslında sanat eserinden uzak bir takım çalışmaların onları yirminci yüzyılda hiçbir şey üretmemiş konuma düşüreceğini söyler (Ünver, 1951, s. 22). Klasik tarzda eserler üreten Süheyl Ünver, bu yaklaşımla geçmiş güzel örneklerden faydalanarak onları yeni kompozisyonlarla canlandırır. Yirminci yüzyılın Türk süslemesi ekolü olarak tanımlanabilecek bu yaklaşım ve anlayış öğrencileri tarafından da devam ettirilir. Abdi İpekçi ile yaptığı Türk süsleme sanatı konulu bir röportajda Ünver, gerçekleştirmeyi hedeflediği rönesansın tanımını yapar ve ekler:

Bunu anlayan talebemden sekiz on kişi de buna hak verdiler ve o yolda çalışmaya başladılar ki, bunların bir tanesini daima iftiharla söyleyebilirim. Azade akar hanımdır. Ve kendisinin böyle yetiştirdiği bir grup vardır. Bu suretle yeni bir Türk tezyinatı rönesansının başında olduğumuzu anladık ve o nokta üzerinden yürüyoruz. Artık biz tezyinatımızda yeni bir reform yapabiliriz. Ben buna inanmışımdır. Bu şimdiye kadar yapılmamıştır. (İpekçi, 1972)

Süheyl Ünver, “öğrenci sanatını hocasından ileriye götürmeli” (Taşkale, 2010, s. 19) ilkesi ile uzun yıllar devam ettirdiği Türk süslemesi dersleriyle, öğrencilerine Türk sanatının özünü ve özelliklerini tanıtmış ve çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir (Şekil 2.33). Bu alanda uzmanlaştığına ve olgunlaştığına inandığı öğrencilerine ise özel icazetnameler vermiştir. Hocaları tarafından bu belge ile onurlandırılmış öğrencilerin

çoğu bugün klasik Türk sanatı dallarında söz sahibi olmuşlardır (Mesara, 2008, s. 99). Kızı Gülbün Mesara ve gelini Dürdane Ünver'in (d. 1948) yanı sıra Çiçek Derman (d. 1945), Azade Akar, Cahide Keskiner (d. 1931), Günseli Kato (d. 1956) gibi yetkin ve adını duyurmuş günümüzün pek çok sanatçısı ve hocası Ünver'in öğrencisi olmuştur.

Şekil 2.33 : Süheyl Ünver, öğrencileriyle birlikte Topkapı Sarayı Nakkaşhanesi'nde, 1946. (Sayar, 1994)

Geleneksel Türk sanatları alanında oldukça yoğun eğitim ve sanatsal faaliyetlerin gerçekleştirildiği bugünkü ortamın oluşmasında en büyük pay sahiplerinin başında Süheyl Ünver gelmektedir.

3. SÜHEYL ÜNVER ARŞİVİ

Süheyl Ünver'in bıraktığı mirasın en önemli kısmını oluşturan zengin notlar arşivinin inceleneceği bu bölümde, ilk olarak arşivin oluşum süreci irdelenecektir. Ardından, bugün dağılmış durumda olan arşivin Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan bölümü ele alınarak arşivin Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışı ve Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi'nin kurulum süreçleri incelenecek; arşiv içeriği analiz edilecek; kataloglama, konservasyon ve dijitalleştirme çalışmaları değerlendirilecektir. Daha sonra diğer kişi ve kurumlardaki Süheyl Ünver arşivleri ile ilgili bilgi verilecektir.

Süheyl Ünver ve pek çok araştırmacı için önemli bir kaynak niteliğindeki binlerce defter ve yüzbinlerce nottan oluşan söz konusu arşiv hakkında ünlü tarihçi, akademisyen, siyasetçi Ord. Prof. Enver Ziya Karal (1906-1982) şunları söylemiştir:

Tarihte üç kişi tanıyorum:

1. Herodot: Zamanında her şeyi toplamış ve toplatmış ve bu suretle meşhur tarihini yazmıştır.
2. Kâtip Çelebi: Ne kadar kitap gördü ise kaydetmiş ve bunları toplamış, Keşfü-Zunûn adıyla meşhur olmuştur.
3. Süheyl Ünver: Her gördüğü ve öğrendiği şeyi toplamış, bunlarla arşiv kurmuştur. Ben Amerika'da ve başka yerlerde toplanmış böyle bir arşiv görmedim. [...] Süheyl Ünver arşivinin hususiyeti şu: Notları çok, diğerlerinde böyle kıymetli notlar yok. (aktaran Sayar, 2011, s. 635)

İmrenilecek bir çalışma azmi ve çok geniş bir araştırma ufkuna sahip olan Ünver, yurt içinde ve yurt dışındaki belli başlı kütüphanelerde 60.000 kadar elyazması üzerinde incelemeler yapmıştır (Taşkale, 2010, s. 12). Bu yazma eserlerle ilgili notlar tutmuş, tezyinat çalışmalarından örnekler almıştır. Diğer yandan, İstanbul başta olmak üzere gezdiği şehirler için defterler hazırlamış ve bu defterlerde kişisel gözlemlerinden gazete kupürlerine, fotoğraflardan şehirlerin çeşitli cephelerini gösteren suluboya resimlere kadar birçok belgeyi bir araya toplamıştır. El yapması defterlerinde Evliya Çelebi ile Kâtip Çelebi'yi birleştirdiği, buna ek olarak onlarda olmayan görsel malzemeyi de defterlerine taşıdığı görülmektedir (Sayar, 2012, s.

351). Çevresindekilere de devamlı not tutmalarını öğütleyen Ünver, bu prensibi doğrultusunda hayatının sonuna dek yaptığı her işi, üzerinde çalıştığı her motifi, duyduğu ve gördüğü her şeyi defterlerine kaydetmiştir.

Bu defterlerin ve defter haline getirilmemiş malzemenin önemli bir kısmını oluşturan kültür ve sanat tarihi ile ilgili notlarını Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ne; arşivinin bilim tarihiyle ilgili kısımlarını Kandilli Rasathanesi'ne; tarihle ilgili arşivini ve suluboya resimlerini Türk Tarih Kurumu'na; şahsi kütüphanesi ve tıp tarihiyle ilgili belgelerini ise Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü'ne bağışlamıştır. Bunların dışında kızı Gülbün Mesara'da arşivin kalanını oluşturan defterler, dosyalar, tezhip, minyatür ve kat'ı örnekleri, suluboya resimleri ile henüz tasnif edilmemiş belgeler bulunmaktadır.

3.1 Süheyl Ünver Arşivinin Oluşumu

Süheyl Ünver her zaman “el ilmü saydün ve'l-kitabetü kaydün” (ilim bir avdır, yazmak da onu avlamaktır) düsturu ile yaşamıştır (M. U. Derman, 1988, s. 33). Çeşitli konularda duyduklarını kaydetmeye çok erken yaşlarda başlamıştır. Defter tutmaya nasıl başladığını kaydettiği kendi notlarında, ilk olarak babasından, onun nasıl defter tuttuğundan ve notlarını nasıl aldığından söz etmektedir. Kültürlü, sürekli okuyan birisi olan babası, Süheyl Ünver henüz 11 yaşındayken vefat etmiştir. Fakat ondan bir yıl öncesinde, babasıyla beraber gittiği bazı dost ziyaretlerindeki sohbetler sırasında babasının not tuttuğunu görmüş (Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2015); ayrıca bu dönemde, babasıyla birlikte Beyazıt ve Fatih'teki kütüphaneleri dolaşarak kimi kitaplardan yazıları istinsah etmiştir (Unat, 1986, s. 10). Not tutma alışkanlığını edinmesinde etkili olan bir diğer isim de Nazmi Töre'dir. Rüştüye devam ederken Nazmi Efendi'den Arapça dersleri alan Ünver, gördüğü, işittiği her şeyi kaydetme terbiyesini de Nazmi Efendi'den öğrenmiştir. Bu ilk dürtünün etkisiyle aile içinde, özellikle sohbet esnasında, yaşlıların sözlerini toplamıştır (Sayar, 2011, s. 76). Mercan İdadisi'nde Türk dili ve edebiyatı hocası olan Süleyman Şevket (Tanlı) Bey'den ise notlarını tasnif etmeyi öğrenmiştir. Hocasından öğrendiği yöntemle dağınıklıktan kurtularak bir düzene kavuşmuştur (Sayar, 2011, s. 89).

Ünver gerçekten not almaya ise 1915 yılında başladığını belirtmektedir: “1915'den beri [...] her sene artan bir şevk ile her güzel ve faydalı bilgileri gerek işittiklerimi, gerek okuyayım kaydetmek mutadımdır” (aktaran Sayar, 2011, s. 541). Bu

alışkanlığı sonucu yazdığı notları, hazırladığı zarflarda, dosyalarda ve defterlerde saklamıştır. Eline geçen her kâğıdı, her boş defteri değerlendirmiş; defter bulamadığında kendi elleriyle defterler dikmiştir (Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2015).

Hazırladığı ilk defterlere, çeşitli konuları içerdiği için, *Kırkambar* adını vermiştir. İçinde el yazılarından süslemelere ve gazete yazılarına kadar her türlü konuda notlar bulunan bu defterleri henüz yirmi yaşındayken, 1918’de hazırlamaya başlamıştır. 1918-1920 yılları arasında derlediği toplam on beş adet *Kırkambar* defteri bulunmaktadır. Şehir ve gezi defterlerini ise 1951 yılından sonra hazırlamaya başlayacak; çok sevdiği memleketinin değişik yörelerindeki izlenimlerini defterlerine yazıp resimleme merakını vazgeçilmez bir alışkanlık haline getirecektir (Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2015).

Süheyl Ünver’i bu yolda ilerlerken onu en çok cesaretlendiren, hocası ressam Ali Rıza Bey’in defterleridir¹³. Hoca Ali Rıza Bey’in ayda bir veya iki tane doldurduğu defterler çok ilgisini çekmektedir (Sayar, 2011, s. 116). *Ressam Ali Rıza Bey* isimli dosyasındaki bir notta Ünver, en ufak kâğıdı bile atmamayı, hoşla giden her şeyi kaydetmeyi, memleketin milli âbide ve evlerini tespit etmeyi, güzel resimli defterler doldurmayı kendisinden öğrendiğini ifade etmektedir (Ünver, t.y.). Süheyl Ünver ayrıca, Osmanlı son dönem yazarlarından Ahmed Sâfi Efendi’nin (1851-1926) Türk kültür tarihine ışık tutan on sekiz ciltlik, tamamı 3350 sayfa, “Kırkambar” tabir edilen ve her konuda tuttuğu notları içeren defterlerinden de etkilenmiştir¹⁴. 1920-1926 yıllarında arasında Ahmed Sâfi Efendi’ye yaptığı ziyaretlerde bu defterleri incelemiş ve ilgisini çeken notları almıştır¹⁵. Yine de not alma konusunda örnek aldığı en etkili isim, Cumhuriyet’le birlikte Türkiye’de tarihi belgelerin bir değer taşıdığı bilincinin ortaya çıkmasını sağlayan ve Türk arşivciliğinin kurucusu sayılan hocası Muallim M. Cevdet Bey (1883-1935) olmuştur¹⁶ (Sayar, 2011, s. 541).

¹³ İçi krokiler, küçük resimler, kûfi yazı tertipleri, tezyinî motifler, kendi fikirleri, beğendiği sözler ve beyitlerle dolu bu defterler de Süheyl Ünver tarafından Süleymaniye Kütüphanesi’ne bağışlanmıştır.

¹⁴ *Sefinetü’s-Sâfi* adlı bu yazma eser, bulunduğu İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü’nden kaybolmuştur. Aslı halen kayıp olan eserin mikrofilm, Süleymaniye Kütüphanesi mikrofilm arşivinde bulunmaktadır (Tosun, 1996, s. 179).

¹⁵ Süheyl Ünver’in bu notları İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü kitaplığındadır.

¹⁶ Muallim M. Cevdet Bey’in ölümünden sonra notlarından bir bölümü Süheyl Ünver tarafından hazırlanan defter ve dosyalarla yok olmaktan kurtarılmıştır (Sayar, 2005, s. 314).

Ünver, çalışmalarının odağını oluşturan Türk tarih araştırmaları için ihtiyaç duyduğu malzeme birikimini çok çeşitli yollardan elde etmiştir. Araştırmalarını yaparken öncelikle mevcut arşiv kayıtlarını, yazma ve basma eserlerdeki bilgileri incelemiştir. Ele aldığı yazma bir eser ise, yaptığı inceleme oldukça detaylıdır¹⁷: Önce dıştan içe, kitabın cildi, devri, mücellidi, cildin tarzı ve süsleri, kâğıdın cinsi ve menşei, kitabı yazanın veya istinsah edenin ismi, tarihi, kayıtlı ise yeri, kitabın aralarında ve sonlarda cetvelleri, tezyinatı, şekilleri, varsa resimleri, bunların tarzlarını ve ressamalarını belirler. Bu ilk incelemelerin ardından, o yazma eserin kimlere ne zaman geçtiğini imza tarihlerine, bir kütüphaneye aitse mühür kaydına bakarak tespit eder. Daha sonra ise derkenarlara düşülen metin harici notları inceler (Ünver, 1970, s. 4). Ünver, özellikle derkenarlardan çok ilginç ve önemli bilgelere ulaştığını ifade etmektedir.

Süheyl Ünver çalışmalarını yalnızca belgelerle sınırlandırmak istemez. Çalıştığı konu ile ilgili pozitif kaynakların tükenmesi veya yetersiz kalması durumunda, diğer bilgi kaynaklarını devreye sokarak araştırmasını farklı yollardan sürdürmüştür. Bu konuyla ilgili şöyle demiştir: “Bizim tarihi kaynaklarımız yalnız tarih kitapları değildir. Sırf tarih kitaplarına başvurarak yazılan yazılar çok defa hatalı olabilir. [...] Lakin hâlâ tarihî kaynak sayılmayan birçok eserler ve vesikalar düşününüz ki onlarda da mühim tarihî noktalar bulunmasın” (aktaran Sayar, 2011, s. 540). Bu yaklaşımla, yaşayan belgeleri ve o güne kadar hiç kullanılmamış bilgi kaynaklarını araştırmaya yönelmiştir. Tarih araştırmalarının belli bir aşamasından sonra önce geleneklerin, akabinde kuşaktan kuşağa aktarılan söylentilerin izini sürerek sözlü tarih araştırmalarına başlamıştır. Ünver’e göre “an’ane tarihten ve tarihin rivayetlerinden çok kuvvetlidir” (Ünver, 1939, s. 30). Rivayetler ve sözlü aktarımlarla ilgili düşüncelerini ise “[Anadolu’da] uzun asırların nesilden nesile süren söylentilerinin izlerini bugün yurdumuza yayılan halkımızdan duyularak toplanması ve bunların yerel ve mistik-folklor usulünce değerlendirilmesi çok yerinde olacaktır” şeklinde ifade etmektedir (aktaran Sayar, 2011, s. 540). Özellikle Türk tarihine ait tespit ettiği her ayrıntıyı gün ışığına çıkarmak ve araştırmacıların bilgisine sunmak yönündeki çalışmalarıyla, Türk milletinin büyük bir yarası olarak nitelendirdiği şifahiliğin de önünü bir yerden kesmeyi amaçlamıştır.

¹⁷ Süheyl Ünver’in uyguladığı bu inceleme metodu, bugün *kodikoloji* olarak bilinen “el yazması bilimi”nin bir örneğidir.

Ünver, tarihî-toplumsal geriliklerimizin en büyük nedenlerinden birinin şifahilik hastalığı olduğuna inanmaktadır ve bu hastalığa karşı savaş açmıştır (Sayar, 2011, s. 542). Bu toplumsal hastalığın teşhisini şöyle koyar:

Nedir bu şifahilik? Hep dinleriz. Sonra bizde bir intiba bırakmadan unuttur, geçer gideriz. Türk, tarihte ve hatta bugün, işittiği her güzel şeyi kalemiyle bir kağıda yazmanın lüzumunu duymamıştır. Bizim kolay kolay her ulusa nasib olmayan müstesna bir kültürümüz ve cidden derin bir görüşümüz vardır. Bunların geçmiş asırda olanlarını kaybettik. [...] Zamanında Kanunî'nin Süleymaniye Camii'ni açmaya geldiğini görenlerimiz vardı. Bir köşeye bu intibalarını kaydetselerdi ve bir defterin yaprağında gününü bulsaydık fena mı olurdu? Tarihte şifahi insan olmaktan kurtulamadık. Ne yazık ki en güzel taraflarımızı bu yüzden kaybettik. [...] Ben bu geçmiş kişilere, ellerinde olan imkânları kullanmayan insanlara küskünüm. Şifahi olanlara düşmanım. [...] Zira bizi bugün hatıralardan yoksun ve yetim bırakmışlardır. (Ünver, 1972, s. 45)

Koyduğu teşhisin ardından “Herkesi sirayet etmesini istediğim bir huyum var: Her işittiğini ve gördüğünü tesbit etme huyları” (Ünver, 1972, s. 4) tedavi önerisinde de bulunmuştur:

Artık kalemlere, kâğıtlara daha iyisi defterlere sarılalım. Asırlardan beri ananelerle gelen millî hasletlerimizi ve duyduklarımızı mutlaka kaydedelim. Mazimizden gelen milli ve an'anevî servetimizi kaydetmekle milletimize bu vatanseverlik vergimizi verelim. Peygamberimiz'in şu tavsiyesine riayet edelim: “İşittiğiniz herşeyi kaydedin ki, sizlerden sonra gelecekler de bunlardan faydalansın.” (aktaran Sayar, 2011, s. 544)

Süheyl Ünver 1915 yılından itibaren dosyalarda toplamaya başladığı notları, yaptığı resimleri ve hazırladığı defterleriyle çok şeylerin Türk milli kültürü adına yok olmasını engellemiştir. André Gide'in (1869-1951) “anılarımızı bir yere tespit etmekle onları ölümden kurtarırsınız” sözünü hatırlatarak, bu konuyla ilgili prensibini şöyle ifade etmektedir: “Bir şey duydum mu, onun içinde Türk kültürüyle ilgili neler varsa, resimlerini olsun, malumatını olsun ne kıymetler varsa hepsini topladım”. Ancak Türkiye’de hâlâ kütüphanelerdeki kitapların adediyle iftihar edildiğini ve onların sayısının çoğalmasına uğraşıldığını belirterek, diğer Avrupa kütüphaneleri gibi arşivine ve diğer kültür kısımlarına hiç önem verilmemesinden yakınmaktadır (Can, 2014, s. 74).

Süheyl Ünver’e göre arşiv kuramazsak bilim yapamayız. Bu nedenle her bilim insanının, çalışmaları için kendi arşiv ve kütüphanesini kurması bir zorunluluktur. Diğer yandan, araştırılacak bir konu ile ilgili tüm bilgilerin bu kütüphanede bulunması mümkün olmayacağından, farklı kaynaklara ve arşiv belgelerine erişimin

önemi de ortaya koyulur. Bu yaklaşımla, bilimsel gelenek içinde yetişen kişilerin kütüphanelerinin yanı sıra, yıllara uzanan kişisel notlarına ve defterlerine de sahip çıkılması gerektiğine inanmaktadır. Ne yazık ki Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne geçiş döneminde ve Cumhuriyet’in özellikle ilk on yılında, çok sayıda âlim ve araştırmacıya ait kitapların satıldığına ve notlarının imha edildiğine şahit olmuştur. Çok değerli gördüğü bu bilgilerin yok olmasını önlemek amacıyla, ölen âlim ve sanatkârların kişisel not ve defterlerinin toplanacağı bir milli notlar kütüphanesi kurulması fikrini ortaya atmıştır. 1935 yılında Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “İrfan Âlemimize Notlar Kütüphanesi Lazım” makalesiyle dile getirdiği bu fikir sahipsiz kalınca, kişisel olarak bir arşiv ve kütüphane kurmaya karar vermiştir (Sayar, 2011, ss. 545-546). Kendisini bu kararı vermeye iten nedenleri şu şekilde açıklamaktadır:

Bizde bir ilim adamı öldü mü onun elde kalabilecek ve eğer varsa birkaç eserinden başka bütün notları heder olur, kapanın elinde kalır yahut imha edilir. Biz bu yüzden nelerimizi kaybetmişizdir. Eğer geçmiş asırlarda hamiyetli bazı âlim ve ilim âşıkları kütüphanelerini bırakmasalardı bazı kitaplarda tarihimizi küçük noktalardan aydınlatabilecek hususlar da ortadan kalkmış olacaktı. Bittabi ben, bunları düşünerek üzülürüm. İnsan ortaya birçok eserler kor, iyi yetiştirilmiş çocukları da bunlardandır. Kitapların ilmî intizamla ortaya konulanları da böyledir. Lâkin onun toplayıp önce kendisinin istifade ettiği kaynaklar da kıymetlidir ve onlar tek tek değilse bile topdan bir arada bulunmalı ve herkes onlardan faydalanabilmelidir. Bu da ancak bir yere bunları vermek ve kataloglarını yapmakla mümkün olur. [...] İşte ben de bir ekol bırakmak ve bunu yaşatmak zorluğundan dolayı notlarımı tasnif etmeği doğru buldum. Bizde bunlar belki ilerde bir ekol kurulmasına yarayabilirler. Ben ilmî çalışma gayreti ve taharri aşkını üstadım ve velinimetim Dr. Akil Muhtar Özden’den aldığım ilhamlarla yürütmeğe ve bunu bir mektep haline idameye azmetmiş bulunuyordum. Ve bu mektebin ilim, tıp ve sanat tarihi vadisinde yürüyeceğine inanmış bulunuyor ve onun da mübarek ismini hayırla anıyorum. (aktaran Sayar, 2011, s. 546)

Süheyl Ünver, arşivinin ilk kısmını kurucusu olduğu İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü’nde oluşturmaya başlamıştır. Burada bir “Dr. A. Süheyl Ünver Arşiv ve Kütüphanesi”nin kurulması şartıyla kişisel kütüphanesinden 2000 kitabını ve 100.000 adetlik arşivini 1951’de üniversiteye bağışlamıştır. Yaptığı bağışın gizli kalmasını istemesine rağmen bu atılım önce üniversite çevresinde ve daha sonra basında haber olmuştur. Gençliğin ve bilim adamlarının yararlanabilmesi için yapılan bu bağış, çok kısa sürede büyük yankı uyandırmış ve bir bağış dalgasının Tıp Tarihi Enstitüsü’ne ulaşmasını sağlamıştır. Önce Dr. Rıfat Osman Bey’in (1874-1933) tarih notları, bir köşesinde Türk sanat tarihi yığılı olan yeni arşiv ve kütüphane

için Süheyl Ünver'e teslim edilir. Ardından, ömrünü arşiv ve kütüphanelerde geçiren ve İbnülemin Mahmud Kemal (1871-1957) ve Muallim Cevdet tarzında arşiv çalışmaları yapan emekli binbaşı Kâmil Kepecioğlu'nun (1878-1952) topladığı notlar bağışlanır. Daha sonra Halil Arda, Şeref Akdik (1899-1972) ve Ekrem Hakkı Ayverdi (1899-1984) de koleksiyonlarından birçok belge ve malzemeyi Enstitü'ye bağışlar (Sayar, 2011, s. 347-348). Ünver, aynı zamanda büyük bir kültür hareketi oluşturarak sahaflardaki dostları ve geniş çevresi sayesinde yüzlerce yazma kitap toplamıştır (Kazancıgil, 2004, s. 222). Gerek kendi topladıkları, gerekse bağışlar yoluyla gittikçe zenginleşen bu arşiv ve kütüphane için şunları yazmıştır:

Şimdi İstanbul Üniversitesi kadrosunda kalayım kalmayayım tesis ettiğim bu arşiv ve kütüphanede aklım ve iktidarım yerinde ve sıhhatim ve çalışma kabiliyetim ile birlikte ömrüm de müsaade ederse burada mademülhayat çalışabileceğimi umarım. Hem burasını zenginleştirerek ve hem de mevcut malzemeyi işleyerek muhtelif mevzular yazabilmekte ve bunları neşredebilmekte devam edeceğim gibi bu malzeme ve dosyalar üzerinde çalışacaklara, araştırma yapacaklara da azami kolaylık gösterilecektir. [...] Benim ince sanatlardan minyatür ve tezhibe merakım amatörlik mertebesinden ileri geçmedi. Mademki hakiki sanatkâr olmak kabil değil, o halde eski büyük sanatkârlarımızın eserleri örneklerini tanıtır ve onların sanat hayatlarına dair monografiler hazırlar ve neşrederim dedim. Bunları topladım. Diğer mevzularda da böyle yaptım. İlim ve tıp sahasında belki bir kâşif mertebesine yükselmenin imkânı yoktu. Fakat eski büyük kıymetleri yaşatmağa çalışabilirdim. Elimden bu geliyordu, bunu yapabildim. İşte benden sonrakiler ne yaparlar bilmem. Onlar kendim için topladıklarımı toplayamazdı. Lâkin bunları da milletime emanet ediyorum. Meraklılar bunun üzerinde çalışırlar. 'Dr. Süheyl Ünver Arşivi ve Kütüphanesi' herkese açıktır ve serbesttir. [...] Sırf iyi niyetlerle kurulan eserler mutlaka payidar olur. Madem ki yapılmıştır, bunun muhafazası emanet edilen medarı iftiharımız müessese tarafından idame olunacaktır. Bu hususta yalnız ben değil, burada bugün ve ileride çalışacaklar da müsterih olabilirler. (aktaran Sayar, 2011, s. 348)

1965 yılı itibarıyla arşiv ve kütüphanesinde 3000 yazma ve basma eser, 5000 sanat çalışması (tezhip, minyatür ve resim) yanında bilim tarihi, hekimlik ve sanata dair 200.000 belgelik bir not birikimi gerçekleştirmiştir (Sayar, 2011, s. 547).

Zengin arşivi, kendisine çalışmalarında ve yayınlarında en önemli desteği sağlamıştır. Not olarak topladığı bilgilerin önemli bir bölümünü kendi yayınlarında kullanmış olsa da, topladıkları arasında kendi ilgi alanına girmeyen ancak başkalarının işine yarayabileceğini düşündüğü bilgiler de bulunmaktadır. Arşivinden yararlanarak gerçekleştirdiği başlıca çalışmalar şunlardır:

- Türkiye’de dokuz asırlık sanat tarihimiz üzerine çeşitli araştırmalar ve bunların yayımlanması,
- Sanat tarihimizi ilgilendiren malzemenin asılları gibi altın ve renkli olarak hazırlanması ve tasnif edilmesi,
- Türkiye tıp tarihine ait yeni kaynaklar hakkında çalışmalar,
- Bilim tarihimize ait yeni konular üzerinde incelemeler,
- Bilimsel yayınlar ve uluslararası kongreler için hazırlanan bildiriler,
- Malzeme sıralamasından ibaret yayınlar,
- Popüler yayınlar, konferanslar, konuşmalar,
- Şimdiye kadar hiç ele alınıp işlenmemiş konulara dair araştırmalar ve bunların derinleştirilmesi (Sayar, 2011, s. 547).

Büyük titizlik ve çalışkanlıkla sürekli geliştirdiği arşivindeki malzemenin çokluğunu şu sözleriyle ifade eder: “Tarihimizin güzellikleri o kadar çoktur ki, Tanrı’ya bin şükür bitmiyor. [...] Biz bu hususta çok emek sarfedenlerdeniz. Bulduklarımın ve topladıklarımın inanılmaz yüzde birini bile yayımlayamadım” (aktaran Sayar, 2011, s. 548).

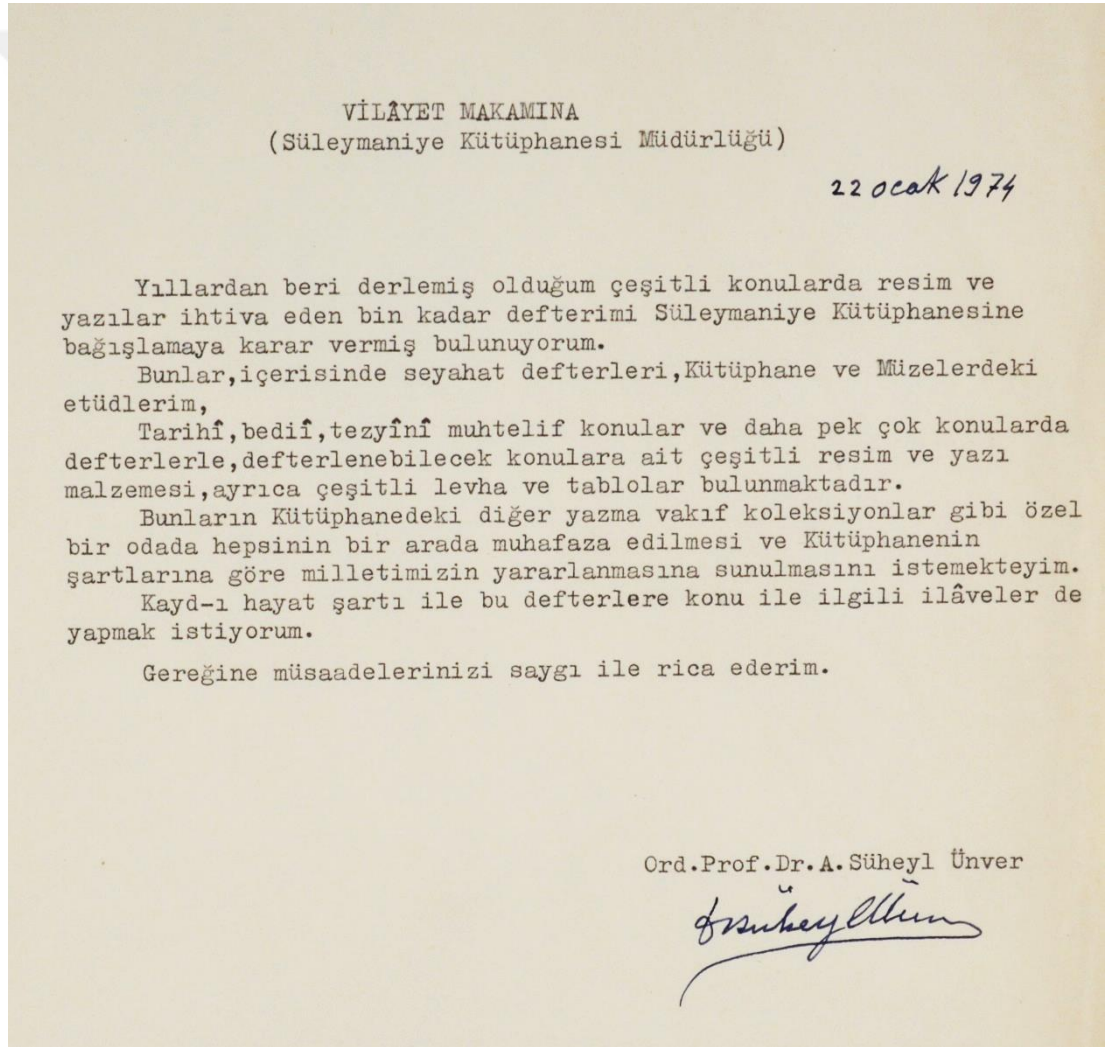
Kişisel arşiviyle ilgili Ünver (t.y.), *Süheyl Hayat Felsefesi* defterine yazdığı 26.6.1985 tarihli notta “Biz ilim ve sanat konularında 1930-1980 yılları arasında çok zengin kütüphane, not ve resimler toplar, tasnif dosyalarımıza koyarken hiçbir maddi gaye gütmeyiz” demiştir. Süheyl Ünver yalnızca kendi ilgi ve bilgi alanları için bir arşiv kurmamış olduğunun altını çizerek, çok çeşitli alanlara yayılan arşivini tüm bilim insanları ve araştırmacıların kullanımına açmıştır.

3.2 Süleymaniye Kütüphanesi’nde Süheyl Ünver Arşivi

3.2.1 Arşivin Süleymaniye Kütüphanesi’ne bağışı

“Milletten aldıklarını yine millete sunma” düşüncesiyle uzun yıllar içinde oluşturduğu arşivinin İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü’nde sahipsiz kalacağını hissetmesi, Süheyl Ünver’in sağlığında arşivi belirli kurum ve kuruluşlar arasında bölüştürmeye itmiştir (Sayar, 2011, s. 548). Zengin kişisel arşivinin büyük bir kısmını oluşturan Türk kültürü ve sanatına dair notlarını

Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlamak üzere 22 Ocak 1974 tarihinde Süleymaniye Kütüphanesi Müdürlüğü'ne başvuruda bulunmuştur (Şekil 3.1). Başvurunun Kütüphaneler Genel Müdürlüğü tarafından kabul edilmesinin ardından, ilk bağış 3 Nisan 1974 tarihinde gerçekleştirilmiştir. 10 Haziran 1985 tarihine kadar arşivdeki defter ve dosyalar bölüm bölüm Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır. Bağışlanan dosyaların bir kısmını kütüphanede kendisi düzenleyerek defter haline getirmiştir, fakat geri kalan dosyaların düzenlenmesini tamamlayamamıştır. Süheyl Ünver'in ölümünden sonra kızı Gülbün Mesara, kendi özel arşivinde bulunan Ünver'e ait bazı defter ve dosyaları Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlamaya devam etmektedir.

Şekil 3.1 : Süheyl Ünver'in Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağış başvurusu, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi. (Url-3)

Süleymaniye Kütüphanesi mazbata kayıtlarındaki bilgiye göre, Süheyl Ünver'in 1974 yılında gerçekleştirdiği ilk bağışta toplam 473 defter, Selçuklu devri yazmalarına ait 16 temellük kitabesi¹⁸ ve dedesi Hattat Şevki Efendi'nin divit, hokka, kamış kalem gibi yazı malzemeleri bağışlanmıştır. *Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Süleymaniye Kütüphanesi'ne hediye ettiği dosyaların ve defterlerin listesi* başlıkları ile hazırlanan ve bağışlanan eserlerin alfabetik sırada verildiği 2 adet fihristte ise toplam 984 defter ve 367 dosya bulunmaktadır (Süleymaniye Kütüphanesi, Daktila Fihrist No: 15 ve 16). Gülbün Mesara'nın devam ettirdiği bağışlarla bugün Süleymaniye Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde yer alan defter sayısı 1477'ye ve dosya sayısı 895'e ulaşmıştır.

Arşivini bağışlarken Süheyl Ünver bir takım şartlar öner sürmüştür (Şekil 3.2). Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nce aynen kabul edilen (Şekil 3.3) bu şartlara göre, bağışlanan tüm eserler kütüphanenin ayrı bir odasında tutulacak ve hiçbir eserin kütüphanenin farklı bölümlerine dâhil edilmesi mümkün olmayacaktır. Arşivin tüm araştırmacılara azami kolaylık gösterilerek kullanılması ve bir arşiv kataloğu hazırlanması da şartlar arasında yer almaktadır.

¹⁸ Kitapların başına yazılan ve o kitabın kime ait olduğunu belirten notlar.

ISTEKLERİM

- 1 - Verdiğim etüd, seyahat, kütüphane araştırmaları, sanat ve ilim adamları hakkında biyografik araştırmalar, Selçuk kütüphaneleri malzemesi, Osmanlı imparatorluğu kütüphanelerinde inceleme ve metin harici toplanmış notları ve bu gibi birer yazma ve karma ve ya hususi konularda mühim tarihi ve folklorik menkıbeler defterleri ve bunlara lahik kütüphane tetkiklerine aid dosyalar arşiv malzemesi..... cümlesi daima bir odada yer alacak, Selçuk ve Osmanlı kütüphaneleri temellük kitabeleri ve bu gibi önemli resimler, ve minyatürlerden munasibleri divarlarda camlatılarak asılacaktır. Asla bunlar öteye beriye taksim edilmeyecektir.
- 2 - Bütün bunlar bu şartlara göre hibe edilmiş olacaktır. Ve bu statü asla keyfi olarak değiştirilmeyecektir.
- 3 - Hayatım boyunca bu defterlere sonradan ele geçen sanat ve bilgi notları ve resimler, envai süslemeler tarafımdan ilave edilecek ve yahud bu kısmın me'muruna tevdi edilecektir.
- 4 - Bu defterler üzerinde etüd yapmak isteyenlere yalnız alındıkları yerlerin bildirilmesi dileğimle azami kolaylık gösterilecektir.
- 5 - Ayrıca bir yerde teşhir edilebilecek eski yazı ile ilgili malzeme de verilecektir.
- 6 - Bu Doktor Süheyl Ünver kütüphaneler arşivi malzemesi ve defterleri arasına bu kabil teberrular da konabilir.
- 7 - Bu kısma bu çerçeve içinde teberrularda bulunacaklar benim gibi aynı haklara sahip olacak ve isimleri benim gibi zikr olunacak kataloğa diğer ek kütüphanelerde olduğu gibi ilave edilecektir.
- 8 - Bu hususların bu şartlarla idamesine kütüphane müdürleri memur olacak ve bunların bağlandıkları üst makamlar da bu şartlara riayetne nezaret edeceklerdir.
- 9 - Kütüphaneler ve defterler arşivimin uzun velâkin faydalı bir fihristinin bastırılıp bütün kütüphanelere gönderilmesi ve diğer kataloğlar arasında yer alması,
- 10 - Bu şartlarımın noterlikçe de tasdik edilmesi ve bir suretinin kütüphaneler Genel Müdürlüğüne gönderilmesi.

Süheyl Ünver

Şekil 3.2 : Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in istekleri, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi. (Url-3)

20.6.1988

ŞARTNAME

Büyük Türk bilgini Ord. Prof. A. Süheyl Ünver'in hayatı boyunca bilim, kültür ve sanatımız için çeşitli konularda yapmış olduğu çalışmalar ve incelemeler sonucu hazırlamış olduğu defterlerinin ve ilim tarihinde araştırma yapacakların yararlanabileceği dosyalarının büyük çoğunluğunun armağan edildiği Süleymaniye Kütüphanesi'nde, bütün bu bağışların konulabileceği mustakil bir yer, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı'nın 6.3.1974 tarih ve 620.2.1272 sayılı emirlerince ayrılmıştır. Bu yer, kütüphanenin 21 sayılı odası olup, A.Süheyl Ünver'in Kızı Gülbün (Ünver) Mesara bu odayı kendi imkânları ile gerekli şekilde restore ettirerek bu eserlerin muhafaza ve kullanılmasına uygun hale getirmiştir.

Selçuk ve Osmanlı devri temellük kitabeleri v.b. önemli resimler ve minyatürlerden münasip olanları camlatılarak duvarlara asılacaktır. Bunlardan bazıları sergilerde kullanıldıkları takdirde kullanımdan sonra tekrar yerlerine iade edilecek ve bir arada muhafaza edilecektir. Dökümanlar Süleymaniye Kütüphane odasında yaptırılmış olan dolaplarda saklanacaktır.

Büyük ilim adamının hayatta iken Süleymaniye Kütüphanesi'ne teslim etmiş olduğu defter, dosya, levhaları gibi, vefatından sonra ailesince Süleymaniye Kütüphanesi'ne verilmiş ve verilecek olan eserler de aynı şekilde mühürlenip kaydedilerek, devlete ve millete mal edilecektir. Bütün bu döküman için tavsifi bir katalog hazırlanarak bastırılması sağlanacaktır.

Bağışlanmış olan bütün bu döküman üzerinde etüt yapmak isteyenler Kütüphanenin şartlarına uygun olarak gerekli araştırma ve inceleme yapabileceklerdir. Bu hususta kendilerine azami kolaylık gösterilecektir.

Yukarıdaki şartlar değiştirilmeden devam ettirilecektir.

Bu şartnamenin eki olan "Ord.Prof. Dr.A.Süheyl Ünver'in istekleri" bu anlaşmanın ayrılmaz bir parçasıdır.

A.Süheyl Ünver Kızı
Gülbün(Ünver)Mesara

G. Mesara

Süleymaniye Kütüphanesi
Müdürlüğü

Muammer Ülker
Muammer Ülker

Şekil 3.3 : Süheyl Ünver Koleksiyonu bağış şartnamesi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi. (Url-3)

Süheyl Ünver, Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışladığı arşivin ilk düzenlemelerini tamamladıktan sonra, bu arşiv için bir sergi düzenlemiştir (Şekil 3.4 ve 3.5). Söz konusu bağış sergisi 20 Ağustos – 10 Eylül 1975 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve sergide Ünver'in bağışlamış olduğu eserlerin yanı sıra kişisel arşivinden ödünç olarak verdiği eserler de yer almıştır¹⁹. Sergilenen eserler arasında kütüphaneye bağışlamış olduğu kendisi tarafından hazırlanan defterler, çeşitli minyatürler ve resimler, adına yazılan bibliyografyalar, kendisi tarafından yazılan kitaplar bulunmaktadır. Ayrıca Levnî minyatürleri, Fatih devri motifleri, defterler, kap örneklerinden terkipler, matbu örnekler ve bir makaleyi de sergi için ödünç olarak vermiştir. Ünver, sergiyi gerçekleştirme amacını bir levhaya yazarak sergiyi gezen herkesin göreceği şekilde asmıştır (Şekil 3.6):

“Bu sergiden maksadım, her gelen, her gören, her şeyi toplansın, başka bir şey yapmasın.”

Dr. A. Süheyl Ünver

Şekil 3.4 : Süheyl Ünver, bağış sergisinde. (*Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri*, Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

¹⁹ Sergilenen eserlerin tam listesi EK A'da yer almaktadır.

Şekil 3.5 : Süheyl Ünver'in bağış sergisinden bir fotoğraf. (Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri, Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

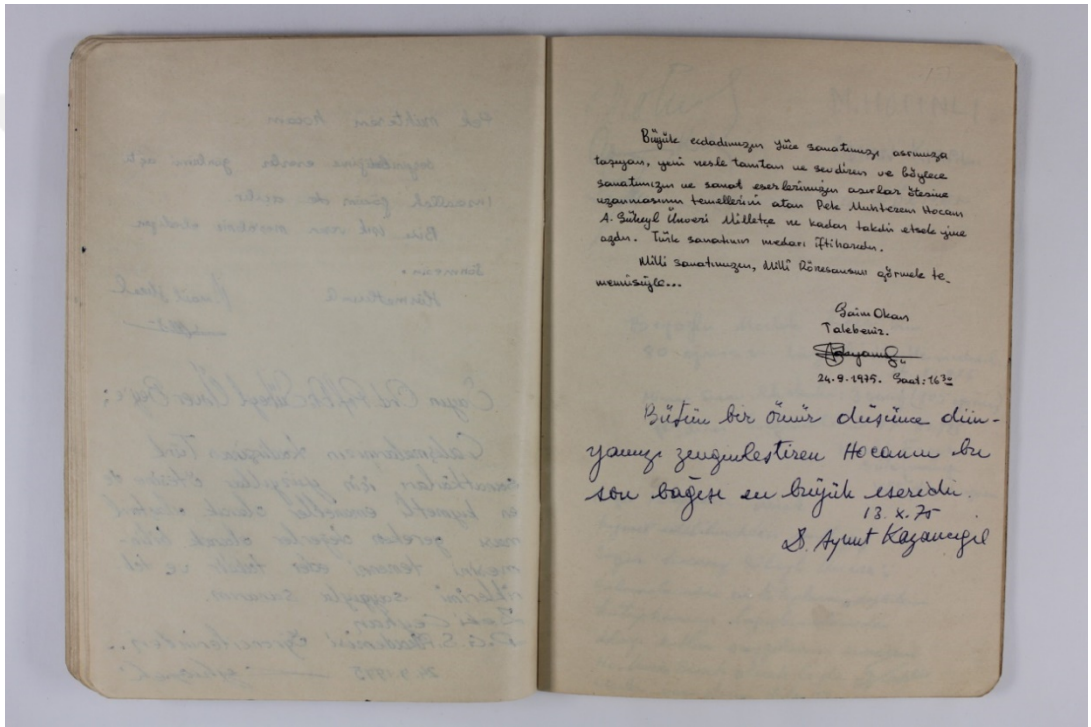
Şekil 3.6 : Süheyl Ünver'in bağış sergisinden bir fotoğraf. (Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri, Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Süheyl Ünver, gerçekleştirdiği tüm sergilerde olduğu gibi bu sergide de, ziyaretçilerin sergi ile ilgili duygu ve düşüncelerini yazabileceği bir ziyaretçi defteri hazır bulundurur. Defteri dolduran pek çok isim arasında Prof. Dr. Aykut Kazancıgil de vardır ve Ünver'in gerçekleştirmiş olduğu bağış ile ilgili şunları yazar (Şekil 3.7):

“Bütün bir ömür düşünce dünyamızı zenginleştiren Hocamın bu son bağışı en büyük eseridir.”

13.10.1975

Dr. Aykut Kazancıgil

Şekil 3.7 : Süheyl Ünver'in bağış sergisi ziyaretçi defteri, Dr. Aykut Kazancıgil'in yazısının bulunduğu sayfa. (Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri, Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

3.2.2 Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi'nin kurulması

Süheyl Ünver'in isteği doğrultusunda, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı'nın 6.3.1974 tarih ve 620.2.1272 sayılı emriyle Süleymaniye Kütüphanesi'nde kendisine ait tüm bağışların konulabileceği müstakil bir oda ayrılmıştır. Kütüphanenin 21 numaralı bu odasını, Ünver'in kızı Gülbün Mesara kendi imkânlarıyla restore ettirerek, eserlerin korunmasına ve kullanımına uygun hale getirmiştir. Süheyl Ünver Koleksiyonu'nda bulunan binlerce arşiv malzemesi burada yıllarca tasnif edilmeden, dijitalleştirilmeden, zarflar içinde depolanmış olarak saklanmıştır. Mevcut saklama

koşulları belgelerde tahribata neden olmuş; özellikle odun hamurundan yapılmış kâğıtların ve zarfların beraberlerinde bulunan diğer belgelere zarar vermiş olduğu, fotoğrafların ve çizimlerin sürtünme nedeniyle zedelendiği, katlanarak zarflara sıkıştırılan büyük boyutlu çok miktarda evrakta yırtılmalar olduğu ve ataş, iğne ve bantların kâğıtlarda hasara yol açtığı tespit edilmiştir (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2014).

Arşivde 2012 yılında konservasyon çalışmalarına başlanmıştır. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı'nın onayı alınarak 16.04.2013 tarihinde koleksiyon için ayrılan oda kütüphane tarafından Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi'ne dönüştürülmüş ve koleksiyon bir araştırma merkezi çatısı altında toplanmıştır (Şekil 3.8, 3.9 ve 3.10). Araştırma merkezinin kurulması ve arşivin yeniden düzenlenmesi neticesinde, bağışlanan eserler bugün bağış koşullarına uygun şekilde muhafaza edilmekte ve bu zengin koleksiyondan yararlanmak isteyen araştırmacılar arşive kolaylıkla erişebilmektedir. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Müdürü Ömer Kuzgun ve Yazma ve Nadir Eserler Dairesi Başkanı Hüseyin Kutan bir röportajda, Süheyl Ünver'in bu ülkeye vermiş olduğu üstün hizmetten dolayı Türk halkının kendisine vefa borcu olduğunu ve araştırma merkezini kurarak üstlerine düşen payı yerine getirdiklerini ifade etmişlerdir (Şafak, 2014). Süheyl Ünver'in kızı Gülbün Mesara da tüm Süheyl Ünver arşivinin tek çatı altında, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi'nde toplamasını arzu ettiğini belirtmiştir (Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2015).

Şekil 3.8 : Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi – giriş. (Url-3)

Şekil 3.9 : Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi - bahçeden görünüm.
(Url-3)

Şekil 3.10 : Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi - içeriden görünüm.
(Url-3)

3.2.3 Arşivin içeriği

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde, Ünver'in Türk kültür ve sanat tarihi ile ilgili kendi tuttuğu notların yanı sıra hat ve tezhip örnekleri, minyatürler, kalıplar, levhalar, çizimler, fotoğraflar gibi orijinal belgeler ile dergi, makale, kitapçık, davetiye, gazete kupürü ve mektuplar bulunmaktadır.

Bu zengin arşiv, araştırmacılara birçok konuda önemli bilgiler sunmaktadır. Defter ve dosyalarda sosyal tarih, kültürel tarih, sanat tarihi, şehir ve mimari tarihi, tıp tarihi gibi alanlarda başvurulabilecek birçok envanter yer almaktadır. İstanbul, Bursa, Edirne, Konya, İzmir, Rumeli, Selanik, Çanakkale, Erzurum, Muş, Tokat, Sinop dosyaları ile içerdiği binlerce fotoğraf ve çizim, şehir tarihi, mimarisi ve kültürü hakkında önemli kaynaklardır. Hat, tezhip, ebru, ciltçilik, kâğıt türleri, yazı çeşitleri ve divitçilik ile ilgili biriktirmiş olduğu notları, makaleleri ve çağdaşı olan önemli sanatçılara dair yazdığı hatıraları, Süheyl Ünver Arşivi'ndeki koleksiyonları eşsiz kılmaktadır.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki Süheyl Ünver Arşivi'nde bugün;

- 1477 defter,
- 895 dosya,
- 108 şahsi eşya,
- 63 tablo ve levha

yer almaktadır.

Bunlara ek olarak, yine Süheyl Ünver tarafından Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlanan ve Ressam Hoca Ali Rıza'ya ait 125 dosya ayrı bir koleksiyon olarak Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi'nde korunmaktadır.

Süleymaniye Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde bulunan malzemeler gruplandırılarak toplam beş koleksiyon halinde araştırmacılara sunulmuştur (Url-3):

1. “Defter Koleksiyonu”: Süheyl Ünver'in ilgi duyduğu her türlü konu hakkında elde ettiği veya kendi hazırladığı belge, fotoğraf, resim, not vb. malzemenin, yine kendisi tarafından defterlere aktararak konulara göre düzenlenen koleksiyondur.

Sayıda az olmakla birlikte, Süheyl Ünver'in babası Mustafa Enver Bey'in yanı sıra çeşitli âlim ve sanatkârlara ait bazı el yazması defterler de Ünver tarafından yok olmaktan kurtararak arşivde koruma altına alınmıştır.

Ayrıca, Süheyl Ünver'in kendi yazmış olduğu ve kendisi hakkında yazılan birçok yayının örneği de Süheyl Ünver Arşivi Defter Koleksiyonu'nda saklanmaktadır.

2. “Dosya Koleksiyonu”: Süheyl Ünver’in malzeme olarak topladığı fakat tekrar ele alıp defter olarak düzenlemeye fırsat bulamadığı eserlerin dosyalar halinde muhafaza edildiği koleksiyondur.
3. “Şahsi Eşya Koleksiyonu”: Süheyl Ünver’e ait yazı malzemeleri (kalem, divit, kâğıt, kalemtraş, makta, mühre vb.), plaketler ve resmi belgeler gibi kişisel eşyaları içeren koleksiyondur.
4. “Tablo ve Levha Koleksiyonu”: Bu koleksiyonda bir kısmını Süheyl Ünver’in resmettiği tablolarla, ailesindeki hattat şahsiyetler ve aile dostu hattatların yazılarından levhalar bulunmaktadır.
5. “Ressam Hoca Ali Rıza Koleksiyonu”: Süheyl Ünver, hocası Üsküdarlı Ali Rıza Bey’in birçok eserini ayrı bir koleksiyon olarak bağışlamıştır. Bu koleksiyonda Ali Rıza Bey’in eskizleri, resimleri ve bazı belgeler gibi önemli malzemeler bulunmaktadır.

Arşivde bulunan malzemelerin analitik tasnifi henüz yapılmamış olduğundan, belgeleri konu bazında ayırtırmak mümkün değildir. Defter, dosya ve diğer koleksiyonlardaki eserler Süleymaniye Kütüphanesi’ne getirilmiş oldukları tarih sırasına göre kaydedilmiş; her koleksiyon için ayrı bir kayıt listesi oluşturulmuştur. Süheyl Ünver’in bağışladığı defter ve dosyalara daha önce vermiş olduğu isimler, ilgili kayıt listelerine aynen aktarılmıştır. Ne yazık ki kayıtlarda, belgelerin içerikleri ile ilgili anahtar kelime veya başka bir bilgilendirici açıklama bulunmamaktadır. Belge isimlerinin de her zaman içerikle ilgili fikir vermemesi, arşiv taramasını zorlaştırmaktadır. Arşivde gerçekleştirilen araştırmalarda, istenen bilginin hangi defter veya dosyada olduğu önceden bilinmiyorsa, çoğu zaman defter ve dosyaların tek tek incelenmesi gerekmektedir. Özellikle -içindeki belgeler konularına veya türlerine göre değil yalnızca ebatlarına göre sıralanmış olan- dosyaların taranması oldukça zaman almaktadır.

Mine Esiner Özen (1986), Süleymaniye Kütüphanesi’ne Süheyl Ünver’in bağışladığı defter ve dosyalar konularına göre sınıflandırılmaya çalışıldığında ortaya aşağıdaki tablonun çıktığını belirtir (ss. 20-21). Ancak Süheyl Ünver’in kızı Gülbün Mesara tarafından devam eden bağışlarla arşivin sürekli genişlediği, dolayısıyla konu çeşitliliğinin de arttığı göz önünde bulundurulmalıdır. İlgili çalışmanın yapıldığı

tarihten bugüne kadar defter sayısı 1116'dan 1477'e, dosya sayısı ise 453'ten 895'e çıkmıştır.

Defterler (1116 adet):

- Yurt dışında ziyaret ettiği ülke ve şehirlerin (Amsterdam, Bağdat, Belgrad, Hindistan, İsviçre, La Haye, Leiden, Londra, Medine, Mısır, Münih, Napoli, New York, Paris, Philadelphia, Roma, Şiraz, Tahran, Viyana, Yunanistan) özellikleri ve kütüphaneleriyle ilgili bilgiler (83 defter)
- Anadolu ve Trakya gezilerinde (Afyon, Akşehir, Amasya, Ankara, Antalya, Bursa, Edirne, Erzurum, Gebze, Geyve, İzmir, İznik, Kastamonu, Konya, Kütahya, Manisa, Safranbolu, Sivas, Tavşanlı, Tokat, Vezirköprü) zengin tarih ve tabiat güzelliklerini yansıtan küçük suluboya resimler, kütüphaneleri ve ortadan kaybolmuş tarihi eserleri ile ilgili notlar (160 defter)
- İstanbul'un çeşitli semtleri, medrese, cami, türbe, mezarlık, müze, hamam ve suları, kasır, yalı, kahvehane ve zelzeleleri ile ilgili notlar ve resimler (Yeditepe Defterleri) (86 defter)
- Araştırma yaptığı kütüphaneler (10 defter)
- Yazma eser, hat, kitap sanatları ve yazı malzemesi (47 defter)
- Kırkambar (akla gelebilecek her konuda bilgi, çizim, resim içeren) (33 defter)
- Suluboya resimleri, resamlara ve özellikle resim hocası Üsküdarlı Hoca Ali Rıza Bey'e ait resim ve notlar (20 defter)
- Çeşitli yıllarda tuttuğu notlar (çoğu ait olduğu yılın tarihiyle adlandırılmıştır) (130 defter)
- Medrese, tekke ve Mevlevihaneler (21 defter)
- Âlim ve sanatkârlar, dostları (113 defter)
- Ramazannâme (hatıralarla kupür ve fotoğrafların yer aldığı) (13 defter)
- Yurt içi ve yurt dışında çeşitli yıllarda açmış olduğu sergilere gelenlerin düşünce ve imzaları (14 defter)
- 1965-1974 arası Demiryolları yaz-kış tarife defteri notları (16 defter)
- Çeşitli takvimler (76 defter)

- Süsleme sanatları (porselen, çini, mimari vb.) (6 defter)
- Şiirler (8 defter)
- Müzik (3 defter)
- Kahve, tütün, çay (4 defter)
- Lâle ve çiçekler (5 defter)
- Yemek (4 defter)
- Tıp tarihi, tıbbî folklor (9 defter)
- Mektuplar (5 defter)
- Matematik ve astronomi (4 defter)
- Babası Enver Bey'e ait ve Süheyl Ünver tarafından bağışlanan (51 defter)
- Aburcuburnâme, Güzel Sözler, Hemdemnâme, Tarihte Yangınlar gibi çok çeşitli başlıklar altında topladığı notlar (195 defter)

Dosyalar (453 adet):

- Kütüphaneler (49 dosya)
- Hattatlar (69 dosya)
- Hat sanatı ve kalem, kâğıt, mıstar vb. (44 dosya)
- Diğer kitap sanatları (tezhip, cilt, minyatür, ebru, mühür) (29 dosya)
- Ülke, şehir ve semtler (54 dosya)
- Geleneksel sanatlar (çini, mahya, tuğra, hak ve hakkâk, divitçilik, sedef, vb.) (10 dosya)
- Ressamlar ve resim (14 dosya)
- Âlim ve sanatkârlar (52 dosya)
- Müspet ilimler (astronomi, matematik, coğrafya) (8 dosya)
- Tıp ve tıbbî folklor (9 dosya)
- Müze ve arşivler (5 dosya)
- Kavuklar-Başlıklar, Sahaflar Çarşısı, Deniz Tarihimiz gibi muhtelif başlıklarda topladığı notlar (110 dosya)

3.2.4 Arşivin katalog, konservasyon ve dijitalleştirme çalışmaları

Bağış şartnamesinde “tavsifi²⁰ bir katalog hazırlanarak bastırılması sağlanacaktır” ibaresi yer almasına karşın, Süheyl Ünver Koleksiyonu’na ait detaylı ve basılı bir katalog henüz hazırlanmamıştır.

Arşivdeki malzemeler “Süheyl Ünver Defter Koleksiyonu”, “Dosya Koleksiyonu”, “Şahsi Eşya Koleksiyonu”, “Tablo ve Levha Koleksiyonu” ile “Ressam Hoca Ali Rıza Koleksiyonu” olmak üzere toplam beş koleksiyondan oluşmaktadır. Kaba tasnifleri yapılmış olan bu koleksiyonlara ait kataloglarda, eserlere ait yalnızca “Koleksiyon Numarası”, “Demirbaş Numarası” ve “Eser Adı” bilgileri yer almakta; konu, anahtar kelimeler, vb. açıklayıcı bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca, Ünver’in kendi hazırladığı defterlerin dışında “Süheyl Ünver Defter Koleksiyonu”nda yer alan basılı yayınlar ile babasına, çeşitli âlim ve sanatkârlara ait defterler için ayrı bir gruplama yapılmadığından bu durum karışıklığa neden olmaktadır. Eserlerin “Koleksiyon Numarası”, Süleymaniye Kütüphanesi’ne getirildikleri tarih sırasına göre verilmektedir. Ünver’in defter ve dosyalarına daha önce vermiş olduğu isimler aynen korunarak “Eser Adı” olarak kullanılmıştır.

Süheyl Ünver ve daha sonra kızı Gülbün Mesara tarafından Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi’ne bağışlanan tüm eserlerin dijitalleştirilmesi çalışması 2015 yılı itibarıyla tamamlanmıştır. Kütüphane Okuma Salonu’nda bulunan kullanıcı terminallerinden eserlerin dijital görüntülerine ulaşılabilmektedir. Eserlerin dijital kopyalarını almak isteyen araştırmacılar ise, ilgili kopyaları ücret karşılığında Okuyucu Hizmetleri Servisi’nden temin edebilmektedirler.

Arşivde yapılan incelemede, Süheyl Ünver Arşivi’nde bulunan tüm eserlerin kütüphanedeki elektronik katalog sistemine (YORDAM) aktarılmadığı tespit edilmiştir. Kütüphane Okuma Salonu’nda bulunan terminaller aracılığıyla YORDAM üzerinden “Süheyl Ünver Defter Koleksiyonu”nda bulunan 1477 defterden yalnızca 1132 deftere, “Süheyl Ünver Dosya Koleksiyonu”nda bulunan 895 dosyadan ise yalnızca 440 dosya katalog listesinde görüntülenebilmektedir. Ayrıca katalog taramasında görüntülenmesine rağmen, bazı eserlerin dijital kopyasına YORDAM üzerinden ulaşamamaktadır. Kütüphane görevlileri konuyla

²⁰ Tavsîfi: *stf.* (Ar. *tavsif* ve nispet eki *-i* ile *tavsifi*) Tavsifle ilgili.

Tavsif: *i.* (Ar. *vasf* “nitelemek”ten *tavsif*) Vasıflarını, niteliklerini sayma (Ayverdi, 2006, s. 3056).

ilgili olarak, elektronik katalog sisteminde yeterli alan bulunmadığından tüm eserlerin dijital kopyalarının sisteme yüklenemediği bilgisini paylaşmıştır. Bu nedenle, kapsamlı bir arşiv taraması için araştırmacıların doğrudan Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi'ne başvurarak arşiv sorumlusuna danışması gerekmektedir.

Dijitalleştime çalışmasına paralel olarak, Kitap Şifahanesi ile Arşiv Daire Başkanlığı tarafından bütün eserleri kapsayan bir konservasyon çalışması da başlatılmış ve eserlerin zarar görmeyecek şekilde saklanması için önlemler alınmıştır.

Kütüphaneye ilk başşın yapıldığı 1974 yılından 2012 yılına kadar geçen yaklaşık kırk yıl boyunca hiçbir bakım görmeyen bu önemli arşivin (Şekil 3.11), uluslararası kabul gören bilimsel koruma anlayışı ile yeniden düzenlenmesi için 2012 Temmuz ayında harekete geçilmiştir. Bu amaçla Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı tarafından başlatılan ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Konservasyon Birimi'nde yürütölen çalışmalar öncelikle düzenlemeye ve belgelere zarar veren unsurların uzaklaştırılmasına yönelik olmuştur. Farklı niteliklerde belgenin bir arada bulunduğu dosyalarda çeşitli kâğıtlar, yazılı ve matbu belgeler, fotoğraflar, çizimler, resimler, minyatürler, çeşitli sanatçıların eserlerinden örnekler, mektuplar, kutular, gazete kupürleri, el yazıları gibi muhtelif malzemenin dağınık halde yer aldığı tespit edilmiştir. Bu belgeler kuru olarak temizlenmiş, üzerlerinde bulunan ve varlığı esere zarar verecek nitelikte olan malzemelerden (kendinden yapışkanlı bantlar, tel zımba, ataş, iğne vb.) arındırılmış, düzleştirilmiş, ebatlarına göre düzenlenmiş ve paketlenmiştir. A4 boyutundan büyük belgeler mümkün olduğu kadar açılarak paketlenmiştir. Hasar görmesi mümkün olan kırılğan belgeler farklı şekillerde montajlanmış; fotoğrafların yüzeyine dokunulmayıp gerekli acil onarımlara imkân veren tekrar nemlendirilebilir Japon kâğıtları kullanılmıştır. Kalıcı depolama için özel arşiv kutuları ve zarflar temin edilerek, her belge kendi özelliğine göre koruma altına alınmıştır (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2014). Fotoğraflar özel asitsiz zarflara koyulurken; Süheyl Ünver'in tuttuğu notlar, gazete kupürleri ve matbu belgeler asitsiz kâğıt üzerine yapıştırıcı kullanmadan, köşelerinden kesikler içine yerleştirilerek sabitlenmiştir. Belirli malzemeler diğçerlerinden ayrılarak özel olarak hazırlanan asitsiz arşiv kâğıdından gömleklere yerleştirilmiştir. Akabinde tüm malzemeler önce dosyalara, sonra koruma kutularına yerleştirilerek arşivdeki yerini almıştır (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2015). Bu süreçte belgelerin

önceki numaraları iptal edilerek yeni dosya numarası / belge numarası verilmiştir. Gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda, arşiv belgelerinin konservasyon standartlarına uygun olarak saklanması sağlanmıştır (A. Çiçek, kişisel görüşme, 8 Nisan 2015).

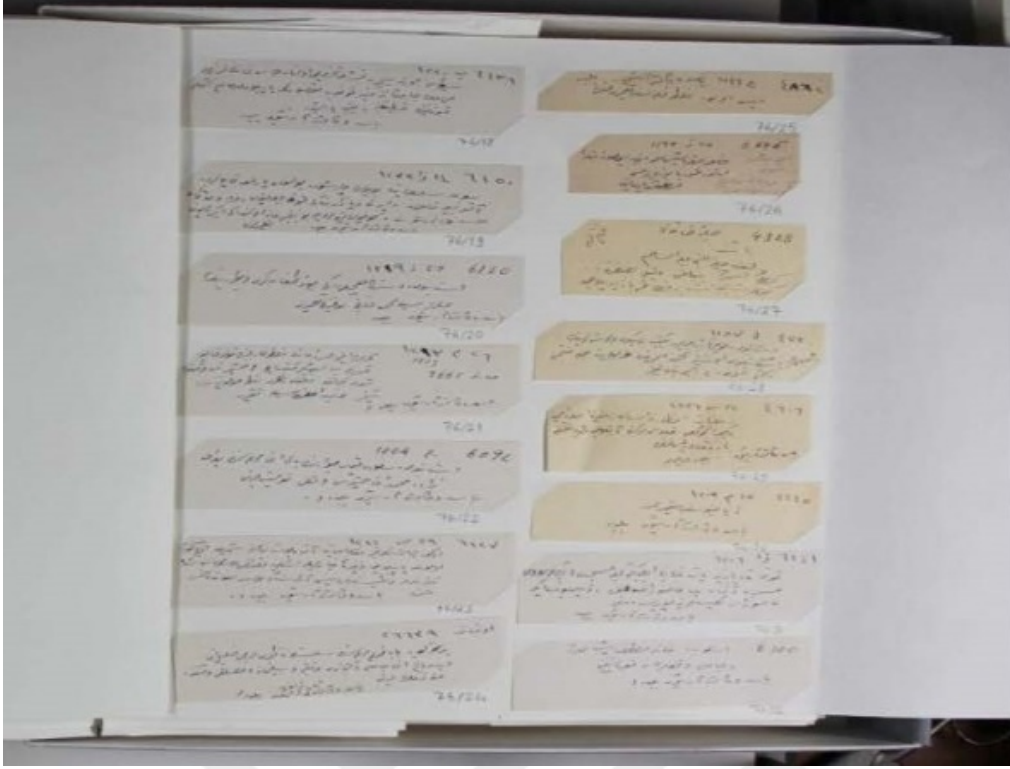
Şekil 3.11 : Süheyl Ünver Arşivinin düzenlenmeden önceki durumu. (Url-4)

Şekil 3.12 : Süheyl Ünver Arşivi düzenlenirken. (Url-4)

Şekil 3.13 : Süheyl Ünver Arşivinin düzenlendikten sonraki durumu. (Url-4)

Şekil 3.14 : Süheyl Ünver Arşivinin düzenlendikten sonraki durumu. (Url-4)

3.3 Diğer Kişi ve Kurumlardaki Süheyl Ünver Arşivleri

Süheyl Ünver arşivindeki eserler, Türk tıp, kültür ve sanat tarihine ışık tutan çok önemli belgeler arasında sayılmaktadır (Mesara, 2008, s. 100). Bugün çeşitli kurumlara dağılmış durumda olan bu zengin arşivin tek bir çatı altında korunması mümkün olmamıştır. Ünver 1951 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü'nde “Dr. A. Süheyl Ünver Arşivi ve Kütüphanesi”ni kurarken, arşivi her zaman bir bütün olarak bu çatı altında tutmayı planlamıştır. Fakat 1973'teki emekliliğinin ardından, yeni yönetimin arşivi gerektiği gibi koruyacağına güvenememiş ve yıllarca büyük emeklerle topladığı malzemenin kaybolmasından endişe etmiştir. Arşivi çeşitli kurumlar arasında paylaşırma ve bunun kıymetini bilecek kurumları belirleme konusu kendisini çok düşündürmüştür. Nihayetinde, başta böyle bir niyeti olmamasına karşın, arşivinde bulunan defter, dosya, resim, tezyini tarzındaki eser, vb. tüm malzemeyi belirlemiş olduğu kurum ve kuruluşlar arasında bölüştürerek “Süheyl Ünver Arşivi” olarak bağışlamıştır (F. Ç. Derman, kişisel görüşme, 13 Mayıs 2016). Arşivin tek bir yerde toplanamamasının kendisinde yarattığı sıkıntıyı, 1983 yılında kızına yazdığı bir mektupta dile getirmiştir: “Bunlar

kültürümüzün hazinesi. Kimse işin farkında değil. Yazık, yazık! Meğer ben neler yapmış ve toplamışım” (Sayar, 2011, s. 549).

Günümüzde, Süheyl Ünver’in henüz hayattayken dağıttığı arşivin tamamı, aşağıda sahip oldukları arşiv hacmi doğrultusunda sıralanmış kişi ve kurumlarda korunmaktadır:

- Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi’nde “A. Süheyl Ünver Arşivi”, İstanbul
- Gülbün Mesara Arşivi, İstanbul
- Türk Tarih Kurumu’nda “Dr. A. Süheyl Ünver Arşivi”, Ankara
- İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü, İstanbul
- Kandilli Rasathanesi, İstanbul

Bunların dışında Uğur Derman Arşivi’nde de Süheyl Ünver’e ait otuz kadar mektup ve defter bulunmaktadır (M. U. Derman, kişisel görüşme, 13 Mayıs 2016).

Gülbün Mesara dağılmış durumdaki arşiv nedeniyle, araştırmacıların çok zorluk çektiğini belirtmiştir. Bundan dolayı tüm arşivin yeniden tek çatı altında toplanmasını ve Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi’nde araştırmacıların hizmetine sunulmasını istediğini paylaşmıştır (Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2015).

Süheyl Ünver’in diğer kişi ve kurumlarda bulunan arşivleri ile ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.1 Gülbün Mesara Arşivi

Süheyl Ünver’in kızı Gülbün Mesara’nın elinde Ünver’e ait eser ve belgelerden oluşan zengin bir arşiv bulunmaktadır. Gülbün Mesara Arşivi, Ünver’in kitapları, levhaları, yazmaları, el yapması sanat eserleri (tezhip, minyatür, kat’ı örnekleri ile suluboya resimleri), defter, dosya ve zarflar içinde konularına göre tasnif edilmiş notlarının yanı sıra henüz tasnif edilmemiş on binlerce not içermektedir. Arşivde 400 kadar defter bulunmakla birlikte, bu defterlerin büyük bir bölümü tamamlanmamış durumdadır. Gülbün Mesara, halen elinde bulunan kıymetli hat ve tezhipleri Süleymaniye Kütüphanesi’ne bağışlamayı düşünmektedir (Sayar, 2011, s. 548). Ayrıca konservasyon ve tasnif işlemlerinin gerçekleştirilerek notların araştırmacıların

kullanımına açılması için bir kısım defter, dosya ve zarfları da Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlamış ve bağışlamaya devam etmektedir.

3.3.2 Türk Tarih Kurumu

Türk Tarih Kurumu'na Ünver'in ilk bağışı 1969 yılında gerçekleştirilmiştir (Kahya, 1986 s. 669). Süheyl Ünver, tarih arşivi ve Fatih devri arşivinin yanı sıra 1500 minyatür, tezhip ve resmini Türk Tarih Kurumu'na verdiğini belirtmektedir (Turan, 2014, s. 75). Günümüzde Türk Tarih Kurumu'nda Ünver bağışı 365 dosya ve 1587 el yapması sanat eseri bulunmaktadır (Özen, 1986, s. 21). Bu eserlerin arasında minyatür ve tezhipler bulunmakla birlikte, büyük çoğunluğunu Ünver'in suluboya resimleri oluşturmaktadır. Arşivde bulunan Süheyl Ünver'e ait suluboya eser sayısı 1203'tür (Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2015). Ünver'in Türk Tarih Kurumu'na bağışladığı dosya ve resimlerin genel bir dökümü, Cevat Yalın'ın *Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Kişiliği ve Kültür Katkısı* başlıklı lisans tezinde yer almaktadır (Yalın, 1978, s. 19). Ayrıca Türk Tarih Kurumu'ndaki "Dr. A. Süheyl Ünver Arşivi"nde yer alan toplam 1952 esere ait karton fiş, Süleymaniye Kütüphanesi Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi'nde araştırmacıların bilgisine sunulmuştur.

3.3.3 İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü

Ünver, şahsi kütüphanesi yanında tıp tarihiyle ilgili defter ve dosyalarını, kurucusu olduğu İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü'ne bağışlamıştır. Arap harfleriyle basılmış tıp kitaplarını da derlemiş olan Süheyl Ünver, binlerce fişten oluşan bir tıp tarihi arşivi geliştirmiştir (Mesara, 2008, s. 99). Bunların bir bölümünün gereksiz görülerek dağıtıldığı söylentileri bilim çevrelerinde büyük üzüntü yaratmıştır (Kazancıgil, 2004, s. 224)

3.3.4 Kandilli Rasathanesi

Süheyl Ünver arşivinin bilim tarihiyle ilgili kısımları, astronomiye ait rubu tahtaları ve yine rasathaneyi ilgilendiren birtakım aletleri Kandilli Rasathanesi'ne bağışlanmıştır (Sayar, 2012, s. 351; Sayar, 2011, s. 548; Ülker, 1986, s. 42). Ünver bir röportajında arşivinin bu bölümü için "Rasathane'ye müteallik olan aletler vardı, onları da Rasathane'ye verdim, hepsini dağıttım" demiştir (Turan, 2014, s. 75).

Ne yazık ki Kandilli Rasathanesi Müze Sorumlusu Öğr. Gör. Dr. Ömer Tahsin Tahaoğlu, kurumlarında Süheyl Ünver bağışı herhangi bir belge veya alet olmadığı ve konuyla ilgili herhangi bir kayıt bulunmadığı bilgisini vermiştir. Rasathanenin yazma eser koleksiyonunda Süheyl Ünver'e ait defter veya dosya mevcut değildir. Fakat müzede sergilenen astronomi ile ilgili rubu tahtası, usturlab, güneş saati, vb. aletleri yapan kişilerin kimliği bilinmesine karşın, bu aletlerin hangi yollarla ve kimin tarafından Kandilli Rasathanesi Müzesi'ne geldiği bilinmemektedir. Bu nedenle, sergideki aletler arasında Ünver bağışlarının da bulunması mümkündür. Diğer yandan, mevcut müze 2006 yılında kurulmuştur. Bu tarihten önce Kandilli Rasathanesi deposunda saklanan aletlerin tümü, 1993 yılında kurumlar arasında gerçekleştirilen bir protokol ile Rahmi M. Koç Müzesi'ne verilmiş; eserlerin bir kısmı burada sergilenmek üzere yerini alırken kalan bölümü Rahmi M. Koç Müzesi deposuna kaldırılmıştır. Kandilli Rasathanesi Müzesi'nin 2006'da açılmasıyla verilen eserlerin iadesi istenmiş, fakat yalnızca Rahmi M. Koç Müzesi deposundaki aletler geri alınmıştır. Dolayısıyla, Ünver bağışlarının hâlihazırda Rahmi M. Koç Müzesi'nde sergileniyor olması da mümkündür. Sonuç olarak, Süheyl Ünver'in Kandilli Rasathanesi'ne bağışlamış olduğunu belirttiği eserlerin Kandilli Rasathanesi'nde mi, Rahmi M. Koç Müzesi'nde mi, yoksa kayıp mı olduğu bilinmemektedir. Konuyla ilgili bir kayıt bulunamadığından kesin bir sonuca ulaşmak mümkün değildir (Ö. T. Tahaoğlu, kişisel görüşme, 18 Mayıs 2016).

4. SÜHEYL ÜNVER ARŞİVİNDE NECMEDDİN OKYAY

Bu bölümde, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde gerçekleştirilen arşiv taraması sonucu tespit edilen Necmeddin Okyay defter ve dosyaları incelenecektir.

Arşiv taraması sırasında Ünver'in geleneksel Türk sanatları ve sanatkârları ile ilgili tüm defter ve dosyaları gözden geçirilmiştir. Örneklem seçiminde, seçilecek grubun araştırma için yeterli hacim ve nitelikte olması dikkate alınmış; söz konusu defter ve dosyalar hakkında daha önce herhangi bir çalışma yapılmamış olması önemli bir ölçüt olarak belirlenmiştir. Şule Aksoy'un²¹ Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan "Dr. Süheyl Ünver'in Hattat Necmeddin Okyay hakkındaki notları detaylı olarak incelendiği takdirde pek çok anı, belge v.s. gün ışığına çıkarılabilecektir" şeklindeki notu da seçimde yönlendirici olmuştur (Aksoy, 2000, s. 77).

Süheyl Ünver, Türk kitap sanatlarının büyük üstatlarından Necmeddin Okyay ile yakın bir ilişki sürdürmüştür; hoca-öğrenci olarak kurulan ilişki, altmış yıl süren bir dostluğa dönüşmüştür. Ünver ve Okyay çok yönlü çalışmaları, sürekli öğrenme ve öğretme heyecanları, üretkenlikleri ve kişilikleriyle de benzerlikler gösteren şahsiyetlerdir. Uzun yıllar süren bu ilişki süresince Ünver, hocası ile ilgili topladığı belgeleri ve tuttuğu notları arşivinde saklamıştır. Söz konusu verilerden yola çıkarak, Süheyl Ünver Arşivi'nin geleneksel Türk sanatları tarihyazımı bağlamında değerini ortaya koymak üzere, Necmeddin Okyay hakkındaki defter ve dosyalar örneklem olarak seçilmiştir.

Çalışmada öncelikle Necmeddin Okyay'ın biyografisi oluşturulacak ve Süheyl Ünver'in Necmeddin Okyay ile ilişkisi irdelenecektir. Her iki bölümde, belirlenen arşiv malzemesinden mümkün olduğunca yararlanılacak ve sunulan bilgiler pek çok noktada Süheyl Ünver Arşivi'ne dayandırılacaktır. Ardından ilgili defter ve dosyalar tek tek ele alınarak, içerdikleri belgeler ayrıntılı olarak incelenecektir. Bölüm

²¹ Söz konusu makalenin kaleme alındığı tarihteki Türk ve İslam Eserleri Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi sorumlusu.

sonunda Süheyl Ünver'in Necmeddin Okyay defter ve dosyaları ile ilgili genel bir değerlendirme yapılacaktır.

4.1 Necmeddin Okyay Kimdir?

Mehmed Necmeddin Okyay (1883-1976), Türk kitap sanatlarının klasik tarzda yetişmiş son büyük ustasıdır (Şekil 4.1). Çok yönlü bir sanatkâr olan Okyay'a hat sanatında, ebru ve âhâr yapımında, ciltçilikte, mürekkep yapmakta, gül yetiştiriciliğinde, okçulukta, tarih düşürmekte²² ve benzeri sayısız alandaki ustalığı nedeniyle “hezarfen”²³ unvanı verilmiştir. Özellikle üzerinde durduğu hat sanatının yanı sıra kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel Türk sanatlarını yorulmadan araştırmış, öğrenmiş ve en güzel örneklerini ortaya koymuştur (Barın, 1976/2011, s. 89). Doksan üç yıllık ömrünün bir ânını boş geçirmeden çalışmış, öğrenme tutkusunu hayatı boyunca sürdürmüştür. Verdiği çok sayıda eserin yanı sıra, bir o kadar da öğrenci yetiştirmiştir. Tüm öğrendiklerini, bilgisini ve sanatını ilgilenen herkesle paylaşarak birçok ustanın yetişmesine vesile olmuştur. Üstün vasıflara sahip bu büyük üstat oldukça mütevazı ve nüktedan bir kişilik, örnek bir insan, gerçek bir İstanbul efendisidir (Ünver, Dosya No: 679).

Şekil 4.1 : Hezarfen Necmeddin Okyay, 91 yaşında. (M. U. Derman, 2004, s. 194).

²² *Tarih düşürmek (düşmek)*: Önemli târîh olaylarını, doğum, ölüm, inşâ tarihlerini göstermek üzere eski alfabemizdeki harflerin ebcet hesabındaki değerlerinden faydalanılarak yazılan mısra, beyit veya manzûme (Ayverdi, 2006, s. 3034).

²³ Hezarfen: *sıf. ve i.* (Fars. *hezar* “bin” ve Ar. *fenn* “sanat” ile hezar-fenn) Çok yetenekli olup elinden çok iş ve sanat gelen, çok şey bilen ve yapabilen (kimse) (Ayverdi, 2006, s. 1255).

17 Kânunsâni 1298 [29 Ocak 1883] tarihinde Üsküdar'ın Toygartepe semtinde doğmuştur (Şekil 4.2). Babası Üsküdar Mahkeme-i Şer'iyye başkâtibi ve Yeni Camii imam-hatibi Mehmed Abdünnabî Efendi, annesi Binnaz Hanım'dır. Her ikisi de İstanbul'da doğmuş ve büyümüşlerdir (Ünver, Dosya No: 9, 679 ve 680). Doğumundan kısa süre önce gerçekleşen bir olayı kendi ağzından şöyle aktarır:

Meczûbînden Sait Paşa İmamı diye anılan Rıza Efendi Hoca²⁴, bizim komşumuzdu. Ben doğmadan dört ay önce, hiç gelmediği halde gelip, kapımızı çalar. Kapıyı açan babama: 'Bir oğlun olacak; adını Necmeddin²⁵ koy!' der. O gece peder de rüyasında, yatak odasının penceresine bir kuyruklu yıldız konduğunu görünce, doğduğumda ismimi 'Necmeddin' koymuşlar. (Özönder, 1976/2011, s. 22)

Şekil 4.2 : Necmeddin Okyay'ın Üsküdar Toygartepe'de doğduğu ve 78,5 yılını geçirdiği ev. (*Hattat Necmeddin Okyay*, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Eğitimine dört yaşında Üsküdar'da Karakadı Sıbyan Mektebi'nde başlamıştır (Şekil 4.3). Babası oğlunu kendi yolunda yetiştirmek istediğinden Kur'ân-ı Kerîm hıfzına da başlatmıştır. Hıfzı tamamlanmadan hocasının vefat etmesi üzerine Üsküdar Ravza-i Terakkî Mektebi'ne kaydolmuş ve on üç yaşında hıfzını tamamlamıştır. İlköğretimini 1898'de birincilikle bitirmesinin ardından aynı mektebin rüştiye bölümünü geçmiştir (Ünver, Dosya No: 9, 679 ve 680).

²⁴ Said Paşa İmamı Hasan Rıza Efendi (ö. 1890) hakkında Mehmet Akif Ersoy'un 1931 yılında yazdığı uzun bir şiir *Safahat* adlı eserinde yer almaktadır.

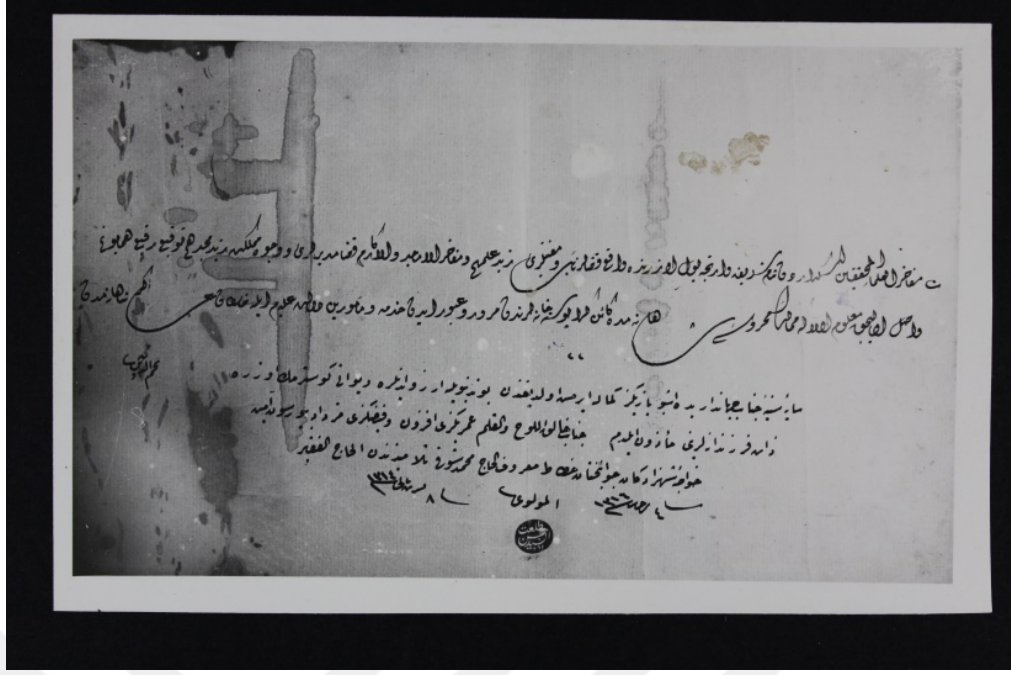
²⁵ Din'in yıldızı.

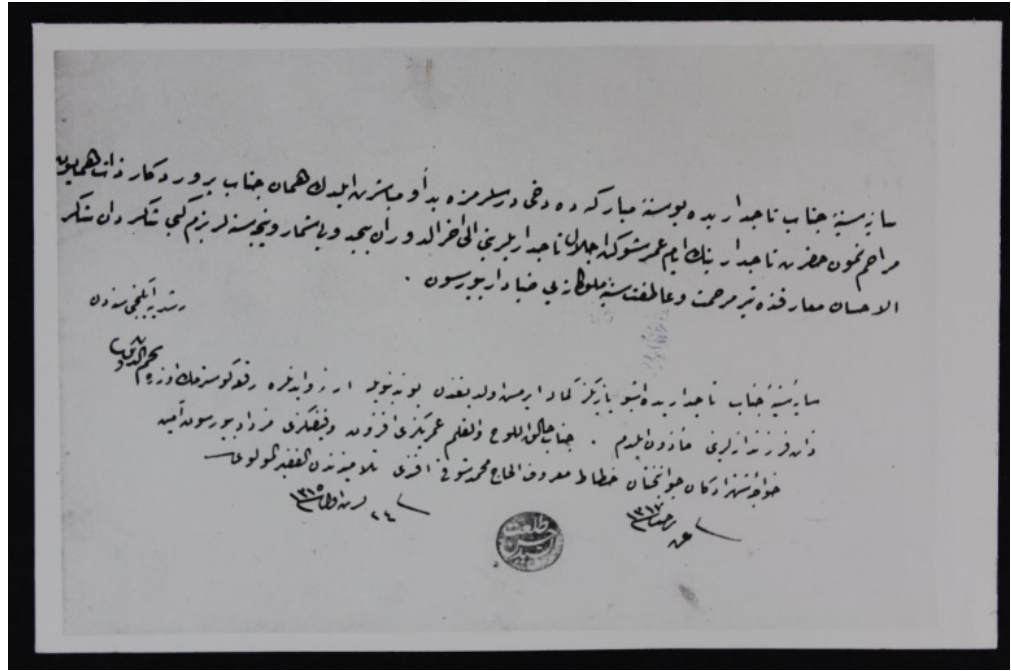
Şekil 4.3 : Necmeddin Okyay'ın mektebe başladığı gün, 1887. (*Necmeddin Okyay*, Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Güzel yazı derslerinde çok başarılı olan Okyay, rüştiyedeki hocası Hasan Talat Bey'den rik'a, divanî, celî divanî yazılarını öğrenerek icazet almıştır²⁶ (Şekil 4.4 ve 4.5). 1901 yılında rüştiyeyi yine birincilikle bitirerek Üsküdar İdadisi'ne girmiştir. 1902 yılında Hasan Talat Bey bu yetenekli öğrencisini Bakkal Filibeli Hacı Ârif Efendi'ye (1836-1909) götürüp Nuruosmaniye'deki derslerine devam etmesini sağlamıştır. Burada sülüs ve nesih yazmaya başlamıştır. Üsküdar İdadisi'nde yine birincilikle ikinci sınıfa geçmesine rağmen, haftada bir gün Hacı Arif Efendi'ye hat meşkine gitmek için izin alamayınca lise eğitimini yarıda bırakarak, kendini tamamen sanata vermiştir (Ünver, Dosya No: 9, 679 ve 680).

²⁶ Necmeddin Okyay'ın 1899 tarihli celî divanî icazetnamesinin aslı Türk ve İslam Eserleri Müzesi Yazma Eser Kütüphanesinde bulunmaktadır (TİEM 4512a) (Aksoy, 2000, s. 77).

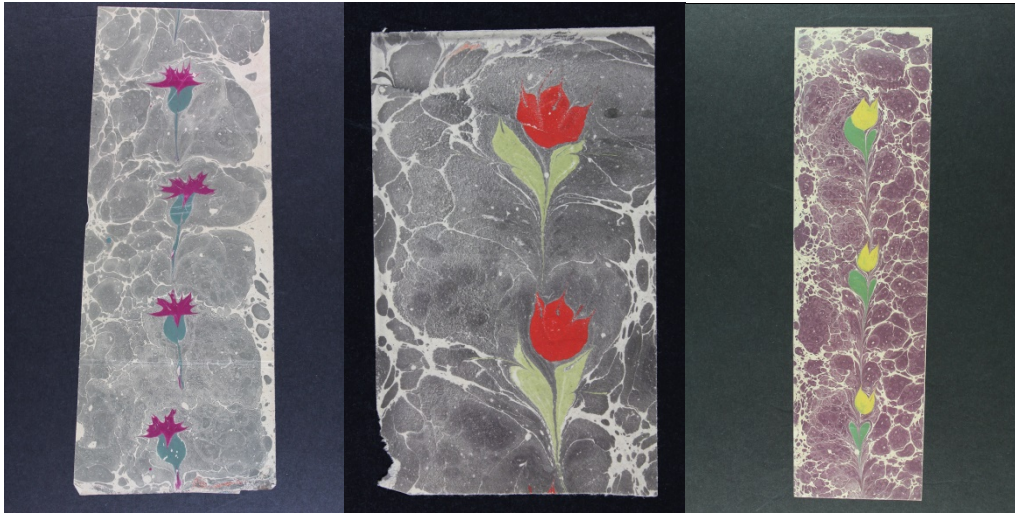
Şekil 4.4 : Hattat Necmeddin Efendi'nin Hasan Talat Bey'den aldığı divanî icazetnamesi, 1898. (Hattat Necmeddin Okyay, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şekil 4.5 : Hattat Necmeddin Efendi'nin Hasan Talat Bey'den aldığı rik'a icazetnamesi, 1899. (Hattat Necmeddin Okyay, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

1903 yılında ebru sanatının tek temsilcisi olan Sultantepe'deki Özbekler Tekkesi şeyhi Hezarfen Edhem Efendi'ye (1829-1904) de devam ederek ondan ebru sanatının yanı sıra kâğıt boyama ve âhârlama yöntemleri, mühreleme, mürekkep yapımı, biraz

da ince marangozluk öğrenmiştir (Ünver, Dosya No: 9, 679 ve 680). Edhem Efendi'nin bildiklerini Necmeddin Okyay'a aktarması, ebrunun ve geleneğinin günümüze kadar ulaşmasına vesile olmuştur. Hocasının bir yıl sonra vefat etmesi üzerine Okyay, ebruyu kendi çabalarıyla ilerletmiş; bu alandaki çalışmalarında renk uyumu konusunda, komşusu ressam Üsküdarlı Hoca Ali Rıza Bey'den yararlanmıştır (M. U. Derman, 2007, s. 343). Bu sanatını ileri seviyeye ulaştırdıktan sonra, ebru alanına yenilikler getirmiştir. O döneme kadar bilinen taraklı ebru, kumlu ebru, battal ebru, hatip ebrusu çeşitlerine ek olarak ve hatip ebrularına öykünerek çiçekli ebrular yapmıştır (Şekil 4.6). Karanfil, lale, gül, hercai menekşe, gelincik, papatya ve sümbülleri tek veya demet halinde stilize ederek ebruya çiçek motiflerini uygulamıştır. İlk kez Necmeddin Okyay tarafından yapılmış olması nedeniyle çiçekli ebrulara, Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in önerisi doğrultusunda "Necmeddin Ebrusu" adı verilmiştir. Kendi adıyla anılan çiçekli ebruların dışında, "Akkâse"²⁷ Ebru" veya "Yazılı Ebru" denilen ve kâğıda zamlı su ile yazdığı yazıların etrafına ebru yaparak uyguladığı ebru çeşidini icat etmiştir (Şekil 4.7). Mehmet Ali Kâğıtçı tarafından 1936 yılında yayımlanan *Kâğıtçılık Tarihçesi* adlı eserde, Necmeddin Okyay'ın orijinal ebru numuneleri yer almaktadır (Ünver, Dosya No: 9, 679 ve 680). Bu alanda öğrenciler de yetiştiren Okyay, ustası Edhem Efendi'nin yolundan ilerleyerek geleneksel sanatlarımızdan ebru sanatının yeniden canlanmasını sağlamıştır.

Şekil 4.6 : Necmeddin Efendi'nin çiçekli ebrularından örnekler. (*Necmeddin Okyay*, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

²⁷ Akkâse: i. (Ar. 'aks "tersine çevirmek"ten 'akkāse) Eskiden yazma kitaplarda kullanılacak kâğıtları göze güzel görünmesi için kenarları koyu, yazılacak kısmı açık olmak üzere iki renge boyama usulü (Ayverdi, 2006, s. 76).

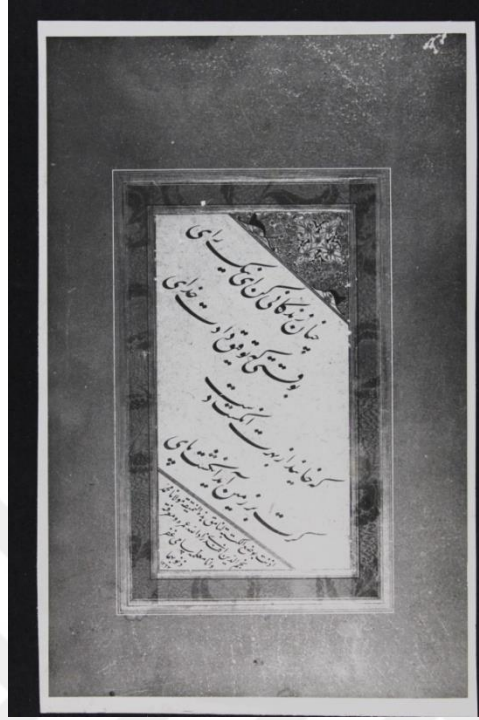
Şekil 4.7 : Necmeddin Efendi'nin "gel keyfim gel" yazılı ebrusu. (*Necmeddin Okyay*, Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Necmeddin Okyay 1903 yılında, Edhem Efendi aracılığı ile dönemin meşhur hattatı Sami Efendi'nin (1838-1912) öğrencisi olmuştur. Sami Efendi'den bütün yazıları öğrenmek istese de hocasının "Diğer yazıları da yazabilirsin, lâkin onları yazacak bulunur. Fakat ta'lik heves eden az, sen ona çalış. Onda teferrüd edersin" tavsiyesi üzerine bu yolda ilerlemiştir. Kısa bir süre sonra, 1905 yılında Sami Efendi'den ta'lik yazı icazeti almıştır (Şekil 4.8). 1906'da ise rüştiyeden beri öğrencisi olduğu Bakkal Hacı Ârif Efendi'den sülüs ve nesih yazılarından icazet almıştır²⁸ (Şekil 4.9) (Ünver, Dosya No: 9, 679 ve 680). 1915 yılında hoca olarak davet edilip yanırlıkla öğrenci olarak kaydedildiği²⁹ Medresetü'l-Hattâtîn'de Hacı Kâmil (Akdik, 1861-1941) Efendi'den sülüs hattını ilerletmiş; Tuğrakeş İsmail Hakkı (Altunbezer) Bey'den ise celî sülüs ve tuğra meşketmiştir. Bu arada Konyalı müderris Mehmed Vehbi Efendi'den (1862-1949) is mürekkebi yapım tekniğini öğrenmiştir (M. U. Derman, 2007, s. 344). Sülüs celîsi ve tuğra-yı hümayun muallimi İsmail Hakkı Bey'den icazetini 1918 yılında alarak Medresetü'l-Hattâtîn'in ilk mezunları arasına girmiştir (Şekil 4.10). Tüm yazıları bilmesine rağmen Sami Efendi'nin tavsiyesi üzerine daha ziyade ta'lik ve celî ta'lik hattına yönelmiş olan Okyay, eserlerinin büyük

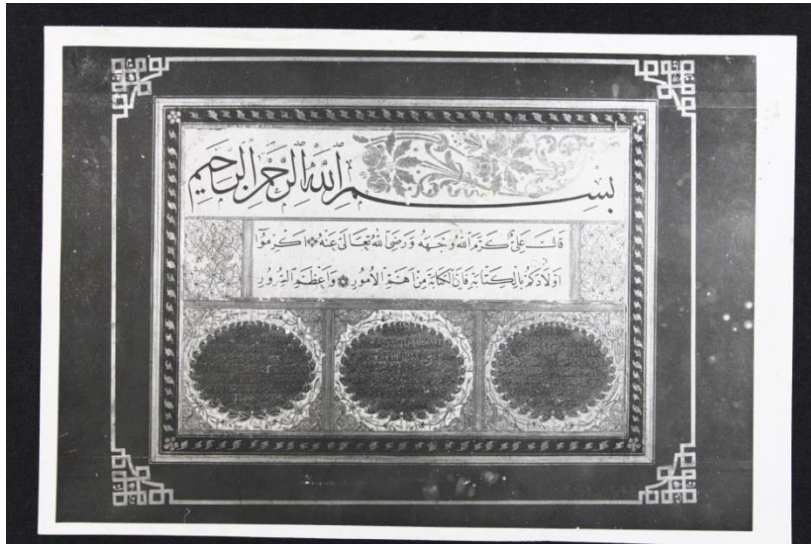
²⁸ Necmeddin Okyay'ın 1906 tarihli sülüs ve nesih icazetnamesinin aslı Türk ve İslam Eserleri Müzesi Yazma Eser Kütüphanesinde bulunmaktadır (TIEM 4512b) (Aksoy, 2000, s. 75).

²⁹ Medresetü'l-Hattâtîn müdürü Arif Hikmet Bey (ö. 1918) tarafından hoca olarak davet edilmesine rağmen, gittiğinde kendisine sorulmadan öğrenci olarak kaydedildiğini gören Necmeddin Efendi "Demek ki daha öğreneceklerim varmış" diyerek itirazda bulunmamış ve sanatını ilerletmek üzere hat derslerine devam etmiştir (M. U. Derman, 2004, s. 184).

çoğunluğunu bu alanda vermiştir. Sülüs ve celî sülüs levhaları sınırlı sayıdadır. Necmeddin Okyay, “ta’lik nüvis³⁰” olarak ün yapmıştır (Serin, 2010, s. 380).

Şekil 4.8 : Hattat Necmeddin Efendi’nin Sami Efendi’den aldığı ta’lik icazetnamesi, 1905. (Hattat Necmeddin Okyay, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şekil 4.9 : Hattat Necmeddin Efendi’nin Filibeli Bakkal Hacı Arif Efendi’den aldığı sülüs ve nesih icazetnamesi, 1906. (Hattat Necmeddin Okyay, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

³⁰ Nüvis: *sıf*. (Fars. *nuvišten* “yazmak”tan *nuvis*) Sonuna geldiği kelimelere “yazan, yazıcı” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar (Ayverdi, 2006, s. 2371).

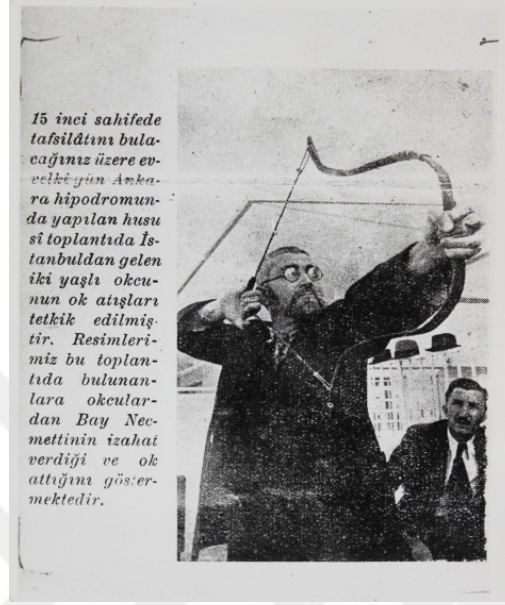

Şekil 4.10 : Necmeddin Okyay'ın Medresetü'l-Hattâtîn'den mezuniyet diploması / İsmail Hakkı Bey'den aldığı celî sülüs icazetnamesi, 1918. (*Zarflar/Necmeddin Okyay*, Dosya No: 895/72, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

1905'te Sultan Abdülaziz'in okçubaşısı Seyfeddin Efendi'den okçuluk sanatını öğrenen Necmeddin Okyay (Şekil 4.11 ve 4.12), bununla yetinmeyerek kendisinden yay ve ok yapımı bilgisini de edinmiş ve kullandığı yay ve okları kendisi yapmıştır. İlk zamanlar Çamlıca'da daha sonraları Okmeydanı'nda düzenli devam edemediği idmanlarda en fazla 680 gez³¹ atabilmiştir. İcazet alabilmek için 800 gez mesafeye ok düşürebilmesi gerektiğinden, bu alanda icazetname alamamıştır. Fakat geleneksel okçuluk sporu ve sanatını tanıtmak için çok çalışmış; yaşlılığında dahi bu sanatı meraklılara heyecanla öğretmiştir. (Ünver, Dosya No: 9, 679 ve 680). Bu alana en büyük katkısı ise, vakıf arazisi olan Okmeydanı'nın ilki 1920'de, ikincisi 1940'ta olmak üzere satışını Devlet Şûrâsı'na kadar takip ederek iki kez engellemiş olmasıdır (M. U. Derman, 2007, s. 344). Kendisiyle yapılan bir röportajda, "Hayatımda bir defa tam mânâsıyla âşık oldum. O da 'okçuluk'tu. Ondan duyduğum zevki hiç bir şeyden almadım. Şimdi Okmeydanı'nın gecekondulu hali yüreğime dokunuyor"

³¹ Gez: i. (Fars. gez "arşın") 1. Arâzi ölçmekte kullanılan, taksîmâtı düğümlerle işâretlenmiş ip. 2. Okçulukta kullanılan 66 santimlik uzunluk ölçüsü (Ayverdi, 2006, s. 1044).

diyerek okçuluğa olan sevgisini dile getirmiştir (Serin, 2010, s. 380). 1934 yılında çıkarılan soyadı kanunu ile Okyay soyadını almıştır. Konuyla ilgili “Bu mevzuda söyleyeceğim son söz de bu spora olan sonsuz sevgim dolayısıyla soyadımı Okyay olarak seçmemdir” demiştir (Ünver, Dosya No: 9, 679 ve 680).

Şekil 4.11 : Necmeddin Okyay'ın okçuluğu ile ilgili gazete kupürü. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şekil 4.12 : Necmeddin Okyay'ın okçuluğu ile ilgili gazete kupürü. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 681, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Sanat alanındaki çalışmalarına devam ederken camii derslerinden de mezun olup icazetnamelerini alan Okyay, 1907'de babasının ölümü üzerine boşalan Üsküdar Yeni Camii ikinci imamlığına sınavla tayin edilmiştir. Daha sonra getirildiği birinci imamlık ve hatiplik görevlerini 1947 yılına kadar sürdürmüştür (M. U. Derman, 2007, s. 344).

1908 yılında ilk eşinden Nebih (ö. 1983) isimli bir oğlu; ikinci eşi Seniye Hanım'dan (ö. 1967) 1911'de Sâmi (ö. 1933), 1915'de Sacid (ö. 1999) isimli iki oğlu daha olmuştur (Alptuna, 2011, s. 83). Necmeddin Okyay'ın Üsküdar'da yetişen üç oğlu da babalarının izinden giderek sanatkâr olmuşlardır (F. Ç. Derman, 2008, s. 225).

Medresetü'l-Hattâtîn'den mezun olmadan iki yıl önce, 9 Mayıs 1916'da, aynı okula ebru, âhâr ve mühre hocası olarak tayin edilmiştir. Aynı yılın Eylül ayında ise Süleymaniye'deki Kanunî Sultan Süleyman Mektebi'ne rik'a hocası olmuştur. 1923 yılında Kanunî Sultan Süleyman Mektebi'nden Erenköy ve Bostancı Zükûr Numûne Mektepleri'ne nakledilmiştir. Medresetü'l-Hattâtîn 1925'te Hattat Mektebi'ne ve 1929'da Şark Tezyînî Sanatlar Mektebi'ne dönüşüp, 1936'da Güzel Sanatlar Akademisi'ne Türk Tezyînî Sanatlar Şubesi adıyla bağlandığında da Okyay, bu okullardaki hocalığına aralıksız devam etmiştir (Şekil 4.13) (Ünver, Dosya No: 9, 679 ve 680). Güzel Sanatlar Akademisi'nde ebru ve âhârın yanı sıra klasik ciltçilik dersleri de vermeye başlamıştır. Klasik sanat dallarının çoğuyla ilgilenen Necmeddin Efendi, tezhip sanatıyla fiilen uğraşmasa da Güzel Sanatlar Akademisi tezhip hocalarından Rikkat Kunt (1903-1986) ve Muhsin Demironat'ın (1907-1983) klasik tezhip metodunu bulmaları için kendilerine yol göstermiştir. Ayrıca kitap sanatlarıyla ilgili terimleri de toplayarak günümüze ulaştırmıştır (M. U. Derman, 2004, s. 187). Emekliliğe ayrıldığı 1948 yılından sonra sanat çalışmalarını daha ziyade evinde öğrencileriyle çalışarak ve isteyenlere levhalar yazarak sürdürmüştür. Emeklilik döneminde de, yaşamasını istediği kitap sanatlarını talep eden herkese öğretmeye devam etmiştir (Şekil 4.14). Dostlarının ve yerli yabancı sanatseverlerin uğrak yeri olan evi, adeta bir kültür ve sanat merkezi konumundaydı (M. U. Derman, 2007, s. 344).

Şekil 4.13 : İzmir fuarında Tuğrakeş Hakkı Bey (sol başta) ve Necmeddin Efendi (sağ başta), 1924. (*Zarflar/Necmeddin Okyay*, Dosya No: 895/72, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

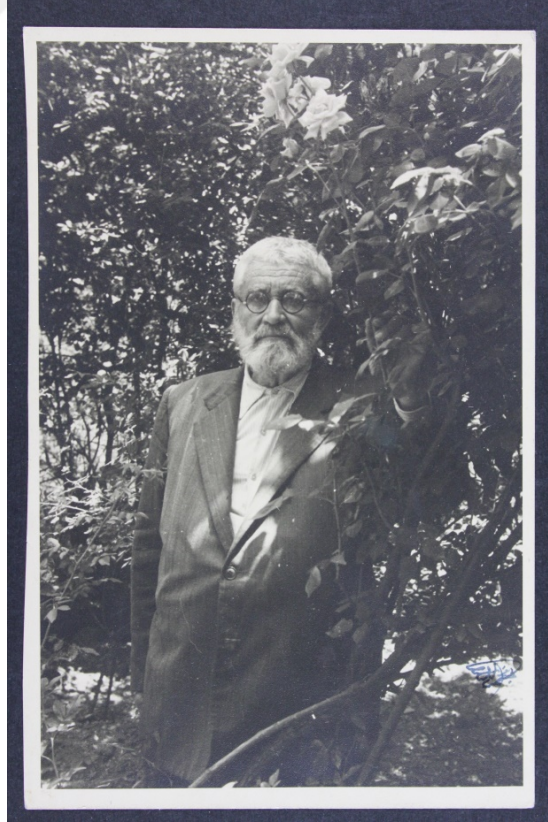

Şekil 4.14 : Necmeddin Okyay, İsmail Hakkı Altunbezer ve öğrencileri. (*Necmeddin Okyay*, Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Cilt sanatı ile ilgilenmeye, 1925 yılında bulduğu Köşklü Mehmet isimli bir mücellitin terekesindeki çok eski cilt kalıpları ile başlamıştır. Eline geçen eserlerin çoğunun kapsız veya bozuk ciltli olması nedeniyle onlara kap yapmaya heves etmiştir. 1926'da mücellit ve müzehhip Bahâeddin Efendi'nin yardımıyla, genç yaşta kaybedeceği oğlu Sami ile birlikte klasik Türk ciltçiliğini öğrenmiştir. Bu sanatta kendini geliştirerek elindeki eski kalıpların tamirini gerçekleştirmiş; yeni cilt kalıpları elde etmek için çeşitli yöntemler denemiştir (M. U. Derman, 2014, ss. 25-27). 1926 yılından itibaren klasik tarzda kitap kapları ve deri yazı çerçeveleri üreten

Okyay, 1927’de Tayyare Cemiyeti adına Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal’in lüks baskılı *Nutuk* nüshalarının her birine farklı desenlerle otuz adet şemse cilt hazırlamıştır (Ünver, Dosya No: 9, 679 ve 680). 1939-1940 yıllarında Topkapı Sarayı Kütüphanesi’ndeki tamire ihtiyaç duyan değerli kitapların cilt bakımını yapmak üzere görevlendirilmiştir (F. Ç. Derman, 2014, ss. 30-31). Birçok meraklıya ve koleksiyon sahibine ciltler yapan Okyay’ın Ekrem Hakkı Ayverdi koleksiyonlarında çok sayıda şemse cildi bulunmaktadır.

Süheyl Ünver’in “gül çapkını” dediği Necmeddin Okyay, aynı zamanda bir gül meraklısıydı (Şekil 4.15) (Ünver, Dosya No: 679). Gülcü Şükrü Baba ve Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey’in teşvikiyle, 1926 yılında Toygartepe’deki evinde dört dönümlük bahçesinin bir bölümünü gül yetiştirmeye ayırarak dört yüz çeşit gül yetiştirmiştir. El attığı tüm sanatlarda olduğu gibi, gülcülükte de kısa zamanda uzmanlaşmıştır. Latince bilimsel isimlerini dahi bildiği bahçesindeki dört yüz çeşit gülün dışında yeni varyeteler üreterek Avrupa çiçekçilik kataloglarına girmiş, katıldığı sergi ve yarışmalarda önemli dereceler kazanmıştır (Şekil 4.16) (Ayvazoğlu, 2011, s. 13). Gül yetiştirmeye 1950’li yıllara kadar devam etmiştir.

Şekil 4.15 : Necmeddin Okyay evindeki gül bahçesinde, 19.06.1954. (*Hattat Necmeddin Okyay*, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şekil 4.16 : Necmeddin Okyay'ın katıldığı gülcülük yarışmasında kazandığı madalyanın kopyası, 1931. (*Necmeddin Okyay*, Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şiirle de ilgilenen Necmeddin Efendi özellikle doğaçlama tarih düşürmede ustaydı (M. U. Derman, 1976/2011, s. 86). Süheyl Ünver'in notları arasında, bir hattat olarak kendisi için yaşam şekli haline gelmiş olan alfabeyi ve bu alfabe etrafında bin yılda oluşmuş benzersiz bir sanatı birdenbire hayatın tüm alanlarından çıkaran harf devriminden bir hayli etkilenen Okyay'ın bu konuda düşürdüğü tarih yer almaktadır (Ünver, Dosya No: 679):

Memleketimizde eski harflerin kaldırılmasına hocam Necmeddin Okyay'ın tarihi:

Gevherle yaz Necmi tarih-i be-hatt-ı Kur'an'ı

Yazık ki tarihe karıştı huruf-ı nûrânî

Tarihi noktalı harflerle çıkacak. Buna cevher derler. Gevher de cevher demek. Tarihi cevher budur. (25.3.1973)

Bir diğer özelliği, Osmanlı topraklarında yaşayan çeşitli halkların konuştuğu Türkçe lehçelerini taklit edebilmesiydi. Nüktedan ve renkli bir kişiliğe sahip olan Okyay, hocalarının konuşmalarını da mimiklerine kadar taklit edebilirdi. Ayrıca, müzik eğitimi olmamasına rağmen Kur'an-ı Kerîm'i makamla okuması çok takdir edilirdi (M. U. Derman, 2007, s. 344).

Yirminci yüzyılda hat sanatının en büyük temsilcisi olan Okyay, bu alanda hem uygulamalı hem de kuramsal çalışmalarda bulunan tek kişiydi (Alpaslan, 2011, s. 63). Necmeddin Okyay, yazıyla ilgilenmeye başladığı tarihten itibaren eski hat üstatlarının icazetnamelerini ve sanat hayatlarının çeşitli dönemlerine ait örnekleri titizlikle toplamaya başlamıştır. Zaman içinde nadir eserlerden meydana gelen

değerli bir koleksiyon oluşturmuş; bu merakını uzmanlık derecesine ulaştırmıştır (Ünver, Dosya No: 9 ve Dosya No: 680). Devrinin diğer koleksiyon sahipleriyle sürekli görüşür, kimde hangi hattatın yazıları olduğunu bilirdi (Alpaslan, 2011, s. 64). Hat sanatı tarihinde gelişmiş üslûp, tavır ve şivelerin özelliklerini hem kendisindeki hem de başka koleksiyonlardaki eserler üzerinden yıllarca incelemiştir. Böylece geliştirdiği engin görüş ve bilgisiyle imzasız bir hüsn-i hat eserin kime ait olduğunu, tarihini ve değerini kesin olarak belirleyebilirdi (Serin, 2010, s. 384). Bu uzmanlığından çeşitli komisyonlarda çok sayıda eserin değerlemesi için yararlanılmıştır.

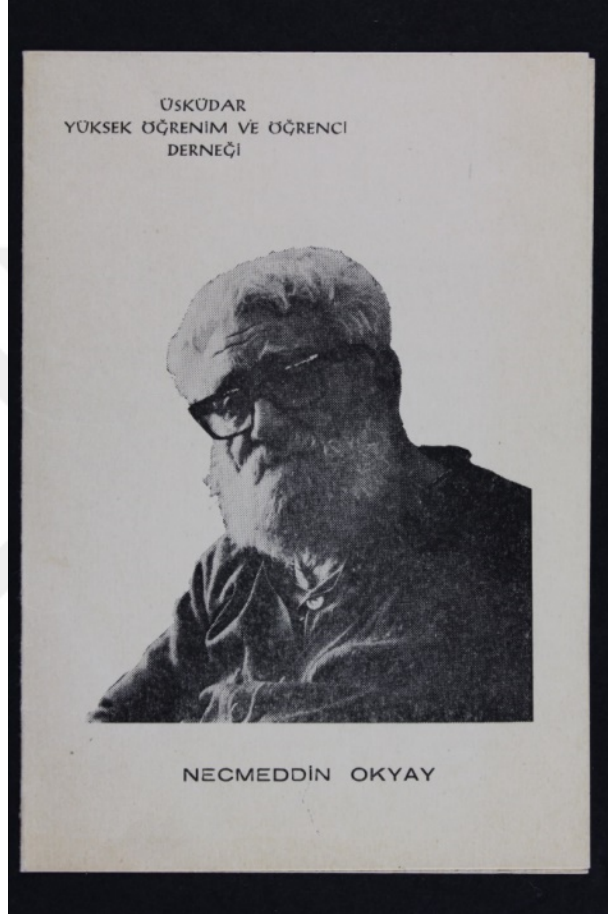
Bu arada hat ve kitap sanatlarına dair tabir ve terimleri, başta Bahâeddin (Tokatlıoğlu) Efendi olmak üzere eski üstatlardan tespit etmek üzere çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu konularda Celâl Esat Arseven'in *Sanat Ansiklopedisi*'ne ve Mehmet Zeki Pakalın'ın *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*'ne şifahî kaynaklık etmiştir (M. U. Derman, 2007, s. 344).

Görme kabiliyetini yavaş yavaş kaybetmesine neden olan glokom hastalığı, son yıllarında hat sanatı ile bizzat meşgul olmasına engel olmuş; bununla birlikte, ziyaretine gelen sevenlerine birikimlerini aktarmaya devam etmiştir (Şekil 4.17) (M. U. Derman, 2007, s. 345).

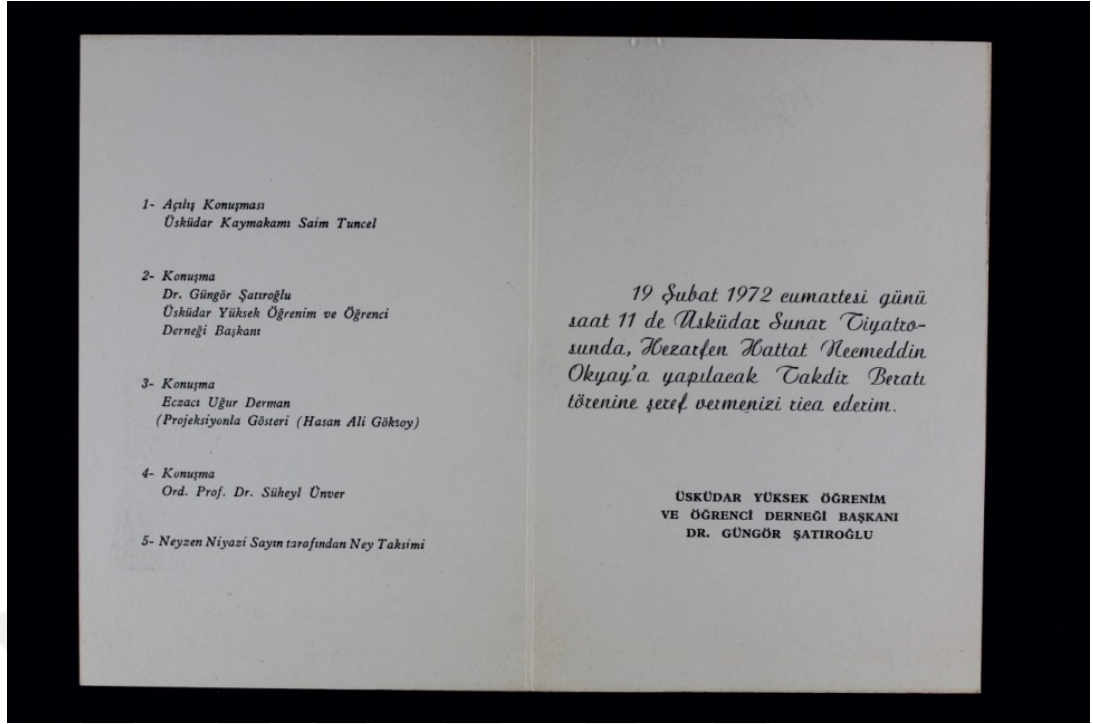

Şekil 4.17 : Necmeddin Okyay bir talebesine yazı çıkarırken, 31.1.1960. (*Hattat Necmeddin Okyay*, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

1972 yılında, 90 yaşına gelmiş olan Hezarfen Hattat Necmeddin Okyay'a başarılarından ve ürettiği birbirinden değerli eserlerden dolayı törenle bir takdir beratı sunulmuştur (Şekil 4.18, 4.19 ve 4.20). Üsküdar Yüksek Öğrenim ve Öğrenci Derneği tarafından organize edilip akademisyenlerin, sanatkârların ve Üsküdarlı sanatseverlerin katılımıyla gerçekleşen bu jübileye Uğur Derman ve Süheyl Ünver de konuşmacı olarak katılmışlardır (Özönder, 1976/2011, s. 19).

Şekil 4.18 : Necmeddin Okyay'ın takdir beratı töreni davetiyesi kapağı, 1972.
(Hattat Necmeddin Okyay, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

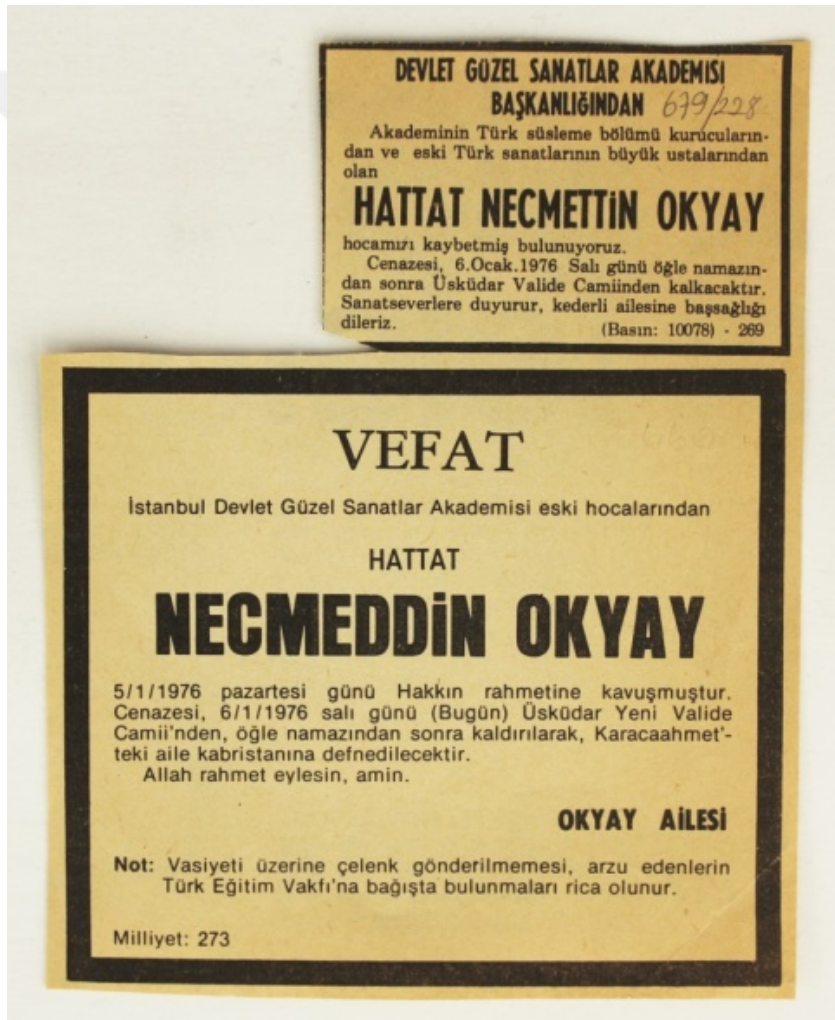
Şekil 4.19 : Necmeddin Okyay'ın takdir beratı töreni davetiyesi, 1972. (Hattat Necmeddin Okyay, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şekil 4.20 : Necmeddin Okyay'ın takdir beratı töreninden fotoğraflar, 19.2.1972. (Hattat Necmeddin Okyay, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Türk kültür ve sanat hayatında önemli bir yeri olan ve büyük hizmetler sunan Okyay, aynı zamanda son yüzyıl tarihini çeşitli yönleriyle bilen, kültür, sanat ve düşünce hayatının birçok dehasını yakından tanıyan canlı bir şahitti. Son günlerine kadar kendisini bırakmayan hafızası ile çevresindekilerle saatlerce sohbet ederek unutulmaz hatıralar kazandırdı (Özönder, 1976/2011, s. 22).

Doğuşu, yaşayışı, öğrenim hayatı, hocalığı ve üstatlığıyla başlı başına bir değer olan Hezarfen Necmeddin Okyay 5 Ocak 1976 tarihinde vefat etmiştir (Şekil 4.21). Ertesi gün kırk yıl imamlık yaptığı Üsküdar Yeni Camii'nde kılınan cenaze namazı ardından Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir (M. U. Derman, 2007, s. 345).

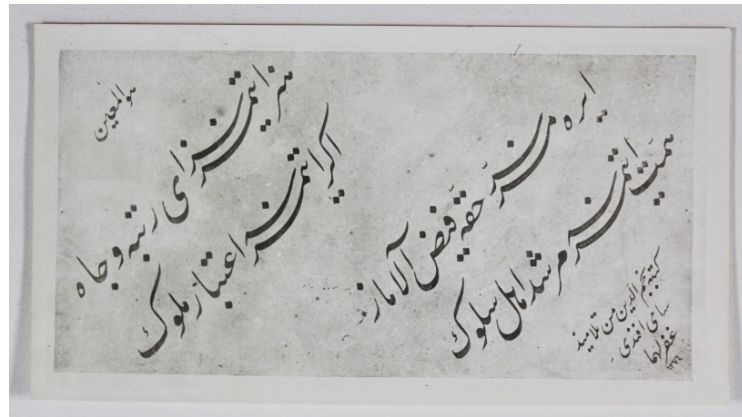

Şekil 4.21 : Necmeddin Okyay için ailesinin ve Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Başkanlığı'nın verdikleri vefat ilanı, 6.1.1976. (*Necmeddin Okyay*, Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Hezarfen Necmeddin Okyay yaşamı boyunca çeşitli alanlarda çok sayıda eser ortaya koymuştur. Ta'lik ve celî ta'lik eserleri, bir bölümü kendi ebrularıyla bezenmiş olarak müze ve özel koleksiyonlarda yer almaktadır (Şekil 4.22, 4.23, 4.24 ve 4.25). Devler Güzel Sanatlar Akademisi'nden ayrılırken eski personel kanununa bağlı olduğundan emekli maaşı alamamış, bu haksızlığı kısmen giderebilmek için dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in (1897-1961) başlattığı bir uygulamayla her ay aldığı bir ücret karşılığında Akademi'ye bir eserini vermeye başlamıştır. 1960 itibarıyla 150'nin üzerinde hüsn-i hat eseri Devler Güzel Sanatlar Akademisi'nde toplanmıştır. Bu yazıların bir bölümü mezuniyet ödevi olarak öğrencilere tezhip ettirilip Resim ve Heykel Müzesi koleksiyonuna dâhil edilmiş olsa da, tezhip edilmeyen diğer yazıları 2001 yılında kaybolmuştur (Derman, 2007, s. 345). Kayıp koleksiyon, 2012 yılında herhangi bir hasara uğramamış şekilde bulunmuştur (Url-5).

Şekil 4.22 : Necmeddin Okyay yazısı fotoğrafı. (Hattat Necmeddin Okyay, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şekil 4.23 : Necmeddin Okyay yazısı fotoğrafı. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şekil 4.24 : Necmeddin Okyay yazısı fotoğrafı. (*Necmeddin Okyay*, Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şekil 4.25 : Necmeddin Okyay yazısı fotoğrafı. (*Hattat Necmeddin Okyay*, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

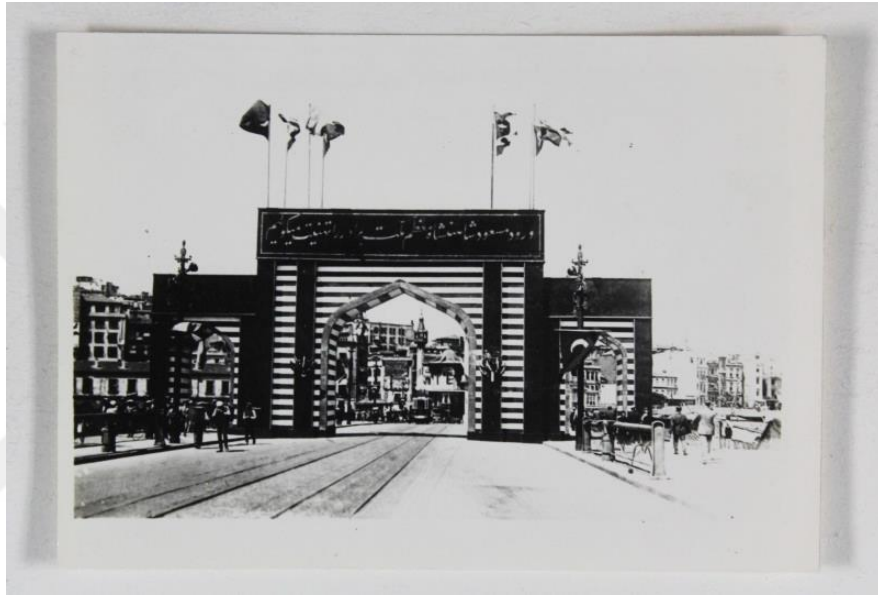
Okyay'ın hem celî ta'lik hem de Latin harfleriyle yazdığı tek bina kitâbesi Çemberlitaş'ta bulunan Piyer Loti'nin evi üzerindedir (Şekil 4.26)³². Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey ve babası Mehmed İlmî Efendi'nin mezar taşları da dâhil olmak üzere çok sayıda mezar kitâbesi ve çeşitli çeşmelerin tarih taşlarını yapmıştır. İran Şahı Rıza Pehlevî'nin 1934'teki İstanbul ziyareti için Galata Köprüsü'nün Karaköy tarafına kurulan takın üzerinde yer alan 14 metre boyunda ve 2,5 metre enindeki yazısı, hafızalarda yer eden eserleri arasındadır (Şekil 4.27)³³.

³² Kitâbenin üst bölümünde yer alan Arap harfleriyle yazılmış Türkçe metni "Türklerin saâdet ve felâket zamanlarında necîb ve sâdık dostu, Fransa Encümen-i Dânişi âzasından Piyer Loti binüçyüzyirmisekiz târihinde bu evde ikâmet etmiştir", alt bölümdeki Fransızca metni ise "PIERRE LOTI, DE L'ACADÉMIE FRANÇAISE, LE NOBLE ET FIDÈLE AMI DES TURCS, DANS LEURS JOURS DE PROSPÉRITÉ OU DE MALHEUR, A HABITÉ CETTE MAISON EN 1910" şeklindedir (M. U. Derman, 2000, s. 280).

³³ Yazıda "Vürûd-ı mes'ûd-ı Şâhenşâh-ı muazzam millet-i birader râ tehniyet mîgûm", yani "Yüce şahlarşahının mesut gelişleri için kardeş millet hoşgeldiniz der" yazılıdır (Ünver, Dosya No: 679).

Şekil 4.26 : Piyer Loti'nin Çemberlitaş'ta bulunan evi üzerindeki Necmeddin Okyay kitabesi. (M. U. Derman, 2000, s. 280)

Şekil 4.27 : Necmeddin Efendi üstadımız ta'likiyle İran Şahı Rıza Pehlevi zamanı köprü üzerine kurulan tak, 1934. (Zarflar/Necmeddin Okyay, Dosya No: 895/72, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Necmeddin Okyay'ın yaklaşık altmış yıl boyunca topladığı değerli hat eserlerinden oluşan koleksiyonu, yirminci yüzyılın en önemli hat koleksiyonudur. Okyay, bu koleksiyonun büyük bir bölümünü 1960 yılında Topkapı Sarayı Müzesi'ne vermiştir. Elinde kalan eserlerin bir kısmı ise 1974'te hat sanatına yakın ilgisiyle tanınan Ziya Aydın'a geçmiştir. Vefatından sonra koleksiyonun küçük bir kısmı da 1977'de Türk ve İslâm Eserleri Müzesi ile Türkp petrol Vakfı'nda toplanmıştır (M. U. Derman, 2001, s. 268).

Geleneksel Türk sanatlarının canlı tutulmasında, gelişmesinde ve yeni nesillere aktarılmasında önemli rol oynayan Necmeddin Okyay'ın kendisinden ve eserlerinden başta üç oğlu Nebih, Sâmî ve Sacit Okyay olmak üzere çok sayıda öğrenci yararlanmıştır. Ali Alparslan (1925-2006) ve Uğur Derman (d. 1935), hat sanatı

alanında yaptıkları yayınlar ve yetiştirdikleri öğrencilerle, Necmeddin Hoca'nın deneyim, bilgi ve sanatını sürdürmüş olan seçkin öğrencileri arasındadır. Yeğeni Mustafa Düzgünman (1920-1990) ve neyzen Niyazi Sayın (d. 1927), Necmeddin Hoca'nın ebru ve cilt sanatları alanında yetiştirdiği değerli sanatkârlardandır. Topkapı Sarayı Müzesi müdür muavini Lutfi Bey, Ressam Şefik Bursalı (1903-1990), Muhsin Demironat, Fatma Rikkat Kunt, Feyzullah Dayıgil (1910-1949), Mehmet Emin Barın (1913-1987), Kerim Silivrili (1921-2007), Mustafa Bekir Pekten (1913-1994), Numan Buharalı (ö. 1980) ve Ahmet Süheyl Ünver de Necmeddin Okyay'ın yetiştirdiği öğrenciler arasındadır.

4.2 Süheyl Ünver ile Necmeddin Okyay İlişkisi

Süheyl Ünver'in, 1916 yılında Medresetü'l-Hattâîn'de ebru hocası olarak tanıştığı Hezarfen Necmeddin Okyay ile altmış yıl süren güzel bir dostlukları olmuştur (Şekil 4.28).

Şekil 4.28 : Necmeddin Okyay ve Süheyl Ünver, 1968. (F. Ç. Derman, 2006, s. 116).

Necmeddin Efendi, tanıştıkları ilk yıllardan itibaren bu yetenekli, çalışkan, değerbilir, saygılı öğrencisini çok sevmiştir. Ünver, *1918 El Yazıları* ismini verdiği defterinde hocalarının ve meşhur hattatların el yazılarını toplar ve bu defterde Necmeddin Efendi'ye de yer verir (Şekil 4.29). Necmeddin Efendi, defterde kendisine ayrılan bölümde resminin yanına şunları yazar:

Hattat Sami Efendi çıraklarından ve Üsküdar Yeni Camii şerif imamı hattat hafız Necmeddin Efendi üstadımız:

Ehl-i hattın nâmı âsârıyla dillerde kalır

Âdemi âsârıdır dillerde dâim andıran

Pek genç olduğu halde vücuduna nadiren tesadüf edilen zevat derecesinde kadirşinas muhibb-i sanatkâran bulunan Süheyl Bey kardeşimize, Fî 27 Temmuz Sene 1334

Medresetü'l-Hattâtîn ebrî muallimi

Necmeddin. (Ünver, Defter No: 254)

Şekil 4.29 : Sol üstte, Necmeddin Efendi'nin Süheyl Bey'in hatıra defterine yazdığı yazı. (*1918 El Yazıları*, Defter No: 254, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Ünver, Medresetü'l-Hattâtîn yıllarında hocasından, hocasının çok yönlülüğünden ve çalışkanlığından oldukça etkilenmiştir. Hocası ile ilgili “Hezarfen üstad hattat Necmeddin Efendi hocamız yalnızca ta'lik'de değil, ebru çeşitlerinde, eski cilt

yapımında, şiraze örmede, altın cetvel çekmede sanatın bütün inceliklerine vakıf olduğu gibi, isteyenlere bunları gönülden gelen bir aşk ile öğretirdi” demektedir (Mesara, 1992, s. 61). Yorulmak bilmeyen ve bir anını boş geçirmeyen hocası için “Cübbesi, yolda giderken Necmeddin Efendi’nin arkasından yetişemezdi!” dediği bilinmektedir (M. U. Derman, 2004, s. 185). 1923 yılında Medresetü’l-Hattâtîn’den mezun olurken, ikinci icazetnamesini hocası Necmeddin Efendi’den ebru üzerine almıştır (Bkz. Şekil 2.10). Bu konudaki deneyimini şöyle anlatmaktadır:

1923’te üstadım Necmeddin Okyay’dan asıl bu klasik ve hakikî Türk ebrucusundan diploma aldım. Jürinin karşısına çıkan ilk eserimi kıymetli bir hatıra olarak saklarım. Necmeddin Okyay’a ebrunun tarihini sorardık. Kendisi bunu, Üsküdar’da Özbekler Tekkesi Şeyhi Hezarfen Edhem Efendi’den öğrendiğini ve onun anlatışına göre bizde bunun zamanını bildiren bulunmadığını ve bir yazılı kaydını bile görmediğimizi söylemişti. Necmeddin Efendi ebruya birçok yenilikler getirmiştir. (Ünver, 1974)

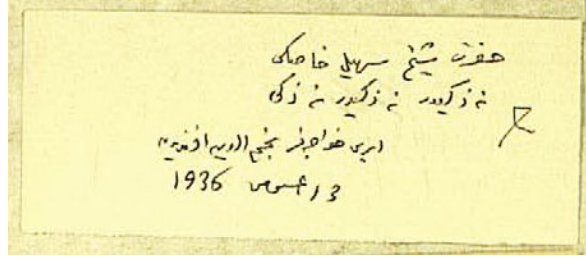
Nitekim Necmeddin Okyay’ın ebru sanatına getirdiği yeniliklerden biri olan ve halen ebru sanatında son basamak sayılan çiçekli ebrulara, Okyay’ın öğrencisi Süheyl Bey henüz 1917 yılında “Necmeddin Ebrusu” ismini takmıştı. Sonraki yıllarda Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver’in getirdiği teklif üzerine, Türk sanat tarihinde çiçekli ebrular “Necmeddin Ebrusu” ismiyle anılmaya başlanmıştır (M. U. Derman, 1977, s. 19).

Ünver’in Medresetü’l-Hattâtîn’den mezuniyetinden sonra hocasıyla yolları ayrılmaz, dostlukları pekişerek devam eder. Medresetü’l-Hattâtîn’in kurumsal gelişimi içinde uğradığı değişiklikler sonucu Güzel Sanatlar Akademisi Türk Tezyini Sanatlar Bölümü olarak eğitime başlamasıyla, hem Ünver hem de Okyay bu okulda hoca olarak görev almışlardır. 1948 yılında Necmeddin Okyay’ın emekliliğine kadar Akademi’de birlikte hocalık yaparlar. Yine Ünver’in notları arasında, Necmeddin Okyay’ın Süheyl Bey’e yazdığı ve o yıllarda birbirlerine duydukları sevgi ve saygıyı yansıtan şu beyit yer almaktadır (Şekil 4.30):

“Hazret-i şeyh Süheyl-i hasekî

Ne zekidir ne zekidir ne zeki

Ebru hocamız Necmeddin Efendi’den, 13 Ağustos 1936” (Ünver, Dosya No: 679).

Şekil 4.30 : Necmeddin Okyay’ın Süheyl Ünver için yazdığı beyitin bulunduğu not, 13.8.1936. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Bu sevgili öğrencisini çok iyi tanıyan Okyay, ona yazdığı bir başka şiirinin başına koyduğu “Hüvel Müsavvir’ül Hakîm” ifadesi ile Süheyl Ünver’i Allah’ın güzel isimlerinden ikisiyle isimlendirir. Süheyl Ünver “hakîm”dir; onun bu ismi akıl ile inancın onda en uygun bir şekilde dengelenişinin ifadesidir. Diğer ismi “Musavvir” ise Ünver’in en belirgin, en şöhretli yanını ifade eder (Sayar, 2011, s. 641).

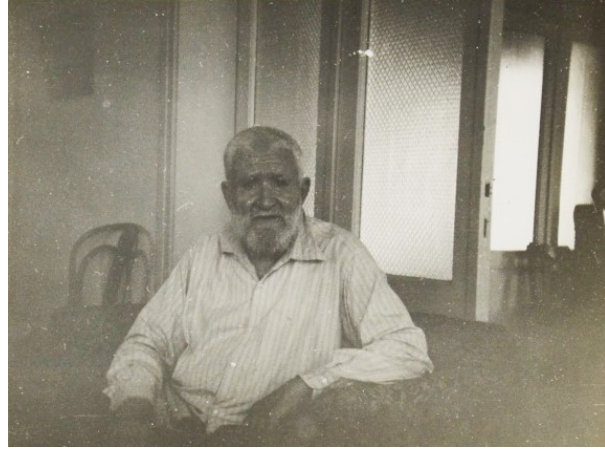
Süheyl Ünver, gönülden bağlı olduğu hocasını emeklilik döneminde de yalnız bırakmaz. Hocasının sanat çalışmalarını sürdürdüğü, dost ve sanatseverlerin uğrak yeri olan, kültür merkezi konumundaki evinde Necmeddin Okyay’ı sık sık ziyaret eder (Şekil 4. 31 ve 4.32).

Şekil 4.31 : Süheyl Ünver’in Necmeddin Okyay’ı evinde ziyareti (Soldan: Cevdet Çulpan, Mahir İz, Süheyl Ünver, Necmeddin Okyay, Uğur Derman), 31.7.1963. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

(a)

(b)

Şekil 4.32 : Süheyl Ünver'in Necmeddin Okyay'ı evinde ziyareti, 31.7.1963.
(a) Ayaktakiler soldan: Süheyl Ünver, Uğur Derman; oturanlar soldan: Necmeddin Okyay, Mahir İz; (b) Necmeddin Okyay (*Zarflar/Necmeddin Okyay*, Dosya No: 895/72, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Hezarfen Necmeddin Okyay hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemine şahit olmuş, kültür-sanat ve düşünce dünyasından birçok kişiyi yakından tanımış, zengin deneyim ve birikimlerini gönülden paylaşmakta olan bir üstattır. Süheyl Ünver, Okyay'ın anılarını dinleyebilmek ve engin bilgisinden yararlanabilmek üzere fırsat buldukça kendisiyle sohbetler eder (Şekil 4.33). Alışkanlığı doğrultusunda, dinlediklerini not ederek kayda geçirmeyi de ihmal etmez. Türk kültür ve sanat hayatına önemli katkılarda bulunan bu iki hezarfen İstanbul efendisinin sohbet ettiği bir ortamda dinleyici olarak bulunmanın büyük mutluluk kaynağı olduğu söylenmektedir (Eygi, 2011, s. 68).

Şekil 4.33 : Süheyl Ünver (solda) ve Necmeddin Okyay (sağda), 1972. (M. U. Derman, 1988, s. 33)

1976 yılındaki vefatına kadar her zaman hocasının yanında olan Ünver'in, Okyay'ın ölüm haberini nerede ve nasıl aldığı notlarında yer almaktadır:

Öğleden önce grip olarak yatan 93 yaşında Haydarpaşa Numune Hastanesi'nde üstadım (Necmeddin Okyay'ı) göndereceğim. Ah ne kadar üzüliyorum. Bu değerli hocamızın anneciğimin tabiriyle niye böyle bir sonu oldu. Üzgünüm üzgün vesselam.

1976 5 Ocak saat 4'te üstadımın vefatını Süleymaniye Kütüphanesi'nde öğrendim. Üzüldüm. Hakk rahmet eylesin. Çok büyük bir kayıp. (Ünver, Dosya No: 679)

Hocası toprağa verilmeden önce, tabutu başında yaptığı kısa konuşmada “Bugün kıymetli bir hazineyi toprağa veriyoruz” der (Alparslan, 2001/2011, s. 63). Çok sevdiği değerli hocasını defnettikten sonra, kendisiyle ilişkisi ve ondan edindiği nadide bilgilerle ilgili kısa bir not kaleme alır ve arşivinde saklar:

Üstad Necmeddin Efendi Hazretleriyle münasebetim

1915'te Tıp Fakültesi'nin askeri kısmına girdim. Üç ay sonra tazminat vererek sivil'e yani fakülte idaresine girdim. 1916'da Hattat Mektebi'ne (Medresetü'l-Hattâtîn'e) yazıldım. Devam mecburiyeti yoktu. Orada Necmeddin hocamızı tanıdım. Vefatı tarihi olan Ocak 1976'ya kadar tam altmış sene sürdü.

Hemen her fırsatta kendisiyle temasımız asla aralanmadı. Hezarfen bir üstattı. Ondan biz yalnız ebru değil, okçuluk, gülcülük, cilt, kâğıt âherlenmesi, murakkâlar, oymalara kadar ta'lik yazısı hariç hemen her dalda yaptıklarıyla, nefis yazılar toplanması, Türk ince ve nefis yazılar tarihi ve sözlüğü üzerine çok sohbetlerimiz oldu.

Rahmetliye ne sorsak cevapları. Üsküdar tarihini, yaşantısını, mezarlıkları, folklorüne kadar neler neler öğrendik.

Bunları kendisini ziyaret edenlerin hilâfına onların dinlemekle yetinmeleri dışında her işittiğimi yavaş yavaş söylemelerini rica ederek kaydettim. Muazzam bir malzeme toplandı.

Rahmetli her seferinde bilinmeyen yeni ve bir yerde yazılmayan çok mühim bilgileri bitmez tükenmezdi. 5 Ocak Pazartesi vefat etti. Süleymaniye Kütüphanesi'nde duydum. Çarşamba günü Üsküdar'da Yeni Camii'den namazı kılındıktan sonar Karacaahmet'te duvar dibinde kalabalık bir cemaatle getirildi. Ve ailesi mezarlığına defnedildi. (Ünver, Dosya No: 679)

Hezarfen Necmeddin Okyay'ın ölümü üzerine duygularını daha sonra kâğıda döken Süheyl Ünver, birkaç gün önce kaybettiği hocasına bir mektup yazar. Mektubunun sonunda, birlikte geçirdikleri altmış yıl boyunca hocasından dinleyip kaydettiği muazzam not arşivinden yalnızca hattatlar ve yazıları ile ilgili sözlerini toplayıp Necmeddin Okyay adına bir eser hazırlama sözü vererek hocasıyla vedalaşır:

11 Ocak 1976

Necmeddin Efendi Üstadımıza mektup

Aziz Hocam;

Maşallah 92'yi tamamladın. Hakk'ın inayetine kavuştun. Artık sen zihinlerimizde eserlerinin elde bulundukları nispette yaşatılacaksın. Bir zaman sen dünyada bir hakikattin. Şimdi hayal oldun diyecekler. Hayır, o zaman hayal idin, şimdi benim telakkimce hakikat oldun.

Artık siz bizim fikir cennetimizdesiniz. Düşüncelerimizle size neler münasip görüyoruz. Hocallığın bize ilhamlarıyla devam edecek. Cenab-ı Hakk seni başımızdan eksik etmesin. Seninle tam altmış sene bir gün acı tatlı bir ömür sürdük.

15 yaş aramız var. Babam değil de ağabeyim olursunuz. Bir nesilden bulunuyoruz demektir. Amma muazzam ve hezarfen bir üstadımsınız. Bizlere hakkın büyüktür. Bu cihetle de sizi unutamayız. Ben sizden ebru icazetnamesi aldım. Bu ayın altısında seni iç panteonumuza gömdük. Arada daha bir hafta bile geçmedi bizden uzaklaşıyorsunuz. Biz size yaklaşıyoruz. Ama bu müddet zarfında 60 sene zarfında senden işitip aldığım notların bu sefer yalnız hattatlar ve yazıları hakkında sözlerini yeniden eski fişlerinden alıyorum. Sonra bunları sıralayıp hakkında kendime mâl etmeyerek sırf sizin olacak bir eser hazırlıyorum. İnşallah bu toplanan size hayır dualar kazandıracak. Sağ ol.

Aziz hocam, Hakk seni bizden uzaklaştırmasın. Hayatın çalışma ibadeti ile doldu. Ne bahtiyarsın.

Süheyl. (Ünver, Dosya No: 679)

4.3 Süheyl Ünver Arşivi'nde Necmeddin Okyay Belgeleri

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde, Ünver'in hocası Hezarfen Necmeddin Okyay ile ilgili hazırlamış olduğu toplam üç defter ve beş dosya bulunmaktadır. Bunlar:

- Defter No: 256, *Ebru Defteri*
- Defter No: 1071, *Necmeddin Okyay Nâme*
- Defter No: 1072, *Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları*
- Dosya No: 9, *Hattat Necmeddin Okyay*
- Dosya No: 679, *Necmeddin Okyay*
- Dosya No: 680, *Necmeddin Okyay*
- Dosya No: 681, *Necmeddin Okyay*

- Dosya No: 895/72, *Zarflar/Necmeddin Okyay*

Necmeddin Okyay ile ilgili her bir defter ve dosyanın içeriği ayrı başlıklar altında irdelenecektir.

4.3.1 Defterler

Süheyl Ünver tarafından Necmeddin Okyay ile ilgili oluşturulmuş üç adet defter tespit edilmiştir. Bu defterlerden ikisi, Osmanlı Türkçesi rik'a hattıyla yazılmış olup içlerinde fotoğraf veya resim bulunmamaktadır. Diğer defterde ise iç kapakta bulunan açıklama dışında yazı bulunmayıp defter yalnızca ebrulu kâğıt örneklerinden oluşmaktadır.

Ünver, arşivde bulunan birçok defter gibi, Necmeddin Okyay hakkında hazırladığı üç küçük defteri de kendi elleriyle yapmış ve kapaklarını renkli resimlerle süslemiştir. Defterlerine verdiği isimleri kapak üzerine yazmıştır.

4.3.1.1 Defter No: 256 - *Ebru Defteri*

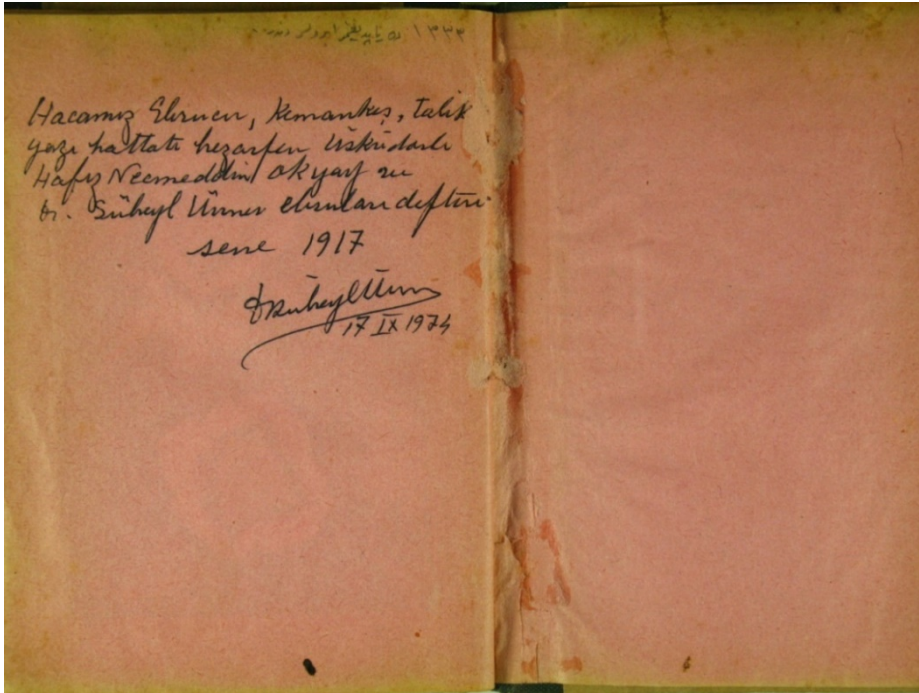
Süheyl Ünver Medresetü'l-Hattâtîn'e devam ettiği dönemde hocası olan Necmeddin Okyay'ın ve kendisinin 1917 yılında yaptığı ebrulardan örnekleri, 17.9.1974 tarihinde hazırladığı *Ebru Defteri*'nde saklamıştır.

Dış ve iç kapakları ebrulu kâğıt ile kaplanmış olan defter kırk yedi yapraktan oluşmaktadır. Dış kapakta, ebru üzerine Arap harfleriyle "Ebru Defteri" yazılıdır (Şekil 4.34). İlk sayfada bulunan açıklama yazısı dışında defterde herhangi bir yazı bulunmayıp sadece ebrulu kâğıt örnekleri yer almaktadır. Sayfalara yapıştırılmış olarak saklanan toplam kırk dört ebrulu kâğıt örneği mevcuttur.

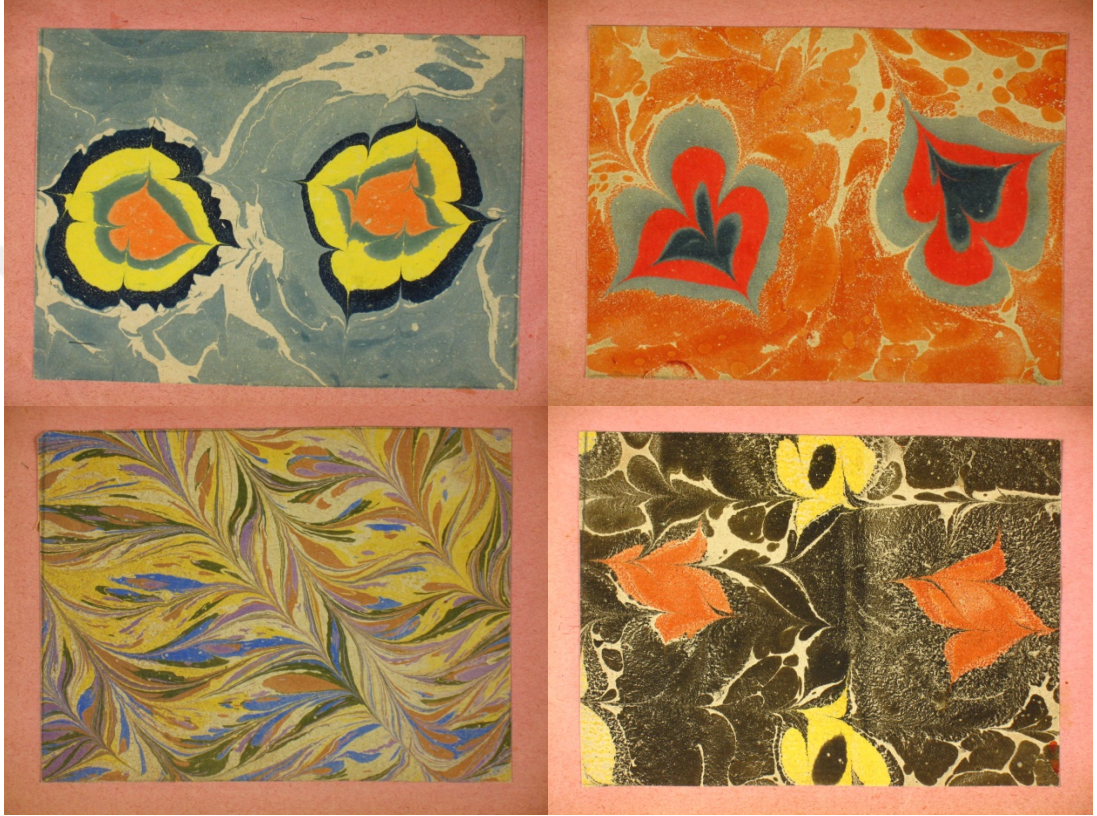
Şekil 4.34 : Dış kapak. (Ebru Defteri, Defter No: 256, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Defterin ilk sayfasına Süheyl Ünver şu notu düşmüştür: “Hocamız Ebrucu, Kemankeş, Talik Yazı Hattatı Hezarfen Üsküdarlı Hafız Necmeddin Okyay ve Dr. Süheyl Ünver ebruları defteri, sene 1917. Dr. Süheyl Ünver, 17.09.1974” (Şekil 4.35).

Şekil 4.35 : Giriş yazısı. (Ebru Defteri, Defter No: 256, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Defterde belirtilen yazının dışında herhangi bir not bulunmadığından, ebrulardan hangilerinin Necmeddin Okyay, hangilerinin Süheyl Ünver tarafından yapıldığı kesin olarak belirlenememiştir. Ancak, Necmeddin Efendi'nin diğer ebruları ile karşılaştırmalı olarak yapılan incelemeler neticesinde, defterdeki ilk birkaç ebru örneği dışında çoğunluğun Süheyl Ünver tarafından yapılan ebrular olduğu tahmin edilmektedir. Ebrulardan seçme örnekler (Şekil 4.36)'da verilmiştir.

Şekil 4.36 : Ebru örnekleri, 1917. (*Ebru Defteri*, Defter No: 256, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

4.3.1.2 Defter No: 1071 - Necmeddin Okyay Nâme

Süheyl Ünver, Necmeddin Okyay ile yaptığı sohbetleri her zamanki alışkanlığı doğrultusunda çeşitli defter ve kâğıtlara not etmiştir. 1960'lı yıllarda Okyay'ı ziyaretleri sırasında tuttuğu notlardan derlediği bu defteri ise, 28 Temmuz 1982 tarihinde yazmıştır. Defterde ağırlıklı olarak, hat sanatı ve meşhur hattatlar ile ilgili bilgiler, kimi nükteli anekdotlar ve Okyay'ın anıları yer almaktadır. Bunun dışında, çeşitli beyitler ve hadislerin yanı sıra geleneksel sanatlarımızdan ebruya yer verilmiştir. Ayrıca, tasavvuf ve Türk folkloruna dair notlar da defterde yer almaktadır. Ünver, tıbbî folklor konusunda engin bilgisi bulunan Necmeddin

Okyay'dan derlediği, çeşitli hastalıkların tedavisi için kullanılan reçeteleri not almıştır. Defter “Eşsiz üstadımız, devrinin en büyük Türk ince sanatları üstad-ı bî-nazîri, Hâfız Hattat ve ebru sanatkârı Necmeddin Okyay evinde. Kendisinden derlenen, ince sanatlarımız ve güzel yazı” notuyla başlamaktadır (Ünver, Defter No: 1071).

Necmeddin Okyay Nâme defteri Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır. Tutulan notlara herhangi bir resim veya fotoğraf eşlik etmemektedir. Kendi eliyle yaptığı ve cep defteri boyutundaki defterin dış kapağına bir minyatür resmi yapıştırılmıştır (Şekil 4.37). Deftere verdiği isim, kapak üzerindeki küçük bir etikette yazılıdır.

Şekil 4.37 : Dış kapak. (*Necmeddin Okyay Nâme*, Defter No: 1071, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Defter, toplam yedi yapraktan oluşmaktadır. Fakat defterin içinde, Ünver'in son sayfaya ataş ile tutturmuş olduğu ve on sekiz yapraktan oluşan küçük ikinci bir defter daha eklenmiştir. Defterler incelendiğinde, Süheyl Ünver'in ilk olarak ekte yer alan deftere notlarını tuttuğu ve buradan seçtiği bölümleri işaretleyip *Necmeddin Okyay Nâme* ismini verdiği 1071 no.lu deftere geçirdiği görülmektedir. Bundan dolayı ekteki on sekiz yapraklı defter, *Necmeddin Okyay Nâme* defterinin müsveddesi olarak değerlendirilebilir.

Bu iki defter, Süheyl Ünver'in çalışma metodu ile ilgili ipuçlarına ulaşmaya yardımcı olmaktadır. Müsvedde defterinin iç kapağında madde madde listelenmiş olarak şöyle bir not bulunmaktadır: “Necmeddin Efendi'den sorulacak. Sırayla: Hezarfenliği, ebru, âhâr, mürekkep, okçuluk / yapıcılık, ta'lik ve celisi, sülüs, nesih, rik'a, cilt, oyma, şemse kalıbı, dört traş, gül merakı, murakka, altın dövme, özbek pilavı ve yemek, hafızlık, imamlık, hatiplik, kalemtraş, askılama, yazı ekspertliği, tıbbî folklor”. Ayrıca bir “Yazılacaklar” notu düşülmüştür. Burada da Üsküdar'da oturan hattatlar, Eşref Efendi, muhtelif ve meşhur hattatlar, Necmeddin Okyay'ın oğlu Sami, çarşı sahafları, yazı hakkında hadisi şerifler, Necmeddin Efendi hezarfenliği, Debreli Fuat Bey yârânı gibi konular listelenmiştir. Bunların dışında yine müsvedde defterin kapağında şu notlar yer almaktadır: “Necmeddin Efendi'nin yazı mülâhazalarını eserim için taradım” ve “Üsküdar kırkambarı için bu dosyadakileri gördüm”. Kapağa düşülen 8 Ocak 1976 tarihinden, Ünver'in bu defteri de hocasının ölümünden sonra tarayarak seçtiği bölümleri başka bir yere aktardığı anlaşılmaktadır. Müsvedde defterin sayfalarında ise bazı notların kırmızı kalemle işaretlendiği görülmektedir. Ünver, bununla ilgili defterin ilk sayfasına şu şekilde bir not düşmüştür: “Kırmızı hat, yeni bir deftere bir suretini alma işareti. 28.7.1982”. İlgili notun düşüldüğü tarih, aynı zamanda 1071 numaralı defterin başında belirtilen yazılış tarihidir. Her iki defterin içerikleri de karşılaştırıldığında, kırmızı işaretli notların 1071 numaralı deftere aktarıldığı görülmektedir. Yapılan incelemede tespit edilen tüm bu noktalardan yola çıkarak Ünver'in;

- Gerçekleştirdiği ziyaretler öncesinde bir hazırlık yaparak soracağı soruları belirlediği,
- Kayda geçirdiği sohbeti sorduğu sorularla yönlendirdiği,
- Sohbet sırasındaki Necmeddin Okyay'ın tüm konuşmalarını not ettiği,

- Kendi çalışmaları için dönem dönem bu kayıtları gözden geçirdiği,
- Yeni çalışma konusu doğrultusunda notlarını süzgeçten geçirerek çalışmada hangilerini kullanacağını belirlediği,
- Seçtiği notları doğrudan çalışmasına aktardığı veya bu notlardan yeni defterler derlediği,
- Hiçbir kaydı atmadığı ve sakladığı

sonucuna varılabilir.

Benzer şekilde, Süleymaniye Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde bulunan diğer defterler arasında da çok sayıda müsvedde defteri tespit edilmiştir. Bunlardan kimisine ayrı bir defter numarası verilip kataloglanırken, kimisi defter ve dosyaların içinde numaralanmadan saklanmaktadır. Tüm bu müsvedde defterleri Ünver'in çalışma yöntemi ile ilgili fikirler vermektedir.

Eski notlardan derlenen 1071 numaralı defterin içeriği incelendiğinde ise, yazıda bir akış olmadığı görülmektedir. Yazılmış olan notlar birbirinden kopuktur. Kullanılan dil de Ünver'in eserlerinde kullandığı dilden farklı, hızlıca not aldığı gösterir şekilde bozuktur. Derlediği notlar üzerinde herhangi bir ek çalışma yapmadan, seçtiği notları ilk defterden doğrudan bu deftere aktardığı tespit edilmiştir. Eserlerinde okunaklı, özenli ve düzgün bir yazı kullanan Ünver'in bu defterdeki yazısı daha işlek, çok temiz olmayan, daha az okunaklı bir yazıdır. Bu nedenle, özellikle hat sanatı ve hattatlar ile ilgili çok değerli bilgiler içeren, *Necmeddin Okyay Nâme* isimli defterin de nispeten temiz bir müsvedde defteri olarak nitelenebileceği ve nihai bir çalışma olmadığı sonucuna varılmıştır³⁴.

1071 numaralı defterin ekindeki müsvedde defterde yer alan bir diğer notta Süheyl Ünver "Necmeddin hazretin kırkambarı heyet-i umumiyesi de bir makale olur" yazmış olmasına rağmen, yapılan araştırmada Ünver'in Necmeddin Okyay hakkında yazmış olduğu bir makaleye rastlanmamıştır.

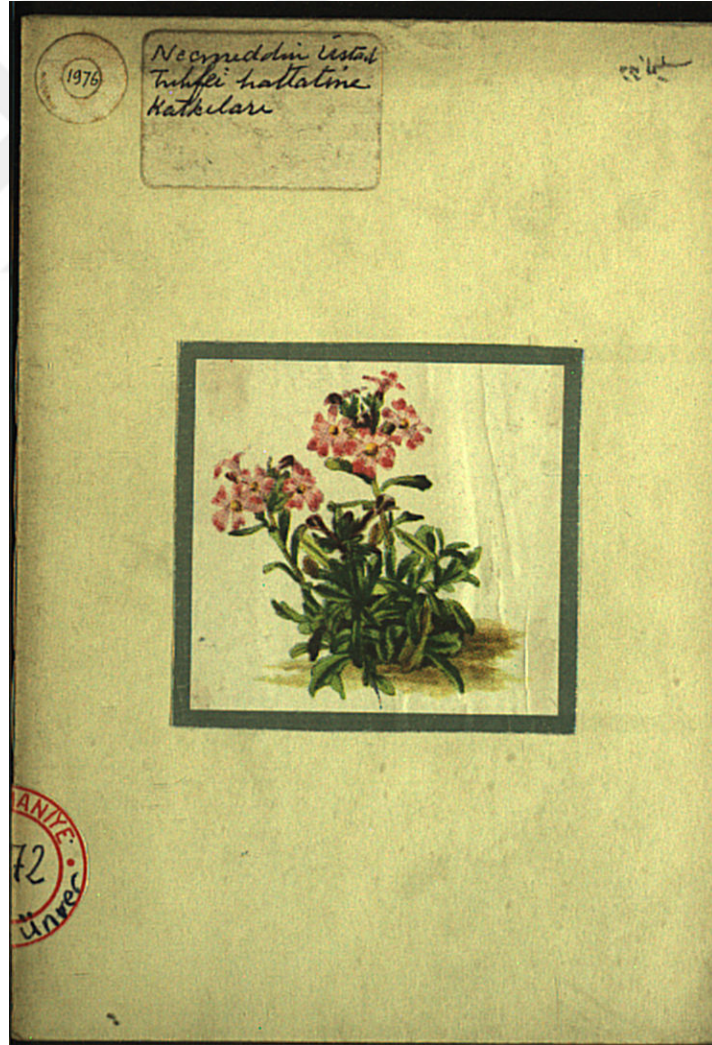
4.3.1.3 Defter No: 1072 - Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattâtîne Katkıları

1072 numaralı defterin iç kapağına Ünver'in yazdığı nota göre; Necmeddin Okyay, kendisine ait şahsî Arap harfli matbu *Tuhfe-i Hattâtîn* nüshasını derkenarlarla

³⁴ Defterin orijinal nüshası ve defterde bulunan notların transkripsiyonu EK B'de yer almaktadır.

zenginleştirerek kitapta verilen bilgilere eklemeler ve düzeltmeler yapmıştır. Süheyl Ünver de Okyay'ın nüshasındaki kişisel notları bir deftere kaydetmiştir. Ancak defteri kaybedince, Uğur Derman'da bulunan ve üzerine daha önce Okyay'daki nüshada yer alan notların aktarıldığı *Tuhfe-i Hattâtîn* nüshasından derkenarları yeniden yazıya geçirmiştir (Ünver, Defter No: 1072). İkinci kez kaleme aldığı bu defter Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde 1072 numara ve *Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattâtîne Katkıları* ismi ile kayıtlıdır.

Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattâtîne Katkıları başlıklı defteri Ünver, 1976 yılında hazırlamıştır. Kendi eliyle yaptığı defterin dış kapağına suluboya bir çiçek resmi yapıştırmış ve defter ismini bir etiket üzerine not etmiştir (Şekil 4.38). Defter sekiz yapraktan oluşmaktadır. Defterin ilk sayfasına düştüğü 02.10.1984 tarihli notta, bu defterde bulunan notlarını ayrıca fişlere aktardığı da belirtilmektedir.

Şekil 4.38 : Dış kapak. (*Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattâtîne Katkıları*, Defter No: 1072, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Tuhfe-i Hattâtîn, Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin Efendi'nin (ö. 1202/1788) hat ve hattatlara dair eseridir. Osmanlılar'da hüsn-i hat ve hattatlar hakkında *Menâkıb-ı Hünerverân*, *Gülzâr-ı Savâb*, *Devhatü'l-küttâb* adlı kitaplardan sonra konusunda yazılmış en kapsamlı eserdir (M. U. Derman, 2012). Otuz yıllık bir sürede yazılan eserde, İslam tarihinin ilk asırlarından on sekizinci yüzyıla kadar yaşamış olan 2000'in üzerinde hattat biyografisi yer almaktadır. Hattatlar biyografisinin dışında dönemin ilim ve kültür hayatına dair ayrıntılar ve geleneksel sanatların tümüne dair önemli bilgiler verilmektedir. *Tuhfe-i Hattâtîn*, hat sanatları alanında yapılan araştırmalarda genellikle ilk başvurulacak kaynaktır.

Tuhfe-i Hattâtîn'in orijinal nüshası günümüze ulaşamamıştır. Müstakimzâde'nin ölümünden hemen sonra istinsah edilmiş olan Murad Molla nüshası mevcuttur. Ayrıca Topkapı Sarayı Müzesi, Millet ve İstanbul Üniversitesi kütüphanelerinde de yazma nüshaları bulunmaktadır. İbnülemin Mahmud Kemal, Türk Tarih Encümeni³⁵ adına Murad Molla nüshasını esas alarak, diğer nüshalarla yaptığı karşılaştırmalar sonucunda eserin güvenilir ve sağlam bir metnini ortaya koymuştur (M. U. Derman, 2012). Bu çalışma, Müstakimzâde'nin hayatı ve eserlerini konu alan uzun bir inceleme bölümü de eklenerek 1928 yılında yayımlanmıştır. *Tuhfe-i Hattâtîn* harf devriminden sonra eski harflerle basılan son kitaptır.

Eser 2014 yılında, yazıldıktan 226 ve son basımından 86 yıl sonra, Latin harfleriyle yeniden yayımlanarak araştırmacıların bilgisine sunulmuştur. Yalnızca Süleymaniye Kütüphanesi Murad Molla nüshası esas alınan yeni basımda, İbnülemin'in hazırlamış olduğu yayımda yer verdiği "Müstakîmzâde'nin Hayatı" başlıklı incelemesi ek olarak verilmiştir. Bunun dışında, ilk kez bu yayımda yer alan ve Cumhuriyet döneminin ünlü hattatlarından Necmeddin Okyay tarafından yazılmış olduğu belirtilen "Matbu Tuhfe-i Hattâtîn'e Katkılar" başlıklı bir ek daha bulunmaktadır (Müstakimzâde, 2014, s. LIX- LXIV). Kitapta, Necmeddin Okyay'ın ilgili "Katkılar"ının Süheyl Ünver tarafından derlendiği belirtilmiştir.

Yukarıda sözü geçen Türkçe *Tuhfe-i Hattâtîn*'deki bu bölüm hazırlanırken, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Arşivi'ndeki 1072 numaralı

³⁵ Bugünkü Türk Tarih Kurumu.

Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattâtîne Katkıları defterinden yararlanılmıştır. Defterde bulunan notlar, hiçbir değişikliğe uğramadan kitabın giriş bölümünde yer almıştır³⁶.

4.3.2 Dosyalar

Süheyl Ünver arşivinde Necmeddin Okyay ile ilgili hazırlanmış olan beş adet dosya mevcuttur. Dosyalarda, defterlere henüz aktarılmamış ve tasnif edilmemiş durumda bulunan yüzlerce belge yer almaktadır. Bu belgeler türleri açısından büyük çeşitlilik göstermektedir.

Dosyalardaki malzemeler 5 alt başlıkta değerlendirilecektir:

1. Gazete kupürleri
2. Fotoğraflar (kişi, yer, eser, gazete kupürlerine ait fotoğraflar)
3. Resim ve matbular (daktilo edilmiş notlar, kartvizitler, kitap bölümleri, broşürler, davetiyeler, filigranlı kâğıtlar, üzerinde özel bir not bulunmayan zarflar vb.)
4. El yazısı notlar (elle tutulan notlar, yapılan çizimler ve ebrular, vb.)
5. Defterler

Bu belgeler dosyalara yerleştirilirken konularına veya belge türlerine göre ayrıştırılmamış; düzenleme sırasında herhangi bir sınıflandırma gözetilmeyip gelişigüzel sıralanmıştır. Kütüphane kataloğunda da yalnızca dosya adları belirtilmekte ve dosyaların içerikleri ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Dosyalarda yer alan matbu belgeler Latin harfleri ile yazılmış olmasına karşın, Süheyl Ünver'in el yazısı ile tuttuğu notların hemen hepsi Arap harfleri (rik'a hattı) ile kaleme alınmıştır.

4.3.2.1 Dosya No: 9 - *Hattat Necmeddin Okyay*

Dosya kapağında, dosyadaki toplam belge sayısının 108 olduğu belirtilmektedir. Ancak yapılan detaylı incelemede 7, 8 ve 9 numaralı belgelerin dosya içinde bulunmadığı tespit edilmiş ve durum Süleymaniye Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi sorumlusuna bildirilmiştir. Dosyaların düzenlenme sürecinde belge numaraları

³⁶ Defterin orijinal nüshası ve Türkçe *Tuhfe-i Hattâtîn* kitabında yer verilen “Matbu Tuhfe-i Hattâtîn’e Katkılar” başlıklı bölüm EK C’de yer almaktadır.

tanımlanırken bir yanlışlık sonucu atlama yapılmış olabileceği gibi, numaralandırılmış belgeler kaybolmuş da olabilir. Sonuç olarak ilgili belgelere ulaşılamamış, dolayısıyla toplam 105 belge incelenmiştir.

Dosyada bulunan belgelerin türlerine göre dağılımı şu şekildedir (Çizelge 4.1):

Çizelge 4.1 : *Hattat Necmeddin Okyay* (Dosya No: 9)’da bulunan belge türleri ve adetleri.

Belge Türü	Adet
Gazete kupürleri	-
Fotoğraflar	21
Resim ve matbular	36
El yazısı notlar	48
Defterler	-

Dosyada Necmeddin Okyay’ın gençlik ve aile fotoğraflarının dışında 1954 yılında bahçesinde yetiştirdiği güllerin yanında çekirmiş olduğu (Bkz. Şekil 4.15) ve 1960 yılında evinde bir öğrencisine yazı gösterirken çekilmiş bir fotoğrafı (Bkz. Şekil 4.17) bulunmaktadır.

Dosyadaki fotoğrafların büyük çoğunluğu, Hezarfen Necmeddin Okyay için 1972 yılında gerçekleştirilen takdir berat töreninde çekilen fotoğraflardır (Bkz. Şekil 4.20). Takdir beratını kabul ederken ve yapılan konuşmaları dinlerken görülen Necmeddin Okyay’ın yanı sıra etkinliğe katılan davetliler ve konuşmasını yaparken Süheyl Ünver de görüntülenmiştir. Fotoğrafların bir kısmının arkası boşken, diğerlerine “Üstadımız Bay Necmeddin Okyay Jübilesi resimleri, 19 Şubat 1972 Cumartesi” notu düşülmüştür.

Dosyada bulunan matbu belgeler arasında, Üsküdar Yüksek Öğrenim ve Öğrenci Derneği tarafından düzenlenen bu takdir beratı töreninin davetiyesi de bulunmaktadır (Bkz. Şekil 4.18 ve 4.19). Saim Tuncel, Güngör Şatıroğlu, Uğur Derman ve Süheyl Ünver’in konuşmacı olarak katıldığı etkinlik Niyazi Sayın’ın ney taksimi ile tamamlanmıştır.

Necmeddin Okyay’ın;

- Hasan Talat Bey’den 1898’de aldığı dîvanî icazetnamesi (Bkz. Şekil 4.4)

- Hasan Talat Bey'den 1899'da aldığı rik'a icazetnamesi (Bkz. Şekil 4.5)
- Sami Bey'den 1905'te aldığı ta'lik icazetnamesi (Bkz. Şekil 4.8)
- Filibeli Hacı Arif Efendi'den 1906'da aldığı sülüs ve nesih icazetnamesinin (Bkz. Şekil 4.9)

fotoğraflanan birer kopyası da bu dosyada bulunmaktadır.

Okyay'ın çok sayıda hat yazısı (Bkz. Şekil 4.22 ve 4.25) ve ebrulu kâğıtları (Bkz. Şekil 4.6) Ünver tarafından yine bu dosyada, kimi orijinal örnekleriyle kimi fotoğraflarıyla arşivlenmiştir. Ayrıca “Üstad Necmeddin Okyay'ın Ebrî'li Lafza-i Celal (Allah cc.) Levhası Hakkında Ecz. Uğur Derman'ın Açıklaması” da daktilo edilerek arşivde yerini almıştır. Açıklamada Ebrû sanatının tarihi, isminin etimolojisi ve tasavvufî anlamı üzerinde kısaca durularak “ebrî kâğıdı” ve “yazılı ebrî” yapım aşamaları paylaşılmıştır. “Yazılı ebrî”nin Necmeddin Okyay buluşu olduğunun altı çizilerek sözü geçen eser tanıtılmıştır.

Dosyalanmış bir başka yazı da “Üstad Necmeddin Okyay” başlıklı ve Süheyl Ünver tarafından henüz hocası hayattayken kaleme alınan Necmeddin Okyay biyografisidir. dört sayfalık bu biyografinin dosyada üç nüshası bulunmaktadır. Bunlardan ikisi Latin harfleri ile yazılmış ve daktilo edilmiştir. Metin üzerinde yapılan düzeltmelerden ilgili nüshaların müsvedde oldukları anlaşılmaktadır. El yazısı ve Arap harfleriyle yazılmış olan ilk müsvedde de bu dosyada arşivlenmiştir³⁷.

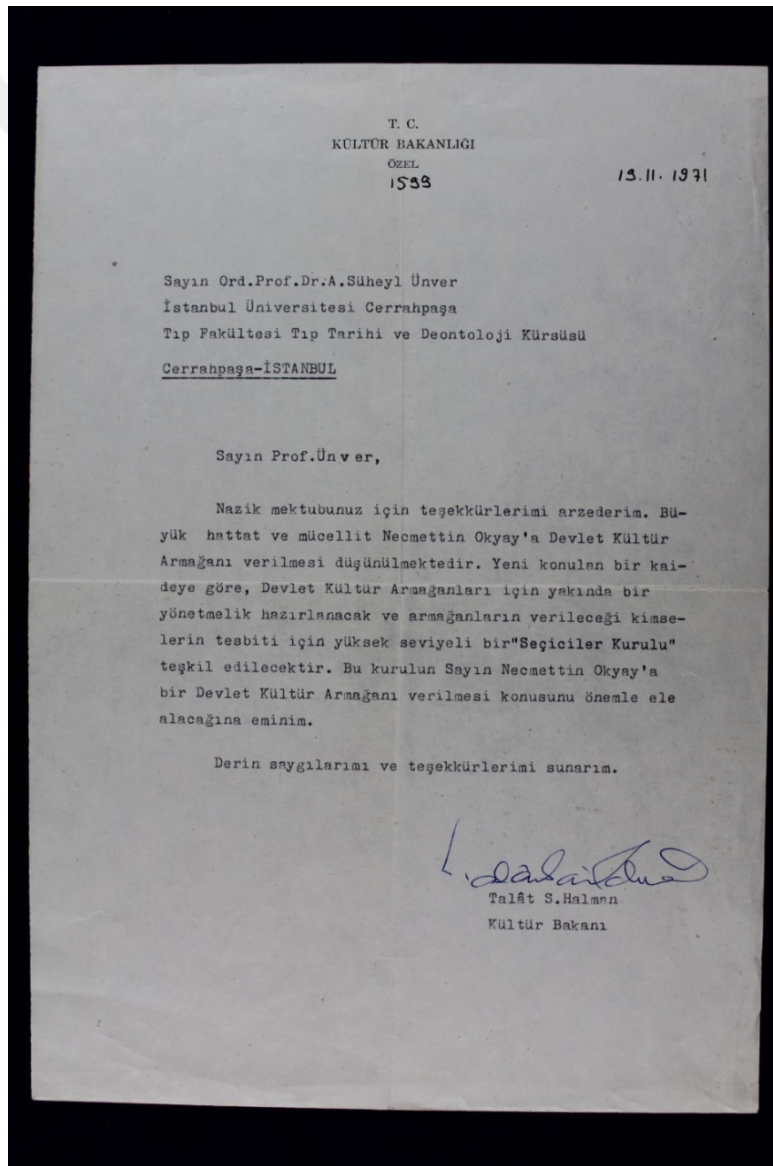
Dosyada toplam sekiz adet mektup bulunmaktadır. Bu mektuplardan beş tanesi Necmeddin Okyay tarafından Süheyl Ünver'e gönderilmiştir. Okyay'ın Arap harfleri ile kaleme aldığı bu mektupların tarihleri ve konuları aşağıdaki gibidir:

- Belediye encümeni tarafından yaptırılacak tezhip işinin Süheyl Bey'e havalesi hakkında, 24 Ağustos 1943.
- Akademideki bütün şubelerin teşkil edeceği ve Cumhurbaşkanı'nın ziyareti dolayısıyla organize edilecek bir sergi için ertesi gün mektepte bulunması hakkında, 8 Ocak 1944.
- Hattat Yesari'nin bir levhası hakkında, 15 Nisan 1949.

³⁷ Ünver'in el yazısı ile kaleme aldığı ve daktilo ettirdiği bu biyografi taslaklarından birer örnek EK D'de verilmiştir.

- Tarihi eser restorasyonu yapan 17 senelik talebesi Ahmet için maaş zammı ve kıymet verilmesi hakkında, 3 Mart 1956.
- Hattat Hakkı Bey'in kabir taşının yaptırılması ve Şekercizade Hayri Efendi'nin ziyaret edilmesi hakkında, 5 Eylül 1956.

Bir diğer mektup, Hattat Ömer Vasfi Efendi'nin Hattat Necmeddin Efendi'ye kufi hat ile yazdığı mektubudur. Kalan iki mektup Latin harfleriyle yazılmıştır. Bunlardan biri 19.11.1971 tarihinde dönemin Kültür Bakanı Talât S. Halman tarafından Süheyl Ünver'e gönderilen ve büyük hattat ve mücellit Necmeddin Okyay'a Devlet Kültür Armağanı verilmesinin düşünüldüğü belirtilen mektuptur (Şekil 4.39).

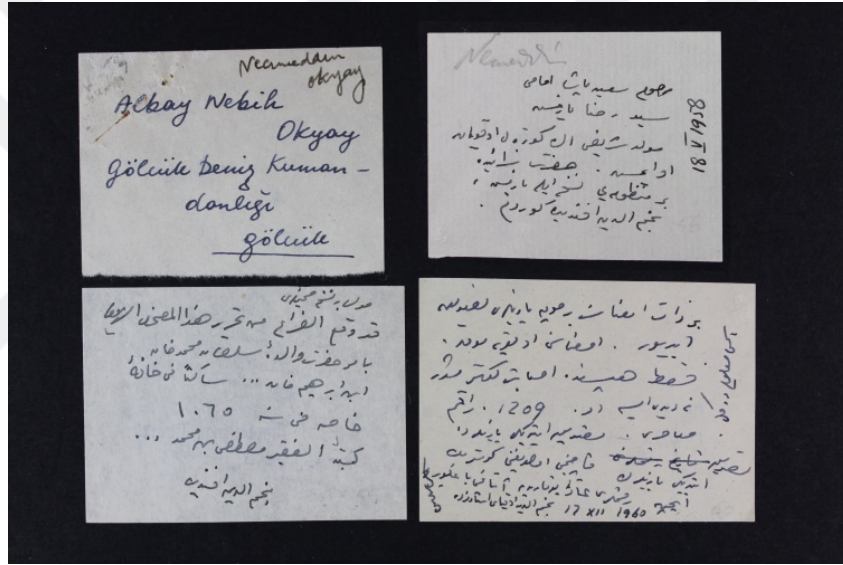

Şekil 4.39 : Kültür Bakanı'nın Süheyl Ünver'e Necmeddin Okyay ile ilgili yazdığı mektup, 19.11.1971. (Hattat Necmeddin Okyay, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Son olarak, Süheyl Ünver'in 29.04.1958 tarihinde Necmeddin Okyay'ın oğlu Nebih Okyay'a yazdığı ve kendi hazırladığı "Maşallah" yazısını altın üzerine oymasını rica ettiği bir mektup bulunmaktadır. Aynı mektubun müsveddesi de dosyada yer almaktadır. Yine Nebih Okyay'a yaptığı bir gönderiye ait PTT makbuzu Ünver tarafından saklanmıştır.

Necmeddin Okyay'ın Süheyl Ünver'e gönderdiği 1956 yılına ait bir mektup zarfının üzerinde, Okyay'ın açık adresi yer almaktadır: "Üsküdar Dürbali Şair Rûhi Sokak N:5"

Bunların dışında dosyada Ünver'in el yazısı ile ve hemen hepsi Arap harfleriyle yazılmış farklı uzunluklarda notlar yer almaktadır (Şekil 4.40).

Şekil 4.40 : Çeşitli notlar. (Hattat Necmeddin Okyay, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Bu notların çoğunluğu Süheyl Ünver'in Necmeddin Okyay ile yaptığı sohbetlerde sözü geçen hattatlar ve hat sanatı ile ilgilidir. Trabzonlu Hattat Rasim Efendi, Trabzonlu İlmi Efendi ve Trabzonlu Ömer Vasfî Efendi gibi hattatlar hakkında bilgiler yer almaktadır. Necmeddin Efendi'de bulunan Kasım Amidi levhası gibi bazı eserlere dair notların yanı sıra kimi eserlerden alınan imzalar da bu dosyada arşivlenmiştir.

Necmeddin Efendi'nin ta'likle yazdığı çeşitli beyitler ve Osman Kemali Efendi, Lebib Efendi, Enverî gibi şairlerin şiirleri ve şairlere dair notlar da yine bu dosyada tutulmaktadır. Ayrıca, Necmeddin Efendi'nin Mahir İz için düşürdüğü tarih ve Mahir İz'in Uğur Derman'a yazdığı bir şiir bulunmaktadır.

Dosyadaki diğer notlar arasında Akademi’de değişikliğe uğrayan atölyeler, Necmeddin Efendi’nin oğlu Nebih Okyay ve tezhipte kullanılan bir süsleme türü olan zer-ender-zer hakkında bilgiler yer almaktadır.

Yaşı ilerledikçe çeşitli sağlık problemleri yaşamaya başlayan Necmeddin Okyay, bir röportajında bu konudan nükteli bir şekilde bahseder: “Yazı koleksiyonu alışkanlığından galiba, seneler geçtikçe, bende bir de hastalık koleksiyonu merakı başladı oğlum. Üzerimde on dört cins rahatsızlık var! Bu halime de bin şükür...” (M. U. Derman, 1968). Okyay’ın rahatsızlıklarıyla da yakından ilgilenen Süheyl Ünver’in arşiv notları arasında hocasının rahatsızlıklarıyla ilgili tuttuğu notlar da bulunmaktadır (Ünver, Dosya No: 9).

Dosyadaki kullanılmış birçok zarfın üzerinde çeşitli adetler ve “Necmeddin Okyay Dosyası” notu düşülmüştür. Ünver’in, gördüğü veya duyduğu anda tuttuğu notlarını önce zarflarda biriktirerek ardından dosyalara yerleştirmiş olması muhtemeldir.

4.3.2.2 Dosya No: 679 - Necmeddin Okyay

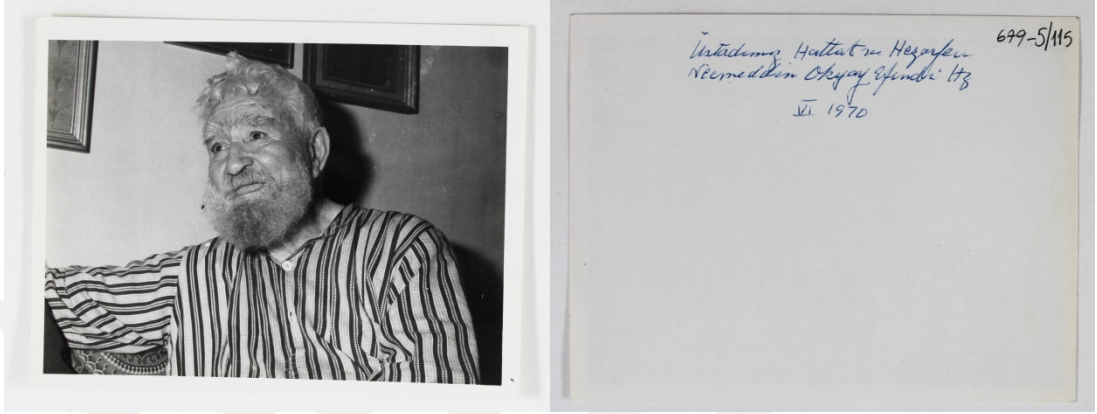
Dosyada toplam 230 adet belge bulunmaktadır. Dosyanın neredeyse tamamı küçük kâğıt parçalarına ve bir deftere Arap harfleriyle yazılmış el yazısı notlardan oluşmaktadır. Arşivde yer alan kimi dosyalardaki defterlerin her sayfası ayrı bir belge olarak numaralandırılmış olmasına rağmen, 679 numaralı dosyada bulunan defterin tümüne tek bir belge numarası verilmiştir. Dosyadaki belgelerin türlerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir (Çizelge 4.2):

Çizelge 4.2 : *Necmeddin Okyay* (Dosya No: 679)’da bulunan belge türleri ve adetleri.

Belge Türü	Adet
Gazete kupürleri	1
Fotoğraflar	3
Resim ve matbular	4
El yazısı notlar	221
Defterler	1

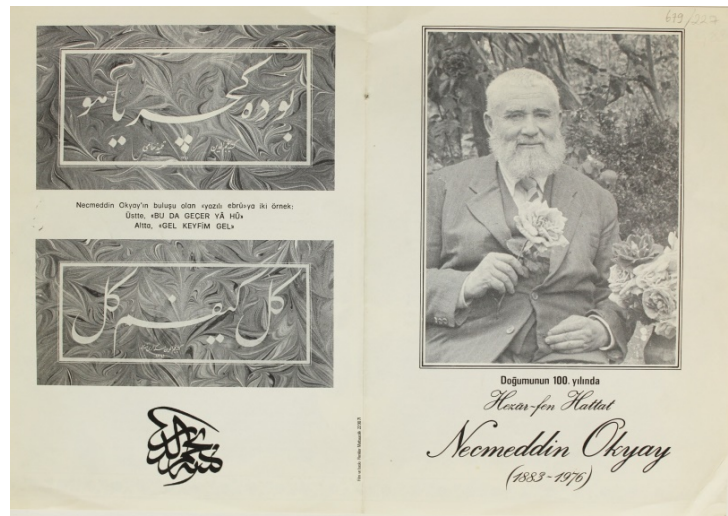
Dosya içinde yer alan gazete kupürü, ailesi ve Güzel Sanatlar Akademisi Başkanlığı tarafından Milliyet gazetesinde yayınlanan Necmeddin Okyay’ın vefat ilanlarına aittir (Bkz. Şekil 4.21).

Fotoğraflardan biri bir mezar taşını göstermektedir ve arkasına “Üsküdar Ağa Hamamı’nda, 1926” notu düşülmüştür. Diğer iki fotoğraf Necmeddin Okyay’a aittir. Bunlardan birinin arkasında “Zerrin hanım Hattat Necmeddin Efendi ile, Haziran 1970” yazılı iken diğerinde “Üstadımız Hattat Hezarfen Necmeddin Okyay Efendi Hz., Haziran 1970” yazılıdır (Şekil 4.41).

Şekil 4.41 : Üstadımız Hattat Hezarfen Necmeddin Okyay Efendi Hz., Haziran 1970. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Matbu belgeler arasında Necmeddin Okyay’ın oğlu Nebi Okyay’a ait bir kartvizit ile Necmeddin Okyay, Sami Okyay, Remziye Ogan, Mazhar Olgun, Hikmet Onat gibi sanatçıların kısa biyografilerini ve eserlerinden örnekleri içeren bir kitap bölümü bulunmaktadır. Ayrıca “Doğumunun 100. yılında Hezarfen Hattat Necmeddin Okyay (1883-1976)” başlıklı ve dış yüzünde Necmeddin Okyay’ın bir fotoğrafı, iki eseri ve içyüzünde kısa biyografisini içeren bir broşür yer almaktadır (Şekil 4.42).

Şekil 4.42 : “Doğumunun 100. yılında Hezarfen Hattat Necmeddin Okyay (1883-1976)” broşürü. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

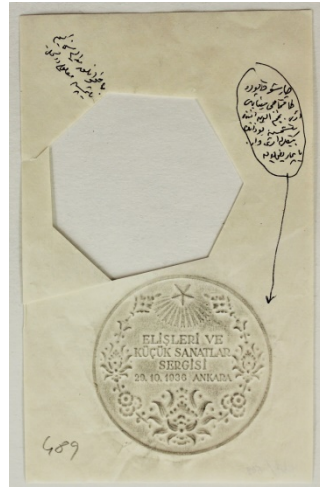
Dosyada Necmeddin Okyay'ın Süheyl Ünver'e yazdığı bir mektup bulunmaktadır. Mektup, Akademi'deki şubelerinde çalışıp vefat eden hocalarının ruhuna ithafen okutulacak mevlide davet ile ilgilidir.

Notlar arasında Süheyl Ünver'in yazısına benzemeyen bir el yazısı ile Arap harfleriyle yazılmış, dört sayfalık bir Necmeddin Okyay biyografisi bulunmaktadır. İçeriği incelendiğinde hayat hikâyesinin 1940'ların başında yazıldığı ortaya çıkmaktadır. Biyografinin kimi kısımları Necmeddin Okyay'ın ağzından kaleme alınmıştır³⁸.

Dosyadaki notlardan yalnızca iki tanesi Latin harfleriyle yazılmış ve daktilo edilmiştir. Bu notların birinde Necmeddin Okyay'ın güneş saatleri, muvakkit ve muvakkithaneler ile ilgili anlatısı bulunurken, diğerinde Necmeddin Efendi ile ilgili nükteli bir anekdot anlatılmaktadır:

Bazı not kâğıtlarının üzerinde ufak çizimler ve eskizler de bulunmaktadır. Ayrıca Necmeddin Okyay'ın kazanmış olduğu üç madalyanın kurşunkalemle alınmış kopyası da dosyada yer almaktadır. Bunlardan ilki, Okyay'ın 1931 yılında İstanbul'da düzenlenen “Birinci Bahçevanlık ve Tavukçuluk Sergisi”nde gülleri ile kazandığı madalyadır (Bkz. Şekil 4.16). Bu madalyayı kimin yaptığının bilinmediği notu bulunmaktadır. İkincisi 29.10.1936'da Ankara'da düzenlenen “Elişleri ve Küçük Sanatlar Sergisi”nde kazandığı madalyadır (Şekil 4.43.a). Dosyada madalyanın yalnızca bir yüzünün kopyası bulunmaktadır. Muhtemelen madalyanın diğer yüzünün kopyasının bulunduğu bölüm, yerinden kesilmiş görünmektedir. Dosyada bu madalya ile ilgili “Çarşıkapı'da kakmacı Ziya Bey eseri. Necmeddin Efendi yetişmiş. Bu zâtın binlerle eseri var. Yapmadığı yok” notu yer almaktadır. Son olarak da Necmeddin Efendi'nin layık görüldüğü Sanayi Madalyası'nın kopyası, küçük bir not ile birlikte arşivlenmiştir (Şekil 4.43.b). Bu notta “Sultan Reşat'tan Hakkı Bey yazılarını iğneledim. Saat aldım. Sultan Vahdettin'den Sanayi Madalyası aldım” yazmaktadır.

³⁸ Biyografinin orijinal nüshası ve transkripsiyonu EK E'de yer almaktadır.

(a)

(b)

Şekil 4.43 : Necmeddin Okyay'ın kazandığı madalyalardan: (a) Elişleri ve Küçük Sanatlar Sergisi, (b) Sanayi Madalyası. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Arap harfleriyle yazılmış diğer notların çoğunluğu hattatlara dair notlardır. Sami Efendi, Rakım Efendi, Halim Efendi, Ömer Vasfî Efendi, Şeyh Hamdullah notlarda adı geçen hattatlardan bazılarıdır. Bunun dışında Sükûti Dede, İbnülemin Mahmud Kemal, Kazım Dirik gibi şahsiyetlerden de söz edilmektedir. Ayrıca Üsküdar tekkeleri, Saraçlar Çeşmesi gibi yerler ve yapıların yanı sıra bir kısım bina kitabelerine dair notlar da dosyada yer almaktadır.

Hat sanatı dışındaki geleneksel sanatlarımızla ilgili olarak bir cilt süsleme tekniği olan zilbahar, mürekkep, kâğıtlar, zemin boyası gibi konulara dair notlara da dosyada rastlanmıştır.

Necmeddin Efendi'nin tarih düşürücülüğüne dair örnekler (Bkz. Bölüm 4.1) ve bazı şiirleri dosyadan incelenebilir. Bölüm 4.2'de yer alan ve Necmeddin Okyay'ın Süheyl Ünver'e yazmış olduğu şiir ile Süheyl Ünver'in Okyay'ın ölümünün ardından kaleme aldığı duyguları ve kendisine yazdığı mektup yine bu dosyada bulunmaktadır.

Dosyada bulunan defter, 22 Temmuz 1964 tarihinde Süheyl Ünver'in Murtaza Bey ile birlikte Necmeddin Efendi'yi ziyaretlerinde tutmuş olduğu notlarını içermektedir. Otuz üç yapraktan oluşan defterdeki notların tamamı hattatlara dairedir. Kimi notların yanında yer alan işaretlerden, defterin bazı bölümlerinin Süheyl Ünver tarafından başka bir yere geçirilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

4.3.2.3 Dosya No: 680 - Necmeddin Okyay

Arşivde bulunan 680 numaralı dosyanın üzerinde, dosya içinde toplam 182 belge olduğu belirtilmiştir. Ancak belgeler incelendiğinde dosyadaki dört defterin her yaprağının ayrı bir belge kabul edildiği anlaşılmıştır. 679 numaralı dosyadaki defterin tek bir belge kayıt edildiği de göz önünde bulundurularak karşılaştırmalarda ve toplam belge adedini hesaplamada karışıklığa neden olmaması adına, bu dosyadaki defterler de tek bir belge olarak değerlendirilmiştir. Buna göre dosyada incelenen toplam belge sayısı 149 adettir.

Dosyadaki belgeler ağırlıklı olarak çeşitli büyüklükteki kâğıt parçalarına ve defterlere tutulmuş Arap harfli Türkçe el yazısı notlardan oluşmaktadır. Bunun dışında fotoğraflar, matbu belgeler ve bir adet gazete kupürü bulunmaktadır.

İncelenen belgelerin türlerine göre dağılımı şöyledir (Çizelge 4.3):

Çizelge 4.3 : *Necmeddin Okyay* (Dosya No: 680)'de bulunan belge türleri ve adetleri.

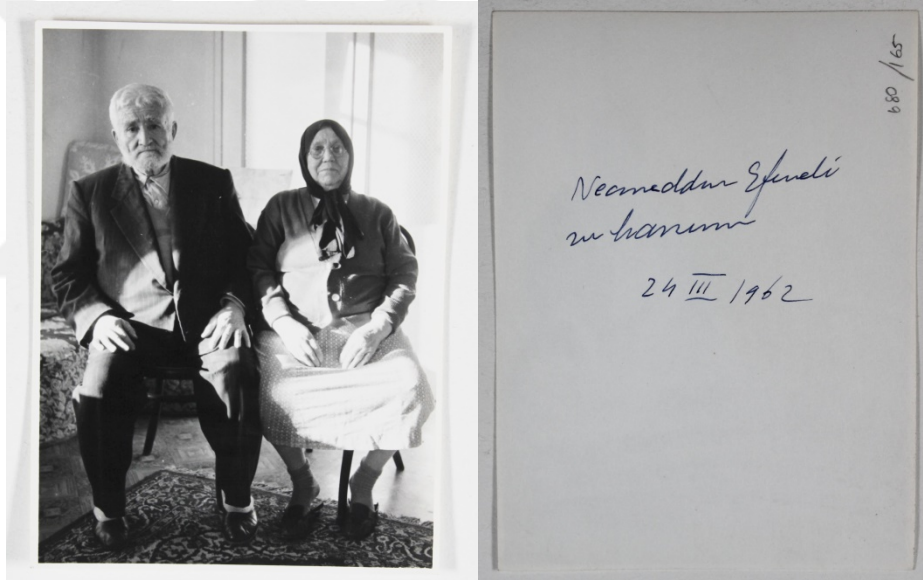
Belge Türü	Adet
Gazete kupürleri	1
Fotoğraflar	21
Resim ve matbular	6
El yazısı notlar	117
Defterler	4

Gazete kupürü, Necmeddin Okyay'ın ailesi tarafından verilen vefat ilanıdır. Ayrıca, Okyay'ın okçuluğu ile ilgili bir gazete kupürünün fotoğrafı da dosyada arşivlenmiştir.

Fotoğrafların birçoğu Necmeddin Okyay'ın çocukluk (Bkz. Şekil 4.3), gençlik ve orta yaş döneminde (Şekil 4.44) tek başına resmedildiği fotoğraflardır. Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey ve öğrencileriyle birlikte çektiği fotoğrafın (Bkz. Şekil 4.14) yanı sıra Süheyl Ünver'in Necmeddin Okyay'ı evinde ziyareti sırasında çekilmiş olan 1963 yılına ait bir grup fotoğrafı da bulunmaktadır (Bkz. Şekil 4.31). Ayrıca, Necmeddin Efendi'nin Toygartepe'deki evinin önünden Üsküdar'ın görünüşünün yer aldığı bir fotoğraf ve 1962 yılında hanımı ile çektiği bir diğer fotoğraf (Şekil 4.45) bu dosyada yer almaktadır.

Şekil 4.44 : Necmeddin Okyay. (*Necmeddin Okyay*, Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şekil 4.45 : Necmeddin Efendi ve hanımı, 24.3.1962. (*Necmeddin Okyay*, Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Fotoğraflar arasında Necmeddin Okyay'ın altı tanesi hatlarına (Bkz. Şekil 4.23 ve 4.24) ait olmak üzere toplam sekiz eserinin de fotoğrafı bulunmaktadır. Hat eserlerinin ikisi negatif olarak basılmıştır (Şekil 4.46). Dosyadaki Bandırmalı Ali Bey'e ait olduğu belirtilen Necmeddin Okyay yazısının iki kopyası daha 895/72 numaralı dosyada bulunmaktadır (Bkz. Şekil 4.52). Bunun dışında Necmeddin Okyay ta'likiyle, İran Şahı Rıza Pehlevi'nin 1934 yılında İstanbul ziyareti dolayısıyla Galata Köprüsü'nde kurulan tak üzerindeki yazısına ait bir fotoğraf dosyada yer almaktadır (Bkz. Şekil 4.27). Aynı fotoğrafın başka bir kopyası yine 895/72 numaralı

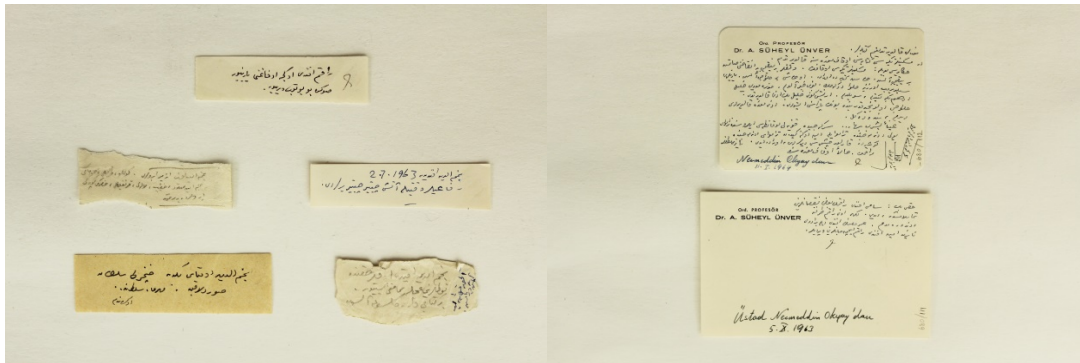
dosyada da yer almaktadır. Ayrıca, Necmeddin Efendi'nin üzerinde “Gel keyfim gel” yazısı yer alan yazılı ebrusu da bu dosyada bulunmaktadır (Bkz. Şekil 4.7)

Şekil 4.46 : Necmeddin Okyay yazısı. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Matbu belgeler arasında, Hasan Özönder tarafından Necmeddin Okyay'ın ölümü üzerine kaleme alınmış ve *İslamın İlk Emri Oku* dergisinin Ocak 1976 tarihli 164. sayısında yayımlanmış “Batan San’at Güneşimiz, Kırılan Kalemimiz: Necmeddin Okyay (1888-6 Ocak 1976)” başlıklı dört sayfalık makalesi yer almaktadır. Bunun yanı sıra, 9 numaralı dosyada üç nüshası daha bulunan Süheyl Ünver'in “Üstad Necmeddin Okyay” başlıklı daktilo edilmiş biyografi müsveddesi de bu dosyada saklanmaktadır³⁹.

Dosyada bulunan el yazısı Arap harfli Türkçe notların tamamı Necmeddin Efendi'den nakledilmiştir. Çoğunlukla hattatlara dair bilgiler içeren bu notlarda zaman zaman şiirler gibi çeşitli konulara değinen notlara da rastlanmıştır. Notların kimisi üzerine tarih düşülmüşken, bir kısmında tarih yer almamaktadır (Şekil 4.47).

Şekil 4.47 : Süheyl Ünver'in notlarından. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 680, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

³⁹ Söz konusu nüshaların bir örneği EK D’de verilmiştir.

Dosya içinde dört adet cep defteri bulunmaktadır. Arap harfleri ile kaleme alınmış olan bu defterlerde Süheyl Ünver, Necmeddin Okyay'ı ziyaretlerinde gerçekleştirdikleri sohbetleri kayda geçirmiştir. Defterlerde ağırlıklı olarak hattatlar ve hat sanatı ile ilgili notlar yer almaktadır. Defterlerle ilgili bilgiler şu şekildedir:

- 1. Defter: Sekiz yapraktan oluşmaktadır. Dış kapak üzerinde yer alan etikette “Hattat Üstad Necmeddin Okyay için defter” başlığı yer almaktadır. Defterin ilk sayfasına “Necmeddin Efendi’de, 3.7.1966” notu düşülmüştür. Defter içinde yer alıp yanına işaret konmuş olan notların 8 Ocak 1976 tarihinde, yani Necmeddin Okyay’ın ölümünden iki gün sonra, başka bir deftere aktarılmış olduğu belirtilmektedir.
- 2. Defter: On üç yapraktan oluşmaktadır. Defterin kapağında herhangi bir başlık bulunmamaktadır. İlk sayfanın başında “Necmeddin Efendi’de, 28.8.1965” notu bulunmaktadır. Defterde, 1965 yılı içinde gerçekleştirdiği diğer ziyaretlerinde aldığı notlar da tarih belirtilerek yer almaktadır. Defterin kapağına düşülen notta “Yazı notlarını aldım, 18.1.1976” denilmektedir.
- 3. Defter: Beş yapraktan oluşmaktadır. Bu deftere de bir isim verilmemiştir. Defterin ilk sayfasına “Necmeddin Efendi Hocamızda, 30.7.1965” yazılmıştır. Defter içindeki bazı notların işaretlenerek başka bir deftere aktarıldığı görülmektedir.
- 4. Defter: Yedi yapraktan oluşmaktadır. Defterin dış kapağında “Okyay Nâme II” başlığı yer almaktadır. İlk sayfaya “Necmeddin Efendi Hocamızda, 19 Ocak 1965” notu yazılmıştır. Defter içinde ayrıca “6 Şubat 1965” ve “19.2.1966” tarihi düşülmüş notlar da bulunmaktadır. Dosyadaki diğer defterlerdeki gibi bu defterde bulunan bazı notlar işaretlenmiştir. Defterin iç kapağında da şu not yazılıdır: “Hattatlar hakkında olanları topladım, 20.1.1976, ayrı bir deftere yazıldı”.

4.3.2.4 Dosya No: 681 - Necmeddin Okyay

Necmeddin Okyay isimli 681 numaralı dosyada el yazısı notlar, gazete kupürleri, takvim sayfaları, resimler, fotoğraflar ve fotoğraf negatifleri olmak üzere toplam 67 belge bulunmaktadır. Ancak dosyada yer alan iki adet fotoğraf negatifine (belge no: 54-1 ve 54-2) ayrı numaralar verilmeyip 54 numaralı belgenin altında

numaralandırıldığından dosya üzerinde tanımlanmış belge sayısı 65 olarak belirtilmiştir. Dosyada bulunan belgelerin dağılımı şu şekildedir (Çizelge 4.4):

Çizelge 4.4 : *Necmeddin Okyay* (Dosya No: 681)’de bulunan belge türleri ve adetleri.

Belge Türü	Adet
Gazete kupürleri	6
Fotoğraflar	11
Resim ve matbular	1
El yazısı notlar	49
Defterler	-

Dosya içinde, Necmeddin Okyay’ın ölümünün ardından kendisiyle ilgili yazılmış ve 15.1.1976 tarihli Hayat Mecmuası’nda yayımlanmış olan iki yazı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Prof. Emin Barın tarafından kaleme alınmış olup “93 yaşında kaybettiğimiz, eski Türk el sanatlarının büyük ustası Hattat Necmeddin Okyay” başlığını taşımaktadır. “Bir sanat hazinesini gömdük” başlıklı diğer yazı M. Uğur Derman tarafından yazılmıştır.

Ayrıca, Tercüman gazetesinin eki İnci’de Lerzan Öke’nin “Haftanın San’at Olayları” adlı köşesinde “90 Yaşındaki Meşhur Hattatımız Necmettin Okyay” başlığıyla 18.8.1970 tarihinde yayımlanan bir yazı daha bulunmaktadır.

Ne zaman ve nerede yayımlandığı belirtilmemiş olan, okçuluk konulu bir gazete haberinde de Necmeddin Okyay’dan söz edilmektedir (Bkz. Şekil 4.12). Okyay’ın fotoğrafının da bulunduğu haberde kendisiyle ilgili şunlar yazılmıştır:

OKÇUBAŞI – Bugün hayatta olan Necmettin Okyay Hoca, ömrünün 50 yılını okçuluğa harcamıştır. Sade yayı 17 ayrı parçadan yapılan bu ince sanatta Hoca, bugün tek kalmış kimsedir. Fotoğraf onu evinde kendi eliyle yaptığı okları ve çeşitli ok araçlarını gözden geçirirken göstermektedir.

Bunların dışında, gazeten kesilmiş bir kare bulmaca ve Osmanlı Bankası Takvimi’nden alınmış 13-14 Kasım 1965 tarihli iki sayfa dosyada saklanmıştır. Takvim sayfalarının ön yüzünde miladî tarihle birlikte hicrî ve rumî tarihlerde belirtilmiş, sayfanın alt bölümünde ise özlü sözlere yer verilmiştir. Arka yüzde ise şiirler, günün önerilen yemek menüsü, rüya tabirleri, ünlü bilim adamı ve sanatçılarla ilgili bilgiler yer almaktadır. Sayfaların üzerine herhangi bir not düşülmemiştir.

Dosyada Necmeddin Okyay'dan ta'lik icazeti almış olan öğrencisi Numan Batur'a ait bir kartvizit bulunmaktadır.

Fotoğraflar arasında, Necmeddin Okyay'ın görüntülediği dört adet fotoğraf bulunmaktadır. Bunlardan ikisi, 17.11.1961 tarihinde Okyay'ın tedavi olmak üzere bulunduğu Gureba Hastanesi'nde çekilmiştir ve fotoğraflarda Süheyl Ünver de yer almaktadır (Şekil 4.48). Bir başka fotoğraf ise Necmeddin Okyay'ın, vefatından kısa bir süre önce Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer'i ziyareti sırasında çekilmiştir. Fotoğrafın arkasına "Hakkı'nın son günlerinde Necmeddin Efendi ile" notu düşülmüştür (Şekil 4.49).

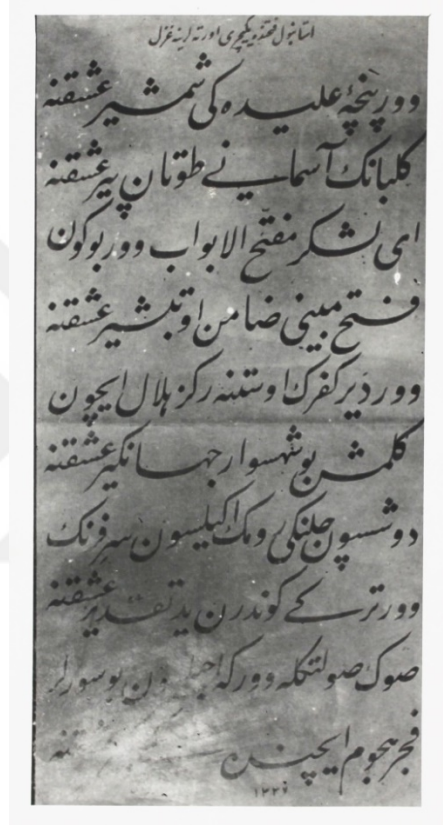
Şekil 4.48 : Gureba Hastanesi'nde çekilen fotoğraf ve fotoğrafın arkası, 17.11.1961. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 681, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şekil 4.49 : Hakkı (Altunbezer)'nın son günlerinde Necmeddin Efendi ile çekilen fotoğrafı ve fotoğrafın arkası, 1946. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 681, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Ayrıca 679 numaralı dosyada da bulunan, bir mezar taşının görüntülediği ve arkasına "Üsküdar Ağa Hamamında, 1926" notu düşülen üç adet fotoğraf arşive dâhil edilmiştir.

Necmeddin Efendi'nin 1906 yılında Filibeli Hacı Arif Efendi'den aldığı sülüs ve nesih icazetnamesinin bir örneği bu dosyada da yer almaktadır (Bkz. Şekil 4.9). Diğer bir kopyası 9 numaralı dosyada bulunmaktadır. Bunların dışında dosyada, Necmeddin Okyay hattıyla yazılmış Yahya Kemal Beyatlı'nın "İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel" başlıklı şiirinin fotoğraflanmış bir kopyası bulunmaktadır (Şekil 4.50). Fotoğrafın arkasında, eserin orijinalinin Tıp Tarihi Enstitüsü'nde olduğu belirtilmiştir.

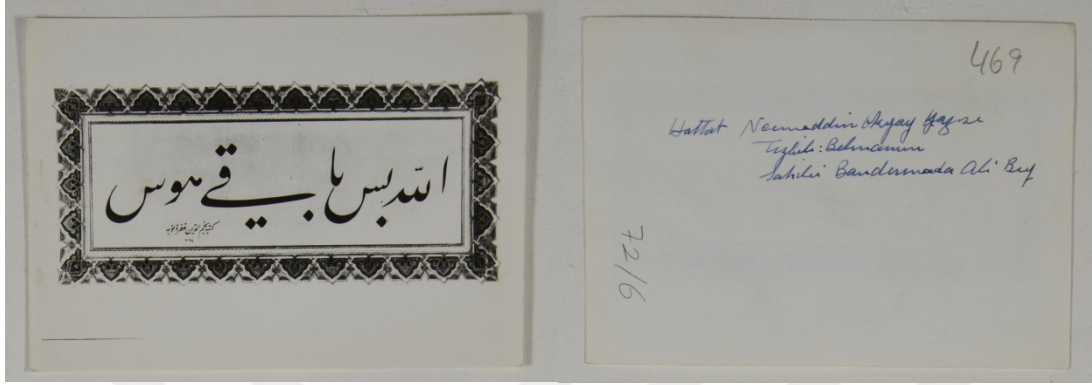
Şekil 4.50 : Yahya Kemal Bey'in şiiri, aslı enstitüde, Necmeddin Efendi hattıyla. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 681, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Dosyada bulunan el yazısı notlar Arap harfleri ile kaleme alınmıştır. Notların tamamı Necmeddin Okyay'dan nakledilen, hat sanatı ve hattatlara dair notlardır.

4.3.2.5 Dosya no: 895/72 - Zarflar/Necmeddin Okyay

Süheyl Ünver Koleksiyonu'nda yer alan 895 numaralı "Zarflar" dosyasının içindeki 72 numaralı zarf Necmeddin Okyay ismini taşımaktadır. Zarfın içinde on iki adet fotoğraf ve bir kâğıt parçasına yazdığı tek satırlık bir not bulunmaktadır. Zarfın kendisi ile birlikte, dosyadaki toplam belge sayısı on dördtür. İncelenen belgelerin türlerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir (Çizelge 4.5):

Arşivlenen fotoğraflar arasında Necmeddin Okyay’a ait hat levhalar (Şekil 4.52 ve 4.53) ve İran Şahı Rıza Pehlevi’nin 1934 yılındaki İstanbul ziyareti için köprüde kurulan tak üzerinde yer alan 14 x 2,5 metre boyutlarındaki Necmeddin Okyay ta’lik eseri (Bkz. Şekil 4.27) bulunmaktadır.

Şekil 4.52 : Hattat Necmeddin Okyay yazısı fotoğrafı ve fotoğraf arkası.
(Zarflar/Necmeddin Okyay, Dosya No: 895/72, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şekil 4.53 : Necmeddin Okyay’a ait hat levha fotoğrafı. (Zarflar/Necmeddin Okyay, Dosya No: 895/72, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Dosyada yer alan icazetname, Necmeddin Okyay’ın 1918 yılında Medresetü’l-Hattâtîn’den mezun olurken “sülüs celîsi ve tuğra-yı hümayun muallimi İsmail Hakkı” tarafından verilen sülüs celîsi icazetnamesi olup aynı zamanda Medresetü’l-Hattâtîn diplomasıdır (Bkz. Şekil 4.10).

Ünver prensip olarak israftan kaçındığı ve her türlü kâğıt ve benzeri malzemeyi yeniden değerlendirmeyi tercih ettiğinden, arşivine koymak üzere topladığı bu belgeleri korumak için de daha önce kendisine hitaben İsviçre’den gönderilmiş bir mektubun zarfını kullanmıştır.

4.4 Değerlendirme

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde yapılan çalışmalarda, Hezarfen Hattat Necmeddin Okyay için hazırlanmış olan toplam üç defter ve beş dosya tespit edilmiştir:

- Defter No: 256, *Ebru Defteri*
- Defter No: 1071, *Necmeddin Okyay Nâme*
- Defter No: 1072, *Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları*
- Dosya No: 9, *Hattat Necmeddin Okyay*
- Dosya No: 679, *Necmeddin Okyay*
- Dosya No: 680, *Necmeddin Okyay*
- Dosya No: 681, *Necmeddin Okyay*
- Dosya No: 895/72, *Zarflar/Necmeddin Okyay*

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde katalog tarama sistemi üzerinden ise Necmeddin Okyay ile ilgili yalnızca üç defter ve üç dosyaya ulaşılabilmektedir. Diğer iki dosya (Dosya No: 681 ve Dosya No: 895/72) Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi'nde doğrudan arşiv taraması yapılırken tespit edilmiştir. Konu arşiv sorumluları ile görüşüldüğünde, arşivde bulunan eserlerden yalnızca bir bölümünün katalog tarama sistemine aktarılmış olduğu bilgisi alınmıştır. Kütüphane kataloğunda, defter ve dosya adları dışında söz konusu eserlerin içerikleri ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

İncelenen dosyalar içindeki malzemeler tasnif edilmemiş durumda saklanmaktadır. Belge türlerine veya konu başlıklarına göre herhangi bir sıralama veya gruplama söz konusu değildir. Belgeler dosyalara gelişigüzel yerleştirilmiştir. Konservasyon sürecinde ilgili arşiv malzemeleri sıralanırken yalnızca belgelerin ebatları dikkate alınmıştır. Bu karışıklık, içinde yüzlerce belge bulunan dosyaların incelenmesini güçleştirmektedir.

Araştırmada belge sayısı, çeşitlilik ve nitelik açısından oldukça zengin bir arşiv malzemesi ile karşılaşmıştır.

İncelenen belgeler arasında fotoğraflar, el yapımı eserler (ebru, hat vb.), matbu belgeler, gazete kupürleri, mektuplar, çizimler, el yazısı notlar gibi çok çeşitli

nitelikte malzeme bulunmaktadır. Necmeddin Okyay'ın farklı yaş dönemlerine ait bireysel fotoğraflarının dışında, ailesine ve dostlarına ait fotoğraflar da dosyalarda mevcuttur. Okyay'ın icazetnameleriyle hat ve ebru çalışmalarına ait örnekler, kimi zaman orijinalleriyle kimi zaman fotoğraflarıyla dosyalarda yerini almıştır. Ünver, Necmeddin Okyay'ın kazanmış olduğu madalyaların da kopyalarını çıkartarak dosyalarında saklamıştır. Okyay'ın doğrudan Süheyl Ünver'e göndermiş olduğu mektupların yanı sıra, çeşitli vesilelerle Necmeddin Okyay ile bağlantılı olarak yapılmış yazışmalar da müsveddeleriyle birlikte saklanmıştır. Ünver, Okyay'ın vefat ilanı ile birlikte vefatından önce ve sonra gazete ve dergilerde Okyay ile ilgili yayımlanan yazıları da arşivine koymuştur. Biriktirdiği malzemeler arasında kitaplardan yırtılmış bölümler, broşürler, davetiyeler, kartvizitler, makbuzlar bulunmaktadır. Dosyalarda ayrıca Ünver'in, Necmeddin Okyay'ın ölümü ardından hocasına yazdığı bir mektup ve duygularını kaleme aldığı çeşitli notlar yer almaktadır. Ayrıca, Okyay henüz hayattayken kaleme alınmış olan biyografi taslakları da mevcuttur. Arşivdeki malzemenin büyük çoğunluğunu, Süheyl Ünver'in gerek defterlerine gerekse küçük kâğıt parçalarına yazarak dosyalarda sakladığı el yazısı notlar oluşturmaktadır.

Süheyl Ünver'in ağırlıklı olarak Necmeddin Okyay ile gerçekleştirdiği sohbetler sırasında tuttuğu bu notlar, engin bir bilgi kaynağı durumundadır. Ünver, hocası ile sıkça gerçekleştirdiği bu sohbetlerde her seferinde bilinmeyen ve bir yerde yazılmayan çok önemli bilgiler edindiğini ve hocayı dinleyen diğer ziyaretçilerin aksine tüm dinlediklerini kaydederek muazzam malzemeler topladığını belirtmektedir (Ünver, Dosya No: 679).

Arşivdeki notlardan Okyay'ın şahsı ile ilgili türlü bilgilere ulaşılabilmektedir: Hayatı, ailesi, dostları, hocaları, eğitimi, çalışmaları, el yapması eserleri, şiirleri, düşürdüğü tarihler, hastalıkları, anekdotlar, vb. Bunun ötesinde Türk kültür ve sanat hayatında önemli bir yeri olan, kültür-sanat ve düşünce dünyasının birçok önemli şahsiyetini yakından tanımış ve hem Osmanlı hem Cumhuriyet dönemi tarihine çeşitli yönleriyle şahitlik etmiş olan Hezarfen Necmeddin Okyay'ın zengin deneyim, birikim ve hatıraları bu notlarla kayda geçmiştir. Ünver, Necmeddin Okyay'dan nakledilen bu notlarla Üsküdar ve çevresi, tarihi yerler ve yapılar, bina kitabeleri, sanatkârlar ve eserleri, âlimler, düşünce adamları, şairler, şiirler, tasavvuf, Türk folkloru, tıbbî folklor, bilim tarihi gibi çok çeşitli konularda bilgiler toplamıştır.

Fakat Ünver hepsinin ötesinde “*devrinin en büyük Türk ince sanatları üstad-ı bî-nazîri*” olarak nitelediği (Ünver, Dosya No: 679) hocasından geleneksel Türk sanatlarının her dalına dair ve özellikle hat sanatı ve hattatlara dair çok değerli bilgiler derlemiştir. Bu muazzam not arşivi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi’nde belirtilen defter ve dosyalarda araştırmacıların bilgisine sunulmuştur.

Arşiv taraması sırasında, Necmeddin Okyay özelinde hazırlanan bu defter ve dosyalar dışında, çeşitli defter ve dosyalar içinde de Okyay ile ilgili münferit notlara rastlanmıştır (Bkz. Ünver, Dosya No: 254).

Bölüm 4.1’de yer alan Necmeddin Okyay biyografisi ile Okyay-Ünver ilişkisinin irdelendiği bölüm 4.2’de, mümkün olduğunca mevcut arşiv malzemesinden yararlanılmış ve sunulan bilgiler pek çok noktada incelenen belgelere dayandırılmıştır.

Dosyalarda yer alan tasnif edilmemiş belgeler analiz edilirken, türleri açısından büyük çeşitlilik gösteren söz konusu malzeme gazete kupürleri, fotoğraflar, resim ve matbular, el yazısı notlar, defterler olmak üzere beş alt başlıkta değerlendirilmiştir. Süheyl Ünver arşivinde bulunan Necmeddin Okyay dosyalarındaki tüm belgelerin türlerine göre dağılımı aşağıda verilmiştir (Çizelge 4.6):

Çizelge 4.6 : Necmeddin Okyay dosyalarındaki belgelerin türlerine göre dağılımı.

Dosya No	Dosya Adı	Gazete Kupürleri	Fotoğraflar	Resim ve Matbular	El Yazısı Notlar	Defterler
9	<i>Hattat Necmeddin Okyay</i>	-	21	36	48	-
679	<i>Necmeddin Okyay</i>	1	3	4	221	1
680	<i>Necmeddin Okyay</i>	1	21	6	117	4
681	<i>Necmeddin Okyay</i>	6	11	1	49	-
895/72	<i>Zarflar/Necmeddin Okyay</i>	-	12	1	1	-
Toplam		8	68	48	436	5

İlgili dosyalarda tespit edilen toplam belge adetleri, arşiv dosyaları üzerinde belirtilen kayıtlı belge adetlerine göre farklılık göstermektedir. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi tarafından kayıt altına alınan belge adetlerinin kendi içinde de tutarsızlıklar içerdiği ve belge numarası verilirken belli bir standart sağlanmadığı tespit edilmiştir. Arşivde, toplam seksen yapraktan oluşan üç defterin dışında, incelenen beş dosyada toplam 599 adet belge kayıtlıdır. Oysa yapılan çalışmada incelenen dosyalardaki belge sayısı toplam 565 olarak hesaplanmıştır. Dosya bazında kayıtlı ve tespit edilen belge adetleri Çizelge 4.7’de verilmiştir.

Çizelge 4.7 : Dosyalardaki belgelerin kayıtlı olan ve tespit edilen adetleri karşılaştırma tablosu.

Dosya No	Dosya Adı	Kayıtlı Belge Adedi	Tespit Edilen Belge Adedi ⁴⁰	Adet Farkı
9	<i>Hattat Necmeddin Okyay</i>	108	105	-3
679	<i>Necmeddin Okyay</i>	230	230	-
680	<i>Necmeddin Okyay</i>	182	149	-33
681	<i>Necmeddin Okyay</i>	65	67	+2
895/72	<i>Zarflar/Necmeddin Okyay</i>	14	14	-
Toplam		599	565	-34

Söz konusu farklılığın en büyük nedeni, dosyalar içinde yer alan defterlerdir. Zira bu defterlerin kimisi tek bir belge olarak kaydedilirken, kimi defterlerin her yaprağı ayrı bir belge olarak kayıt altına alınmıştır. Gerçekleştirilen çalışmada, karşılaştırmaların sağlıklı yapılabilmesi ve toplam belge adedini hesaplamada karışıklığa neden olmaması adına, dosyalardaki tüm defterler tek bir belge olarak değerlendirilmiştir. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi’nde kayıtlı olan Necmeddin Okyay hakkındaki üç defterin yanı sıra dosyalarda tespit edilen diğer defterlerle birlikte defter sayısı sekize ulaşmaktadır. Tüm defterlerin yaprak sayıları toplamı 151’dir (Çizelge 4.8). Buna göre, çalışmada incelenen Necmeddin Okyay hakkındaki toplam belge adedi, her defter tek bir belge kabul edilirse 568 olmakta; defterlerin her yaprağı ayrı bir belge kabul edildiği takdirde ise 711’e ulaşmaktadır.

⁴⁰ Dosyalarda yer alan her defter tek bir belge olarak kabul edilmiştir.

Kayıtlı ve tespit edilen belge adetleri arasındaki farkın bir diğer nedeni ise, dosyalardaki fotoğraf negatiflerine ayrı bir belge numarası verilmemiş olmasıdır. Bu nedenle dosyalar üzerinde belirtilen kayıtlı belge adetleri içinde sayılmamaktadırlar. Negatifler dosyaların içinde ayrı zarflara konarak toplam adetleri yalnızca o zarfların üzerine ayrıca not edilmiştir. Diğer yandan, bazı belge numaralarına ait belgeler dosya içinde bulunamamıştır. Bu durum ya belge numaraları tanımlanırken yanlışlıkla atlamalar yapıldığını ya da ilgili belgelerin kaybolduğunu düşündürmektedir.

Çizelge 4.8 : Katalogda kayıtlı defterler ile dosyalardaki defterlerin yaprak sayıları.

Defter No	Defter Adı	Yaprak Sayısı
256	<i>Ebru Defteri</i>	47
1071	<i>Necmeddin Okyay Nâme</i> (iki defter)	25
1072	<i>Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattâtîne Katkıları</i>	8
-	- (Dosya No: 679)	34
-	<i>Hattat Üstad Necmeddin Okyay için defter</i> (Dosya No: 680)	9
-	- (Dosya No: 680)	14
-	- (Dosya No: 680)	6
-	<i>Okyay Nâme II</i> (Dosya No: 680)	8
Toplam		151

Necmeddin Okyay ve Süheyl Ünver'in Medresetü'l-Hattâtîn'deyken yaptıkları 1917 yılına ait ebru örneklerini içeren ve 1974 yılında derlenen 256 numaralı *Ebru Defteri* hariç tüm defterler Arap harfleriyle, rik'a hatla kaleme alınmıştır. Dosyalarda bulunan az sayıdaki matbu belgede günümüz Türkçesi kullanılmasına karşın, dosyaların ağırlıklı içeriğini oluşturan el yazısı notların hemen hemen tamamı da yine Arap harfleriyle yazılmıştır. Defterlerde bulunan yazılara herhangi bir fotoğraf veya resim eşlik etmemektedir.

1072 numaralı *Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattâtîne Katkıları* defterinde Süheyl Ünver, Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin Efendi'nin hat ve hattatlara dair eseri *Tuhfe-i Hattâtîn*'e Necmeddin Okyay tarafından yapılan ekleme ve düzeltmeleri derlemiştir. Necmeddin Okyay kendisinde bulunan Arap harfleriyle yazılmış matbu *Tuhfe-i Hattâtîn* nüshasını derkenarlarla zenginleştirmiş; Ünver de derkenarlardaki

bu kişisel notları Uğur Derman'da bulunan nüsha üzerinden 1976 yılında defterine aktarmıştır. 2014'te ilk kez Latin harfleriyle basılan *Tuhfe-i Hattâtîn*'de, Ünver'in defterindeki söz konusu notlar hiçbir değişikliğe uğramadan "Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattâtîn'e Katkıları" başlığı ile yayımlanmıştır.

Arşivde bulunan diğer defterler, defterlerin başına düşülen notlardan anlaşıldığı üzere, Süheyl Ünver'in 1960'lı yıllarda Necmeddin Okyay'a yaptığı ziyaretler sırasında tuttuğu notları içermektedir. Ünver her zamanki alışkanlığı doğrultusunda, Okyay ile yaptığı sohbetleri defterlerine kaydetmiştir. Notlarda ağırlıklı olarak Necmeddin Okyay'dan nakledilen hat sanatı ve hattatlara dair bilgiler bulunmaktadır. Bu defterlerden birinden seçtiği notları Ünver 1982 yılında derleyerek 1071 numaralı *Necmeddin Okyay Nâme* defterini hazırlamıştır. Seçilen notların alındığı ilk defter de yeni hazırlanan defterin arkasına atışlanmış olarak arşivde saklanmaktadır. Ünver tuttuğu notlardan seçtiklerini olduğu gibi, herhangi bir ek çalışma yapmadan yeni deftere aktarmıştır. Kullanılan dil, el yazısı ve yazı akışı incelendiğinde 1071 numaralı *Necmeddin Okyay Nâme* defterinin nihai bir eser olmadığı sonucuna varmak mümkündür.

Defterlerin kapaklarında, Ünver'in tutmuş olduğu notları ne zaman ve neden tekrar tarayıp farklı bir yere aktardığına dair küçük notlar tespit edilmiştir. Öte yandan, dosyalarda bulunan defterlerin içindeki notların yanı sıra, küçük kâğıt parçalarına yazılarak arşivde saklanan bazı notlarda da başka yere aktarıldıklarına dair işaretler bulunmaktadır.

Defter ve dosya incelemeleri sırasında tespit edilen noktalardan yola çıkarak Süheyl Ünver'in çalışma yöntemi hakkında ipuçları elde edilebilmiştir. Buna göre, gerçekleştireceği ziyaretler öncesinde bir hazırlık yaparak sormak istediği soruları belirlediği ve sohbeti sorduğu sorularla yönlendirdiği görülmektedir. Sohbetler sırasında Ünver, Necmeddin Okyay'ın tüm konuşmalarını not ederek kayıtlara geçirmiştir. Notlarını gerek yanında bulundurduğu cep defterlerine gerekse o an bulabildiği kâğıt parçalarına yazmıştır. Yazılarının çoğuna, nerede ve hangi tarihte yazıldıklarına dair bir not düşülmüştür. İlgilendiği konuyla ilgili hiçbir malzemeyi atmamış, duyduğu tüm bilgileri ve erişebildiği tüm belgeleri toplamış, makbuzlar ve tüm yazılarının müsveddeleri de dâhil olmak üzere her şeyi arşivinde saklamıştır. Prensip olarak israftan kaçınan Ünver, her türlü kâğıt ve benzeri malzemeyi yeniden değerlendirmeyi tercih ettiğinden defterlerinin bir kısmını kendisi yapmış ve arşivine

koymak üzere topladığı belgeleri ve notlarını da daha önce kullanılmış olan zarflarda biriktirip ardından dosyalamıştır. Not arşivindeki bu kayıtları, zaman zaman kendi çalışmaları için yeniden değerlendirmiş ve yeni çalışma konusu doğrultusunda süzgeçten geçirerek çalışmada hangilerini kullanacağını belirlemiştir. Notlarını hangi amaçla ve hangi tarihte gözden geçirdiğini de defterler üzerine not etmiştir. Seçtiği notlarını doğrudan çalışmasına aktarmış, bu notlarla ilgili fişler hazırlamış ve bu notlardan derlediği yeni defterler oluşturmuştur.

Süheyl Ünver'in Necmeddin Okyay hakkında oluşturduğu arşiv üzerinde çeşitli dönemlerde çalıştığı, notlarını derleyerek yeni defterler hazırladığı ve Okyay ile ilgili yeni eser hazırlıkları içinde olduğu notlarından anlaşılmaktadır. Ancak 1071 numaralı defteri hariç, yeni hazırladığı defterlerin hiçbirisi Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde bulunamamıştır. Buradaki arşiv malzemesinde nihai bir çalışması bulunmayıp, defter ve dosyalardaki notları ham haldedir.

1071 numaralı defterin ekinde bulunan defterin üzerinde yer alan “Necmeddin hazretin kırkambarı heyet-i umumiyesi de bir makale olur” notundan da yola çıkarak yapılan detaylı literatür araştırmasında, Ünver'in Necmeddin Okyay hakkında yazdığı bir makaleye rastlanmamıştır.

679 numaralı dosyadaki notları arasında bulunan bir kâğıt üzerinde, Okyay'ın 5 Ocak 1976'daki vefatının ardından, hocasına hitaben yazdığı notta Ünver şöyle demektedir: “[...] Bu müddet zarfında 60 sene zarfında senden işitip aldığım notların bu sefer yalnız hattatlar ve yazıları hakkında sözlerini yeniden eski fişlerinden alıyorum. Sonra bunları sıralayıp hakkında kendime mâl etmeyerek sırf sizin olacak bir eser hazırlıyorum. İnşallah bu toplanan size hayır dualar kazandıracak”. Bu bilgi, defterler üzerinde bulunan ve yukarıda da paylaşılan, Necmeddin Okyay'ın hat sanatı ve hattatlar ile ilgili notlarını tarayıp bunları topladığını ve yeni defterlere aktardığını belirttiği 8-18-20 Ocak 1976 tarihli notlarla örtüşmektedir. Oysa Süheyl Ünver'in yayınları arasında hocasına söz verdiği bu tür bir esere rastlanmamıştır. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde de, Ünver'in üzerinde çalıştığı bu konudaki yeni hazırladığı fişler veya defterler bulunamamıştır. Bu defterler kaybolmuş olabileceği gibi, arşivde bulunan diğer dosyaların veya bölüm 3.3'te ayrıntıları verilen diğer Süheyl Ünver arşivlerindeki dosyaların arasına da karışmış olabilir.

İlgili defterler kayıp da olsa, Ünver'in asıl notları arşivinde koruma altındadır. Geleneksel Türk sanatları tarihi açısından -özellikle hat sanatı alanında- çok değerli bilgiler içeren zengin arşiv malzemeleri, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde araştırmacılara açılmış ve Ünver'in vasiyeti doğrultusunda değerlendirilmeyi beklemektedir.

5. SONUÇLAR

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, geçtiğimiz yüzyılın kültür, sanat ve düşünce hayatının en önemli isimlerinden biri olmuştur. Akademisyen, hekim, tıp tarihçisi, bilim tarihçisi, sanat tarihçisi, müzehhip, ressam ve arşivcidir. Çalışmalarının merkezine Türk kültürünü almış ve Türk kültürünün her yönüyle ilgilenmiştir. Çok yönlü bu bilim, sanat ve düşünce insanı, Cumhuriyet Türkiye'si'nin kültürel dünyasının şekillenmesinde ve Osmanlı İmparatorluğu ile tarihi sürekliliğin sağlanmasında önemli çalışmalarda bulunmuştur. Çalışmalarıyla özellikle, yaşadığı dönemde kaybolmaya yüz tutan geleneksel Türk sanatlarının yeniden canlanmasını sağlamış ve bu alanda bir reform gerçekleştirmiştir. Seksen sekiz yıllık yaşamı boyunca, bir insan ömrüne sığması inanılmaz üretkenlikte çalışarak yoğun araştırmalar yapmış, 60.000 civarında yazma eser incelemiş, 2000'e yakın yayın yapmış, 5000'in üzerinde sanat eseri üretmiş; kırk yıllık akademik hayatı boyunca binlerce öğrenci yetiştirmiştir. Türk milletinin “şifahilik hastalığı” ile savaşmayı bir misyon edinerek, gelecek nesillere bırakmak üzere Türk kültürü ile ilgili gördüğü ve duyduğu her şeyi kayıt altına almıştır. Bu sayede çok zengin bir notlar arşivi kuran Ünver, her şeyi bilmekten ziyade neyin nerede olduğunu bilmenin önemine inanmıştır. Bu inanç ve yaklaşımla kurduğu arşivinde binlerce defter ve yüzbinlerce not bulunmaktadır. Ünver'in Türk milletine bıraktığı en büyük miras, Türk kültürünün hazinesi niteliğindeki bu zengin arşividir.

Ünver'in çalışmalarında, yaşamış olduğu dönemin önemli etkileri görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde yaşayan Ünver, hem batı hem de doğu terbiyesi almıştır. Bir yandan klasik medrese formasyonuna sahip ve geleneksel Türk kültürüne hâkim bir doğu bilimcisi, diğer yandan batı dillerini konuşan yurt dışında yaşamış ve çalışmış bir hekimdir. Bu sayede Süheyl Ünver hem batı hem de doğu çalışma yöntemlerini öğrenme olanağı bulmuş ve her iki yaklaşımı çok iyi sentezlemiştir. Ayrıca dönemin olanaklarını en üst düzeyde kullanıp büyük üstatlardan ders alarak hüsn-i hat, minyatür, tezhip ve benzeri geleneksel Türk sanatlarında kendini yetiştirmiştir. Sanata olan ilgisi ve yeteneğinde şüphesiz sanatkâr bir aileden gelmesinin de büyük etkisi olmuştur.

Ünver'in çok yönlülüğün kaynağı da buradadır. Ünver, toplumun ilerleyebilmesi için insanın dikey gelişimi kadar yatay gelişiminin de gerekli olduğunu savunur. Öğrencilerine de her zaman tavsiyesi yalnızca mesleklerinde uzmanlaşmayıp, kendilerini farklı alanlarda da geliştirmeleri yönünde olmuştur.

Çocukluğunda aldığı terbiyeyi ve yaşayış tarzını tüm yaşamı boyunca sürdürmüş, hiçbir konuda aşırıya gitmeden mütevazı bir hayat yaşamıştır. Çok genç yaşta babasını kaybetmiş olmasının da etkisiyle, davranışlarını çocukluğundan itibaren şartlamış ve hayatının odağını “çalışmak” olarak belirlemiştir. Bitmek tükenmek bilmeyen bir enerji, araştırma gücü, öğrenme ve öğretme merakı ile sürekli çalışarak dolu dolu bir hayat yaşamıştır. Baba figürünün eksikliğini ise, hayatına giren ve kendisine örnek aldığı Hoca Ali Rıza Bey, Abdülaziz Mecdi Tolun, Akil Muhtar Özden gibi değerli hocalarıyla gidermeye çalışmıştır.

Gerçekleştirdiği çalışmalarda, tıp eğitimi alması sayesinde edindiği pozitif bilim formasyonunun etkisi yadsınamaz. Pozitif bilimler konusunda yıllarca çalışmak, kendisinde sağlam bir analitik ve metodolojik yaklaşım oluşmasını sağlamıştır. Zengin arşivini kurarken, bilgiyi toplar ve sınıflandırırken bu formasyonundan yararlanmıştır. Belgeleme konusunda, Türk kültür tarihinde örnek gösterilebilecek sayılı insanlardandır. Türk tıp, kültür ve sanat tarihi ile ilgili -kendi ilgi alanına girsin veya girmesin- topladığı bilgi hazinesini gerek arşivi, gerekse ömrü vefa ettiği sürece gerçekleştirdiği yayınlar aracılığıyla cömertçe paylaşmıştır. Atatürk'ün bu yöndeki düşünceleri doğrultusunda, hocası Akil Muhtar Özden'in de yönlendirmeleriyle, tespit ettiği önemli her bilgiyi hemen yayınlamaya gayret etmiştir. Elindeki bilgiyi ve olanakları güncel kılmak, değerlendirmek, geliştirmek ve yaymak için büyük çaba göstermiştir.

Ünver'in başarısının sırlarından biri de, geçmişini incelerken geçmişe takılı kalmayıp geçmişten güç alarak bugüne uygulamayı bilmiş olmasıdır. Geçmiş, bugünü ve geleceği bir bütün olarak ve her zaman bir devamlılık içinde görmüştür. Bu sayede genç nesillere de ulaşabilmiş, eğitimci olarak hep toplayıcı, iletici ve güncel kalabilmiştir. Ayrıca bir bilim ve sanat insanı olarak bireyle uğraşmış olmasına karşın her zaman toplumsal pencereden bakmıştır. Büyük resmi daima göz önünde tutmuştur.

Süheyl Ünver aynı zamanda çok iyi bir gözlemcidir. Genç yaşından itibaren tüm gördüklerini, duyduklarını, okuduklarını küçük defterlere notlar ve çizimler olarak aktarmıştır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş dönemindeki ciddi dönüşümlere şahit olan Ünver, özellikle İstanbul'da 1950'ler ve sonrasında Türk kültürel değerlerinin bilinçsiz şekilde tahrip edilmesine gerek yayınlarıyla, gerekse arşivinde topladıklarıyla engel olmak için çalışmıştır. Kendisini bu yola adanarak yazmış, çizmiş, resim yapmış, fotoğraf çekmiş, dosya ve defterler hazırlamıştır. Bu defterlerden, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* ile benzer şekilde, dönemin sosyal ve kültürel yaşantısından kesitlere ulaşılabilmektedir.

Ünver, sanatsal yeteneğini belgeleme için bir araç olarak kullanmıştır. Türk süsleme sanatlarının yanı sıra karakalem ve suluboyada da ustalaşmış olmasına karşın yaptığı resimleri birer sanat eserinden ziyade belge olarak görmektedir. Diğer yandan, sanat alanında yaptığı çalışmalarla geleneksel Türk sanatlarına büyük hizmetlerde bulunmuştur. Döneminin en önemli üstatlarından aldığı dersler ve yaptığı araştırmalarla edindiği bilgi ve deneyimi herkesle paylaşabilmek amacıyla, hem Güzel Sanatlar Akademisi'nde hem de kurduğu çeşitli atölyelerde uzun yıllar Türk süsleme sanatları dersleri vermiştir. Ayrıca başlattığı araştırma programları kapsamında öğrencileriyle müze ve kütüphanelerden geleneksel Türk sanatlarına ait binlerce örnek toplamıştır. Tasnif ederek arşivinde koruduğu bu örnekleri araştırmacıların bilgisine sunmuştur.

Yurt içi ve yurt dışındaki kütüphane ve müzelerde yaptığı araştırmalarda Ünver, 60.000 yazma eser üzerinde inceleme yapmıştır. Bu yazma eserlerle ilgili ayrıntılı notlar tutmuş, tarihi süslemelerden önemli gördüklerini özenle toplamış, dönemlerine göre ayırarak arşivinde saklamıştır. Minyatür albümleri, ciltler, yazı örnekleri, çiniler, tahta oymaları, kumaşlar, mezar taşları ve benzeri bulduğu her eserden örnekler almıştır. Bu örnekler, ilerideki yapıtlarının malzemesini oluşturmuştur. Ancak sanatın gelişmesi gerekliliğine olan inancından dolayı klasik kurallara körü körüne bağlanmamıştır. Sanatın taklitle ilerleyemeyeceğini ve sanatın alfabesini, gramerini öğrenip yapılmamış olanların yapılması gerektiğini savunmuştur. Bu yaklaşımla Türk süsleme sanatlarını yeşertmiş ve yaşatmış, bir diğer deyişle rönesansını gerçekleştirmiştir.

Bu çalışmalarına paralel olarak, toplamış olduğu malzemelerden yararlanarak geleneksel Türk sanatlarıyla ilgili 1922-1984 yılları arasında yoğun yayın

faaliyetinde bulunmuştur. Sanat tarihçisi sıfatıyla Türk süslemesinin hemen her dalı için özgün araştırmalar yapan Ünver, yayınlarıyla hiç bilinmeyen veya unutulmaya yüz tutan Türk tezyini sanatkârlarını ve eserlerini gün yüzüne çıkarmıştır. Ayrıca Atatürk'ün isteği üzerine hazırlanan *Türk Tarihinin Ana Hatları* adlı çalışma için *Selçuklularda ve Osmanlılarda Resim, Tezhip ve Minyatür* adlı yayını kaleme almıştır.

Süheyl Ünver, yayınları ve eğitim çalışmalarıyla geleneksel Türk sanatlarına büyük hizmetlerde bulunmuştur. Fakat bu alandaki en büyük katkısını, mirası olan arşiviyle yaptığı söylenebilir. Yoğun çalışmalar sonucu gerçekleştirdiği yaklaşık 2000 yayına rağmen henüz arşivindeki malzemenin çok azının gün ışığına çıktığı görülmektedir. Ünver arşivinde bulunan binlerce defter ve yüzbinlerce notun önemli bir kısmını oluşturan Türk kültür ve sanatı ile ilgili bölümü, günümüzde Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde korunmaktadır.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde yapılan kapsamlı taramada, Ünver'in Türk kültürü ve sanat tarihi konusunda tuttuğu el yazısı notların yanı sıra geleneksel Türk sanatlarının çeşitli dallarına ait teknik bilgiler, hat ve tezhip örnekleri, minyatürler, kalıplar, levhalar, çizimler, fotoğraflar gibi orijinal belgeler ile dergi, makale, kitapçık, davetiye, gazete kupürü, mektuplar, vb. çok çeşitli türde arşiv malzemeleri tespit edilmiştir. Eski büyük sanatkârlar ve eserleriyle ilgili Ünver'in hem yazılı belgelerden, hem de sözlü tarih uygulamalarıyla çağdaşı olan önemli sanatçılardan toplamış olduğu çok değerli bilgiler yer almaktadır. Arşivde bulunan defter ve dosyalarda sosyal tarih, kültürel tarih, sanat tarihi, şehir ve mimari tarihi gibi alanlarda başvurulabilecek birçok envanter bulunmaktadır.

Söz konusu arşivdeki malzemeler gruplandırılarak beş koleksiyon halinde araştırmacılara sunulmuştur. Koleksiyonlar ve içerdikleri eser sayıları aşağıdaki gibidir:

- Defter Koleksiyonu: 1477 defter
- Dosya Koleksiyonu: 895 dosya
- Şahsi Eşya Koleksiyonu: 108 şahsi eşya
- Tablo ve Levha Koleksiyonu: 63 tablo ve levha
- Ressam Hoca Ali Rıza Koleksiyonu: 125 dosya

Ünver'in Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan geleneksel Türk sanatları ve sanatkârları ile ilgili tüm defter ve dosyaların tarama işlemi sonucunda çalışma örneklemini olarak, üzerinde daha önce çalışılmamış ve araştırma için yeterli hacim ve nitelikte olduğu belirlenen Necmeddin Okyay defter ve dosyaları incelenmek üzere seçilmiştir. Literatür taraması sırasında karşılaşılan bir makalenin, bu defterlerin gün ışığına çıkarılmasının önemini vurgulaması da seçimde yönlendirici olmuştur. Ayrıca Ünver üretkenliği, öğrenme ve öğretme merakı, çok yönlü kişiliğiyle benzerlikler gösterdiği Türk kitap sanatlarının son büyük ustası olan hocası Okyay ile ilgili, altmış yıl süren yakın dostlukları boyunca notlar tutmuş ve belgeler toplamıştır. Bu durum da Necmeddin Okyay defterlerinin, Süheyl Ünver'in geleneksel Türk sanatları tarihyazımına katkısını yansıtabilecek örnek olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

Arşivde Hezarfen Hattat Necmeddin Okyay ile ilgili kayıtlı toplam üç defter ve beş dosya tespit edilmiştir. Kütüphane katalog tarama sistemi üzerinden bu eserlerin tümüne ulaşamadığı gibi katalogda defter ve dosya adları dışında eserlerin içerikleri ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Genel arşiv taraması sırasında, Necmeddin Okyay özelinde hazırlanan bu defter ve dosyalar dışında, başka defter ve dosyalar içinde de Okyay ile ilgili çeşitli notlara rastlanmıştır.

İncelenen dosyalardaki malzemeler tasnif edilmemiş durumda saklanmaktadır. Belge türlerine veya konu başlıklarına göre herhangi bir sıralama veya gruplama söz konusu değildir. Belgeler dosyalara gelişigüzel yerleştirilmiştir. Konservasyon sürecinde ilgili arşiv malzemeleri sıralanırken yalnızca belgelerin ebatları dikkate alınmıştır. Bu karışıklık, içinde yüzlerce belge bulunan dosyaların incelenmesini güçleştirmektedir.

Necmeddin Okyay ile ilgili kısmın incelenmesinde belge sayısı, çeşitlilik ve nitelik açısından oldukça zengin bir arşiv malzemesi ile karşılaşmıştır. Arşivde fotoğraflar, el yapımı eserler, matbu belgeler, gazete kupürleri, mektuplar, çizimler, el yazısı notlar gibi çok farklı özellikte malzemeler bulunmaktadır. İncelenen tasnif edilmemiş belgeler türleri açısından büyük çeşitlilik gösterdiğinden, tez çalışması sırasında ilgili arşiv malzemesi gazete kupürleri, fotoğraflar, resim ve matbular, el yazısı notlar, defterler olmak üzere beş alt başlıkta değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda belge adetlerinin dağılımı incelendiğinde, belgelerin %80 oranında el yazısı notlardan oluştuğu görülmektedir. Belgelerin çoğunluğunu oluşturan el yazısı notların tamamına yakını Arap harfleriyle kaleme alınmıştır.

Süheyl Ünver'in ağırlıklı olarak Necmeddin Okyay ile gerçekleştirdiği sohbetler sırasında tuttuğu bu notlar, engin bir bilgi kaynağı durumundadır. Ünver hocasının ebru, okçuluk, gülcülük, cilt, kâğıt âhârlama, murakkâlar, oymalara kadar geleneksel Türk sanatlarının her dalı ve özellikle hat sanatı ile ilgili tüm anlattıklarından bilinmeyen ve bir yerde yazılı olmayan tüm bilgileri kayıt altına almıştır. Arşivdeki notlardan Okyay'ın şahsı ile ilgili de kimi öznel ve kimi nesnel bilgilere ulaşılabilmektedir: Hayatı, ailesi, dostları, hocaları, eğitimi, çalışmaları, el yapması eserleri, şiirleri, düşürdüğü tarihler, hastalıkları, anekdotlar, vb. Bunun ötesinde Türk kültür ve sanat hayatında önemli bir yeri olan, kültür-sanat ve düşünce dünyasının birçok önemli şahsiyetini yakından tanımış ve hem Osmanlı hem Cumhuriyet dönemi tarihine çeşitli yönleriyle şahitlik etmiş olan Hezarfen Necmeddin Okyay'ın zengin deneyim, birikim ve hatıraları bu notlarla kayda geçmiştir. Ünver, Necmeddin Okyay'dan nakledilen bu notlarla Üsküdar ve çevresi, tarihi yerler ve yapılar, bina kitabeleri, sanatkârlar ve eserleri, âlimler, düşünce adamları, şairler, şiirler, tasavvuf, Türk folkloru, tıbbî folklor, bilim tarihi gibi çok çeşitli konularda bilgiler toplamıştır. Ancak Ünver hepsinin ötesinde hocasından, yukarıda belirtildiği üzere, geleneksel Türk sanatlarının tümüne dair ve özellikle hat sanatı ve hattatlara dair çok değerli bilgiler derlemiştir.

Tez çalışmasında örneklem olarak seçilen Necmeddin Okyay defter ve dosyaları detaylı bir şekilde incelenerek, Süheyl Ünver'in topladığı arşiv malzemesinin zenginliği ortaya konmuştur. Çalışmada sunulan Necmeddin Okyay biyografisi ve Süheyl Ünver ile Necmeddin Okyay ilişkisi irdelenirken mümkün olduğunca bu arşiv malzemesinden yararlanılmış; verilen bilgiler buradaki belgelere dayandırılmıştır. Konuyla ilgili araştırmacılara yol göstermesi amacıyla, tüm defter ve dosya içerikleri de ayrıntılı olarak analiz edilmiştir.

Diğer yandan, gerçekleştirilen çalışmada Süheyl Ünver'in çalışma yöntemi ile ilgili ipuçları da elde edilmiştir. Ayrıca, Ünver'in Necmeddin Okyay hakkında oluşturduğu arşiv üzerinde çeşitli dönemlerde çalıştığı, Necmeddin Okyay tarafından aktarılan hat sanatı ve hattatlar ile ilgili notlarını derleyerek yeni defterler hazırladığı ve Okyay ile ilgili yeni bir yayının hazırlığı içinde olduğu tespit edilmiştir. Ne yazık ki, Ünver'in üzerinde çalıştığı bu eser için hazırladığı fişlerin veya defterlerin hiçbirisi Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde bulunamamıştır. İlgili defterler kaybolmuş olabileceği gibi, Süleymaniye

Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'ndeki diğer dosyaların veya diğer kişi ve kurumlarda bulunan Süheyl Ünver arşivlerindeki dosyaların arasına karışmış olabileceği düşünülmektedir.

Arşivde, çalışmanın örneklemini oluşturan Necmeddin Okyay defter ve dosyaları ile benzer şekilde hazırlanmış toplam 2500 civarında defter ve dosya bulunmaktadır. Bu zengin not arşivi, Süleymaniye Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde araştırmacıların bilgisine sunulmuş durumdadır.

Bu noktada, Süheyl Ünver'in bağış şartnamesi ve vasiyeti doğrultusunda, araştırmacıların bu zengin arşivden en üst düzeyde yararlanabilmesi için Süleymaniye Kütüphanesi'nde çeşitli iyileştirme çalışmaları gerçekleştirilebilir. Araştırmacıların Süleymaniye Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'ne erişimini ve arşivi kullanımını kolaylaştırmak üzere gerçekleştirilebilecek çalışmalarla ilgili öneriler aşağıda sıralanmıştır:

- Öncelikle arşivdeki malzemenin analitik tasnifi yapılmalıdır. Bu tür arşivlerin tasnif işlemi için dünyada izlenen yöntemler doğrultusunda, uluslararası standartlar ve bilimsel bilgi-belge yönetimi uygulamaları hayata geçirilmelidir.
- Tasnif işleminin ardından önce dijital, sonra basılı bir katalog hazırlanmalıdır.
- Tasnif çalışması ile elde edilen kapsamlı eser bilgileri, kütüphane katalog tarama sistemine ayrıntılı olarak işlenmelidir.
- Bunun yanı sıra, dijitalleştirilen tüm eserlerin aynı sisteme aktarımı gerçekleştirilerek kütüphane ziyaretçilerinin tüm eserlere dijital olarak erişimi sağlanmalıdır.
- Dijital arşiv kataloğu uzaktan erişime açılmalıdır. Böylelikle katalog tarama işlemi internet üzerinden gerçekleştirilebilir.
- Ayrıca, dijital ortamdaki eserlere de internet üzerinden uzaktan erişim sağlanabilir.

Bu faaliyetler gerçekleştirilene kadar Süleymaniye Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde çalışacak araştırmacılar için öneriler aşağıda yer almaktadır:

- Araştırmacılar kütüphane katalog tarama sisteminde gerçekleştirecekleri bir ön taramanın ardından Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi

sorumlusuna doğrudan başvurarak defter ve dosyaların tam listesine ve tüm eserlerin dijital kopyalarına ulaşabilirler.

- Eserlerin içerik bilgisi bulunmadığından ve eserler konularına göre gruplanmadığından, araştırmacının tüm eserleri taraması gerekecektir.
- Ayrıca araştırmanın kesin olarak sonuçlandırılabilmesi için, araştırma konusu ile ilgili bir belgenin konu başlığından çok farklı bir adla kayıtlı dosyalarda yer alabileceği göz önünde bulundurularak, tüm dosya içeriklerinin incelenmesi gerekecektir. Yüzbinlerce belge içeren dosyalardaki malzemeler de konularına veya türlerine göre tasnif edilmediğinden dolayı, bu durum araştırmayı oldukça zorlaştıran bir durum teşkil edecektir.
- Arşivde bulunan notların büyük çoğunluğunun Arap harfleri ile yazılmış olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.
- Bunlara ek olarak, Süheyl Ünver'in arşivinde kapsamlı araştırma gerçekleştirmek isteyen bir araştırmacının, araştırma konusu doğrultusunda İstanbul ve Ankara'daki dört farklı arşivde araştırma yapması gerekebilmektedir.

Tez çalışmasında örneklem olarak ele alınan Necmeddin Okyay defter ve dosyalarında olduğu gibi, bir arşivdeki belgelerin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgulardan yola çıkarak varılabilecek kimi nihai sonuçlar, ancak tüm Süheyl Ünver arşivlerinde yapılacak araştırmalar neticesinde elde edilebilecektir.

Bu nedenle, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi özelinde yapılması önerilen yukarıdaki çalışmaların dışında, günümüzde çeşitli kişi ve kurumlara dağılmış olan Süheyl Ünver arşivlerinin tek çatı altında toplanması için gerekli adımların atılması önem arz etmektedir:

- Arşivin Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi çatısı altında toplanmasıyla araştırmacıların önündeki, arşivin dağınık durumda olmasından kaynaklı zorluk giderilebilecektir.
- Dağınık durumdaki söz konusu mirasın fiziki olarak birleştirilmesi mümkün olmadığı takdirde, tüm Süheyl Ünver arşivlerinin en azından dijital olarak tek

çatı altında birleştirilmesi ve araştırmacıların erişimine açılması, Türk kültür hayatına yapılabilecek büyük bir katkı olacaktır.

Geleneksel Türk sanatları tarihi bağlamında -özellikle hat sanatı alanında- çok değerli bilgiler içeren zengin arşiv malzemeleri, daha önce belirtildiği üzere Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süheyl Ünver Arşivi'nde araştırmacılara açılmış ve değerlendirilmeyi beklemektedir. Ünver'in izinden giderek ardında bıraktığı yoğun bilgi birikimi değerlendirildiği takdirde, geleneksel Türk sanatları ile ilgili önemli eserler ortaya konabilecektir. Bu yönde bir çalışma yaparken arşivdeki bir defter veya dosyada saklı duran bir konu doğrudan ele alınabileceği gibi, defter ve dosyalara dağılmış belli bir konudaki ipuçları toplanarak bir bütün oluşturulabilir veya araştırma sırasında karşılaşılan yalnızca birkaç satır mevcut bir çalışmadaki düğümlerin çözülmesine yardımcı olabilir. Süheyl Ünver'in bereketli ömrü boyunca gerçekleştirdiği araştırmalar sonucu topladığı ve Türk sanat tarihi alanında önemli bir kaynak konumundaki bu arşiv belgelerinin araştırmacılar tarafından bölüm bölüm incelenerek nihayetinde tüm arşiv belgelerinin gün yüzüne çıkarılması, geleneksel Türk sanatları tarihyazımı açısından büyük bir hizmet olacaktır.

KAYNAKLAR

- Aksoy, Ş.** (2000). Hezarfen bir hattat, Necmeddin Okyay: Hayatı ve Türk İslâm Eserleri Müzesinde bulunan kitapları. İ. C. Schick (Haz.), *M. Uğur Derman armağanı: Altmışbeşinci yaşı münasebetiyle sunulmuş tebliğler* (ss. 73-100). İstanbul: Sabancı Üniversitesi.
- Alparslan, A.** (2011). Talik yazının büyük üstadı hocam Hezarfen Necmeddin Okyay. S. Berk (Haz.), *Vefatının 35. yılında Hattat Necmeddin Okyay* (ss. 61-67). İstanbul: Kültür A.Ş. (Orijinal makale yayım yeri ve tarihi: *Toplumsal Tarih Dergisi*, 96, 2001).
- Alptuna, R.** (2011). Eniştem Necmeddin Okyay ve teyzem Seniye Okyay. S. Berk (Haz.), *Vefatının 35. yılında Hattat Necmeddin Okyay* (ss. 83-84). İstanbul: Kültür A.Ş.
- Arseven, C. E.** (1965). *Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı** (2015). *Gülbin Mesara*. [Video]. Alındığı adres: <https://www.youtube.com/watch?v=jcIRy7PmK3g>
- Ayvazoğlu, B.** (2011). Kendi gök kubbemizde bir kuyruklu yıldız Necmeddin Okyay. S. Berk (Haz.), *Vefatının 35. yılında Hattat Necmeddin Okyay* (ss. 12-17). İstanbul: Kültür A.Ş.
- Ayverdi, İ.** (2006). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük (3 Cilt)*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Banoğlu, N. A.** (1941). En eski Türk sanatı: Minyatürcülük. *Yeni Mecmua*, 93, 33-37.
- Barın, E.** (2011). 93 yaşında kaybettiğimiz, eski Türk el sanatlarının büyük ustası Hattat Necmeddin Okyay. S. Berk (Haz.), *Vefatının 35. yılında Hattat Necmeddin Okyay* (ss. 89-90). İstanbul: Kültür A.Ş. (Orijinal makale yayım yeri ve tarihi: *Hayat Mecmuası*, 3, 1976).
- Can, T.** (2014). Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver (1898-1986) “Kendi Dilinden Kısaca Hayatı”. *Türk Yurdu*, 318, 71-76.
- Çağlar, Y.** (Haz.) (2009). *Bir fotoğrafın aynasında: İstanbul'un meşhur hattatları*. İstanbul: İBB Kültür A.Ş.
- Çiçek, A.** (2015). Kişisel görüşme. 8 Nisan, İstanbul.
- Derman, F. Ç.** (2006). Süheyl Ünver Bey Hocam. *Antik Dekor*, 93, 110-116.
- Derman, F. Ç.** (2008). Hezârfen Hattat Necmeddin Okyay’ın Sanatkâr Oğulları. *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V: 1-5 Kasım 2007: Bildiriler* (c. 2, ss. 225-236). İstanbul: Üsküdar Belediyesi.
- Derman, F. Ç.** (2014). Necmeddin Okyay’dan Kalan Cild Kalıbları. *Uluslararası Cilt Sanatı Buluşması Sempozyumu: 29 Kasım- 8 Aralık 2012* (ss. 30-36). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

- Derman, F. Ç.** (2016). Kişisel görüşme. 13 Mayıs, İstanbul.
- Derman, M. U.** (1968). Hezârfen Üstad Necmeddin Okyay'la Bir Konuşma. *Hayat Mecmuası*, 51, 8-10.
- Derman, M. U.** (1977). *Türk sanatında ebru*. İstanbul: Ak Yayınları.
- Derman, M. U.** (1988). Hatıralardaki Süheyl Ünver (1898-1986). *Lâle*, 6, 31-39.
- Derman, M. U.** (2000). Piyer Loti kitâbesi ve ta'lik hattına dâir bir mülâhaza. *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla IV. Eyüpsultan Sempozyumu: 5-7 Mayıs 2000: Tebliğler* (ss. 278-283). İstanbul: Eyüp Belediyesi.
- Derman, M. U.** (2001). İstanbul (Sanat / Hat). *TDV İslam Ansiklopedisi* (c. 23, ss. 267-271). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Derman, M. U.** (2003). Medresetü'l-Hattâîn. *TDV İslam Ansiklopedisi* (c. 28, ss. 341-342). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Derman, M. U.** (2004). Hezârfen Hattat Üsküdarlı Necmeddin Okyay. *Üsküdar Sempozyumu I: 23-25 Mayıs 2003: Bildiriler* (c. 2, ss. 182-194). İstanbul: Üsküdar Belediyesi.
- Derman, M. U.** (2006). Toygartepesi'ndeki ev. *Türk Edebiyatı*, 389, 24-32.
- Derman, M. U.** (2007). Okyay, Mehmed Necmeddin. *TDV İslam Ansiklopedisi* (c. 33, ss. 343-345). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Derman, M. U.** (2011). Bir san'at hazînesini gömdük. S. Berk (Haz.), *Vefatının 35. yılında Hattat Necmeddin Okyay* (ss. 85-88). İstanbul: Kültür A.Ş. (Orijinal makale yayım yeri ve tarihi: *Hayat Mecmuası*, 3, 1976).
- Derman, M. U.** (2012). Tuhfe-i Hattâîn. *TDV İslam Ansiklopedisi* (c. 41, ss. 351-353). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Derman, M. U.** (2014). Necmeddin Okyay'ın Mücellidliğine Dâir. *Uluslararası Cilt Sanatı Buluşması Sempozyumu: 29 Kasım- 8 Aralık 2012* (ss. 25-29). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
- Derman, M. U.** (2015). *Medresetü'l-Hattâîn 100 yaşında*. İstanbul: Kubbealtı.
- Derman, M. U.** (2016). Kişisel görüşme. 13 Mayıs, İstanbul.
- Ergin, O.** (1941). *Profesör Dr. A. Süheyl Ünver bibliyografyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü.
- Ergin, O.** (1952). *Dr. A. Süheyl Ünver bibliyografyası*, 2. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Erke, Ü.** (1986). Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver'in sanat yönü. E. K. Unat (Haz.), *Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver (1898-1986)* (ss. 47-50). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü.
- Eygi, M. Ş.** (2011). Merhum Necmeddin Okyay'ın en büyük özelliği. S. Berk (Haz.), *Vefatının 35. yılında Hattat Necmeddin Okyay* (ss. 68-69). İstanbul: Kültür A.Ş.
- Eyice, S.** (2006). Mustafa Kemal Atatürk (Atatürk ve Türk Sanatı). *TDV İslam Ansiklopedisi* (c. 31, ss. 335-337). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İpekçi, A.** (1972, Şubat 7). Türk süsleme sanatı. *Milliyet*.

- Kâğıtçı, M. A.** (1936). *Kâğıtçılık tarihçesi*. İstanbul: Kader.
- Kahya, E.** (1986). Ülkemiz için önemli bir kayıp: "Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver". *Erdem*, 2(5), 659-672.
- Kazancıgil, A.** (2004). Türkiye'de tıp tarihi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2(4), 213-232.
- Kültür Bakanlığı Büyük Ödülü** (1985, Aralık 12). *Cumhuriyet*. Taha Toros Arşivi.
- Mert, T.** (2006). Arşiv belgelerinde Süheyl Ünver ve babası. *Türk Edebiyatı*, 389, 38-40.
- Mesara, G.** (1986). Babam Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver. *Antika*, 13, 17-19.
- Mesara, G.** (1992). A. Süheyl Ünver'in Medresetü'l Hattatin yılları ve ötesi. *Antik Dekor*, 17, 60-64.
- Mesara, G.** (2000). A. Süheyl Ünver'in Medresetü'l-Hattâtîn hatıraları. Y. Çağlar (Haz.), *Bir fotoğrafın aynasında: İstanbul'un meşhur hattatları* (ss. 21-26). İstanbul: İBB Kültür A.Ş.
- Mesara, G.** (2008). Kızının gözünden Ordinaryus Prof. Dr. Süheyl Ünver. *SD Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, 6, 98-102.
- Mesara, G., Kazancıgil, A., & Sayar, A. G.** (1998). *A. Süheyl Ünver bibliyografyası*. İstanbul: İşaret.
- Mesara, G., & Kazancıgil, A.** (2010). Önsöz. *Türk süsleme sanatları* (s. 3). İstanbul: İşaret.
- Müstakimzâde.** (2014). *Tuhfe-i Hattâtîn* (M. Koç Haz.). İstanbul: Klasik.
- Okyay, N.** (2014). Ek 1 Matbu Tuhfe-i Hattâtîn'e Katkılar. M. Koç (Haz.), *Tuhfe-i Hattâtîn* (ss. LIX-LXIV). İstanbul: Klasik.
- Ölçer, N.** (2012). Türk ve İslam Eserleri Müzesi. *TDV İslam Ansiklopedisi* (c. 41, ss. 543-544). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özaydın, Z.** (1997). *Süheyl Ünver Hoca'dan notlar (Menâkıb-ı Süheyl Bey)*. İstanbul: Türk Tıp Tarihi Kurumu.
- Özdemir, G.** (1970). *Garb dillerinde Dr. A. Süheyl Ünver bibliyografyası*. İstanbul: Çelikkilt Matbaası.
- Özdemir, G., Tanyeri, B., & Ölez, T.** (1972). *Dr. A. Süheyl Ünver Bibliyografyası*, 3. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Özen, M. E.** (1986). Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in Süleymaniye Kütüphanesindeki defter ve dosyaları. *Antika*, 13, 20-23.
- Özönder, H.** (2011). Batan san'at güneşimiz, kırılan kalemimiz: Necmeddin Okyay (1883 - 6 Ocak 1976). S. Berk (Haz.), *Vefatının 35. yılında Hattat Necmeddin Okyay* (ss. 18-22). İstanbul: Kültür A.Ş. (Orijinal makale yayım yeri ve tarihi: *İslâmın İlk Emri Oku*, 164, 1976).
- Parmaksızoğlu, İ.** (1976). Medresetü'l-Hattâtîn. *Türk Ansiklopedisi* (c. 23, ss. 380). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Sarı, N.** (1988). Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'i anarken. *Tıp Tarihi Araştırmaları*, 2, 11-19.

- Sayar, A. G.** (1994). *A. Süheyl Ünver: Hayatı, şahsiyeti ve eserleri 1898 - 1986*. İstanbul: Ötüken.
- Sayar, A. G.** (2005). Muallim Cevdet. *TDV İslam Ansiklopedisi* (c. 30, ss. 313-314). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Sayar, A. G.** (2011). *A. Süheyl Ünver: Hayatı, şahsiyeti ve eserleri 1898 - 1986*. İstanbul: Ötüken.
- Sayar, A. G.** (2012). Ünver, Ahmet Süheyl. *TDV İslam Ansiklopedisi* (c. 42, ss. 350-352). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Serin, M.** (2010). Mehmed Necmeddin Okyay (ö. 1396/1976) *Hat sanatı ve meşhur hattatlar* (ss. 380-384). İstanbul: Kubbealtı.
- Süleymaniye Kütüphanesi** (t.y.). *Süheyl Ünver: Dosya* (Daktila Fihrist No: 15). Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi.
- Süleymaniye Kütüphanesi** (t.y.). *Süheyl Ünver: Defter* (Daktila Fihrist No: 16). Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi.
- Şafak, M.** (2014, Mart 10). Süleymaniye elimizin altındaki hazine. *Yeni Asya*.
- Taşkale, F.** (2010). Gelenekten geleceğe tezhip sanatında bir yolculuk. *El Sanatları*, 9, 6-19.
- Terzioğlu, A.** (1986). Ord.Prof.Dr. Süheyl Ünver'in Türk ilim ve kültürüne hizmetleri *Antika*, 13, 13-16.
- Tosun, N.** (1996). Kültür tarihimize ışık tutan mühim bir kaynak: Sefînetü's-Sâfî. *İLAM Araştırma Dergisi*, 1(2), 177-190.
- TRT Diyanet** (2015). Süheyl Ünver, 14. Bölüm. *Portreler Galerisi*. [Televizyon Programı]. Ankara.
- TRT Türk** (2015a). Ord. Prof. Süheyl Ünver, 11. Bölüm. *Kendi Gök Kubbemiz*. [Televizyon Programı]. Ankara.
- TRT Türk** (2015b). Hezarfen Necmeddin Okyay, 15. Bölüm. *Kendi Gök Kubbemiz*. [Televizyon Programı]. Ankara.
- Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.** (2014). *Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver arşivinin düzenlenmesi*. İstanbul.
- Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.** (2015). *Süheyl Ünver koleksiyonu konservasyonu*. İstanbul.
- Unat, E. K.** (Haz.) (1986). *Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver (1898-1986)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü.
- Unat, E. K.** (1986). Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver'in hayatı ve Türk Tıp Tarihi Kurumuna hizmetleri. E. K. Unat (Haz.), *Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver (1898-1986)* (ss. 9-18). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü.
- Ülker, M.** (1986). Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver'in koleksiyonları. E. K. Unat (Haz.), *Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver (1898-1986)* (ss. 39-42). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü.
- Ünver, A. S.** (1917). *Ebru Defteri* (Defter No: 256). Süheyl Ünver Arşivi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi.

- Ünver, A. S. (1918). *1918 El Yazıları* (Defter No: 254). Süheyl Ünver Arşivi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi.
- Ünver, A. S. (1939). Selçuklular Zamanında ve Sonra Anadolu Kaplıcaları Tarihi Üzerine *C.H.P. Konferanslar Serisi, Kitap: 8*. Ankara.
- Ünver, A. S. (1941). Minyatür, dirilen ince bir sanatımız. *Arkitekt*, (ayrı bası).
- Ünver, A. S. (1951). *Müzehhib Karamemi: His life and works*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Ünver, A. S. (1960). Türk yazı tarihi hakkında. *Türk Yurdu*, 2(1), 41-42.
- Ünver, A. S. (1970). *Anadolu Selçukluları zamanında umumi ve hususi kütüphaneler*. Atatürk Konferansları (1964-1968) II, Ankara.
- Ünver, A. S. (1972). *Kırkambar*. Ankara: Türk Ev Kadınları Kültür Derneği.
- Ünver, A. S. (1975). *Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri* (Dosya No: 439). Süheyl Ünver Arşivi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi.
- Ünver, A. S. (1974, 16.4.1974). Sanatımızda Ebru. *Yeni İstanbul*.
- Ünver, A. S. (1976). *Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattâtine Katkıları* (Defter No: 1072). Süheyl Ünver Arşivi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi.
- Ünver, A. S. (1980). *Yahya Kemal'in dünyası*. İstanbul: Tercüman.
- Ünver, A. S. (1981). Geçen asırda Türk süsleme sanatımızın mümtaz simâlarından Mücellitbaşı Salih Efendi. *Vakıflar Dergisi*, 13, 237-252.
- Ünver, A. S. (1982). *Necmeddin Okyay Name* (Defter No: 1071). Süheyl Ünver Arşivi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi.
- Ünver, A. S. (1984). *Dünyada Çizmeden Yukarı Çıkmadım Ama Neler Çizdim?*. 17 Haziran 1984. Gülbün Mesara Arşivi.
- Ünver, A. S. (1987). *Kültür konularımızı yayınlamada takib olunması uygun pratik yeni usullere birkaç misal*. İkinci Türk Yayın Kongresi: 24-27 Ocak 1975, Ankara.
- Ünver, A. S. (2007). *Türk süsleme sanatçıları: Müzehhipler* (G. Mesara & A. Kazancıgil Haz.). İstanbul: İşaret.
- Ünver, A. S. (2010). *Türk süsleme sanatları* (G. Mesara & A. Kazancıgil Haz.). İstanbul: İşaret.
- Ünver, A. S. (t.y.). *Hattat Necmeddin Okyay* (Dosya No: 9). Süheyl Ünver Arşivi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi.
- Ünver, A. S. (t.y.). *Necmeddin Okyay* (Dosya No: 679). Süheyl Ünver Arşivi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi.
- Ünver, A. S. (t.y.). *Necmeddin Okyay* (Dosya No: 680). Süheyl Ünver Arşivi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi.
- Ünver, A. S. (t.y.). *Necmeddin Okyay* (Dosya No: 681). Süheyl Ünver Arşivi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi.
- Ünver, A. S. (t.y.). *Sehil'in Çocukluğu*. Defter. Gülbün Mesara Arşivi.
- Ünver, A. S. (t.y.). *Süheyl Hayat Felsefesi*. Defter. Gülbün Mesara Arşivi.

- Ünver, A. S.** (t.y.). *Ressam Ali Rıza Bey*. Dosya. Gülbün Mesara Arşivi.
- Ünver, A. S.** (t.y.). *Zarflar/Necmeddin Okyay* (Dosya No: 895/72). Süheyl Ünver Arşivi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi.
- Yalın, C.** (1978). *Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in kişiliği ve kültür katkısı*. (Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi İstanbul.
- Yalın, C.** (1985). *Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in bibliyografyası*, 4. İstanbul.
- Yöndemli, F.** (1986). Büyük Hekimlerimiz: Ord. Prof. A. Süheyl Ünver. *Selçuk Tıp Dergisi*, 1, 127-132.
- Url-1** <<http://www.turkislamsanatlari.com>>, erişim tarihi 21.10.2015.
- Url-2** <<http://www.sehirinsan.gov.tr>>, erişim tarihi 27.02.2016.
- Url-3** <<http://www.suleymaniye.yek.gov.tr>>, erişim tarihi 06.06.2015.
- Url-4** <<http://www.yek.gov.tr>>, erişim tarihi 17.12.2015.
- Url-5** <http://www.tv5haber.com/7200_O-Koleksiyon-Bulundu--FOT0-.html>, erişim tarihi 13.04.2016.

EKLER

- EK A:** Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, 1975, *Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri* (Dosya No: 439).
- EK B:** Süheyl Ünver'in *Necmeddin Okyay Nâme* (Defter No: 1071) defteri ve transkripsiyonu.
- EK C:** Süheyl Ünver'in *Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları* (Defter No: 1072) defteri ve transkripsiyonu.
- EK D:** Süheyl Ünver'in "Üstad Necmeddin Okyay" biyografisi taslakları, *Hattat Necmeddin Okyay* (Dosya No: 9).
- EK E:** 1940'ların başında kaleme alındığı tahmin edilen Necmeddin Okyay biyografisi, *Necmeddin Okyay* (Dosya No: 679), notlar ve transkripsiyonu.

EK A: Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, 1975, Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri (Dosya No: 439).

439/S1

DR.A.SÜHEYL ÜNVER'İN BAĞIŞLARINDAN DÜZENLENEN SERGİ LİSTESİ

ADINA DÜZENLENEN BİBLİYOGRAFYALAR:

1- Garp Dillerinde Dr.A.Süheyl Ünver Bibliyografyası,Gönlü Özdemir. Ist.1970.

2-Dr.A.Süheyl Ünver Bibliyografyası,Gönlü Özdemir-Belma Tanyeri-Tülây Ölez.Ist.1972.

DR.A.SÜHEYL ÜNVER TARAFINDAN YAZILAN KİTAPLAR:

3- Bursalı Kadızâde Rûmî ve Devrinin Diğer Bilincileri.	Ist.1970			
4-Lokman Hekim.	Ist.1972	"	"	1650
5-Tarihte Milletlerarası Tıp İlâhımız Lokman Hekim Sözleri Ve Menâkabeleri.	Ank.1967	"	"	2054
6-Ali Kuşçi,Hayatı ve Eserleri.	Ist.1948	"	"	1098
7-İbni Sina . Hayatı Eserleri Hakkında Çalışmalar.	Ist.1955	"	"	617
8-Şark Folklorunda İbni Sina	-	"	"	1145
9-Hekimbaşı Ömer Efendi.	Ist.1955	"	"	1633
10-Tıp Tarihi ve Ehemmiyeti.	Ist.1934	"	"	1120
11-Tıp Tarihi.	Ist.1943	"	"	1615
12-Türk Tıp Tarihinin Esasları.	Ist.1958	"	"	1647
13-Türk Tıp Tarihinin Evolüsyonu Üzerine.	Ist.1957	"	"	1109
14-Türk Tababeti Tarihi.On Asır Evvel Türk Hekimlerinin Kıymeti.	Ist.1933	"	"	1119
15-Geçmişte Türk Tıp Tarihi.	Ist.1944	"	"	1114
16-Anadolu'da Etl Tababeti Hakkında.	-	"	"	1116
17-Anadolu Boylukları ve Tıp Tarihimiz.	Ist.1938	"	"	1122
18-Anadolu Selçukî Devleti Tarihi.	Ist.1942	"	"	1115
19-Ortaçagda Türk Hekimleri.	Ist.1935	"	"	1112
20-XIV üncü Asırda Saruhanlılar'ın Türk Tababetine Hizmetleri ve Yakub Han Namana Terceme Edilen Bahrâme.	Ist.1942	"	"	1117
21-Xılan Remzi Ve Selçuklular Tababeti.	Ist.1939	"	"	1111
22-Tıp Tarihimiz Yıllığı.I.	Ist.1966	"	"	1654
23-Türkiye Eczacılık Tarihi	Ist.1952	"	"	1123
24-Türk Farmakoloji Tarihi I.Tenzu Kurs-ları.	Ist.1960	"	"	1049
25-Koproloji.Seririyatta Nevadî Gaita Mu-yenesi için Muhtasar Rehber	Ist.1932	"	"	1645
26-Beg Asırlık Tıbbi Bir Kitabımız.Cerrahî nâme.	Ist.1931	"	"	1077
27-Cerrahiyei İlhaniye	Ist.1939	"	"	1125
28-Karaman Sultanı Mehmed Beyin Hususî Kütüphanesine Ait Bir Kitapta Temellük Kitabesi.	Ist.1946	"	"	1088
29-Timurlenk Baytar Mı İdi ?	Ist.1939	"	"	1094
30-Kâtip Çelebinin Cihannûma'sında Çin ve Hatay Hakkında Verilen Malûmat Kaynağı Üzerine.	Ank.1957	"	"	1092
31-Selçuklular Zamanında Seyyar Hastane-nin Müessisi.	Ist.1940	"	"	1127
32-21 Asır Önce İskenderiye Tıp Mektebi ve Kütüphanesi.	Ist.1967	"	"	1437
33-Tıp Fakültesi Kütüphanesi Tarihine Dair.	Ist.1934	"	"	1085

Şekil A.1 : Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, s. 1, 1975. (Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri, Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

34-Istanbul'da Dioscorides Eserleri.	ist.1944	Yeni Eserler	2274
35-Istanbul Kütüphanelerinde Eski Tıp Kitap- ları.	- - "	"	1084
36-Türkiye'de Ether Narkozunun Tarihçesi.	Ist.1952	"	1636
37-Türkiye'de Güşam Tarihi Üzerine Araştır- malar.	Ist.1961	"	1637
38-691(1292)'de Feridüddin'in Sahip Olduğu Kitaplardan Birisinin Cildi Hakkında.	- - "	"	1082
39-Hudavendigar Gazi Murat Beyin Hususi Kütü- phanesine aid Bir Eser Hakkında.	Ist.1947	"	1081
40-XV İnci Asırda Türkiye'de Tecrübi Tababete aid İki Misal.	Ist.1949	"	1118
41-Fatih Zamanı Cerrahları Hakkında.	Ist.1949	"	1155
42-Fatih Aghanesi Tevzi'nâmesi.	Ist.1953	"	1137
43-Fatih Devri Yemekleri.	Ist.1952	"	473
44-Fatih'in Tıbbî Merakı ve Hususi Kütüpha- nesi.	Ist.1942	"	1156
45-Istanbul Kalelerinin Tarih İbareleri.	Ist.1953	"	1159
46-Fatih Külliyesi.	Ist.1946	"	1160
47-Istanbul Fethinden Sonra İlim ve Sanat.	Ist.1964	"	1110
48-Fatih Devri Notları.	Ist.1948	"	1158
49-İlim ve Sanat Bakımından Fatih Devri Al- bümü.	Ist.1945	"	1157
50-Türk Hamamı.	Ank.1973	"	1876
51-Selçuklular Zamanında ve Sonra Anadolu Kaplıcaları Tarihi.	Ist.1939	"	1168
52-Ressam Levni-Fatih Sultan Mehmed ve Ba- bası ile Oğlu.	Ist.1953	"	1141
53-Fatih ve İstanbul.	Ist.1954	"	1167
54-İlim ve Sanat Tarihimizde Fatih Sultan Mehmed.	Ist.1953	"	1161
55-Fatih'in Oğlu Bayezid'in Su Yolu Haritası.	Ist.1945	"	1165
56-Fatih'in Çocukluk Defteri.	Ist.1961	"	1152
57-Fatih'in 511.İnci Yıldönümü Konferansları.	Ist.1964	"	1164
58-Fatih Külliyesinin İlk Vakfiyesine Göre Fatih Darüçşifası.	Ist.1940	"	1154
59-Fatih Külliyesi Camii.	Ist.1953	"	1166
60-Fatih Devri Hamlelerine Umumi Nazar.	Ist.1953	"	1162
61-Fatih Sultan Mehmed'in Hususi Kütüphane- sinde Bilhassa Kendisi için Yazdırılmış İbni Sina'nın Eserleri Hakkında.	Ist.1953	"	1163
62-Fatih Darüçşifası.	Ist.1932	"	1153
63-Divriki'de Prenses Turan Malik Hastanesi.	Ist.1934	"	1132
64-Birinci Cihan Harbinde Tıp Fakültesi.	Ist.1952	"	1639
65-Istanbul'da Sahabe Kabirleri.	Ist.1953	"	1102
66-Türk İnce El Sanatları Tarihi Üzerine.	Ank.1964	"	1104
67-Gebze İmaretinin Tabhanesi.	Ist.1947	"	1135
68-Tesisinin 723 Üçüncü Senei Devriyesi Dela- yası ile Sivas Hastanesi Tarihçesi.1217- 1940-Darürrahe ve Güzahane.	Ist.1941	"	1130
69-Anadolu ve İstanbul'da İmaretlerin Aghane Tabhane ve Misafirhanelerine, Müessislerin Rûhî Kemallerine Dair.	Ist.1941	"	1136
70-Tarihte Türkiye Hastaneleri.	Ist.1966	"	1128
71-Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanında Vakıf Hastanelerin Bir Kısmina Dair.	Ank.1938	"	1134
72-Amasya Darüçşifası.	Ist.1935	"	1131
73-Manisa'da 4 Asırlık Hafsa Sultan Hastanesi Hakkında.	Ist.1953	"	1128

Şekil A.2 : Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, s. 2, 1975. (Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri, Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

74-XVII İnci Asırda 6 Türk Buketi.	İst.1958	Yeni Eserler	1176
75-Müzehip Karameni.	İst.1951	" "	1108
76-Kaylarda Türk Tezyinatı Örnekleri.	İst.1943	" "	177
77-50 Türk Motifi.	İst.1967	" "	1243
78-Bugünkü Türkiye'nin İlk Banisi Alp Arslan.	İst.1960	" "	1651
79-Minyatür.Dirilen İnce Bir Sanatımız.	İst.1941	" "	1105
80-Ressam Akil Muhtar Özden.	İst.1952	" "	1178
81-Ressam Şehit Hasan Rıza.	İst.1971	" "	1552
82-İstanbul ve Boğaziçi Ressamı Ali Rıza Bey.	İst.1930	" "	326
83-Ressam Levni	İst.1951	" "	1648
84-Müzehip ve Çiçek Ressamı Üsküdarlı Ali.	İst.1954	" "	1641
85-Hezergradlı Zâde Ahmed Ataullah.	İst.1955	" "	1640
86-Ressam Nakşi.	İst.1949	" "	359
87-Divitçilerimiz ve Eserleri.	Ank.1965	" "	1107
88-Hattat Mustafa Rakım Efendi.	" "	" "	1103
89-Hekimbâşı ve Hattat Kâtipzâde Mehmet Refi	" "	" "	429
90-Hattat Ahmet Karahisarlı.	İst.1964	" "	1642
91-Hattat Hamdullah Efendi.	İst.1953	" "	1175
92-Hattat Şeyh Hamdullah.	İst.1953	" "	506
93-Hattat Ali Bin Hilâl.Hayatı ve Yazıları.	İst.1958	" "	1106
94-Çok Sayıda Kur'an-ı Kerim Yazan Hattatlarımızın Dair.	Ank.1967	" "	1204
95-Gegmiş Yüzyıllarda Kıyafet Resimlerimiz.	İst.1958	" "	729
96-İstanbul'un En Eski Mezarlığı Hakkında.	İst.1950	" "	1149
97-Mahya Hakkında Araştırmalar.	İst.1940	" "	1089
98-Abdülvahab'ın Çelebi Sultan Mehmed'e Muntahabı.	İst.1950	" "	1096
99-Sevakıb-ı Menakıb	İst.1973	" "	"
100-Osman Ergin.Çalışma Hayatı ve Eserleri.	Ank.1962	" "	1097
101-Kitaplarla Konuştum.	Ank.1957	" "	1087
102-İstanbul Rasathanesi.	" "	" "	1620
103-750 Yıl Önce Kayseri Tıbbiyesi.	İst.1956	" "	1664
104-Yegül Türbesi Mihrabı.	İst.1955	" "	1143
105-Viyana Şehir Müzesinde Nelerimiz Var.	İst.1930	" "	1879

DR.A.SÜHEYL ÜNVER TARAFINDAN HAZIRLANAN DEFTERLER :

106-Hekimbâşı Ömer Efendi.	-	Defter No	252
107-Tıp Tarihimiz Notları.	1972	" "	54
108-Dr.Rifat Osman Tosyalıoğlu.İlk Röntgen-cilerimizden.	-	" "	142
109-Eski Tıbbî Metinlernâme.	1972	" "	-
110-Tam ve Vebanâme.	1972	" "	28
111-Hekimbâşı Gevrekzâde Hafız Hasan Efendi. (iki adet)	-	" "	-
112-Çemberlitaş Burubanu Valide Sultan Hamamı.	1973	" "	-
113-Na'leynâme.	1972	" "	22
114-50 Türk Yemeği Eserim Hakkında İsmail Habib Sevilik Makalesi.	-	" "	-
115-Yemek Hakkında Defter.	-	" "	-
116-Ebrûnâme.	1972	" "	4
117-Ebrû.	-	" "	29
118-Ressam Feyhaman Durannâme.	-	" "	360
119-Ressam Üsküdarlı Ali Rıza Bey.	-	" "	26
120-Akılslarınâme.	1973	" "	-
121-Boğaznâme.	-	" "	370

Şekil A.3 : Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, s. 3, 1975. (Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri, Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

122-Manâîî Sözlür	1972	Defter No	60
123-İstanbul Dînyaninnâmesi.	1972	" "	18
124-Bursa.Payitaht-ı Âlî Osman.Milâdi 1962	-	" "	-
125-Mâcidnâme.	-	" "	42
126-Kadı Asker Mustafa İzzet Efendi.	-	" "	69
127-Hattat Sami Efendi.	-	" "	81
128-Hattatoglu nâme.	-	" "	-
129-Hataî nâme.	-	" "	380
130-Hatib Hattat Ümer nâme.	-	" "	-
131-El Yazıları.	-	" "	122
132-1962 Yılı Defteri.	1962	" "	61
133-Garip Mezartaşları	-	" "	-
134-Sicilli Osmanî'ye Zeyl.	-	" "	-
135-Silivri Kapısı Mezarlığı.	-	" "	429
136-Eyup Sultannâme.	1966	" "	-
137-Sair Bâkinâme.	-	" "	-
138-Farsça şiirlerden örnekler.	-	" "	27
139-Eyup Sultan Mezarlığı.	-	" "	34
140-Kıyafetnâme.	-	" "	-
141-Saire Leyla Hanım.	-	" "	-
142-Değerli Müttefekkir Ziya Gökalp.	-	" "	2
143-Mevlâna Celâleddin Uluslararası Semineri.	-	" "	-
144-Konya.	-	" "	27
145-Konya.	-	" "	89
146-Konya.	-	" "	255
147-Tekkeler.(Merkez-i Tekke).	"	" "	-
148-Eski Türk Minarisini Gösteren Resimlerle	-	" "	-
Album.	-	" "	169
149-Eski Türk Evleri Albümü.	-	" "	492
150-Koca Sinannâme.	-	" "	135
151-Yeni Cami.	-	" "	-
152-Beyazid Camii.	-	" "	-
153-Atik Valde Defteri.(Üsküdar).	-	" "	209
154-Program nâme.(Mevlevilik Hakkında).	1972	" "	-
155-Aynalı Kavak Kasrı.	-	" "	59
156-Muradî Camii Risalesi.	-	" "	345
157-Viyana'da Türk Sanatı Sergimin Defteri.	-	" "	Viyana/3
158-Tanzimat Hatıraları Sergisi.	-	" "	507
159-Sergi.	1963	" "	-
160-Kuleli.	-	" "	208
161-Hanedannâme.	-	" "	140
162-Siyasetnâmem.	-	" "	-
163-1922 Yılı Askeri Notlar.	-	" "	296
164-Türknâme.I.	-	" "	-
165-Tarihde Yangınlar.	1972	" "	45
166-Kıvayetlernâme.	1973	" "	-
167-Kır Gezintilerinnâme.	1972	" "	65
168-Meghurlar.	-	" "	290
169-İâlenâme.I.	-	" "	116
170-Kumbaracıların nâme.	1972	" "	53
171-Süleymaniye Kütüphanesi Konferansı.	1973	" "	-
172-Koyunoglu nâme.	-	" "	119
173-Kütüphaneler Kırkambarı.	-	" "	-
174-Kütüphaneleri Ziyaretlerim.	1973/74	" "	-
175-Cevdet Arşivi.	-	" "	168
176-Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Ensti-	-	" "	-
tüsünde İki Sene Süren Yazma Kitap Ders-	-	" "	-
lerinde Süylediklerimin Bir Kısmı.	1968/69	" "	-

Şekil A.4 : Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, s. 4, 1975. (Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri, Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

177-Oteberinâme	-	Defter No.	-
178-Muhabbetnâme.	-	" "	90
179-1961 İmî Paaliyetlerimin Hesabı.	1961	" "	60
180-Bahariye Mevlevihanesi.	-	" "	84
181-A. Süheyl Ünver'in Dedesi Mehmet Şevki Efendi'nin Kral Faruk'un Veliahtı Prens Mehmet Ali Paşanın Koleksiyonundaki Yazılarından Örnekler.	-	" "	-
182-Pasaport.	-	Pasaport No	371
183-Pasaport.	-	" "	372
184-Pasaport.	-	" "	446
185-Pasaport.	-	" "	447
186-Pasaport.	-	" "	448
187-Pasaport.	-	" "	449
188-Pasaport.	-	" "	450
189-Pasaport.	-	" "	-
190-Aritmetik, Fizik, Astronominâme.	1972	" "	31
191-Tebriknâme.	-	" "	87
192-1919.	-	" "	513
193-1960 Defteri.	-	" "	59
194-Takvimnâme.	-	" "	-
195-1963 Defteri.	-	" "	45
196-Hasiyetnâme. II (Etme Bulma Dünyası).	-	" "	-
197-1972 Yılı gündemleri.	1972	" "	72
198-Takvim 1893.	-	" "	455
199-Takvimler Ajandalar, Muhtıralar.	Numaraları: 355, 455, 458, 461, 462, 463, 464, ve altı (6) adet Numarasız.		
212-Kayseri.	-	" "	93
213-Kayseri.	-	" "	66
214-Karaman.	-	" "	103
215-Söğüt.	1967	" "	555
216-Sivas.	-	" "	13
217-Tokat.	-	" "	91
218-Eğirlinâme.	1972	" "	26
219-Gebze.	-	" "	494
220-Edirne.	-	" "	-
221-Edirne.	-	" "	147
222-Eskişehir, Sivrihisar Kütüphanesi.	1972	" "	49
223-İzmit 1969 Defteri.	-	" "	495
224-İzmit.	-	" "	1
225-İznik.	-	" "	65
226-İzmit.	-	" "	533
227-Çankırı.	-	" "	100
228-Divriği.	-	" "	76
229-Beyoğlu, Yahud Bandırma, Edincik, Erdek, Günen ve Manyas.	1961	" "	126
230-Bursa.	-	" "	-
231-Bursa.	-	" "	131
232-Bursa.	-	" "	520
233-Bursa.	-	" "	25
234-Bursa.	-	" "	-
235-Bursa.	-	" "	-
236-Bursa.	-	" "	105
237-Bursa.	-	" "	521
238-Ankara İkinci ve Üçüncü Nâme.	1972	" "	35
239-Ankaranâme.	1972	" "	5

Şekil A.5 : Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, s. 5, 1975. (Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri, Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

240-Antalya.	-	Defter No.	518
241-Akhisar ve Manisa.	-	" "	117
242-Amasya Defteri.	-	" "	92
243-Roma Seyahatın Resimleri.	1963	" "	156
244-Türk Belgrad.	1972	" "	7
245-Bağdatnâme.	-	" "	288
246-Libya Folklor Grubunun Temsilleri.	-	" "	505
247-Mısır Arkaik Pulları.	-	" "	-
248-Iran Defterleri.	-	" "	-
251-Viyana Defterleri.	-	" "	Viyana/ 9-13
2256-Viyana Defteri.	-	" "	Viyana/1
257-Viyana'nâme.	-	" "	-
258-Leiden Kütüphanesi Örnekleri.	-	" "	8
259-Bahar Tırnovalı Mustafa Ünver Defteri.	-	" "	88
260-Amerika Hatıraları.	-	" "	Amerika/ 1,3
262-Viyana Defterleri.	-	" "	Viyana/ 2,3,5-8
268-Amerika Hatıraları.	-	" "	Amerika/ 2,4-8
274-Colombia University'yi Ziyareti.	1959	" "	379
275-Taacünnâme.	-	" "	-
9 adet Şemâilnâme'den Yapılmış Minyatürler.			
11 adet Eski Rasat Aletlerinin Resimleri.			

Şekil A.6 : Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, s. 6, 1975. (Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri, Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

439/87

DR.A.SÜHEYL ÜNVER'İN ÖDÜNC VERDİKLERİ?

Levni Minyatürleri.

- 1-Kule Kapsı Mevlevihanesi'nde Âyin.
- 2-Gül Koklayan Kız.
- 3-Bursalı Yusuf Bey.
- 4-Yün Eğiren Kız.
- 5-Levni Geçit Resminde.At Üzerinde.Imzalı.
- 6-Acem Çengisi Maverdi Kolbaşı.
- 7-Tahmasb'ın Sevgilisi Şâhı Orhan.
- 8-Kalender Dervisi.
- 9-Üç Sazendeden Birisinin Portresi.
- 10-Oynayan Kız.
- 11-Çubuk Ağası.

Fatih Devri Motifleri.

- 1-Çinili Köşkten Bir Parçalı Çinili Köşe.
- 2-Çinili Köşkten Bordür.
- 3-Fatih Temellük Kitabesi.(Mualla)Ahmed III K.2830.
- 4-Damat Paşa Camii.Fresk Yuvarlakdan.
- 5-Fatih'in Annesi Huma Sultan Türbesi Kubbe Göbeği.
- 6-Baba Nakkaştan Aynalı Yazı.
- 7-Fatih'in Vefatına Tarih.Necmeddin Üstad Ta'likiyle.
- 8-Fatih Hususi Kütüphanesi Temellük Kitâbesi.
- 9-Fatih Hususi Kütüphanesi Temellük Kitâbesi.
- 10-Fatih Hususi Kütüphanesi Temellük Kitabesi.
- 11-Fatih Devri Tezhibiyle Bir Çerçeve.
- 12-Fatih Devri Tezhibiyle Bir Çerçeve.
- 13-Fatih Devri Konya Tezhibi.
- 14-Dedem Şevki Efendi İmzası İle Fetih Yılı Hatırası.

Defterler.

- 1-Vara Vara.Kuşadalı Hazretleri Sözleri.
- 2-Uzluk Ninesi Ne Dedi?
- 3-Yaptığım Pullar Defteri.
- 4-Edirne Kâri Şiir Defteri.
- 5-Yahya Kemal El Yazısı İle Mısralarından Seçmeler.
- 6-Dıyma Çiçeklerle Şiir Defteri.
- 7-Fatih'in Defteri.
- 8-Kırk Hadis.
- 9-Rakım Mersiyesi.

Defterlere Devam.

- 1-Oğlum Aydın'ın Masalı. (Ünvernâme)
- 2-Edirne Sarayına Ait Üç Tablolu Kap.
- 3-Paris'te 1928 de Yaptığım Kap.
- 4-Hezergâdi Gülleri İle Bir Kap.
- 5-Renkli Halkâri Kap.
- 6-Büyük Kap Örneği.

Eskişehir Sivrihisar Kütüphanesi'nden 2 Kap Örneğinden 4 terkip.

6 Matbu Örneğin ve Geçmeler Hakkında Bir Makale.

R.Ç.

Şekil A.7 : Dr. A Süheyl Ünver'in Bağışlarından Düzenlenen Sergi Listesi, s. 7, 1975. (Süleymaniye Kütüphanesi Bağış Sergisi Resimleri, Dosya No: 439, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

EK B: Süheyl Ünver'in *Necmeddin Okyay Nâme* (Defter No: 1071) defteri ve transkripsiyonu.

EK B.1: *Necmeddin Okyay Nâme* (Defter No: 1071)⁴¹.

Şekil B.1 : *Necmeddin Okyay Nâme*, Defter No: 1071, kapak. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

⁴¹ Belirtilen defter sayfa numaraları, yazı akışı doğrultusunda yazar tarafından verilmiştir.

28 Temmuz 1982

4 آتالیه 1966 بازار. افسر استادن در ریت ال بریول نور ایچی حنفی
استاد نظری، حافظ خطاط و ایدو حنفی ایچی الیه اویای اوده.
کندیسه در لیه ایچی حنفی و کولون یاری

ای طبعیه قایلیه ساره رد لره
حسب خفای نکاتی یازوب چیزه بلیه
بر علم اوله بر بیتی خطاط سفینه بن مرحوم ده سوبیر منه.

- تمشده و جلیسه هر حرفه کرسی وار در .
- سامی افندی 60 - 70 سنه یاری درسی ویرمه . حقیقه تلیقه خطاط
خلوص افندی . تمشده و نشده و جلیسه کامل افندی تیشمه . صوکره به کیشمه
- چارشی قاپورده آقهای بری . کتابی در رسی قاروشنه در سه ده سامی افندی یاری
کوستردی . اویچ یوز طبع کلیدی ، دیدی . صوکره الحالی حدی افندی و عمر افندی
دولم با سوسه . صوکره حدی و صوکره کامل افندی کلیدی . قاسم بلا شاده بر کلیدی
اولی کلیدی . عبدالقادر ایدو خواجه کلیدی یاری یازوب سه سبب اولدم . احمد
ضیا بک ده سبب اولدی . عبدالقادر افندی قاضی کلیدی ختمانه آغا حبا صفا
امامی واری . مرزا سامی افندی قیزینک و فاسنده صوکره یازوبده و زکیمشده . بر
با سوسه .

- خزینه کرسیای سوتی بک و فاقه ایچی . یازوبده صوکره کلیدی صافیجه . به ده
یاری لردده صوکره کلیدی ایچی . خطاط حاجی عارف افندی خواجه تور عثمانیه ده کی
اولم سنده ، کوکوردوب کوکوردوب . بنج کوکوردوب کوکوردوب در ۱۲ الم ده سنده کوکوردوب
نورینی آرتدیو سیه . اما سکا تلیقه یازوبده واجب اولدی ، دیدی .
احمد ضیا بک به دلالتا ایدو هم دیدی ، کوکوردوب .
- عبدالقادر ، روم ایلیای آرسنه کلیدی . خواجه حاجی حاجی حافظه بر اولم
در سه ل اولم ، دیدی .
محمد الحمید اوده ایچی کوکوردوب . برینی سوبیله حکیم ، اولی دلالتا ایدو رس کور
ایچی . اوده کوکوردوب کلیدی (خواجه ایدو افندی)
سز بر شیلر یازوبده اولم کوکوردوب دیدی . کوکوردوب سیه دیدی . ایدو
اولم ؟ کلیم کوکوردوب سون یوست دیدی .

Şekil B.2 : Necmeddin Okyay Nâme, Defter No: 1071, s. 1. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

- ادرهم افندی حاجی کیدی . برابر کیدله ، یوده . یوقاریکی سواقده حاجی عارف افندیده در
 دیندی . اوراده عارف افندی حله مشقین یارینور .
 خطاط سامی افندی ی آریوز دینک . دهانه آتایق قالدی . الینچی دیوله دوری . او
 بکا کلنر ، سیه ادا کیدرم ، دیدی ، حوکره اوز بکله شیخیه قارشلاننده اویوندی .
 هرکیم بوزر کیم کیدی ، شیخیم اسکی بویالو قالدی دیدی . سزده یازی اوکونم ایتینور
 دیندی ، استغفرالله دیدی .
 صالحی کونم کیدرسک . بهشتک یازانام ، مکالمه ایدرز ، دیدی .
 دوام باشدور . ادراده حاجی عارف افندی کلدن . سامی افندی یارینور
 نزه ده بولکیز دملک سزی قبول ایدی . او حالده بهمدی خبر دیریم ، دیدی
 حاجی عیسی افندی ، نطق بلنک کلدن . بویلم دوام باشدور . صافر وار .
 حله افکار کوسته دی . به حقیقه قالدن ، بکله فرس اوده یوده دیدی بیزیم
 بنیم وقیم یوده دیدی . خطاط حاجی رضا افندی ده ادراده .
 اوده کلدن . ایوا دینک . کتودم قویور . حالشیم چالیشیم ، کیدیم .
 علی آغا قابوی آجیدی . کلسونر ، دیمسه . قایوچی دور میوز ، دورده
 کلید دیدی . باقاجم دیدی . ها دیدی ، دینک بزم کلدن ، فاندک عظیمیه کورولوی
 دیدی . اوکونده قالدی ده کیدرسکی .
 حاجی عارف افندی . باده یازی یی تکینه ، قفتانه کیدرسکه دیدی
 او مشهور لرک یارینور یازینور . ایندی بول بویلم حقیقور . روقور غارده حاجی
 سیدک . جام کیدرسک . هوتقال مینور . حقیقور . حقیقه آرسونده بیدار وار دی .
 اوندک حقیقور . کور بویامیده اولای . کانداجینه . قایانتمه ایل اولور . ایچیم بولور
 هوتقالی قایدی .
 ادرینه ایچیم بر هوتقال سورولورس ، بیدا سورولورس کجده . قالدن
 حدیث سز لنده : برانسانه بیدیکلی اوکونم ، یاریمه آفرینه بو غارنه ،
 آغزیم آتنده کم دورولور . سزینمیزن کتویقنم باقیله
 - فطرت طوا ملیده قهوه یی یازیل یارینور . قهوه فله (ت) سنی بیلور دیور
 - ان کور اووهی یوخی . وحی ایدیلدی عینا سولر ، فالنده
 - آفره حتمالی بر قورم . ایلور دیرم سولر . برکوکل بیتار ایله
 - کورل چالایک تختی . چالایک سولر باقدی
 درت کتابک نمانشی بودر اکر وار دی

Şekil B.3 : Necmeddin Okyay Nâme, Defter No: 1071, s. 2. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

حصار یله ایچینه . بر تاره یورطه ، بیقانه جه . بر بار داه قوزه جه . اوسته حقیقیه قدر لیموه
 صقیلاجه صباجه قه . قابوغنی یور . اواریله کده عوکی یورطه نه داری آتیلون آت
 و صاری لیمونه قاری ییله آویلمز ایچیدجه . اوج کونده کیر
 - غریباخته طاری سر لیمونه عه کده صاری قایاره قسقه آغاچی آتنده . کوتم ریه یه یاقو
 بر یوردیه عوچ ویرسه . ایکی آت کسانخی ایچی اینجه دوغاسه قایا تسمه ایچیه
 بر لنده ایچیم . به اولوسه کیدیورم . قایا دینه . یوردیه قایا اولوسه عه یاقو
 اوستی کونه ای اولوسه .
 - نه سه الحاطینه . خطاط مطلق حلیم نورموسی 69
 سول (طبعه ایچیه صنفه) نورم 279
 - خطاط ستره قره طرب . سیم الدیه افندی شاه اری دار .
 آضراله و آتله کده حدیث کویله . تداوی ایریسمه و خوشنماج به در حدیث
 یئنه تمه ده آتیه یاقو شیره . Seydi . طائفا آتلی .
 لکله کوله آتیه کوزیرم . ای اولور قیل بیله .
 شصه حیلیم داغ یا قدم کوز کوز ایتیم .
 - قهرم سیر ایلیه بیلسور بنم تارخی بر لار عه نه نه 1055 D ()
 1967 414 قوشما نه
 کیز لیکله بوکت دار در . ویه یو آلیا جامی خطیبی ها قیله علی افندی اویله سولیمه و یاشی
 سید ماسه . اسکینه احسانت عیه اولور ویه سولیمه نورم .
 - شیخ الاسلام عبیر افندی ، خطیب و خطاط همرا افندی کور و سونجه بو عمر افندی ده .
 حقیقیه افندی ریمه .
 - آدم زر رخ قوشما نه بیک خیسلاک تمثال .
 اسراف افندی صبا علیه آیه است آیر و یاقو قه . دوام ایدر .
 آیه ست آل ، تفکراته عیار نه . لاروی
 آیه ستر جنانه غازی قلماز . آیه ستر یوه ده قاجیه نورم ویرس یقیم ایدر .
 اسراف افندی هر طریقه آرا بیلیم و کور یله قوشما .
 - مه القلب الی القلب سبیل . اسراف افندی ثابت هر طریقه قوشما آما ایچینه .
 بر بستی کونترمه . یاشنه قوشما ماسه . ایچینه قوشما . کونتر دکی ذات شمس
 - نافع بابا الی اسراف افندی بریه ، بر سیم کورم . مکمل عوچ قوشما . راقی ده دار .
 ایچیده دوشیلور . بجه کیریم بیک ایچیه . اسراف افندی سولیمه و کور یی یاز ویراز .

Şekil B.6 : Necmeddin Okyay Nâme, Defter No: 1071, s. 5. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

حیرتیه بوزا ، اکتی اولور . سکیو دیر .

— (صه لم یفده لم یعرف) طایفه بیه
(صه لم یعرف لم یفده) بیه طایفه طایفه
— احمد نسیم بیه بویوقه قانده بیه بوزا ، احمد نسیم افندی حقیقی کوره ، بیکنده تاسی اولدی
— بویوقه نسیم افندی سز استرف افندی ایل کوروشیور سکر . او دفعه لاه مقبره ده
حضرتید بویوقه . آدنی کورمک کانی ، بویوقه .
— بقال آیوستوله ده شفاعت ایدم بکم دیمه .
— بری بوزا دار افندی ی قره قورده عویینی بو حاله بوللور . کیله که حبه افندی کرده
دیمه نه بکوندور ورسک وینجه بوزا داره دیمه ، عویینی ایدورده ، حیرتیه نسیم افندی
بوزا دار افندی قدر کوندورده . کوندور وینجه بوزا داره دیمه . (الهی ایدمک . حبه دیمه)
کوردی بیکندگی ؟ دیمه . آما نه افندی بکندم جوانی دیرده . بزه آبارالم می افرینه ، لطف
اید سکر دیمه . کرده بر توقه ایتمه . کاییکیت ، خنده بزه ارشاده ، نامورده دیمه .
— کیمده نه وار ، بیلنر
امام اعظم قرم خنده ایدم آکده نه اوتوز دگورده دیر
چید سوز دیمه ، یولار سز آشکم بوز دیمه
الاسما و منزل منه السماء . اسما سمانه نخل ایدر .
— معید یاشا امامی حبه رضا افندی (اوغلی دار) مولد اوقیور اوندی کبی اوقیورده کله مسه بر
حافظ کمال اوندی کبی اولورده
بیکنده نسیم افندی ددیمه ، باباسی نسیم افندی کله . او دیمه 1981
اولاده : اسنی نسیم افندی قوی دیمه . بوزا بوزا دیرده . عیبت دده ندر قورده
استراخه ، بانه بانه نه مکله دیمه سید سیدید .
— معید یاشا امامی باغچه نه کبی کله بوزا دیمه . افندی خورده ایدم الی کیدر
بوند ده بوسه وار . او کیدر دیمه دیمه ایچده سقا دقایر بوزا حبه دقای
1887
— بول باغچه ده اولور بوزا .

Şekil B.7 : Necmeddin Okyay Nâme, Defter No: 1071, s. 6. (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

(s. 1)

beduh

28 Temmuz 1982

4 Aralık 1966 Pazar. Eşsiz üstadımız, devrinin en büyük Türk ince sanatları üstâd-ı bî-nazîri, Hâfız Hattat ve ebru sanatkârı Necmeddin Okyay evinde.

Kendisinden derlenen, ince sanatlarımız ve güzel yazı.

Ümmi tabiatan kapılır saderûlara

Hüsn-i hattın nikâtını yazıp çizen bilir

Bir asır önce bu beyiti hattat Şefîk Bey merhûm da söylemiş.

Hattat Beşiktaşlı Hacı Nuri Bey kanalıyla Hattat Muhsinzâde Abdullah Bey'den şuyû bulunmuştur.

- Sülûste ve celîsinde her harfîn kürsüsü vardır.
- Sami Efendi 60-70 sene yazı dersi vermiş. Çıka çıka ta'likden hattat Hulusi Efendi, sülûste ve nesihte ve celîde Kâmil Efendi yetişmiş. Sonra ben gittim.
- Çarşıkapı'da Kazâ-yı mübremi. kitabeli medresesi karşısındaki medresede Sami Efendi yazı gösterirdi. Üç yüz talebe gelirdi, dedi. Sonra Elmalılı Hamdi Efendi ve Ömer Efendi devamı başlamış. Sofu Hamdi ve Asker Kâmil Efendi geldi. Kasımpaşa'da bir tekyenin şeyhi oğlu geldi. Abdülkâdir ile hocanın yeniden yazı yazmasına sebep olduk. Ahmed Ziya Bey de sebep oldu. Abdülkadir Efendi'nin Kadıköyü'nde Osman Ağa Camii'nde imamlığı vardı. Zira Sami Efendi kızının vefâtından sonra yazıdan vazgeçmişti. Biz başlattık.
- Hazine Kâhyası Şevki Bey vefât etmişti. Yazıları sahaflara gelip satılacak. Ben de yazılardan çoğunu satın aldım. Hattat Hacı Arif Efendi Hoca'ya Nur-ı Osmaniye'deki odasında, götürüp, gösterdim. Benim gözümü nurlandırdın, Allah da senin gözünün nûrunu arttırsın. Ama sana ta'lik yazmak vâcib oldu, dedi.
- Ahmed Ziya Bey ben delâlet edemem dedi, göstermez.
- Abdülkâdir, Rumelili arslan gibi. Hoca Hacı Hâfız'a, bir öpücük verirsen olur, dedi.

Abdülhamid irâde etse göstermez. Birisini söyleyeceğim, onu delâlet ettirirseniz reddetmez. O da Özbekler şeyhi (Hezarfen Edhem Efendi)

Siz bir şeyler yapın hediye olarak götürelim dedi. Göstermezmiş dedik. Öyle şey olur mu? Hele göstermesin puşt dedi.

⁴² Belirtilen sayfa numaraları, yazı akışı doğrultusunda yazar tarafından verilmiştir.

(s. 2)

- Edhem Efendi tâcını giydi. Beraber gittik, yok. Yukarıki sokakta Hacı Arif Efendi'dedir dedi. Orada Arif Efendi talebe meşklerini yazıyor.

Hattat Sâmî Efendi'yi arıyoruz dedik. Hemen ayağa kalktı. El pençe dîvan durdu. O bana gelmez, ben ona giderim, dedi. Sonra Özbekler şeyhiyle karşılaştığında öpüştüler. Sonra bunlar kim dedi, Şeyhim eski boyalar kalmadı dedi. Sizden yazı öğrenmek istiyorlar deyince, estağfurullah dedi.

Salı günleri gelirsin. Ben meşk yazamam, mükâleme ederiz, dedi.

Devama başladık. Oradan Hacı Arif Efendi'ye geldik. Sami Efendi yazıları idi. Nereden buldunuz, demek sizi kabul etti. O halde ben Hamdi'ye haber vereyim, dedi. Hacı Yahya Efendi, Nazif Bey geliyor. Böylece devama başladık. Misafirler var. Abdülkâdir gösterdi. Ben çıkarttıklarım; benzemezse evde yok dedirtirim benim vaktim yok dedi. Hattat Hacı Rıza Efendi de orada.

Eve geldik. Eyvah dedik. Ödüm kopuyor. Çalıştım çalıştım, gittim. Ali Ağa kapıyı açtı. Gelsinler, demiş. Kapıcı durmuyoruz, durduk gelin dedi: bakayım dedi. Haydi, demek bizim tekdîrin fâide-i azîmesi görüldü dedi. O gün meşkleri değiştirdi.

Hacı Arif Efendi. Bak yazıyı beğenmiş, kaftan giydirmiş dedi.

- En meşhurların yazılarını yazıyoruz. İndirdik böyle çıkıyor. Dokunmadan camı sildik. Cama geçirdik. Tutkal bitiyor ve çıkıyor. Çifte arslanlı boyalar vardı. Onlar çıkmaz. Her boyacıda olmalı. Kâğıt içinde. Kaynatma ile olur. İçine balık tutkalı katılır.

Üzerine ince bir tutkal sürülürse, boya sürülmüş satıh da kalkmaz.

- Hadîs-i şerîfte: Bir insan bildiğini öğretmezse, yarın ahrette boğazına, ağzına ateşten gem vurulur. Siz Peygamberimizin teşvîkine bakın.
 - Nusret Tura Milliyet'te tasavvufî yazılar yazıyor. Tasavvufun (t)sini bilmiyor diyorlar.
 - İn hüve illâ vahyün yûhâ. Vahiy edileni aynen söyle, mealinde.
 - Ak sakallı bir koca. Emek vermesin hacca. Bir gönül yıkar ise
 - Gönül Çalabın tahtı, Çalab gönüle baktı
- Dört kitabın mânâsı budur eğer var ise

(s. 3)

- Hattat Hamid demiş ki: Benim ilerlememe sebep Necmeddin Efendi'dir. Beni Sami Efendi'ye sevk etti demiş. Fakat Halim bu sözü söylemezdi.
- Sûfî Mehmed. Sami Efendi'nin yazdığı Allah diler(?). Haftaya götürdüğü zaman bir diğ ilave etmiş. Sami Efendi: -İlahi bütün hattatlar keşîdeyi (y) ittihâz etmiş. Bu yetmiyormuş gibi hikmet-i Hüdâ'da bu da bir diğ ilave etmiş demiş.
- Râkım'a gelinceye kadar esrâr-ı hat fâş olmamıştır. Râkım meydana çıkarmış. Şevki Efendi sülûs ve nesihte Râkım'ı aynen taklîd ediyor.

Sami Efendi sülûs ve nesihte Râkım'ı taklîdden ziyâde celîde taklîd ediyor.

Nazif Bey de İsmail Zühdî yolunda sülûs ve nesihi celî'ye tatbîk ediyor.

Kadıasker de kendisine bir vadi hazırlıyor, beğeniyor, gelse de benden yazıyı düzeltse dermiş. Kadıaskeri de Hoca Şevki Efendi geçmiş. Kemâle erdiklerinde kalkıyor.

En çok Mâcid, Hâmid ve Halim var. Benim verdiğim eserler sayesinde yetiştiriler. Ben eslâfı sevdirdim. Mâcid sâdâtın idi. Nakîbü'l-eşrâf kadıasker Mustafa İzzet'te bitmiş fakat Macid'in babası bunu yürütmemiş.

Kasımpaşa'da *Turâbi* Baba'ya akla gelmeyen her şey için müracaat ederler. Çocuk, evlenme, hastalıklarda para atarlar.

Şeker bayramı tebrikinde 15 Ocak 1967. Kasım 69

Cemreler hamsinde düşer. Cemre Kasım 105'de düşer. Biri havada gezer, biri deryada yüzer, biri de hâk-i pâye yüz sürer.

Halkın Türkçe Arabî ayları İrcep, Şaban, İrmızan, İrmızan bozuluşu (?), iki böcek kıskacı, davar ayı, aş ayı, dadaş ayı, büyük mevlüt, küçük mevlüt, büyük tövbe, küçük tövbe.

Cemrenin ma'rifeti: Kıvılcımın sıçraması kadar havaya sıcaklık gelir. Sonra suya, sonra toprağa düşer.

Çiçekçi kahvesinde Hacı'nın palavrası: bir kere gözüm mübalağalı sıcaktan büyük gördüm. Çiçekçi kahvesi kiracısı da Hacı isminde. Mektupta yirmi bin üzüm çubuğu istiyorlar. Senede bir temmuz bâkîsi açar.

Kadıasker, Şefik Bey'e söylenecek bir şeyi Muhsinzâde ile haber yollar. Beylerbeyi görünce bu

pehlivan kim demiş, pehlivan değil kalemle güreşiyor demiş.

Salih Saim Bey'in Şaşı Hâfız (İsmail!) Menâkıbı kendisinde bir nüsha bile yokmuş. Galiba hepsi bitmiş.

(s. 4)

- Soğuklarda ebrû ayrı yapılması güç.

Hattat Şefik Bey Bâb-ı askerî yazılarını nasıl yazayım diye düşünmüş ve uykusu kaçmış. Yazmış, Abdullah Bey'e götürmüş, beğenmişler.

İriyari Helvacı. Evlendirelim demişler. Düşün gecesini Arnavut gibi bir adamı kadın kıyafetine sokmuşlar, dışarıda bekliyoruz diyor. İçeride karşılaştığında ağzını bozarak bir söylenmiş hep gülmüşler.

Hattat Halim'deki Şevki Efendi murakkaâtı, Hacı Arif Bey'e yazdıkları

Şevki Efendi Celâleddin'e taklîden yazdığı hurûfat, Avukat Halil Bey'de. Diğer Tantâvîzâde İzzet Bey'de. Bir tanesini Necmeddin Efendi Hattat Mâcid'e vermiş. O da bunu Mısır'da satmış.

Bir mürekkebâtı Necmeddin Efendi'de. Necmeddin Efendi'de bir tane Şevki Efendi'nin oğlu Sayid Bey'e yazdığı var. Koyu kâğıda yazmış. Bir tane de Süheyl Bey'de, Şehzâde Selim Efendi'ye yazdığı (Süheyl bunu Süleymani'ye vakfetti). Bir tane Kirecci Gâlib Bey'de. Çok mükemmel tezhipli Hüsnü Efendi'nin. Necmeddin Efendi'de iki tane rabbi yessir geçmiş.

İran'da bir söz: Azerbaycan'a mı gidiyorsun. Kazvin'den sonra yanına bir Türk al derler. Allah yolunda pul diye dilenirlermiş.

Denk = dank, altıda bir. Bütün dizileri 6'ya bölün, her biri bir dank dedi.

En büyük yazı ile en ufak yazının altında biri Ali Bey'den

- İmad'ın Türkiye'ye gelip yazı göstermesi bir kitapta yazılı. Veliyyüddin Efendi'deki yazıları Şam'da yazmış.
- Hacı Arif Efendi yazını görelim diye üzerine hücum ediyorlar. Avniyesine yer yapmış.
- senede bir gün nergis koklayın. İnsanın içindeki kurdu ifnâ eder, mâhiyetinde bir hadîs-i şerîf var.
- Rûy-ı âb. *Ebru*. Vâsf-ı terkîbi. Ebrî, ebrû. Kaşaa benzer. İranlılar buluttan kıyas ediyorlar.

Zencefil 18 gram. Döğülecek, toz hâline gelecek. Üç taksim. Bir tanesi bardağa konup, üstüne çıkıncaya kadar limon ilave tencim (ayazda) duracak. İçine mercimek kadar şap, şeker gibi ateşte yanar, üzerine konur. Sabahleyin kalkınca içecek. Üzerine bir şey yemeyecek, eğer bir seferde geçmezse ikincisi yapılacaktır. Şiddetli sıtma ise üçüncüsüne hâcet kalmadan iyi olur. Eşref Efendi bundan iyi olur. Eşref Efendi'den rivayet, çok mücerreb, iyi olmayan kalmamış.

(s. 5)

Sarılık için. Bir taze yumurta, yıkanacak. Bir bardağa konacak. Üstüne çıkıncaya kadar limon sıkılacak. Sabaha kadar kabuğunu yiyip, o ezildikten sonra yumurtanın zarı atılıp ak ve sarısı limonla karıştırılıp o limonla içilecek. Üç günde geçirir.

- Gurebâ hastanesi sertabîbi Mehmed Ali Bey'in Sarıkaya'da Fıstıkağacı altında Kötem İyen Yako bir yahudiye ilaç vermiş. İki atkestanisini ince ince doğramış, kaynatmış, içirmiş. Bir lezzette içtim. Ben ölüme gidiyordum. Kan yok. Yahudiler kan oldu mu ibadet edilmez. Ertesi gün iyi olmuş.

Atkestanesi kahvesini ben söylemişim.

Necmeddin Efendi tıbbî folkloru vukufu mühim.

- Medresetü'l-Hattâtîn'de hattat Mustafa Halim numarası 69
- “ “ Süheyl (tıbbiye üçüncü sınıfında) numaram 279
- Safra taşlarına karaturp. Necmeddin Efendi müşahedeleri var.

Ahmerü'd-devâ: Nel key hadîs-i şerîfdir. Tedavi edilirse de hoşlanmam diye de bir hadis vardır diyor.

Yüzde temriyede ateşe yaklaştırmak. Seyilde mangal ateşi dokundurarak kaldırmak ile iyi olur.

Kelde ateş gezdirmek. İyi olur fitil bitti.

Şerha çektim, dağ yaktım, göz göz ettim..

- Kabrimi seyreyleyen bilsin benim tarihim. Bir mezar taşından sene H. 1055 ()

4.4.1967 Konuşmamızda

Gizlilikte bereket vardır. diye Yeraltı Camii hatibi Hâfız Ali Efendi öyle söylemiş ve yaşını söylememiş. Eskiden isabet-i ayn olur diye söylemezlerdi.

- Şeyhü'l-islâm Sabrî Efendi, hatip ve hattat Ömer Efendiyle görüşünce bu Ömer Efendi değil, *ömür* efendi demiş.
- Adama zırnı koklatmaz demek hasislik timsâli.

Eşref Efendi sabahleyin abdest alır, yatsıya kadar devam eder.

Abdest al, tefekkür et ibadettir. Lâ-edri.

Abdestsiz cenaze namazı kılınmaz. Abdesti yok da kaçırıyorum derse teyemmüm eder.

- Mine'l-kalbi ile'l-kalbi sebîlâ. Eşref Efendi Sâbit Hazretleriyle konuşur amma içinden. Birisini götürmüş. Yanında konuşmamış. İçlerinden konuşmuşlar. Götürdüğü zât şaşmış.

Nâfi'i Baba ile Eşref Efendi bir yere, bir saraya giriyorlar. Mükemmel sofraya kurmuşlar. Rakı da var. Biz içeride oturuyoruz. Bize getirmeyin demiş. Eşref Efendi söylediklerini yazdırmazdı.

(s. 6)

Mırmırık boza ekşi olur. Sekir verir.

- (men lem yezak lem yaref) Tatmayan bilmez.
(men lem yaref lem yezak) Bilmeyen tadını anlamaz.
- Ahmed Naim Bey'e büyük kayın pederi Türbedar Ahmed Amiş Efendi hazretlerini göremediğinden müteessir olduğunu söyleyen Necmeddin Efendi'ye siz Eşref Efendi ile görüşüyorsunuz. O defalarla Türbedar hazretleriyle bulunmuş, onu görmek kâfi buyurmuş.
- Bakkal Apostol'a da şefa'at edeceğim demiş.
- Birisi Türbedar Efendi'ye karakulak suyunu bir hamalla yolluyor. Giderken Hasan Efendi Kürt'e demiş nereye götürürsün deyince Türbedar'a demiş. Suyunu indirmiş, sırtına semeri almış, Türbedar Efendi'ye kadar götürmüş. Götürünce içeri girmişler. Elini öpmüşler. Hasan demiş, Kürt'ü beğendin mi? demiş. Aman efendim beğendim cevabını vermiş. Bize aparalım mı emrine, lütfedersiniz demiş. Kürt'e bir teveccüh etmiş. Haydi git, filan yerde irşâda memûrsun demiş.
- Kimde ne var, bilinmez.
İmâm-ı a'zam'ın haremi namazda iken ensesine otuz (?) döğermiş derler.
Çilesiz derviş, yularsız eşeğe benzer demişler.
El-esmâü, yünezzilü mine's-semâ'. İsimler semâdan nüzûl eder.
- Said Paşa imamı Hasan Rıza Efendi (oğlu var) mevlit okuyor. Onun gibi okuyan gelmemiş. Bir Hâfız Kemal onun gibi olurmuş.

Hâfız Kemal ilâ rahmetillâh 1931'de.

Bir gün Necmeddin Efendi doğmadan, babası Nebih Efendi'ye gelmiş. Eve girmemiş. Bir oğlun olacak: İsmi Necmeddin koy demiş. Bu zât meczuplardan. İsmet Dede'nin konuşmalarına Eşref Efendi, bak bak ne mükemmel ve mühim şeyler söylüyor.

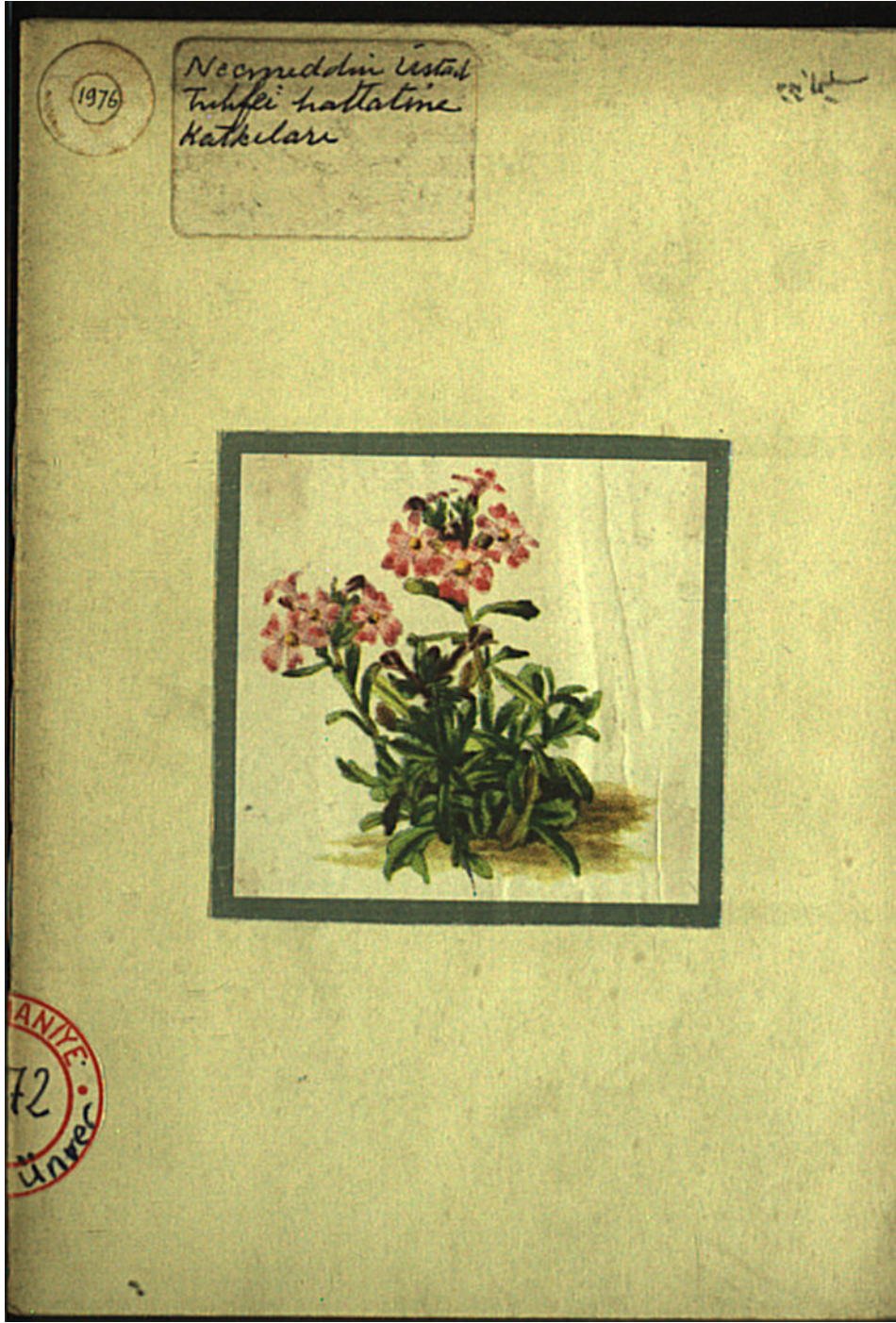
Said Paşa imamı bahçesine keçi gelip zarar vermiş. İnsanlar hırsızlık ederse eli kesilir. Bunun da memesi var. O kesilir demiş ve kesmiş. İçinden süt ve kan beraber akmış. Vefatı 1887.

- Bedel bahçede oturuyoruz.

EK C: Süheyl Ünver'in *Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları* (Defter No: 1072) defteri ve transkripsiyonu.

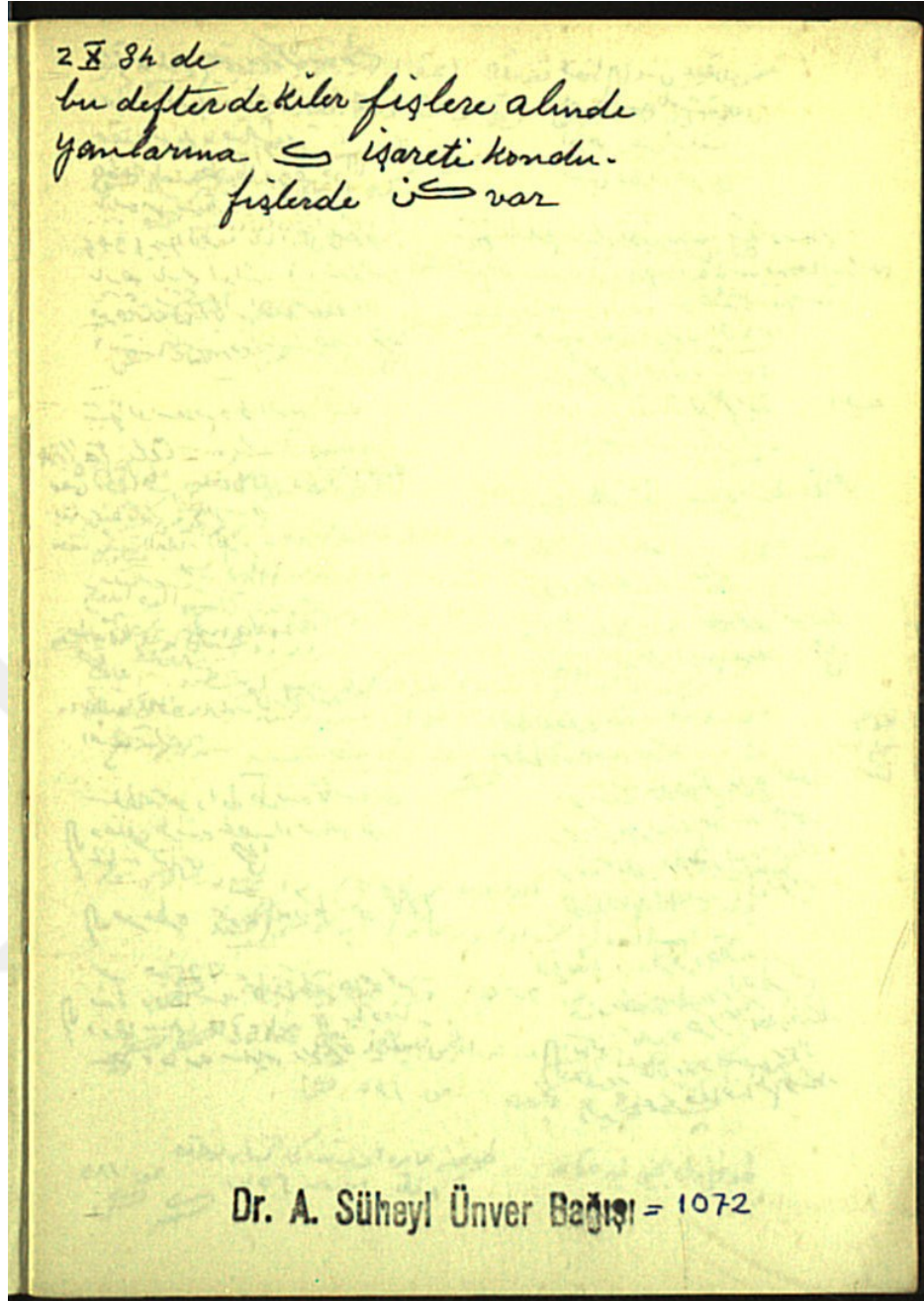

EK C.1: Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları (Defter No: 1072)⁴³.

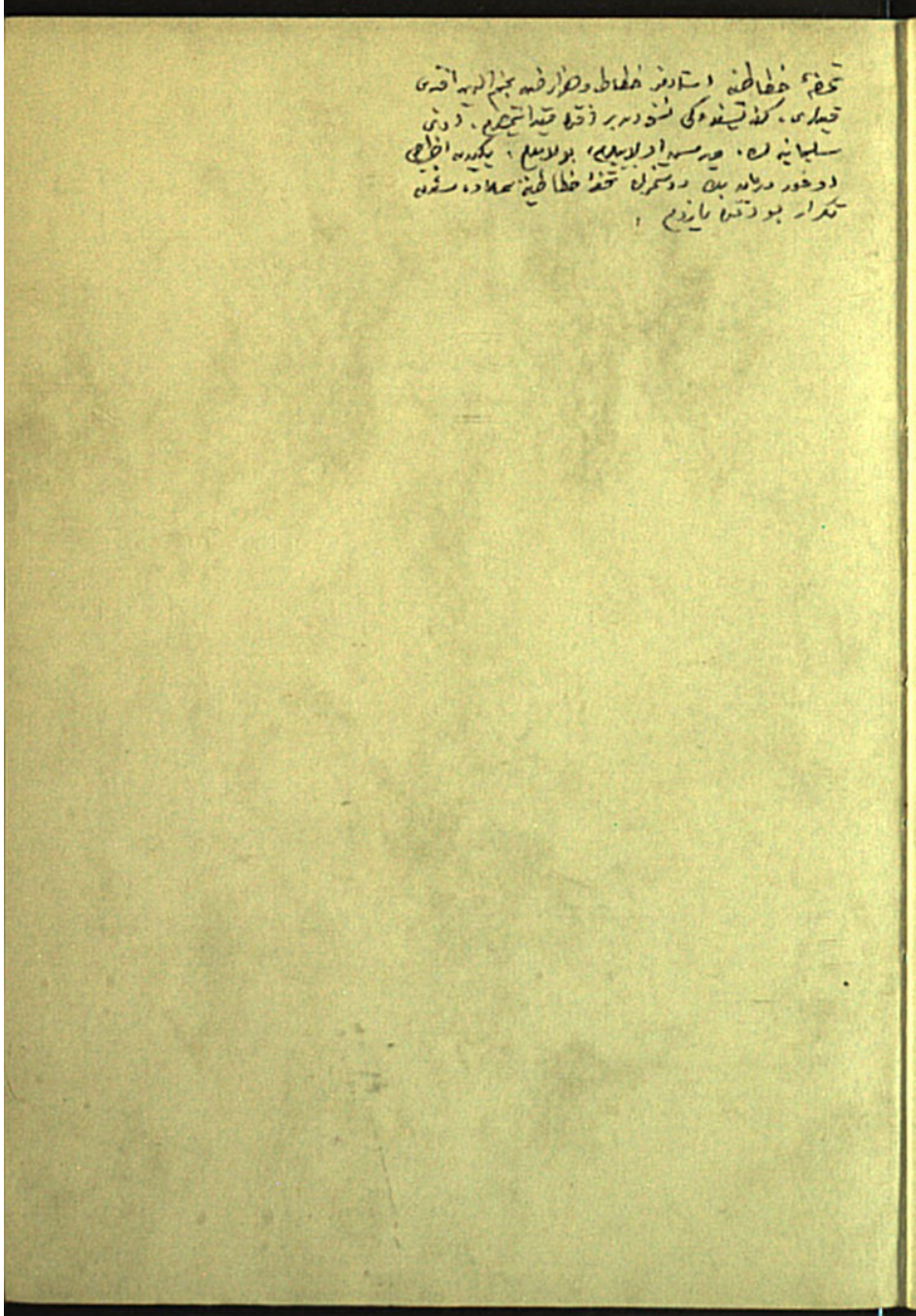

Şekil C.1 : Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları, Defter No: 1072, kapak.
(Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

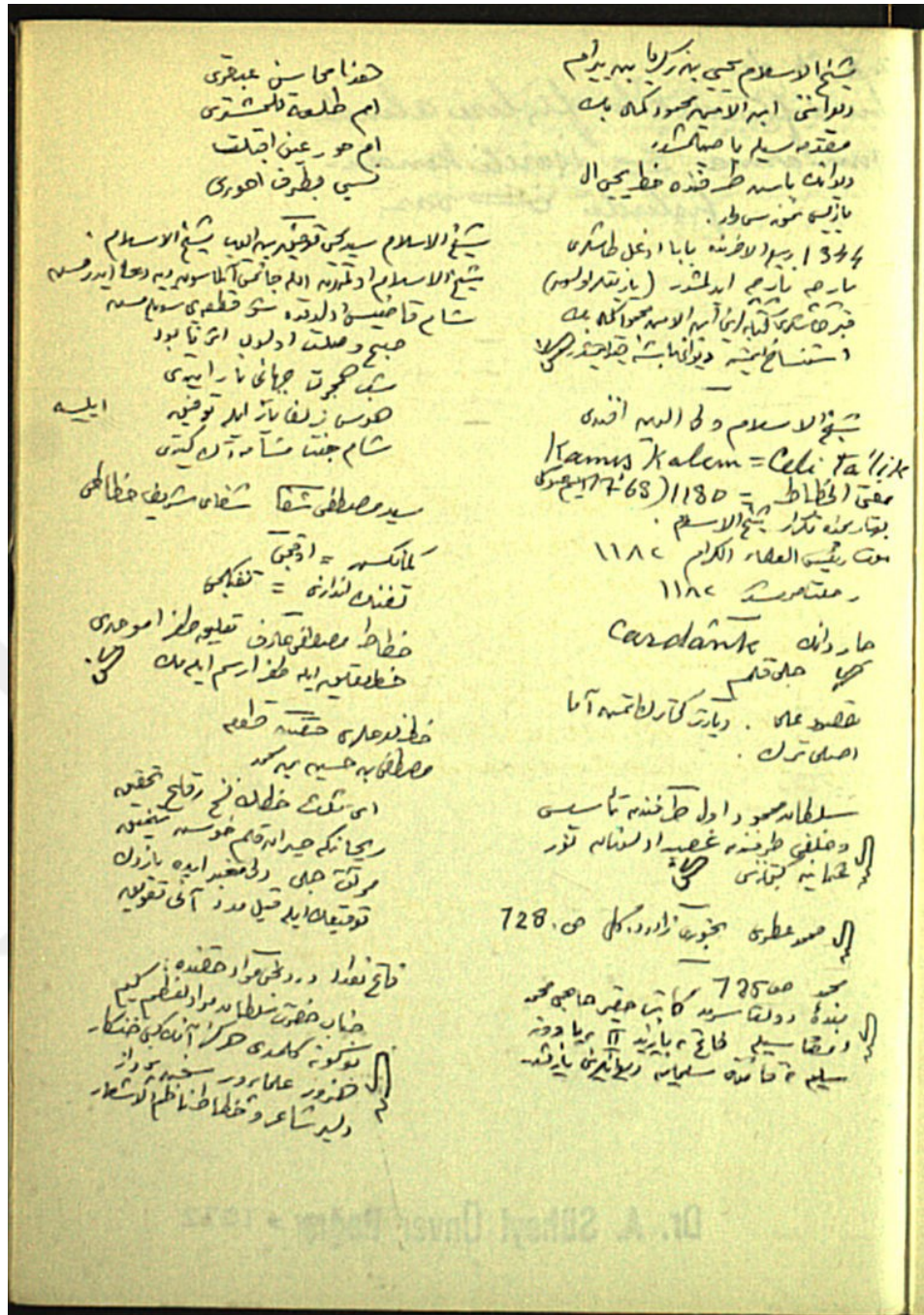
⁴³ Belirtilen defter sayfa numaraları, takibi kolaylaştırmak için yazar tarafından verilmiştir.

Şekil C.2 : Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları, Defter No: 1072, s.1.
(Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

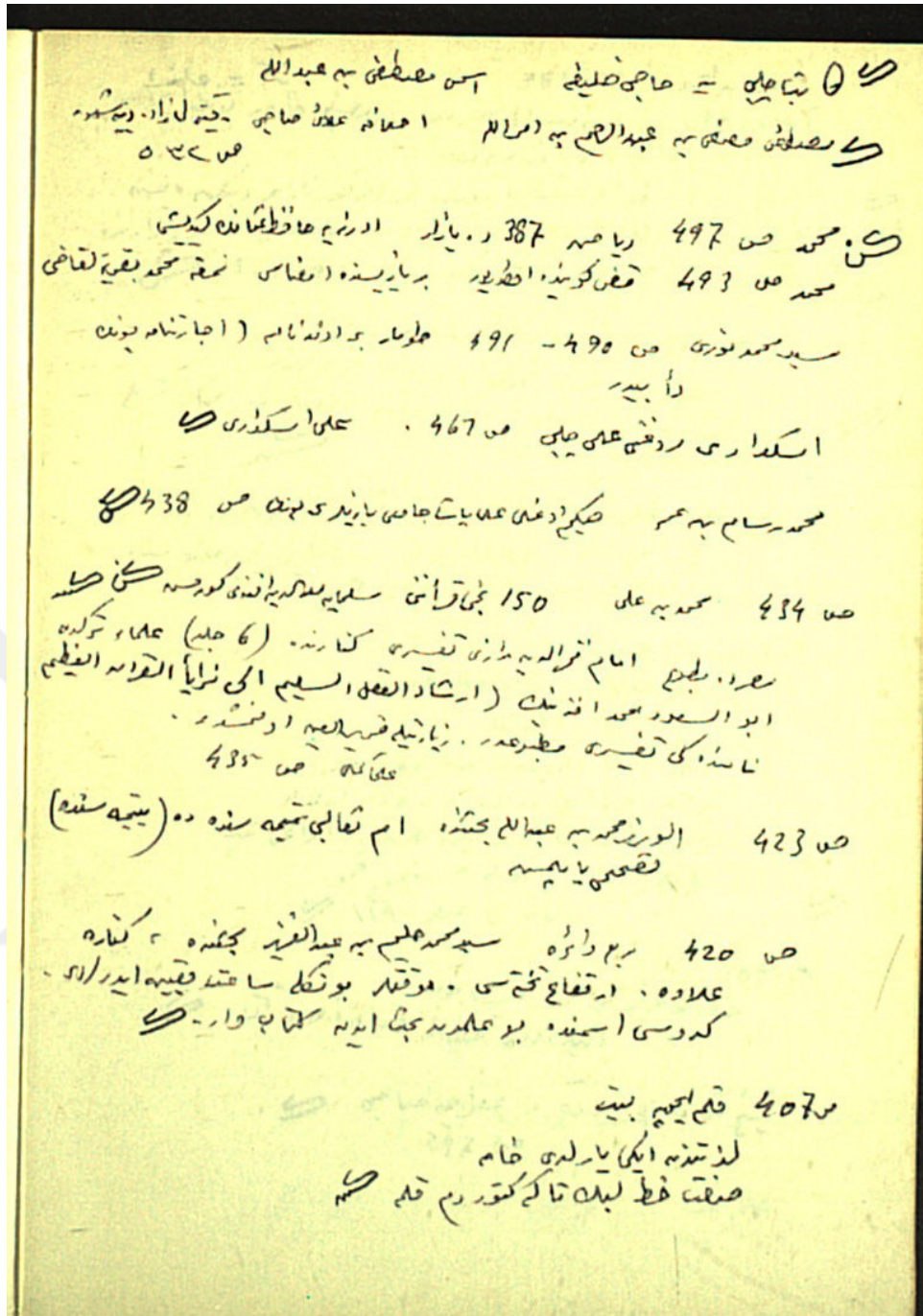
Şekil C.3 : Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları, Defter No: 1072, s.2.
(Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şekil C.4 : Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları, Defter No: 1072, s.3.
(Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

محمد اسد یار افندیك احمقانی زمامده قدر تمامه ایلمه
 نامی اولور کما ریغی و تلمی بی نجه ده کل بختیار در .
 ۱۳۶۱
 قواعده سیما الدیم الطینی کن
 تعلیق زمره در .
 ۵۸۱ ص کن
 ۶۷۸ ص کن
 سجاده صوفی خط
 ۵۹۹ ص
 ۵۸۷ ص . انکوارده . مجله صاری عاقله خانکه افندی . بر مرقه سی کیرک
 (یعنی صحنه به نقشه کشیده) قای قوهر کمار و ایسه . صاری
 عاقله و لایله افندی : قایق قوهر کمار و ایسه . صاری
 ۵۸۷ ص . عاقله قایق آری صاری . مرقه ده چیلک کونک صاری
 بر مرقه صاری افندی خط کونک کونک کونک . ایله
 صحنه کرده (شیلوایی باند نامل قزاق صاری . ایله
 قوهر سیما الدیم الطینی کن . ایله
 قوهر قوهر کمار و ایسه .
 یعقوب یاسا امه ایسه
 ۵۸۶ ص (خانی دونه کیم یقین) ردیه و رالی و دار .
 ۵۸۷ ص (رحمت اولونه جانم) دیم بر سکی کیم .
 ۵۸۳ ص . ایله نقطه قویله کن
 ۵۸۷ ص . ایله کمار = ادجی بقدری ۵۸۷ ص کن
 ۵۸۱ ص کن
 ۵۸۱ ص کن
 ۱۷۵۶
 ۵۸۱ ص کن

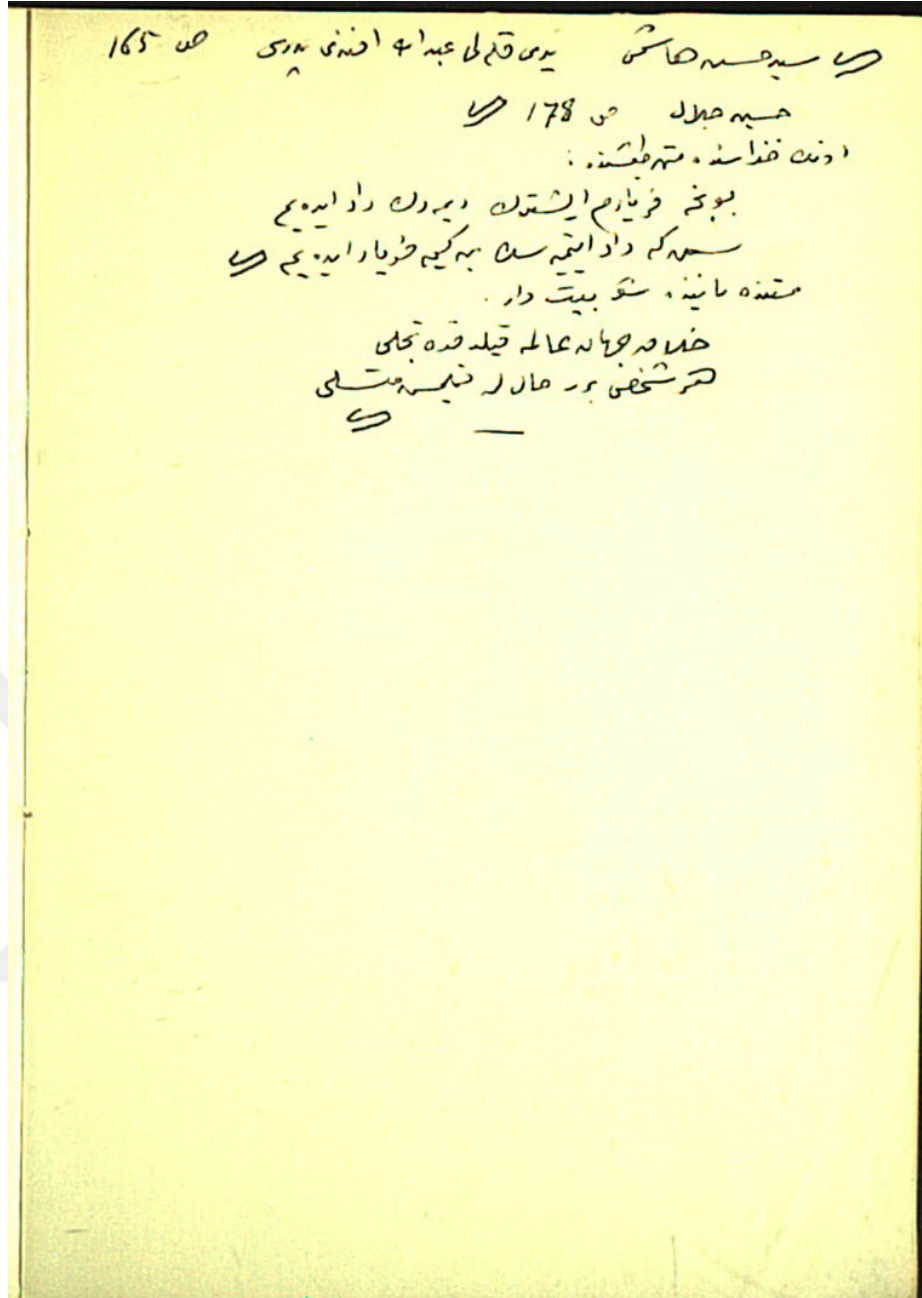
Şekil C.5 : Necmeddin Üstad Tuhe-i Hattatine Katkıları, Defter No: 1072, s.4.
 (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şekil C.6 : Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları, Defter No: 1072, s.5.
(Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

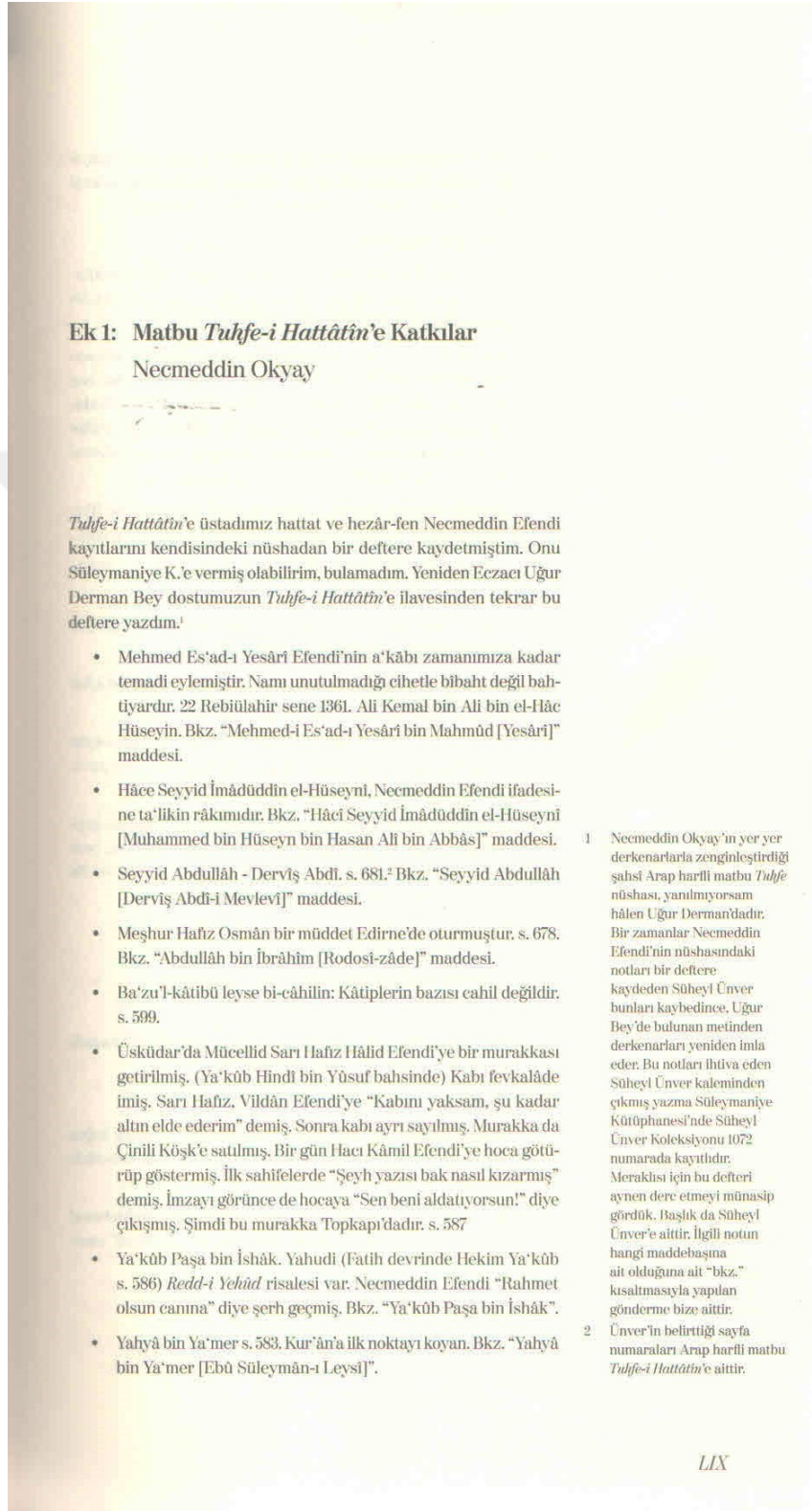
بنجم الدین قندهار اوده کوردکی مرقعه ده کی یاز سنه یازم بر خطاطی
 مقایسه ایله به جهت قره کوزل اولدنیغا قندهار سوره ^{قندهار} 723
 ابوبکر به رستم به احمد به کوزل (عجم بکر قندهار) ص 35
 سلطان بایزید جم سلطان یاز ایل بیت
 جم الحریتم دیوبه دعوی قندورسک
 یا سلطنت دنیا ایچیه برنج طلب نه ^{ص 14} یازینده کی
 جعفر به تاجی عقی 148 - 149
 کوشنامه تخلصه / بیت
 سه لکیم تورکی دنده سهری دار
 بری شنجی بری احمد در ای یاز
 آله شجده از فاضل ایل باله
 کهنه لکله دلمسه کرم آله
 ضاحقه دنگه بری یوته
 کلامیک غریب الفاطمی دونه
 اکرم واردر احمد ده طرافت
 بولور تور سوزله جم طرافت
 بولوغده ولی ماهر دنگه
 کهنه رطله قار دنگه
 سوز نین غنیه داردم جانی یوته
 نقوسه دریه بکریم جانی یوته
 ص 157 حبه سگدار
 جگر کاه
 حبه خلیل حنف بیت ایدی یکتا
 یاز دهن شنجی سبکی عجله حدیث خراب
 ص سه راجی دهنی رحمتت تاریخی
 مدحیت لکیم سیمسی اوزنج اولجی حنف الله مانه نقی مامل اولدنا رسته
 بولور مدحه اولدنا مامل طاسه ده قریب ایکی یاز یاز
 کجاس آرتی سکی خطره ده صیه صیه صیه نقی اولدنا
 نقل صوره دیندر ایسه ده بقیه عظمی بولور عظیم ایچیه کیم
 اکره دوقور سبیل بیک کلدیکی رسم بولورده ^ص سوره فلی طرک
 غودبارکی ایلر سوره

Şekil C.9 : Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları, Defter No: 1072, s.8.
 (Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

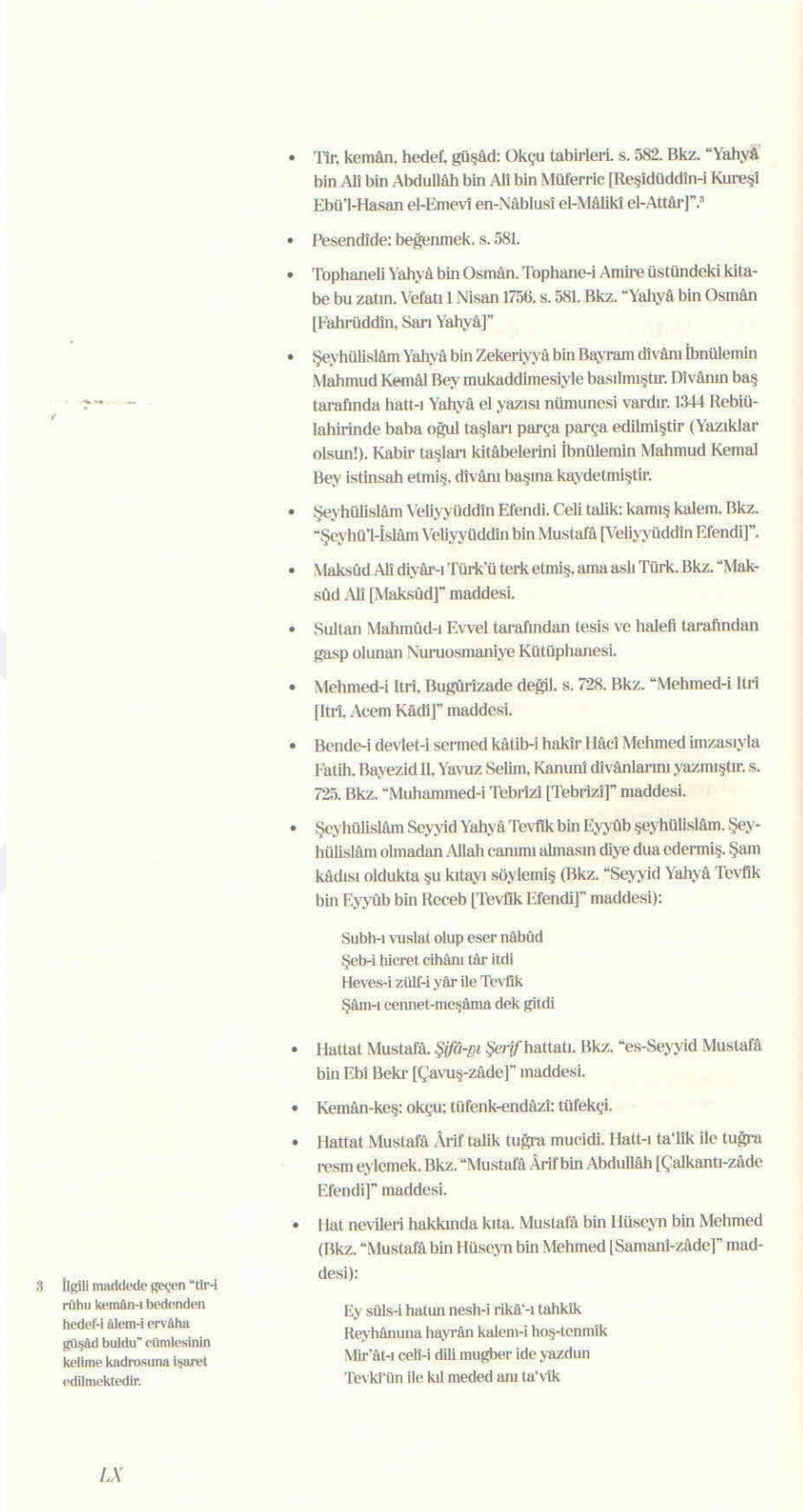

Şekil C.10 : Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatîne Katkıları, Defter No: 1072, s.9.
(Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

EK C.2: Necmeddin Üstad Tuhfe-i Hattatine Katkıları (Defter No: 1072) transkripsiyonu:

Şekil C.11 : Okyay, N. (2014). Ek 1 Matbu Tuhfe-i Hattâtîn'e Katkılar. M. Koç (Haz.), Tuhfe-i Hattâtîn (s. LIX). İstanbul: Klasik.

Şekil C.12 : Okyay, N. (2014). Ek 1 Matbu *Tuhfe-i Hattâtîn*'e Katkılar. M. Koç (Haz.), *Tuhfe-i Hattâtîn* (s. LX). İstanbul: Klasik.

- Fâtih-i Bağdâd Dördüncü Murâd hakkında (Bkz. "Sultân Murâd Hân-ı Râbî" bin Ahmed Hân-ı Evvel [Sultân Murâd-ı Râbî]" maddesi):

Cenâb-ı Hazret-i Sultân Murâd-ı a'zam kim
Bu gûne gelmedi hergiz anun gibi hünkâr

Hünerver-i ulemâ-perver-i sūhan-perdâz
Dilîr şâ'ir ü hattât u nâzım-ı l-eş 'âr

- Kâtib Çelebi: Hâcî Halife, İsmi Mustafâ bin Abdullah. Bkz. "Mustafâ bin Abdülkerîm [Kâtib Çelebi]" maddesi.⁴
- Mustafâ Vasfî bin Abdurrahîm bin Emrullâh, *Ahlâk-ı Alâ'î* sahibi, Kınahzâde diye meşhur. s. 532. Bkz. "Mustafâ Vasfî bin Abdurrahîm bin Emrullâh [Vasfî]" maddesi.
- Mehmed s. 497 (Bkz. "Mehmed [İmâm-ı Atîk]" maddesi), *Rîqâz* s. 387'de yazar. Edirne'ye Hafız Osmân'a gidişi.
- Seyyid Muhammed-i Nûrî. s. 490-491. Tomar bir izinnâme, icâzetnâme bunun de'bidir. Bkz. "Seyyid Muhammed-i Nûrî [Nûrî-i Mısri]" maddesi.
- Üsküdarî Rûganî Ali Çelebi. s. 467. Ali Üsküdarî.
- Mehmed-i Ressâm bin Ömer. Hekimoğlu Ali Paşa Camii yazıları bunun. s. 438. Bkz. "Mehmed-i Ressam bin Ömer [Ressâm Ömer Efendi-zâde]" maddesi.
- Mehmed bin Ali. 150. Kur'ân'ı Süleyman Sa'deddîn Efendi görmüş. s. 434. Bkz. "Mehmed bin Ali [İmâm]" maddesi.
- Mısır'da matbu İmâm Fahrüddîn-i Râzî tefsiri kenarında (6 cilt) ulemâ-i Türk'ten Ebussu'ûd Mehmed Efendi'nin *İrşâd-ı l-Aklî's-Selîm ilâ Mezâğı'l-Kur'ân-ı l-Azîm* namındaki tefsiri matbudur. Ziyaretiyle karîr-ı l-ayn olunmuştur. s. 435. Bkz. "Muhammed bin Ömer bin Hüseyin [Fahrüddîn-i Râzî, Ebü'l-Fazl bin Hatib]" maddesi.
- el-Vezîr Muhammed bin Abdullâh bahsinde İmâm Se'âlibî *Yetî-me*'sinde de tashihi yapılmış. s. 423. Bkz. "el-Vezîr Muhammed bin Ebû Abdullâh bin Hüseyin bin Muhammed-i Bağdâdî [İbnü'l-Amîd, Ebü'l-Feth-i Kâtib]" maddesi.
- Rub'-ı dâ'ire. Seyyid Mehmed-i Halîm bin Abdülazîz bahsinde kenarda ilave. İrtifa tahtası. Muvakkitler bununla saat tayin ederlerdi. *Kedûsî* isminde bu ilimden bahseden kitap var. s. 420. Bkz. "Seyyid Mehmed-i Halîm bin Abdülazîz [Türbe-dâr]" maddesi.
- Kalem için beyit. s. 407. (Bkz. "Mehmed-i Sa'îd bin Hüseyin [Küçük Hüseyin Ağa-zâde]" maddesi):

Lezzetinden iki yarıldı zebân-ı hâme
Sıfat-ı hatt-ı lebûn tâ ki getürdüm kaleme

- Mehmed bin Ahmed, Ayasofya hatibi. Ebrî tabir olunan mü-nakkaş musanna kâğıt bunun icadı.

4 Bu notun "Kâtib Çelebi demekle ma'rûf el-Hâc Mustafâ Efendi" ibaresi bulundurmaları itibarıyla "Ahmed-i Ahdeb [Büğü Ahmed]" maddesinin derkenarı olması muhtemeldir.

Şekil C.13 : Okyay, N. (2014). Ek 1 Matbu *Tuhfe-i Hattâtîn*'e Katkıları. M. Koç (Haz.), *Tuhfe-i Hattâtîn* (s. LXI). İstanbul: Klasik.

- Hacı Kâmil Efendi'den naklen: "Hocapaşa yangınında eserlerimi kurtarayım derken yanmış. Ufacık bir sırrını söyledi diye bacısını esir pazarında satmış." Süheyl Bey'den naklen 15.9.1965. s. 386. Bkz. "Mehmed bin Ahmed [Hatib-i Ayasofya]" maddesi.
- Mehmed bin İbrâhîm bin Şa'bân mahkeme-i Dâvûd Paşa muhızlılarından. Kenarında "İstanbul'da Aksaray mevkiinde inkiyâd eder mahkeme-i şer'-i şerif idi" kaydı var. s. 378. Bkz. "Mehmed bin İbrâhîm bin Şa'bân [Çilingirler İmâmı]" maddesi.
- Dervîş Ali "kalem-i sülûs" 1200 recebinde evinde ölü bulunmuş. Necmeddin Efendi 1198 tarihli seng-i mezarının Bahriye Müzesi'nde olduğunu kayd etmiş. s. 340. Bkz. "Dervîş Ali [Kalenderhâne Hatibi]" maddesi.
- Bkz. "Ali bin Murâd [Bursalı Müzehhib Ali Efendi]" maddesi.
- Üsküdar'da Ağa Hamamı karşısında Ali bin Murâd terceme-i hâline ilâve seng-i mezârı iki beyit:

Sikke ressamı Ali Râ'îf Efendi Bursevî
Pür-hüner hattât müzehhib kân-ı ırfân idi bu

Resm-i hatt u sâ'ir-i tezhib nukûş envâ'i hep
Her hüner ide kemâlâtıyla müstecmî kamu
Vefatı 4 Safer 1190.

- Hattât Azîzân bin Muhammed-i Nisâbüri. İlk defa hattat unvanı alan zat. s. 309. Bkz. "Hattât Azîzân bin Muhammed [Nizâmî-i Tebrizî]".
- Şeyh Osmân-ı Nâyî Dede . Miraciye sahibi. s. 297. Bkz. "Şeyh Osmân-ı Nâyî Dede bin İbrâhîm [Nâyî Dede]" maddesi.
- Lûkneti var dime sakın bî-vukûf
Ayrılamaz tatlı dilinden hurûf
- Şeyh Abdullâh-ı Hilmi s. 282. Bkz. "Şeyh Abdullâh-ı Hilmi bin Mehmed bin Yûsuf bin Abdülmennân [Şeyhül-kurrâ Yûsuf-zâde Efendi]" maddesi.
- Şeyh Abdullâh bin Ali. Kalem için çok mühim izahat var. s. 276. Bkz. "Şeyh Abdullâh bin Ali bin Muhammed-i Hittî [Cemâlüddîn]" maddesi.
- Metinden: "Merhûm Rûgânî Üsküdarî Ali Çelebi'dir ki el-Hâc Yûsuf-ı Misrî şâkirdlerindendir ve vaktimizde sâz yazmak vâdisinde Şâhkulu-ı vaktır." Ve diğerleri. s. 271. Bkz. "Seyyid Abdullâh bin Seyyid Hasan bin Hâşimi [Emir Efendi, Yedikuleli Emir Efendi]" maddesi.
- Müzehhibler sıralı, ama eserleri nerede yazılı değil. Sırf isim neye yarar diye isimlerini sıralamadım. s. 253. Bkz. "Abdurrahmân el-Müzehhib [Süleymaniyeli Abdi Çelebi]" maddesi.
- Hüseyin Cân. Mürekkep hakkında bir beyit, mühim. Bkz. s. 180. Bkz. "Hüseyin Cân" maddesi.

Şekil C.14 : Okyay, N. (2014). Ek 1 Matbu *Tuhfe-i Hattâtîn*'e Katkılar. M. Koç (Haz.), *Tuhfe-i Hattâtîn* (s. LXII). İstanbul: Klasik.

- Mûrekkep şiiri. İbrâhîm-i Tîrsî, s. 57 bahsinde divân-ı mezbûrun bir gazelinde:

Dükkânda satardum koyu yârâna mûrekkeb
Dirhencügi bir pâreye ammâ ne mûrekkeb

Cûz'ice mûrekkeb yalamış dirler efendi
Ağzında bulaşmışlara her yana mûrekkeb

Hfç yazı nedür bilmeyene al dinîlür mi
Lâzım olur elbet yine yazana mûrekkeb

Kâr isteyen alurdu sepetli şişelerle
Mekteb dolaşur satmağa sıbyâna mûrekkeb

Hep kara kura düş gibi geldi bana Tîrsî
Döküldi bulaşdı hele hemyâna mûrekkeb

- Kalem-i müsennâ: hatt-ı celiç s. 94. Bkz. "Ahmed Şemsüddîn [Karahisârî]" maddesi.
- Necmeddin Efendi bir evde gördüğü murakkadaki yazısının hiçbir hattatla mukayese edilemeyecek kadar güzel olduğunu kaydediyor: s. 123. Bkz. "İsmâ'il bin Ali [Ağakapılı, Koca İsmâ'il Efendi]" maddesi.
- s. 135. Bkz. "Ebû Bekr bin Rüstem bin Ahmed bin Mahmûd [Acem Bekr Efendi]" maddesi.
- Sultan Bâyezid, Cem Sultan'a yazdığı beyt. s. 140, Bâyezid-i Velî bahsinde:

Hâccü'l-Harameynem diyüben da'vî kılursın
Yâ saltanat-ı dünya için bunca taleb ne

- Ca'fer bin Tâcî bahsi, s. 148-149. Bkz. "Ca'fer bin Tâcî [Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi]" maddesi.

Şular kim Türki dilde şöhreti var
Biri Şeyhî biri Ahmed'dür ey yâr

Eger Şeyhî'dür insâf ile billâh
Sühanverlikden olmuş gerçi âgâh

Fesâhatde velikîn kârı yokdur
Kelâminun garîb elfâzı çokdur

Egerçi vardır Ahmed'de zarâfet
Bulnır sözlerinde hem fesâhat

Belâgatta velî mâhir değıldür
Kelâmın rabtuna kâdir değıldür

Sözünün hüsnî vardır cânı yokdur
Nukûş-ı deyre benzer cânı yokdur

- Hasan-ı Üsküdarî, Kabîr kitabesi. s. 157. (Bkz. "Hasan bin Hamza [Hasan-ı Üsküdarî]" maddesi):

Şekil C.15 : Okyay, N. (2014). Ek 1 Matbu *Tuhfe-i Hattâtîn*'e Katkılar. M. Koç (Haz.), *Tuhfe-i Hattâtîn* (s. LXIII). İstanbul: Klasik.

Hüsn-i hattıla Hasan Kâtib idi bi-hemtâ
Yazdığı Şeyh gibi cümle hadîs ü Kur'ân
Hâşimi dâ'î didi rihletinün târihini

- Medfeninin yola gitmesi üzerine önce Şeyh Hamdullah yanına nakli teemmül olundu ise de buna müvaffak olunamadı. Taş da kırılıp ikiye ayrıldı. Bilâhare Selimiye Kütüphanesi arkasındaki hazireye daha birçok taşla birlikte naklolundu. Nakl-i kubûr denildi ise de bakiyye-i ızâmı bulunmadığı için getirilmiştir. O gün Doktor Süheyl Bey'in çektiği resim mevcuttur.
- Hüseyin'in Celâl. s. 178. (Bkz. "Hüseyin-i Celâl" maddesi): Onun hizasında metin dışında:

Bunca feryâdum işitdün dîmedün dâd ideyim
Sen ki dâd itmeyesin ben kime feryâd ideyim

Metinde yanında şu beyit var:

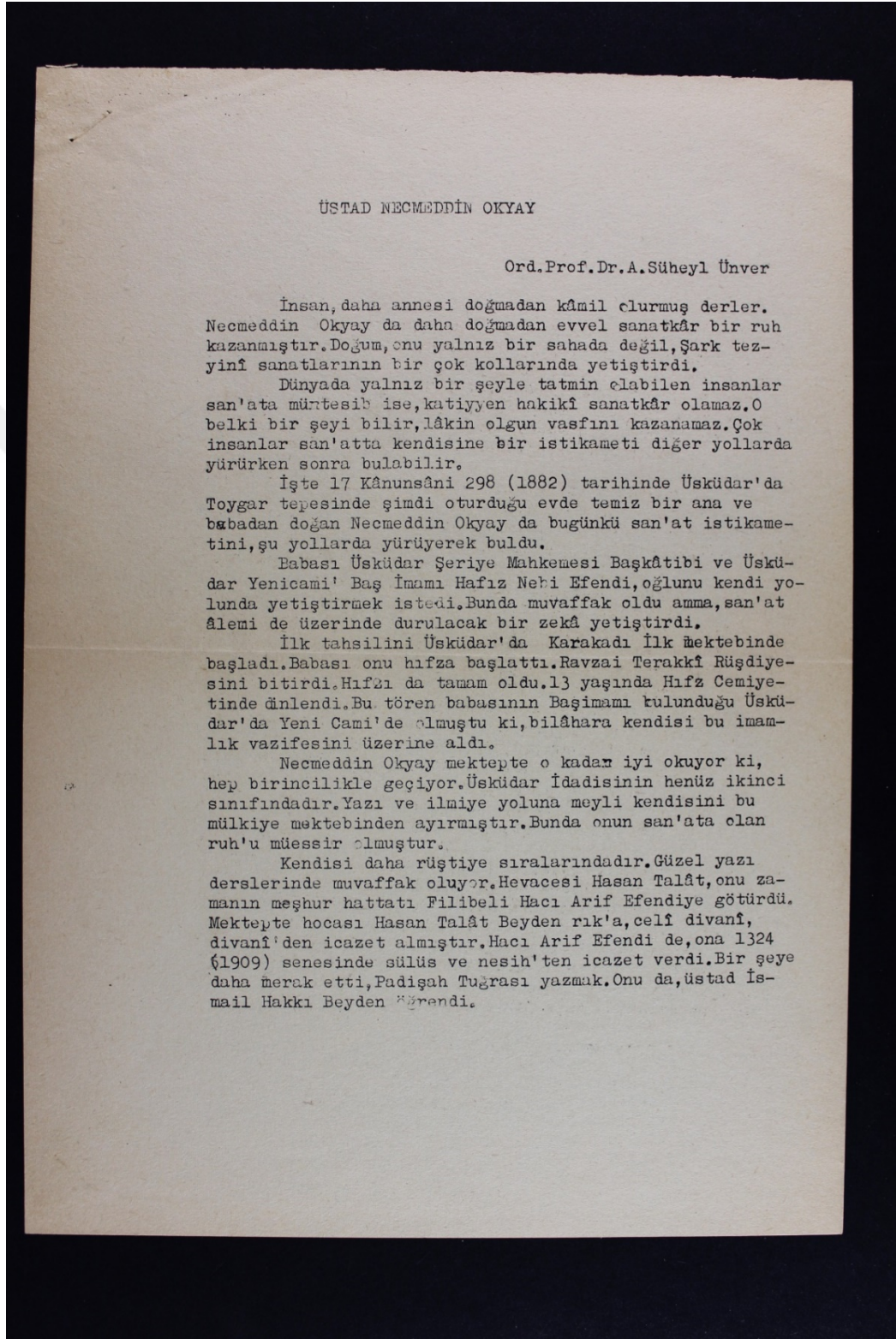
Hallâk-ı cihân âleme kıldukda tecellî
Her şahsı birer hâlâ kılmuş mütesellî

Şekil C.16 : Okyay, N. (2014). Ek 1 Matbu *Tuhfe-i Hattâtîn*'e Katkılar. M. Koç (Haz.), *Tuhfe-i Hattâtîn* (s. LXIV). İstanbul: Klasik.

EK D: Süheyl Ünver'in “Üstad Necmeddin Okyay” biyografisi taslakları, *Hattat Necmeddin Okyay* (Dosya No: 9).

EK D.1: Süheyl Ünver'in daktilo ettirdiği Türkçe “Üstad Necmeddin Okyay” biyografisi taslağı, *Hattat Necmeddin Okyay* (Dosya No: 9).

Şekil D.1 : Süheyl Ünver'in daktilo ettirdiği Türkçe “Üstad Necmeddin Okyay” biyografisi taslağı, s. 1. (*Hattat Necmeddin Okyay*, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Lâkin Necmeddin Okyay'ın bütün hayatı müddetince göreceğimiz bir yaradılışı vardır ki, öğrendikleriyle tatmin olamıyor. O hâlde durmamaktadır. Ruh'î ihtiyaçları peşindedir.

İdadî tahsilini bırakınca biz onu Üsküdar'da Sultan Tepesinde, Özbekler Tekkesinde oturan ve oranın Şeyhi, Hezarifen Edhem Efendinin yanında görüyoruz. Bakınız ondan ne öğreniyor:

EBRU:

Ebru, suyun sathı tevettürü içine atılan madde ile kıvamı temin edildikten sonra üzerine suluboya serpilerek ve muhtelif şekiller verildikten sonra kâğıt kapatarak kâğıda alınan bir nakış usulüdür. Bunda Edhem Efendi çok muvaffak olmuş ve o yoldan bu millî san'atımızı bugün Necmeddin Okyay ihya etmiştir. Eskiden mâruf olan eb-ruların taraklı, kumlu, battal, hatib nevilerini muvaffakiyetle yaptığı gibi kendisine izafe ettiği bir ebru şeklini de ortaya koymuştur. Üsküdar Yenîcamî' imâmı olmasından, biz ona "İmâm Ebrusu" dediğimiz gibi, "Necmeddin Ebrusu" da deriz. Bunda karanfil, lâle, gül, hercai menekşe, gelincik, papatya ve sünbüllerin tek veya demet hâlinde envainı görürüz. Numunelerini, Mehmed Ali Kâğıtçı'nın 1936 da çıkardığı Kâğıtçılık kitabında göreceksiniz.

Evvelâ, kâğıda zamklı su ile istediği yazıları yazıp etrafına ebru yapmak sanatını icad etmiştir. Boyaların hazırlanmasında itina göstermiştir. Necmeddin Okyay'ın bu arada camî' derslerinden de mezun ve hoca olduğunu da unutmayalım. Musikiden usul de öğrendi.

Üstadı hezarifen Edhem Efendi bu müsteid talebesine daha neler neler öğretmedi. Kâğıt âheri, mühreleme, mürekkebi yapılması, kâğıt boyaması... ves. Bunları da öğrendi ya, şimdi onda başka bir şeyi yapma hevesi uyanmıştır.

Edhem Efendi, alır onu, devrin meşhur Hattatı Sami Efendiye götürür. Sami Efendiden bütün yazıları öğrenmek ister. Onun güzel bir nasihatı: "Diğer yazıları da yazabilirsin, lâkin onları yazacak bulunur. Fakat tâlik heves eden az, sen ona çalış. Onda teferrüd edersin" diye, anladığı istidadı yoluna sevkeder. Kısa bir zaman sonra hem kâraat usulünde, hem de tâlikde 21 Şaban 1323 (1905) de icazet alır.

Şekil D.2 : Süheyl Ünver'in daktilo ettirdiği Türkçe "Üstad Necmeddin Okyay" biyografisi taslağı, s. 2. (Hattat Necmeddin Okyay, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Necmeddin, hakikaten san'atta ilerlemiştir. Seçtiği meslekte yolunu alır, lâkin merakı bitmez. Şimdi de onu ok atmak heveslisi görüyoruz. Zilhicce 1322 de pek sevdiği arkadaşı ve aynı meraklara ve mârifetlere sahip Abdülkadir Efendi ile Abdülâziz'in okçubaşısı Seyfeddin Efendiye devama başlarlar. Ondandır ok atımını becerdi. Lâkin merakına son gelmiyordu. Yay ve ok yapıcılığını da öğrendi. Etrafındakilere bu atış merakını da aşıladı. Hep beraber Çamlıca'nın geri sırtlarına gider, ok atarlardı. Ve bu millî sporumuzu tanıttı, Okmeydanını alâkali atışlarıyla satılmaktan kurtardı. En fazla 680 gez atabilmiştir. (Bir gez, 66 santimdir) Aşkına bakınız ki, soyadını da Okyay diye seçiyor.

Lâkin üstadın merakına bu son olmadı. Hayatının en olgun çağında 44 yaşında, y926 senesinde cildciliğe marak sardı. Onu da artık yetişmeğe başlayan, genç ve gözbebeği oğlu ve elîm bir surette kaybettiği ince yavrusu Sami ile beraber, yani baba-oğul, mücellid ve müzehhib Baha Efendiye oevam ettiler, Bunu da öğrendiler.

Derken gençliğinden beri kendisine meşhur hattatların yazılarına toplama merakı uyandı, güzel bir kolleksiyon yaptı. Bu merakı ihtisası derecesine vardırdı. O artık eski, lâkin imzasız yazıların san'atkârlarını iyi tanır ve bunların değerlerini de iyi tahmine alışmıştır. Ondandır birçok komisyonlarda birçok eserlerin değerlerini anlama ihtisasından istifade edildi.

Onu biz, yeni meraklarıyla başbaşa bırakalım. Zira o hergün yeni birşey gördüğünden, bazı şeyler sezdiğinden çok doğru olarak bahseder. Ona en büyük ikram, yeni birşey göstermektir. Karşısında kendini kaybeder.

Bir defa yüzlerce talebesine ebruyu öğretmiştir. Cild öğrenenler 50 yi geçer. Bunlar içinde üç hayrül-halef bırakmıştır. Üçünü de gözbebeği gibi sever. Biri oğlu Sacit Okyay, diğeri Mustafa Düzgünman ve Ahmet Türe.

Kendisini yetiştiren bu millete öğretim yoluyla beraber şu hizmetlerde görüyoruz:

Üsküdar'da Yenîcamî' ikinci İmamı, sonra baş imamı.

Medresetülhattatiyn ebrû, ahâr ve mühre muallimi.

Kanuni Sultan Süleyman Mektebi Rık'a hocası.

Erenköy, Bostancı Kız ve Erkek Numûne Mektepleri

Yazı Hocası.

Şark Tezyini Sanatlar Mektebi ve ~~kâh~~ Güzel Sanatlar

Akademisi Şark tezyini şubesi muallimi.

Şekil D.3 : Süheyl Ünver'in daktilo ettirdiği Türkçe "Üstad Necmeddin Okyay" biyografisi taslağı, s. 3. (Hattat Necmeddin Okyay, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Necmeddin Okyay'ın imrenilecek taraflarından biri de hocalarını ölünceye kadar unutmamasıdır. O birisinden icazet aldı mı, onu artık bırakmıyor ve boyuna ondan öğrenmege ara vermiyor. Çünkü o şuna kaildir ki, bir insan hocasız olamaz. Daima ondan her vakit için yeni bir şey öğrenmege muhtaçdır.

Necmeddin Okyay, çok eser koymuş ve yazı yazmıştır. Bunları sıralamak, sahifeler doldurur. Lâkin onun ebrularıyla daima karşılaşsınız. Güzel Sanatların birinci numarası kapağı buna bir misâldir.

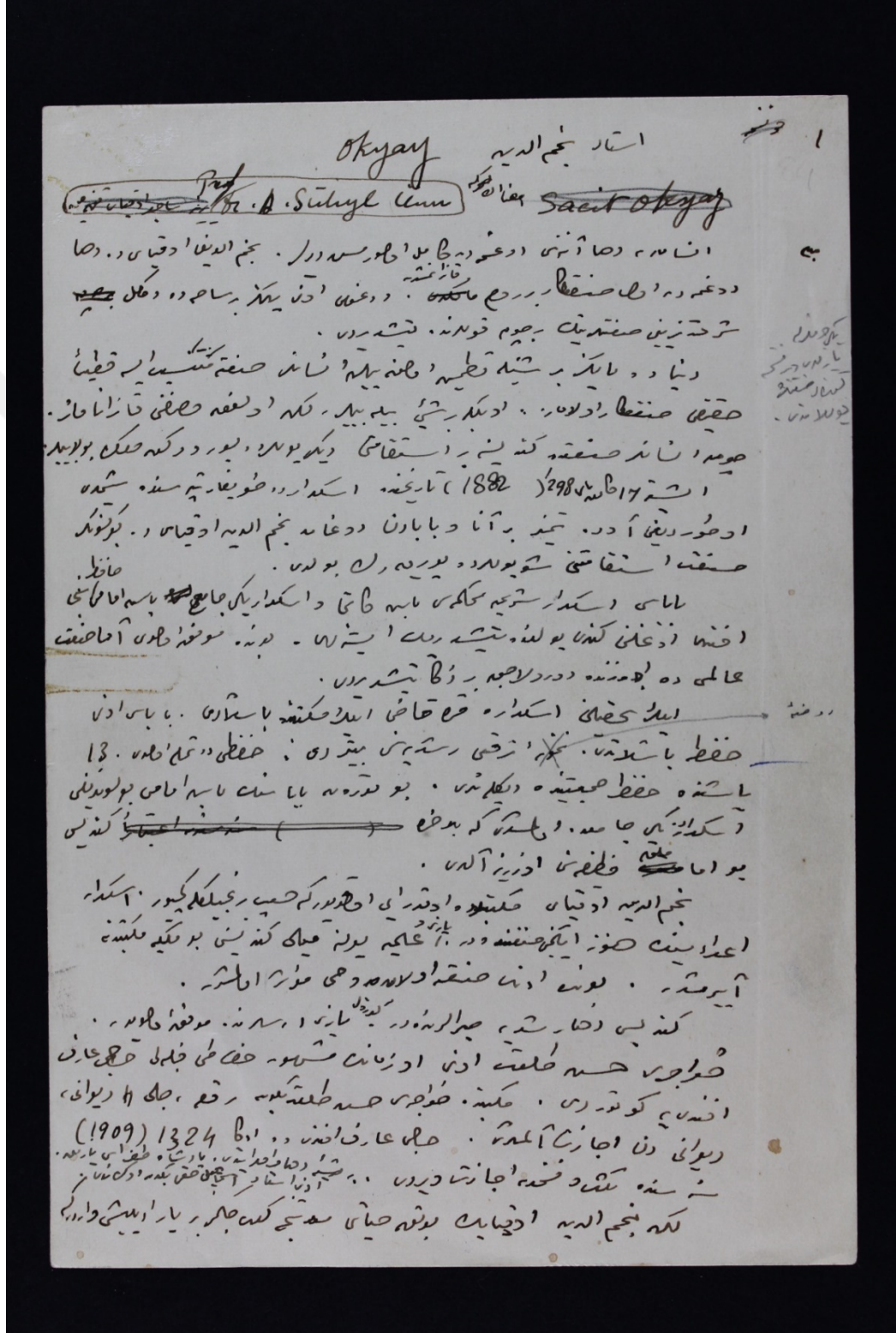
İran şahı Pehlevî adına 1934 de köprüde yapılan takın yazısını ve onun haşmetini daha kimse unutmamıştır ki, bu yazının boyu 14, eni 2,5 metre idi.

Bazı yerlerde Necmeddin adıyla rastlayacağınız nefis cild ve tâ'lik levhalar, üstadın kudretini size gösterecektir.

İşte Necmeddin Okyay, vücudiyle iftihar edeceğimiz böyle yüksek bir şahsiyettir. Onun en beğendiğimiz tarafı, Şark ilim ve marifetinin hemen her şubesinden umumî malûmat edinmesidir. Herşeyi öğrenmek hevesi kendisini güzel yollardan yürütmüştür. Maksadına ermiştir. Onu biz, Şarkî Tezyinat Tarihinde ve ilimlerinde çok ilerlemiş bir üstad sayarız. Lâkin bunlar arasında en güzel tâ'lik yazıda, ebrâ yapmakta, cildcilikte ve okçulukta birbirinden ayrılmayacak bir şöhrat sahibidir. Hepsinde aynı derecededir. O, mü-kemmel bir okçu olduğu kadar, cildçilikte de mâhirdir. Herşeyi buna kıyas edebiliriz. Herşeyi esaslı öğrenmiştir. Şimdi onun yeni bir merakı vardır. Öğrendiği herşeyi, isteyenlere esaslı ve devamlı bir surette öğretmek..

Şekil D.4 : Süheyl Ünver'in daktilo ettirdiği Türkçe "Üstad Necmeddin Okyay" biyografisi taslağı, s. 4. (Hattat Necmeddin Okyay, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

EK D.2: Süheyl Ünver tarafından Osmanlı Türkçesi el yazısı ile kaleme alınmış “Üstad Necmeddin Okyay” biyografisi taslağı, *Hattat Necmeddin Okyay* (Dosya No: 9).

Şekil D.5 : Süheyl Ünver'in Osmanlı Türkçesi el yazısı ile “Üstad Necmeddin Okyay” biyografisi taslağı, s. 1. (*Hattat Necmeddin Okyay*, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

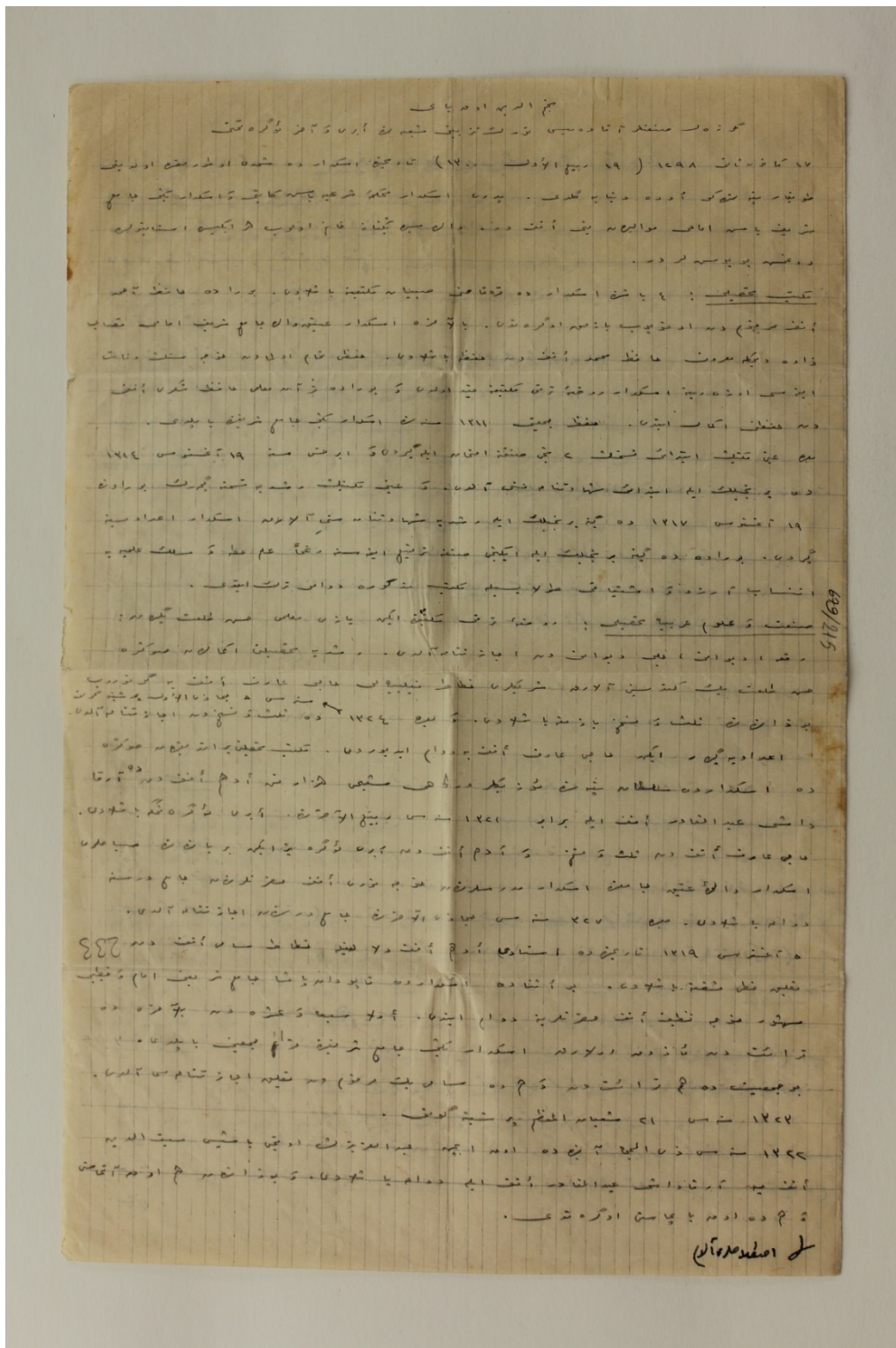
است غنم الهیه ادویه با و بویله اختیاریه جگر بویله یوسک برکتیه . اولش
الکبه آینه طرز شده علم و معرفت علمه هوشیه شده عین معلقات الهیه
در . هوشیه اولکه نه صفت کسانا کوهل بیداره بیدارته . معلقاته اینه
اولش شده نییانه تاتیه و علمه . عین ایدر اسیر استاد علمانه . کله بیدر
آینه . ال خود تعلیم یافته ، ایدر یا محقه ، کله جملک و اد جملک . برینه
آینه بیدر . شست صابونه . هوشیه چو در و در . اولکله ایدر ایدر
در . جد جملک . ظاهر . هوشیه بویله نییانه بیدر . هوشیه اول
اولکله . شسته اولکله بویله دارد . اولکله نیک هوشیه اینه بیدر
اساسی در اولکله بویله اولکله .

Şekil D.8 : Süheyl Ünver’in Osmanlı Türkçesi el yazısı ile “Üstad Necmeddin Okyay” biyografisi taslağı, s. 4. (*Hattat Necmeddin Okyay*, Dosya No: 9, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

EK E: 1940'ların başında kaleme alındığı tahmin edilen Necmeddin Okyay biyografisi, *Necmeddin Okyay* (Dosya No: 679), notlar ve transkripsiyonu.

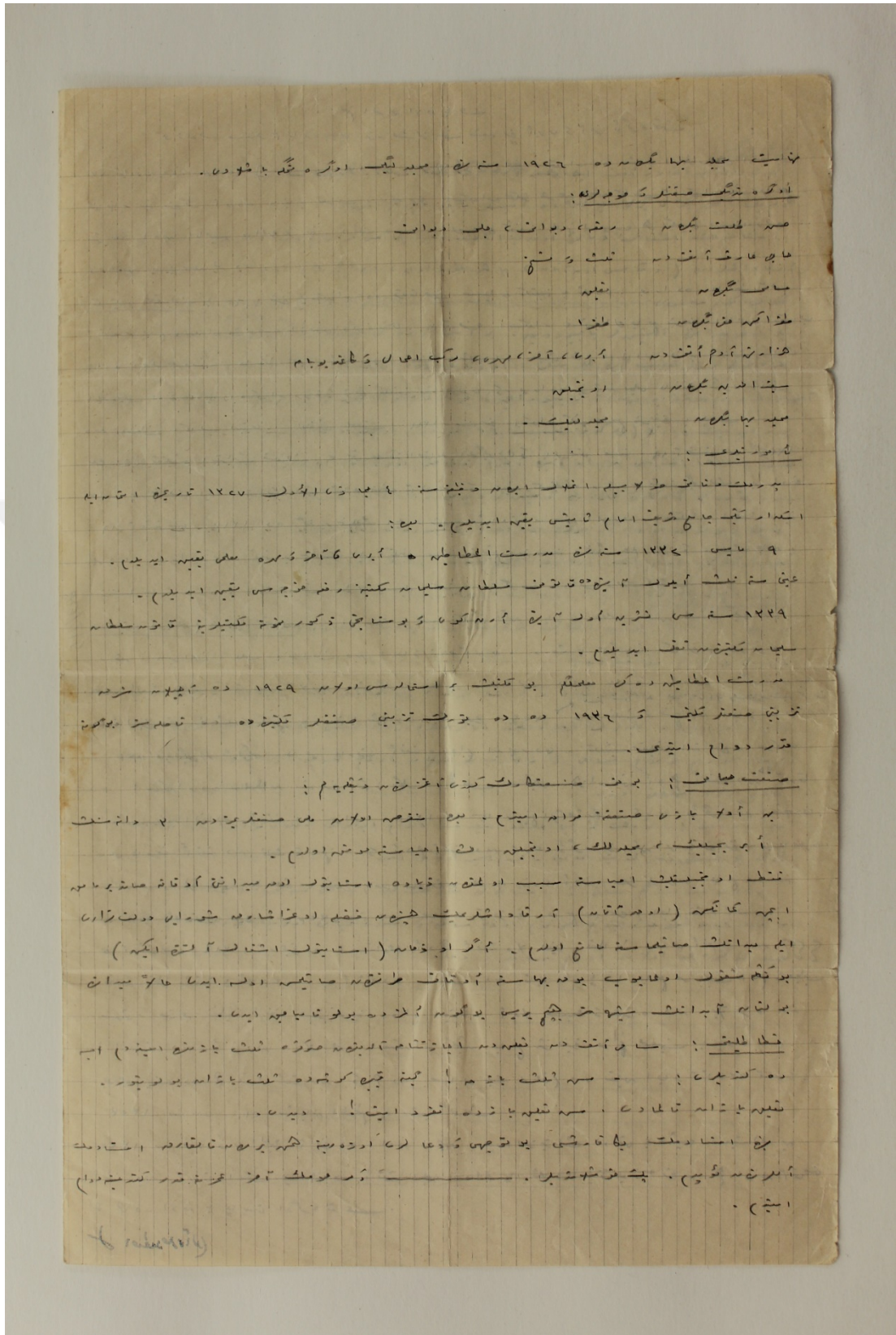

EK E.1: 1940'ların başında kaleme alındığı tahmin edilen Necmeddin Okyay biyografisi, *Necmeddin Okyay* (Dosya No: 679)⁴⁴.

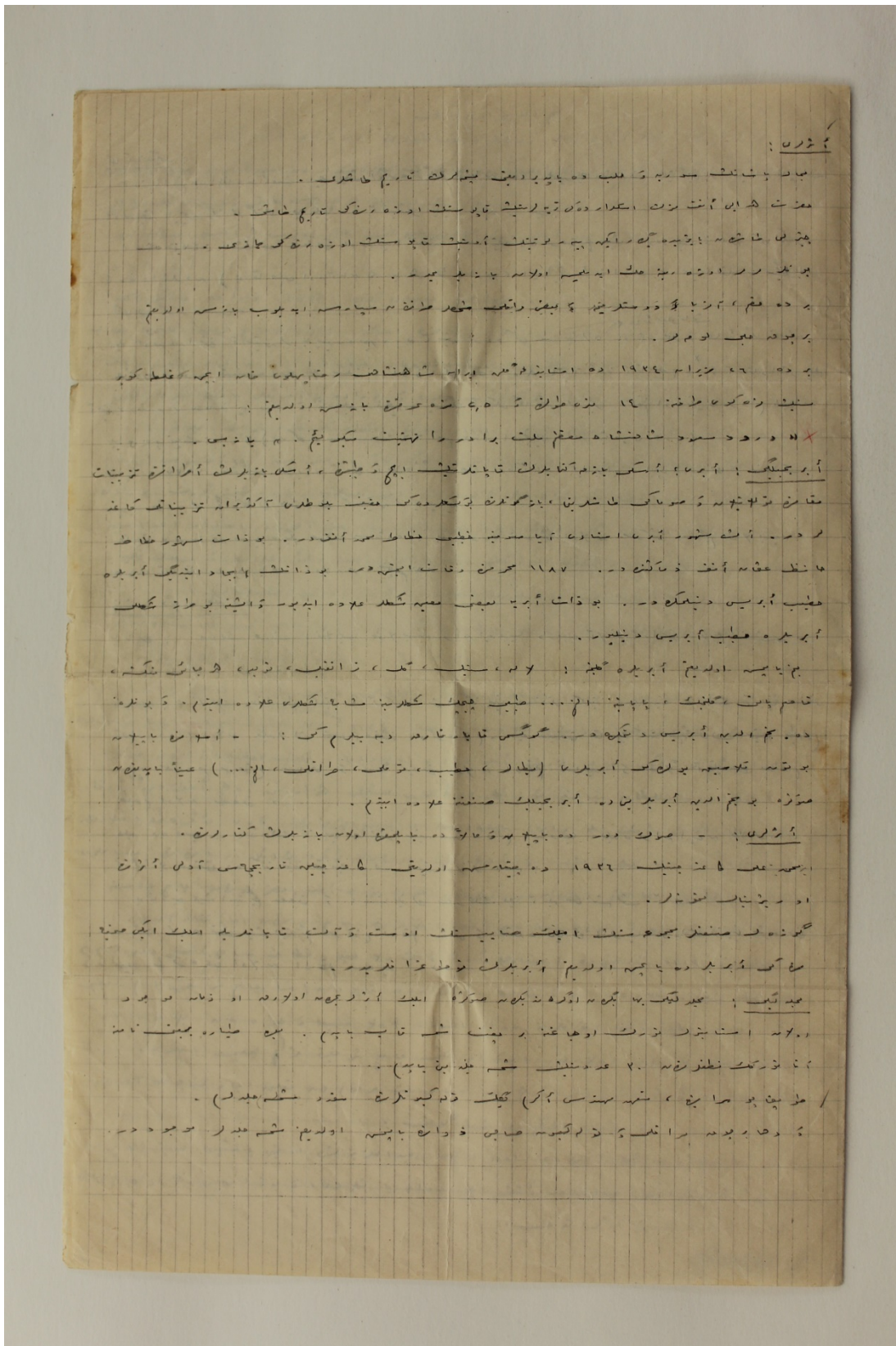

Şekil E.1 : Necmeddin Okyay biyografisi, s. 1. (*Necmeddin Okyay*, Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

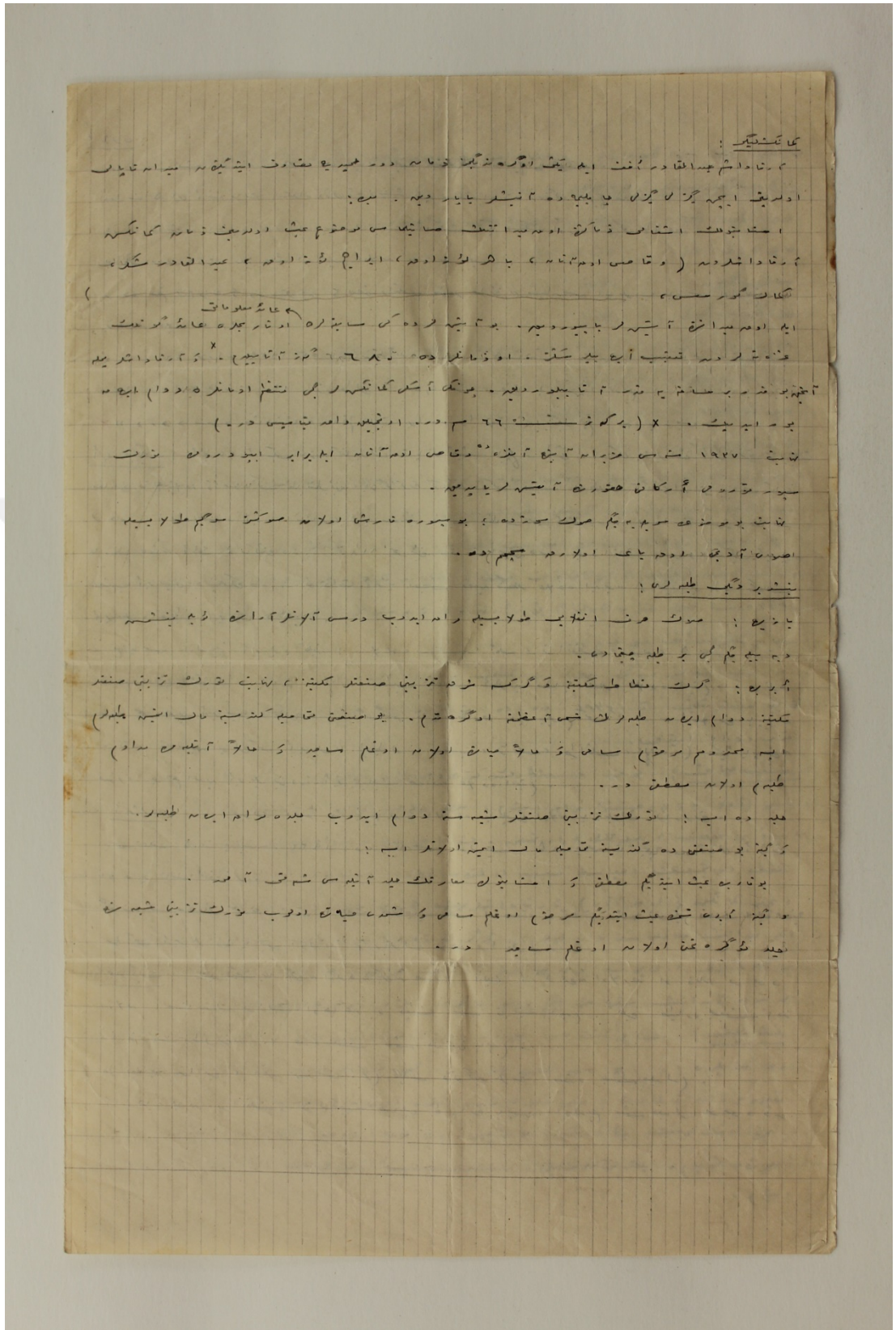
⁴⁴ Belirtilen sayfa numaraları, yazıda anlamlı bir bütün oluşturmak üzere yazar tarafından verilmiştir.

Şekil E.2 : Necmeddin Okyay biyografisi, s. 2. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şekil E.3 : Necmeddin Okyay biyografisi, s. 3. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

Şekil E.4 : Necmeddin Okyay biyografisi, s. 4. (Necmeddin Okyay, Dosya No: 679, Süleymaniye Y.E.K. Süheyl Ünver Arşivi)

EK E.2: *Necmeddin Okyay* (Dosya No: 679)'da bulunan Necmeddin Okyay biyografisi transkripsiyonu.

NECMEDDİN OKYAY

Güzel Sanatlar Akademisi Türk Tezyini Şubesi'nde ebru ve âhâr öğretmeni.

17 Kânun-ı sani1298 (19 Rebiülevvel 1300) tarihinde Üsküdar'da şimdi oturmakta olduğu Toygartepesi'ndeki evde dünyaya geldi. Pederi Üsküdar Mahkeme-i Şer'îye Başkâtibi ve Üsküdar Yeni Cami-i Şerif Başımamı mevâliden Nebî Efendi'dir. Validesi de Binnaz Hanım olup her ikisi de İstanbul'da doğmuş büyümüşlerdir.

MEKTEP TAHSİLİ

4 yaşında Üsküdar'da Karakadı Sıbyan Mektebi'ne başladı. Burada Hâfız Ahmet Efendi merhumdan okuyup yazmak öğrendi. Bilahare Üsküdar Atik Valide Cami-i Şerif İmamı Kasapzâde demekle maruf Hâfız Mehmed Efendi'den hıfza başladı. Hıfzı tamam olmadan hocasının vefat etmesi üzerine Üsküdar Ravza-i Terakki Mektebi'ne kaydoldu ve burada Kur'an muallimi Hâfız Şükrü Efendi'den hıfzını ikmal etti. Hıfz cemiyeti 1311 senesinde Üsküdar Yeni Cami-i Şerifi'nde yapıldı. Badehu aynı mektebin iptidai kısmının ikinci sınıfına imtihan ile girdi ve ertesi sene 19 Ağustos 1314'te birincilik ile iptiadi şahadetnamesini aldı. Ve aynı mektebin rüştiye kısmına geçerek buradan da 19 Ağustos 1317'de yine birincilik ile rüştiye şahadetnamesini alarak Üsküdar İdadisi'ne girdi. Burada da yine birincilik ile ikinci sınıfa terfi etmesine rağmen, ilm-i hatta ve silk-i ilmiyeye intisap arzu ve iştiağı dolayısıyla mekteb-i mezkûra devamı terk etti.

SANAT VE ULUM-I ARABİYE TAHSİLİ

Razva-ı Terakki Mektebi'nde iken yazı muallimi Hasan Talat Bey'den rik'a, dîvanî, celî dîvanîden icazetname aldı. Rüştiye tahsilini ikmalden sonra Hasan Talat Bey kendisini alarak şerikleri Hattat Filibeli Hacı Arif Efendi'ye götürüp bu zâttan da sülüs ve nesih yazmaya başladı. Ve badehu 1324 senesi 8 Cemaziyelevvel Perşembe günü sülüs ve nesihden icazetname aldı. İdadide giderken Hacı Arif Efendi'ye devam ediyordu. Mektep tahsilini bıraktıktan sonra da Üsküdar'da Sultantepe'sinde Özbekler Dergâhı Şeyhi Hezarfen Edhem Efendi'den de arkadaşı Abdülkâdir Efendi ile beraber 1321 senesi Rebiülahir'inde ebru öğrenmeye başladı. Hacı Arif Efendi'den sülüs ve nesih ve Edhem Efendi'den ebru öğrenir iken bir yandan da sabahları Üsküdar Valide-i Atik Camii'nde Üsküdar müderrislerinden Hoca Nuri Efendi Hazretleri'nden cami dersine devamı başladı. Badehu 327 senesi Cemaziyelahir'inde icazetname aldı. 5 Ağustos 1319 tarihinde de üstadı Edhem Efendi delaleti ile Hattat Sami Efendi'den ta'lik hattı meşkine başladı. Bu esnada Üsküdar'da Kaptanpaşa Cami-i Şerifi imam ve hatibi meşhur Hoca Nazîf Efendi Hazretleri'ne devam etti. Evvela seb'a ve aşereden bilahare de kıraattan mezun olarak Üsküdar Yeni Cami-i Şerifi'nde Kur'an cemiyeti yapıldı. Bu cemiyette hem kıraattan ve hem de Sami Bey merhumdan ta'lik icazetnamesi aldı. 1323 senesi 21 Şabanü'l-muazzam Perşembe günü.

1322 senesi Zilhicce ayında da ok için Abdülaziz'in okçubaşısı Seyfeddin Efendi'ye arkadaşı Abdülkâdir Efendi ile devama başladı. Ve buy zâttan hem ok atmasını ve hem de ok yapmasını öğrendi.

Nihayet mücellit Bahâ Bey'den de 1926 senesinde mücellitliği öğrenmeye başladı.

ÖĞRENDİĞİ SANATLAR VE HOCALARI

Hasan Talat Bey'den	rik'a, dîvanî, celî dîvanî
Hacı Arif Efendi'den	sülüs ve nesih
Sami Bey'den	ta'lik
Tuğrakeş Hakkı Bey'den	tuğra
Hezarfen Edhem Efendi'den	ebru, âhâr, mühre, mürekkep imâli ve kâğıt boyama
Seyfeddin Bey'den	okçuluk
Mücellit Bahâ Bey'den	mücellitlik

MEMURİYETLERİ

Pederimin vefatı dolayısıyla inhilâl eden vazifesine 4 Cemaziyelevvel 1327 tarihinde imtihan ile Üsküdar Yeni Cami-i Şerif imam-ı sânisini tayin edildim. Badehu:

9 Mayıs 1332 senesinde Medresetü'l-Hattâtîn ebru, âhâr ve mühre muallimi tayin edildim. Aynı senenin Eylûl ayında da Kanunî Sultan Süleyman Mektebine rik'a hocası tayin edildim.

1339 senesi Teşrinievvel ayında Erenköy ve Bostancı Zükûr Numûne Mekteplerine Kanunî Sultan Süleyman Mektebi'nden nakledildim.

Medresetü'l-Hattâtîn'deki muallimliğim bu mektebin bir istihalesi olan 1929'da açılan Şark Tezyinî Sanatlar Mektebi ve 1936'da da Türk Tezyinî Sanatlar Mektebi'nde fâsılasız bugüne devam etti.

SANAT HAYATI

Bunu sanatkârın kendi ağzından dinleyelim: Ben evvela yazı sanatına merak ettim. Badehu münkariz olan millî sanatlarımızdan üç tanesinin ebruculuk, mücellitlik, okçuluğun ihyasına muvaffak oldum.

Fakat okçuluğun ihyasına sebep olmaktan ziyade İstanbul Okmeydanı'nı evkafa sattırmamak için kemankes (ok atan) arkadaşlarımın hepsinden fazla uğraşarak Şûrâ-yı Devlet kararı ile meydanın satılmasına mani oldum. Eğer o zaman (İstanbul işgal altındayken) bununla meşgul olmayıp yok pahasına evkaf tarafından satılmış olsa idi halen meydanda bulunan âbidâtın şüphesiz hiç birisi bugün elimizde bulunamayacak idi.

HATTATLIĞI:

Sami Efendi'den ta'likten icazetname aldıktan sonra sülüs yazmak da istedim ise de kendileri: --Sen sülüs yazma! Yine kıyıda köşede sülüs yazan bulunur. Ta'lik yazan kalmadı. Sen ta'lik yaz da teferrüd et! dedi.

Ben de üstadımın bana karşı bu teveccühü ve duaları üzerine hemen yerden kalkarak üstadımın ellerinden öptüm. Pek hoşlandılar. Ve merhumun âhir ömrüne kadar kendisine devam ettim.

Eserleri:

Cemal Paşa'nın Suriye ve Halep'te yaptığı çeşmelerin tarih taşları

Hazret-i Hüdâi Efendimiz'in Üsküdar'daki türbelerinin kapısının üzerindeki tarih taşı

Çemberlitaş'tan Bayezid'e giderken Piyer Loti'nin evinin kapısının üzerindeki yazı

Bunlar mermer üzerine hakkedilmiş olan yazılarımdır.

Bir de akraba ve dostlarıma ve bazı meraklı şahıslar tarafından sipariş edilip yazmış olduğum birçok celi levhalar

Bir de 26 Haziran 1934'te İstanbul'a gelen İran Şahenshahı Rıza Pehlevi Han için Galata Köprüsü'nün Karaköy tarafına 14 metre tülünde ve 2,5 metre arzında yazmış olduğum: "Vürûd-ı mes'ûd-ı Şâhenşâh-ı muazzam millet-i birader râ tehniyet mîgûîm" yazısı

EBRUCULUĞU:

Ebru; eski yazma kitapların kapaklarının iç ve dışında, eski yazıların etrafında tezyinat makamında kullanılan ve somaki taşlarını, yaz günlerinde yükseklerdeki hafif bulutları andıran tezyînatlı kâğıtlardır. En meşhur ebru üstadı Ayasofya Hatîbi Mehmed Efendi'dir. Bu zât meşhur hattat Hâfız Osman Efendi zamanındadır. 1187 Muharrem'inde vefat etmiştir. Bu zâtın icat ettiği ebrulara Hatip Ebrusu denilmektedir. Bu zât ebruya bazı muayyen şekiller ilave ediyor ve işte bu tarz şekilli ebrulara Hatip Ebrusu deniliyor.

Benim yapmış olduğum ebrulara gelince: Lale, sümbül, gül, karanfil, fulya, hercai menekşe, kasımpatı, gelincik, papatya ilh... Tabii çiçek şekillerine müşabih şekilleri ilave ettim. Ve bunlara da Necmeddin Ebrusu denmektedir. Göğsümü kabartarak diyebilirim ki: --Eslafta yapılan bütün klasik yoldaki ebruları (battal, hatip, kumlu, taraklı, ilh...) aynen yaptıktan sonra bu Necmeddin Ebrularını da ebruculuk sanatına ilave ettim.

Eserleri:

Son devirde yapılan ve halen de yapılmakta olan yazıların kenarlarında, Mehmet Ali Kağıtçı'nın 1936'da çıkarmış olduğu Kâğıtçılık Tarihçesi adlı eserinde orijinal numuneler.

Güzel Sanatlar mecmuasının ilk sayısının üst ve alt kapaklarıyla ilk iki sahifesindeki ebrular da yapmış olduğum ebruların fotoğraflarıdır.

MÜCELLİTLİĞİ:

Mücellitliği Bahâ Bey'den öğrendikten sonra ilk eserlerimden olarak o zaman mevcut olan İstanbul Türk Ocağı'na bir çift şemse kap yaptım. Badehu Tayyare Cemiyeti namına Atatürk'ün Nutuk'larından 30 adedinin şemse cildini yaptım.

Topkapı Sarayı'nda müteahhit mühendis Ekrem (Hakkı Ayverdi) Bey'in koleksiyonlarında müteaddit şemse ciltlerim ve daha birçok meraklı ve koleksiyon sahibi zevata yapmış olduğum şemse ciltler mevcuttur.

KEMANKEŞLİĞİ:

Arkadaşım Abdülkâdir Efendi ile yeni öğrendiğimiz zaman devr-i Hamidi'ye tesadüf ettiğinden meydan kapalı olduğu için gizli gizli Çamlıca'da atışlar yapardık. Badehu:

İstanbul'un işgali zamanında Okmeydanı'nın satılması mevzubahis olduğu zaman kemankeş arkadaşlardan (Vakkas Okatan, Bahir Özok, İbrahim Özok, Abdülkadir Şeker, Kemal Gürses, ...) Okmeydanı'nda atışlar yapıyorduk. Bu atışlardaki müsabakalara ait malumatı o tarihlere ait günlük gazetelerden takip edebilirsiniz. O zamanlarda 680 gez atabildim. Ve arkadaşlarımla ancak bu kadar bir mesafeye kadar atabiliyorduk. Çünkü eski kemankeşler gibi muntazam idmanlara devam edemiyor idik. Bir gez 66 cm'dir. Okçuluk vahid-i kıyasîsidir.

Nihayet 1937 senesi Haziran ayında Ankara'da Vakkas Okatan ile beraber Hipodrom'da Türk Spor Kurumu erkânı huzurunda atışlar yaptık.

Nihayet bu mevzuda söyleyeceğim son söz de bu spora karşı olan sonsuz sevgim dolayısıyla soyadımı Okyay olarak seçmemdir.

YETİŞTİRDİĞİ TALEBERİ

YAZIDAN:

Son harf inkılâbı dolayısıyla merak edip ders alanlar arasında öyle yetişmiş diyebileceğim gibi bir talebe çıkmadı.

EBRUDAN:

Gerek Hattat Mektebi'ne ve gerekse Şark Tezyinî Sanatlar Mektebi'ne, nihayet Türk Tezyinî Sanatlar Mektebi'ne devam eden talebelerin kısm-ı âzamına öğrettim. Bu sanatı tamamı ile kendisine mâl etmiş talebelerim ise mahdumum merhum Sâmi ve halen hayatta olan oğlum Sacid ve halen atölyemde müdavim talebem olan Mustafa'dır.

CİLTTE İSE:

Türk Tezyini Sanatlar Şubesi'ne devam edip cilde merak eden talebeler ve yine bu sanatı da kendisine tamamıyla mâl etmiş olanlar ise: Yukarıda bahsettiğim Mustafa ve İstanbul'da maarifin cilt atölyesi şefi Ahmet ve yine ebru kısmında bahsettiğim merhum oğlum Sâmi ve şimdi hayatta olup Türk Tezyinî Şubesi'nde cilt öğretmeni oğlum Sacid'tir.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad : PINAR ATAYOL
Doğum Tarihi ve Yeri : 23.10.1975 / Osnabrück-Almanya
E-posta : pinar.atayol@msgsu.edu.tr

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2000, Galatasaray Üniversitesi, Endüstri Mühendisliği
- **Yüksek Lisans** : 2011, Berlin Teknik Üniversitesi, Sanat Tarihi (Avrupa Birliği Erasmus Değişim Programı)
- **Önlisans** : 2015, Anadolu Üniversitesi, Kültürel Miras ve Turizm

MESLEKİ DENEYİM:

- 2001-2008 yıllarında Bilgi ve İletişim Teknolojileri sektöründe faaliyet gösteren firmaların Proje Yönetimi, Stratejik Müşteri İlişkileri Yönetimi ve İş Geliştirme fonksiyonlarında görev aldı.
- 2011 yılında, başta Berlin Ulusal Müzeleri olmak üzere, Berlin'deki çeşitli müzelerde çalışarak müzecilik konusunda kendini geliştirdi. Aynı yıl katıldığı "Müzede Göç: Kültürler(arası) Eğitim ve Kültürel Çeşitlilik" adlı Avrupa Birliği destekli bir program kapsamında Köln, Paris ve İstanbul müzelerinde saha araştırmaları gerçekleştirdi.
- 2012 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin yeniden yapılandırma çalışmalarına destek vermek üzere Rektör Danışmanı olarak başladığı görevine, yeni kurulan Koleksiyon Yönetim Bilişim Sistemi'nden sorumlu Proje Yöneticisi olarak devam etmektedir.

YAYINLAR VE BİLDİRİLER:

- Atayol, P. (2015). Çağdaş Müzecilikte Koleksiyon Yönetim Bilişim Sistemleri. *Ulusal Müzecilik Sempozyumu "Türkiye'de Müzecilik: Yeni Kavram ve Uygulamalar"*. Bildiri Özetleri (ss. 34-35). İstanbul: Deniz Müzesi Komutanlığı, 20-22 Mayıs.

SERGİLER:

- 2008, Karma Resim Sergisi, Şirket-i Hayriye Sanat Galerisi, İstanbul
- 2013, Ebru Sergisi, İSMEK 16. Genel Sergisi Türk İslam Sanatları Bölümü, Feshane Uluslararası Kongre ve Kültür Merkezi, İstanbul.
- 2015, Ebru Sergisi, İSMEK 18. Genel Sergisi Türk İslam Sanatları Bölümü, Feshane Uluslararası Kongre ve Kültür Merkezi, İstanbul.

BEDUH

